

วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม

Phimoldhamma Research Institute Journal

ปีที่ 12 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2568)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยทางด้านสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ พระพุทธศาสนา ปรัชญา การศึกษา รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์
2. เพื่อเป็นเวทีนำเสนอผลงานวิชาการและผลงานวิจัยของบุคลากรในมหาวิทยาลัยและบุคคลทั่วไป

การพิจารณาคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind peer review)

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

คณะกรรมการที่ปรึกษา

1. พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ สนั่นนารี

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวมาริสา ไสวงาม

กองบรรณาธิการ

1. พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระมหาไยจีน โยธิโก, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ศาสตราจารย์ ดร.กนกพร สมปราชญ์	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4. ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช เรืองแสน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. รองศาสตราจารย์ ดร.พรอัมรินทร์ พรหมเกิด	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
8. รองศาสตราจารย์ ดร.พุทธิรักษ์ ปรานนอก	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิสิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
10. รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
11. รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
12. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
13. รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
14. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ โพธิ์सान	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิน ทองปั้น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพัชญ์ อนันต์ธีระกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปอง สุวรรณภูมา	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผู้จัดการวารสาร

นางสาวสาริกา ไสวงาม

ออกแบบปก

นางสาวสาริกา ไสวงาม

จำนวนพิมพ์

เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
อาคาร 100 ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น 40000
โทรศัพท์ 082-855-8962 โทรสาร 0-4328-3399
<http://www.ojs.mcu.ac.th/index.php/kkjin/> E-mail: phimoldhamma.prij@gmail.com

พิมพ์ที่

เอมี ก๊อปปี้ เซนเตอร์ 88/27 ถนนเหล่านาดี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
โทร. 0-4330-6845 แฟกซ์ 0-4330-6845 E-mail: emmy_emma_emem@hotmail.com

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารสถาบันวิจัยฟิลิปปิน (Peer Review)

ปีที่ 12 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2568)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

1. พระปลัดฮอนด้า วาฬโท (เซ็มมา), ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ทองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทิน ทองปั้น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. อาจารย์ ดร.ยิ่งสรร หาพา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.รัชนิกร หงษ์พันธ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชัย บัวแดง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4. รองศาสตราจารย์ ดร.อังคณา ตุงคะสมิต	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
5. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัช ศรีโกกลางกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
6. รองศาสตราจารย์ ดร.สุบิน ยุระรัช	มหาวิทยาลัยปทุมธานี
7. รองศาสตราจารย์ ดร.ชิตชนก เชิงเขาว์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
8. รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์	มหาวิทยาลัยบูรพา
9. รองศาสตราจารย์ ดร.สฎายุ ธีระวณิชตระกูล	มหาวิทยาลัยบูรพา
10. รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข	มหาวิทยาลัยบูรพา
11. รองศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒน์ จุลสุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
12. รองศาสตราจารย์ ดร.ประโยชน์ ส่งกลิ่น	วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
13. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัช ศรีโกกลางกุล	วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
14. รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ฝาเจริญ	วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
15. รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ บัวเจริญ	มหาวิทยาลัยพายัพ
16. รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
17. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชร จตุพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพนอ พ่วงแพ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลภรณ์ วิษณุวัฒน์	มหาวิทยาลัยพะเยา
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปทุมพร เปี้ยถนอม	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑาภรณ์ มาสันเทียะ	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
23. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรกนก สารภิมย์	มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม (Peer Review)
ปีที่ 12 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2568)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

24. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัย ผลเจริญ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
26. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา พิมพ์พวง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
27. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอี่ยมพร หลินเจริญ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
28. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภนา สุดสมบูรณ์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
29. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บรรณาธิการแถลง

วารสารสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ของผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา และบุคลากรปฏิบัติการวิชาชีพ ในสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับ รวมถึงนักวิชาการจากองค์กรต่างๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และนักวิชาการอิสระที่ต้องการนำเสนอผลการศึกษาทั้งในเชิงทฤษฎีและการสะท้อนองค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามสภาพจริงที่สามารถนำไปสู่การประยุกต์ใช้พัฒนาในด้านต่างๆ ได้ วารสารสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมฉบับนี้ เป็นปีที่ 12 ฉบับที่ 3 ประกอบด้วยบทความวิจัย 21 บทความ และบทความวิชาการ 5 บทความ

ขอขอบพระคุณผู้สนับสนุนบทความและผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาพิจารณาอ่านบทความและให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณภาพต่อการพัฒนาทางวิชาการ ทำให้วารสารสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมสามารถดำรงคุณภาพและมาตรฐานทางวิชาการ สามารถนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมในระดับชาติและระดับนานาชาติ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเทศ สันนารี่)

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

บทความวิจัย: Research Article

- **การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย**
Strengthening the Network for Organizing Cultural Tourism and Creative Wisdom Management Along the Border in Loei Province 1
พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนโน (สมศักดิ์ ลินนา), พระสิริรัตนเมธี (บุญเพ็ง ตันตุลา) และพระมหาชนวัฒน์ ปริยตติเมธี (โยธาจันทร์)
Phramaha Somsak Satisompanno (Somsak Sinna),
Phra Phrasirattanamatee (Boonpeng Tantula)
and Phramaha Tanawat Prariyattimetee (Yotajan)
- **การศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา**
Study of the Problems of Student Care Management System of Educational Institutions Under the Office of the Primary Education Area 13
วุฒิพงษ์ อินไธสง, อรสา จรูญธรรม และชาญชัย วงศ์สิริสวัสดิ์
Wuttipong Inthaisong, Arsa Charoontham and Chanchai Wongsirisawat
- **การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธร่วมกับการโค้ชเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จังหวัดขอนแก่น**
Development of a Training Curriculum based on Buddhist Principles Combined with Coaching to Enhance Learning Management Skills by Uddhidhamma for the Small Primary School Moral Teaching Monks in Khon Kaen Province 27
นพดล สีทอง, สุวัฒน์ รักขันโท และชาวล ศิริวัฒน์
Noppadol Seethong, Suwatsan Ragkhanto and Chaval Siriwat
- **การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น**
Community Enterprise Group Development with the Philosophy of Sufficiency Economy in Ubonrat District, Khon Kaen Province 43
สุดใจ จันทะบุรม, จักรพรรณ วงศ์พรพวัน และพระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต (สุกัญญา อรุณ)
Sudjai Jantabrom, Chakkapan Wongpornpavan
and Phra Rajphathanawatcharabundit (Sukanya Aruno)

- การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล

The Development of Game-Based Learning Management Combined with Demonstration Teaching to Promote Learning Achievement in The Subject of Introduction to E-Commerce for First Year Vocational Certificate Students in Digital Business Technology 55

กันติชา แพงโสดา
Kanticha Paengsoda
- การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธ สำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดเชียงใหม่

Developing a School Administration Model Based on Buddhist Principles for Buddhist Schools in Chiang Mai Province 65

กรรณิการ์ โพธาสินธุ์ และนงนภัส พันธุ์พลกฤต
Gunnikar Pothasin and Nongnaphat Phanphonlakrit
- ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

Administrative Factors Affecting Proactive Learning Management of Teachers in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Chaiyaphum 81

มนีรัตน์ จิตปรีดา, โสภนา สูดสมบุญ และอรอนพ จินะวัฒน์
Maneerath Jitpreeda, Sopana Sudsomboon and Annop Geenawat
- กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น เขต 5

Academic Administration Strategy in the Bani World Era of Schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5 97

นิศารัตน์ นวนมา และวิเชียร รุ้ยน้อย
Nisarath Nuanma and Wichian Rooyuenyong
- ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

Administrative Factors Affecting the Operation of World-Class Standard School in Schools Under the Secondary Educational Service Area Office Surat Thani Chumphon 113

พัชรินทร์ จิตติศักดิ์, จุฬาลักษณ์ โสระพันธ์ และโสภนา สูดสมบุญ
Patcharin Jittisak, Chulalak Sorapan and Sopana Sudsomboon

- ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา
ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

**The Relationship Between Academic Administration and Student Quality
According to the Educational Standards of Schools under Chaiyaphum
Primary Educational Service Area Office 2** 127

ช่อเพชร ลิทธิพล, อุดลย์ พิมพ์ทอง และ วานิช ประเสริฐพร
Chorpet Sittipol, Adul Pimthong and Vanich Prasertphorn
- องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลง
ยุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4

**Innovative Leadership Components of School Administrators Responding
to Changes in the BANI World Era under Khon Kaen Primary Educational
Service Area Office 4** 141

พิมพ์จารุภัทร ชาญประเสริฐ และนิยดา เปี่ยมพิชนะ
Pimcharuphat Chanprasert and Niyada Piampuechana
- แนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1

**Guidelines for Being Professional Learning Community in Schools
under Nakhon Phanom Primary Educational Service Area Office 1** 153

ลลิลญา ปูรินทะ และยุทธศาสตร์ กองเพชร
Lalinya Purinta and Yutthasart Kongphet
- ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

**The Needs for Drug Prevention and Solution Operations in Schools under
Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2** 165

พัชร ทิทา และวานิช ประเสริฐพร
Patchara Titar and Vanich Prasertphorn
- การพัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัย
ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย

**Development of Information Technology Utilization Model for Academic
affairs Administration of Early Childhood Level in Medium-sized Schools
under the Foundation of the Church of Christ in Thailand** 177

สุวิมล จันทวิสูตร, อภินันต์ อันทวิสิน และพัชรภากรณ์ ดวงชื่น
Suvimon Juntawisut, Apinun Untaweasin and Patcharaporn Duangchurn

- **แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5**
**Guidelines for Developing Academic Leadership of School Administrators
in the Digital Era under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5** 191
วิลัยรัตน์ นนท์ตรี และ วาณิช ประเสริฐพร
Wilairat Nontree and Vanich Prasertphorn
- **ประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสารต่อพฤติกรรมการใช้บริการ
Accessibility and Connectivity Performance of Passenger Terminal to
Using Behavior** 205
แวววัน นฤมล และไพโรจน์ ไร่ชนชลกุล
Waewwan Naruemon and Pairoj Raathanachaonkun
- **แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3**
**Guidelines for Developing Digital Leadership of School Administrators
under Maha Sarakham Primary Educational Service Area Office 3** 217
วรินดา สุ่มหา และยุทธศาสตร์ กงเพชร
Warinda Suiha and Yutthasat Kongphet
- **พุทธสุนทรียศาสตร์ในอสุภกรรมฐาน**
Buddhist aesthetics in Asubha Kammattthana 229
พระอนุชิต โอวาทกุขโม (นาก้อนทอง), พระครูภาวนาโพธิคุณ และสุวิน ทองปั้น
Phra Anuchit Ovāttakkamo (Nagonthong), Phrakhrubhāvanābodhikun
and Suwin Thongpan
- **แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน**
**Guideline for Enhancing the Instructional Management to Develop Career
Skills of High School Students in Schools under the Office of the Basic
Education Commission** 239
โสภณา สุดสมบูรณ์
Sopana Sudsomboon
- **การส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติ
ในพระบรมราชินูปถัมภ์**
**Promoting the Role of Women to Create a Network of Members of the
National Women's Association Council Under Royal Patronage** 259
รัศรินทร์ ลัดไหมกุลวัฒน์, ตระกูล จิตวัฒนากร และนพรัตน์ น้อยเจริญ
Rassarin Ladmaikunlawat, Trakul Chitwattanakorn and Nopparat Noyjarean

- การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพสำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
The Development of a Model to Enhance Advanced Thinking Skills to Improve Professional Teaching Capabilities for Students in the Bachelor of Education Program in Social Studies at Mahachulalongkornrajavidyalaya University 273
 พันทิวา ทับภูมี, นิรัช เรืองแสน และปาณจิตร สุกุมาลัย
 Phanthiwa Thabphumee, Niraj Ruangsarn and Panjit Sukumal

บทความวิชาการ: Academic Article

- การพัฒนาการเรียนผ่านบทเรียนบนระบบ E-Learning
Development of Learning Through Learning on the E-learning System 295
 ธีรยพร จันมา
 Thanyaporn Chanma
- ลูกนิมิต: การอธิบายปริศนาธรรมผ่านลูกนิมิตวัดโพธิ์ชัยเสมาราม ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
Loknimit: Interpreting Dharma Symbolism through the Boundary Stones of Wat Phochai Semaram, Nongpan Subdistrict, Kamalasai District, Kalasin Province 305
 พระครูสุขชัยมงคลกิจ สุคโต (การสำเนียง)
 Phrakhru Suchaimongkon Sukato (Kansumneiang)
- วิเคราะห์คำสอนเทศน์มหาชาติเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทยที่เข้มแข็ง
Analyzing the Teachings of the Maha Chat Sermon to Strengthen Thai Civic Engagement 317
 พระมหาไถยน้อย ญาณเมธี (สลาบลึงก์), พระครูสมุห์ศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง), พระครูปลัดสุริยะ ชวนปญโญ และศุภสิทธิ ลิ้นทมาตย์
 Phramaha Thainoi Yanamethi (Salangsing), Phrakhrusamu Silasak Sumato (Buntong), Phrakhrupalad Suriya Chavanapanyo and Suppasit Rintamat
- วิเคราะห์อุปมาธรรมในฐานะพลวัตของการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธปรัชญา
An Analysis of Appamāda-Dhamma as a Dynamic Principle of Life in Buddhist Philosophy 329
 ภาณุวัฒน์ สิงห์คำป่อง และสุวิน ทองปั้น
 Panuvat Singkumpong and Suwin Thongpan

■ พระวินัยกับการอนุรักษ์ป่าไม้

Discipline and Forest Conservation

339

สรวิษฐ์ วงษ์สะอาด, ญัฐนาถ ศรีเลิศ และทิพย์วิษณ์ ไสชาติ

Sorawit Wongsard, Nattanart Srilert and Thippavit Saichart

ภาคผนวก:

■ กระบวนการพิจารณาบทความ

351

■ แนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

352

การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย*

Strengthening the Network for Organizing Cultural Tourism and Creative Wisdom Management Along the Border in Loei Province

พระมหาสมศักดิ์ สติสมปนฺโน (สมศักดิ์ สินนา), พระสิริรัตนเมธี (บุญเพ็ง ตันตุลา)
และพระมหาทนวัฒน์ ปรียัติเมธี (โยธาจันทร)

Phramaha Somsak Satisompanno (Somsak Sinna),
Phra Phrasirirattanamatee (Boonpeng Tantula)
and Phramaha Tanawat Prariyattimetee (Yotajan)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Loei Buddhist College, Thailand
Corresponding Author, E-mail: somsak_maha2011@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเลย 2) ศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย และ 3) เสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 2 ชุมชนๆ ละ 15 รูป/คน รวมเป็น 30 รูป/คน แบบสนทนากลุ่มจำนวน 15 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาตามหลักอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. บริบทพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ซึ่งอยู่ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย บริบทพื้นที่ชุมชนวัดพระธาตุสัจจะ ตำบลท่าลี่ อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย และบริบทพื้นที่ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ชุมชนทั้ง 2 แห่งนี้เป็นชุมชนที่มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น

*ได้รับบทความ: 11 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 9 พฤศจิกายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 3 ธันวาคม 2568

2. กระบวนการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ได้มีองค์การความร่วมมือจากภาคีร่วมเป็นเครือข่าย การสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วม มีกระบวนการทำงานเริ่มจากการประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การคัดเลือกคณะทำงานเครือข่ายชุมชน การจัดการและการบริหารงานเครือข่ายอย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ และบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเครือข่าย ซึ่งมีการนำหลักอปริหานิยธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ เพื่อที่จะทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์; เครือข่ายชุมชน; จังหวัดเลย

Abstract

The objectives of this qualitative research were: 1) to study the context of cultural tourism resources and creative local wisdom in Loei Province; 2) to examine the participatory process of strengthening networks for managing cultural tourism and creative local wisdom along the border areas of Loei Province; and 3) to propose guidelines for strengthening networks for the management of cultural tourism and creative local wisdom along the border areas of Loei Province. The research instruments consisted of in-depth interviews conducted in two communities, with 15 participants (monks and laypeople) from each community, totaling 30 participants, as well as focus group discussions involving 15 participants. The data were analyzed using inductive reasoning and descriptive analysis.

The research findings revealed that:

1. The cultural tourism and creative local wisdom sites along the border areas of Loei Province, adjacent to the Lao People's Democratic Republic, comprise two main communities: Wat Phra That Satja Community, Tha Li Sub-district, Tha Li District, and Ban Tha Dee Mee Community, Pak Tom Sub-district, Chiang Khan District, Loei Province. Both communities demonstrate distinctive characteristics in managing cultural tourism resources.

2. The participatory network-building process for managing cultural tourism and creative local wisdom along the border areas involves collaboration among various partner organizations. The process begins with coordinating relevant stakeholders, holding stakeholder meetings, selecting community network committees, and managing and administering the network effectively.

3. The guidelines for strengthening networks for the management of cultural tourism and creative local wisdom along the border areas of Loei Province emphasize the establishment of a clear vision and defined roles and responsibilities of the network working committees. These guidelines integrate the application of Aparihāniya-dhamma (the Buddhist principles of non-decline) to promote integrated management, enhance network strength, and support sustainable community development.

Keywords: Cultural tourism; Local wisdom; Creative tourism; Community networks; Loei Province

1. บทนำ

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มนุษย์ได้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและพัฒนาความสัมพันธ์เป็นชุมชนและสังคม ซึ่งการอยู่ร่วมกันดังกล่าวย่อมนำมาซึ่งความจำเป็นในการกำหนดกฎเกณฑ์ แนวปฏิบัติ และค่านิยมร่วม เพื่อควบคุมพฤติกรรมและสร้างความสงบสุขในสังคม วัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นในฐานะสิ่งที่มนุษย์สร้างและยอมรับร่วมกัน เพื่อเป็นกรอบในการดำรงชีวิต ถ่ายทอดคุณค่า ความเชื่อ และวิถีชีวิตจากรุ่นสู่รุ่น (นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, 2556) วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมิได้เป็นเพียงมรดกทางสังคม หากแต่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์และศักยภาพของชุมชนในแต่ละพื้นที่

อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยกลับถูกลดทอนความสำคัญ การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ลดลง ส่งผลให้มรดกทางวัฒนธรรมเสี่ยงต่อการเลือนหาย หากขาดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาต่อยอดอย่างเป็นระบบ (อารดา พลอาษา, 2564, หน้า 10-22) แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงถูกนำมาใช้เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงการอนุรักษ์วัฒนธรรมเข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้คุณค่า ความหมาย และบริบททางวัฒนธรรมผ่านประสบการณ์ตรง (พระมหากวินท์ ยสินทวิโส, 2561, หน้า 145-156)

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติคาดการณ์ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกจะเติบโตอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประเทศต่าง ๆ ต้องพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่มีคุณภาพยั่งยืน และสอดคล้องกับอัตลักษณ์พื้นที่ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรมที่เน้นการใช้ภูมิปัญญา องค์ความรู้ และนวัตกรรมเป็นฐาน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566)

จังหวัดเลยเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดนที่ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ หากมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมของชุมชน (Brandon, 1996) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ผ่านมางานวิจัยของพระสิริรัตน์เมธี (2560) สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยังขาดระบบการดูแล ขาดองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ และขาดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และภาคีที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยพบว่า ยังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับ การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ในบริบทพื้นที่ชายแดนจังหวัดเลยอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาประเด็นดังกล่าว เพื่อพัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และยกระดับคุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน อันสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเลยภายใต้คำนิยาม “เลยเมืองแห่งศิลปวัฒนธรรม”

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย
3. เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งศึกษาพื้นที่แบบกรณีศึกษาเชิงพหุกรณี (multiple-case study) ในพื้นที่ชุมชนตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบหลากหลาย (multiple methods) ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ รวมถึงกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสังเคราะห์แนวทางเชิงเครือข่ายจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และบูรณาการข้อมูลจาก

ภาคสนามเพื่อสร้างข้อสรุปเชิงระบบ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จาก 2 ชุมชนพื้นที่ศึกษา โดยคำนึงถึงบทบาทและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน/ผู้นำศาสนา อาสาสมัคร นักพัฒนาชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวนรวม 30 รูป/คน (ชุมชนละ 15 รูป/คน) 2) การสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 15 รูป/คน จากกลุ่มตัวแทนที่เกี่ยวข้อง 3) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสังเคราะห์แนวทางเชิงปฏิบัติที่มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 60 รูป/คน แบ่งเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน เพื่อระดมความคิดเห็นและจัดทำข้อสรุปร่วมหลังการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกการศึกษาเอกสารเพื่อสร้างกรอบแนวคิด 2) แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง/ปลายเปิด 3) แนวคำถามสนทนากลุ่มเฉพาะ และ 4) แผนกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการมีส่วนร่วม เครื่องมือทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการเป็นลำดับขั้น ได้แก่ 1) พัฒนาโจทย์วิจัยและประเด็นศึกษา พร้อมนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง 2) เตรียมความพร้อมทีมวิจัยและสร้างความเข้าใจกับชุมชน 3) ลงพื้นที่เก็บข้อมูลบริบทชุมชนด้วยการศึกษาเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนาม 4) เก็บข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก 5) จัดสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อสังเคราะห์ประเด็นร่วม 6) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อถ่ายทอดความรู้ วางแผนการปฏิบัติการ และสรุปแนวทางเสริมสร้างเครือข่าย 7) สรุปผลและจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ รวมถึงเอกสารเผยแพร่ เช่น คู่มือ/ชุดความรู้ สื่อวีดิทัศน์ และบทความวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยเริ่มจากการจัดระเบียบข้อมูล ถอดเทป/ถอดความ จัดหมวดหมู่ข้อความ ทำการเข้ารหัส (coding) และสังเคราะห์เป็นประเด็นและสาระสำคัญ (themes) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลด้วยการเปรียบเทียบข้ามแหล่งข้อมูล (triangulation) ระหว่างเอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และเวิร์กช็อป แล้วจึงตีความและสรุปเป็นข้อค้นพบและแนวทางเชิงเครือข่ายที่สามารถเผยแพร่ได้

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย สรุปผลการวิจัยได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. บริบทพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดน จังหวัดเลย พบว่า พื้นที่ชายแดนจังหวัดเลยที่ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีทุนทาง

วัฒนธรรมและศาสนสถานที่น่าสนใจ สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงสร้างสรรค์ได้ โดยมีพื้นที่การศึกษา 2 แห่ง ได้แก่ 1) ชุมชนวัดลาดปู่ทรงธรรม (วัดพระธาตุสัจจะ) อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย พบว่าเป็นศูนย์รวมศรัทธาและกิจกรรมวัฒนธรรมของชุมชน มีอัตลักษณ์ด้านปุษยนียัตถุและพิธีกรรมที่เชื่อมโยงคนไทย-ลาว และเกิดการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์และประชาชนในการดูแลและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พื้นที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สร้างคุณค่าทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน (การสัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2567) 2) ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่าเป็นชุมชนชายแดนเก่าแก่ที่มีภูมิทัศน์และทรัพยากรธรรมชาติ-วัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยเฉพาะพื้นที่ริมแม่น้ำเหืองและแม่น้ำโขงที่เอื้อต่อการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์และสร้างสรรค์ เช่น จุดชม “แม่น้ำสองสี” และแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในพื้นที่ ซึ่งสามารถต่อยอดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงชายแดนได้

2. กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนจังหวัดเลย พบว่า กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายเป็นความร่วมมือหลายภาคส่วน ได้แก่ พระสังฆาธิการ หน่วยงานด้านวัฒนธรรม สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชน โดยมีกระบวนการสำคัญ ได้แก่ 1) การประสานงานและเชิญผู้เกี่ยวข้อง 2) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลบริบทและกำหนดทิศทางร่วม 3) การคัดเลือก/จัดตั้งคณะทำงานเครือข่าย และ 4) การกำหนดบทบาทหน้าที่และกลไกการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ วิทยาลัยสงฆ์เลย (25 ธันวาคม 2567) เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการสถาปนาเครือข่ายและการจัดระบบการทำงานร่วมกันในพื้นที่ชายแดน

3. แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนจังหวัดเลยพบว่า แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายควรประกอบด้วย 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมและเป้าหมายเครือข่าย 2) การกำหนดโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของคณะทำงานอย่างชัดเจน 3) การจัดทำแผนกิจกรรมร่วมที่เชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 4) การพัฒนากลไกการสื่อสารและการประสานงานระหว่างภาคี และ 5) การติดตามประเมินผลร่วมเพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้ การนำหลักการบริหารนิยธรรมมาใช้เป็นฐานคิดในการบริหารจัดการเครือข่ายควรกำหนดให้ชัดว่าใช้ชุดหลักธรรมใดและอธิบายการประยุกต์เชิงการจัดการ (เช่น ความสม่ำเสมอในการประชุม ความพร้อมเพรียง ความเคารพกติกาและผู้ใหญ่ การลดความขัดแย้ง และการสร้างความร่วมมือ) เพื่อสนับสนุนความเข้มแข็งและความยั่งยืนของเครือข่ายในระยะยาว

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. บริบทแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดเลยผลการวิจัยสะท้อนว่า พื้นที่ชายแดนจังหวัดเลยมีทุนวัฒนธรรม และทุนศรัทธาเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงสร้างสรรค์ โดยกรณีวัดลาดปู่ทรงธรรม (พระธาตุสัจจะ) ทำหน้าที่เป็นทั้งศูนย์กลางความศรัทธา ศูนย์กลางกิจกรรมประเพณี และพื้นที่ยึดโยงอัตลักษณ์ร่วมของชุมชน ส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวไม่ได้อยู่บนทรัพยากรทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ตั้งอยู่บนความหมายและคุณค่าทางสังคมจิตใจ ที่ชุมชนยอมรับร่วมกัน องค์ประกอบดังกล่าวเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมและความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง และสามารถต่อยอดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนได้

ในทำนองเดียวกัน ชุมชนบ้านท่าดีหมี่มีจุดเด่นด้านภูมิทัศน์ชายแดน ประวัติศาสตร์ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมร่วมสมัย (เช่น จุดชมแม่น้ำสองสีและพระใหญ่ภูคกงิ้ว/สกายวอล์ค) ซึ่งสะท้อนความสามารถของพื้นที่ในการผสมผสานธรรมชาติศาสนา วัฒนธรรม เข้าด้วยกัน ผลการวิจัยจึงชี้ว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเลยควรมองพื้นที่เป็นระบบนิเวศวัฒนธรรมที่ต้องจัดการทั้งทรัพยากร ความหมาย พิธีกรรม วิถีชีวิต และการมีส่วนร่วมของชุมชนควบคู่กัน มิฉะนั้นการพัฒนาจะกลายเป็นเพียงการเพิ่มจุดถ่ายภาพ/สิ่งปลูกสร้างโดยไม่เสริมความยั่งยืนเชิงอัตลักษณ์และทุนสังคมของชุมชน

2. กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ความเข้มแข็งของเครือข่ายเกิดจากการบูรณาการหลายภาคส่วนที่แต่ละฝ่ายมีบทบาทแตกต่างกัน ได้แก่ พระสังฆาธิการทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้ยึดโยงคุณค่า หน่วยงานรัฐและองค์กรวัฒนธรรมเป็นกลไกด้านกฎหมาย งบประมาณ และการประสานเชิงนโยบาย สถาบันการศึกษาเป็นกลไกสนับสนุนองค์ความรู้และการพัฒนาศักยภาพ ขณะที่ผู้นำท้องถิ่นและประชาชนเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ กลไกดังกล่าวทำให้เครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัว แต่เป็นระบบความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ที่เชื่อมโยงทรัพยากร อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบร่วมกัน การประชุมเชิงปฏิบัติการวันที่ 25 ธันวาคม 2567 จึงมีนัยสำคัญในฐานะจุดเริ่มต้นการสถาปนาเครือข่ายเพราะเป็นเวทีสร้างความเข้าใจร่วม กำหนดทิศทางและบทบาท ทำให้เกิดความไว้วางใจ และความเป็นเจ้าของร่วม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เครือข่ายสามารถเลื่อนจากระดับการประสานงานไปสู่ระดับการทำงานเชิงเอกภาพได้ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องเครือข่ายของพระมหาสุทิตย์ อาภากร (อป๋อ) (2547, หน้า 34-35) ที่อธิบายว่าเครือข่ายมีลักษณะยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ตามบริบท และเติบโตจากการปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของนรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546, หน้า 3) ที่เน้นว่าการมีส่วนร่วมต้องเกิดตั้งแต่ต้นจนจบ มิใช่เพียงการเข้าร่วมเชิงสัญลักษณ์ เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงลึกเป็นฐานสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายในระยะยาว และสอดคล้องกับงานของวันชัย พลเมืองดี (2561) ที่ชี้ว่าการพัฒนาเครือข่ายข้ามวัฒนธรรมและการบูรณาการหลักธรรมสามารถสร้างการเรียนรู้ร่วมและความเข้มแข็งของเครือข่ายได้ เมื่อมีเป้าหมายร่วมและกลไกการทำงานที่ชัดเจน

3. แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนจังหวัดเลย ผลการวิจัยชี้ว่า แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมี 1) วิสัยทัศน์ร่วมและเป้าหมายร่วม 2) โครงสร้างและบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน 3) กลไกการสื่อสารและการประชุมอย่างต่อเนื่อง 4) หลักการกำกับการทำงานร่วมที่ยึดคุณธรรมและความเป็นธรรม เพื่อป้องกันความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ และ 5) ระบบติดตามประเมินผลร่วม เพื่อให้เครือข่ายมีความต่อเนื่องและปรับตัวได้ตามบริบทชายแดนที่เปลี่ยนแปลง

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอปปริหานิยธรรม สามารถเป็นกรอบกำกับของเครือข่ายได้ เพราะเน้นความพร้อมเพรียง ความเคารพกติกา และความสามัคคี ซึ่งส่งผลต่อการลดความขัดแย้งและเพิ่มพลังการทำงานร่วมกัน ผลการวิจัยส่วนนี้สอดคล้องกับ

พระสิริรัตนเมธี (2560) ที่พบว่า การนำอปปริหานิยธรรมไปใช้ในการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดช่วยให้เกิดการบริหารจัดการเชิงบูรณาการและความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เพื่อความเข้มแข็งเชิงวิชาการในบทความ ควรระบอบุญประกอบทั้ง 7 ประการให้ครบถ้วนและอธิบายการแปลงหลักธรรมไปสู่กลไกการบริหารเครือข่ายอย่างเป็นระบบ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานสนับสนุนภายนอกชุมชนดังนี้ 1) สนับสนุนองค์ความรู้และข้อมูลวิชาการด้านโบราณคดีพุทธศาสนาประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และวัฒนธรรมชุมชน เพื่อใช้พัฒนาเนื้อหา เรื่องเล่า กิจกรรมท่องเที่ยว ที่ถูกต้องและสอดคล้องอัตลักษณ์พื้นที่ 2) จัดตั้งสนับสนุน เวทีประสานงานเครือข่าย อย่างสม่ำเสมอ (เช่น รายไตรมาส) เพื่อเชื่อมการทำงานระหว่างวัด ชุมชน อบต. และภาคอื่น ๆ ลดความซ้ำซ้อน และทำให้เกิดแผนปฏิบัติการร่วม 3) ทุกครั้งที่จัดอบรมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ ควรออกแบบกระบวนการให้ชุมชนมีส่วนร่วมจริง (ตั้งแต่กำหนดโจทย์ วางแผน ดำเนินงาน ประเมินผล) เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของและเพิ่มความยั่งยืนของเครือข่าย

1.2 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนดังนี้ 1) ส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมแก่ประชาชน เด็ก และเยาวชน ผ่านกิจกรรมชุมชน โรงเรียน วัด และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

2) พัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนร่วมออกแบบ เช่น เส้นทางเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีศาสนา งานประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้และรายได้ที่ไม่กระทบคุณค่าพื้นที่ 3) จัดทำชุดความรู้ชุมชน (เรื่องเล่า แผนที่วัฒนธรรม ปฏิทินประเพณี ฯลฯ) เพื่อใช้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวและเป็นฐานข้อมูลให้เครือข่ายทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ดังนี้ 1) ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์และแผนพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ให้ชัดเจน โดยประสานกับหน่วยงานหลักในพื้นที่ (เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สถาบันการศึกษา) เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 2) สนับสนุนการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ วัฒนธรรม และการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ในชุมชน พร้อมจัดสรรทรัพยากร/งบประมาณเพื่อพัฒนากิจกรรมร่วมของเครือข่าย 3) ส่งเสริมการต่อยอดทุนวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจชุมชนอย่างเหมาะสม เช่น พัฒนาทักษะอาชีพ ผลิตภัณฑ์ชุมชน การบริการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงการรักษาอัตลักษณ์และความยั่งยืนของพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาพื้นที่ชุมชนชายแดนในจังหวัดอื่นเพิ่มเติม เพื่อเปรียบเทียบบริบท เงื่อนไขความสำเร็จ และรูปแบบเครือข่ายที่เหมาะสมกับความแตกต่างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

2.2 ควรศึกษาการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในระดับภูมิภาค โดยคำนึงถึงความเชื่อมโยงข้ามพรมแดนและความสัมพันธ์กับชุมชนฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อสร้างแนวทางการทำงานร่วมและการจัดการทรัพยากรร่วมกัน

2.3 ควรศึกษาการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างเศรษฐกิจชุมชน โดยพิจารณารูปแบบการเพิ่มรายได้ การสร้างอาชีพ และกลไกสนับสนุนที่ทำให้ ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ อย่างยั่งยืน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

งานวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ตามแนวชายแดนในจังหวัดเลย ก่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงสังเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดนจะยั่งยืนได้ ต้องขับเคลื่อนผ่านเครือข่ายชุมชนที่มีคุณธรรมเป็นฐาน โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ 1) พื้นที่ชายแดนเป็น ระบบนิเวศวัฒนธรรม พื้นที่ชายแดนจังหวัดเลยมิใช่เพียงแหล่งท่องเที่ยวเชิงกายภาพ แต่เป็นระบบนิเวศที่ประกอบด้วยศาสนสถาน วิถีชีวิต ประเพณี ภูมิปัญญา และความศรัทธาของชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นทุนวัฒนธรรมสำคัญในการออกแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงสร้างสรรค์ 2) เครือข่ายที่เข้มแข็งเกิดจากความสัมพันธ์ มากกว่าโครงสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวไม่ได้เกิดจากคำสั่งหรือโครงสร้างองค์กร แต่เติบโตจากการมีส่วนร่วม การสื่อสาร และ

ความไว้วางใจระหว่างพระสงฆ์ หน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษาองค์กรท้องถิ่น และประชาชน ทำให้เครือข่ายเป็นกลไกที่ยืดหยุ่นและขับเคลื่อนได้จริงในพื้นที่ 3) พุทธธรรมทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับเครือข่าย การประยุกต์หลักอปริหานิยธรรม เป็นฐานคิดในการบริหารจัดการเครือข่าย ช่วยสร้างความสามัคคี ลดความขัดแย้ง และเสริมความรับผิดชอบร่วม ทำให้เครือข่ายดำเนินงานอย่างมีธรรมาภิบาลและต่อเนื่อง 4) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนต้องเป็น “การจัดการประสบการณ์โดยชุมชน งานวิจัยชี้ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรเปลี่ยนจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ไปสู่การจัดการประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่ชุมชนร่วมออกแบบ ร่วมจัดการ และร่วมได้รับประโยชน์ โดยรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ อัตลักษณ์กับการสร้างมูลค่าเศรษฐกิจ

สรุปองค์ความรู้หลักของงานวิจัย การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดนที่ประสบความสำเร็จ ต้องบูรณาการ ทุนวัฒนธรรม + การมีส่วนร่วมของเครือข่าย + พุทธธรรมเป็นกลไกกำกับ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและความยั่งยืนของการพัฒนา งานวิจัยนี้เสนอองค์ความรู้ใหม่ว่า พุทธธรรมมิได้เป็นเพียงคุณค่าทางศาสนา แต่สามารถแปลงเป็นกลไกการกำกับเครือข่าย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดนได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). *การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐานเทคนิค*. เชียงใหม่: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. (2556). *ระบบงานยุติธรรม: ยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: พรทิพย์การพิมพ์.
- ประยูร พรหมสุทธิ. (2524). *ประวัติการสร้างพระธาตุสัจจะ*. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- พยุพ ศรีจันทวงศ์. (2563). *เรื่องเล่าและวิถีชุมชนปากน้ำเหือง*. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พระมหากวินทร์ ยสินทวิโส. (2561). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(1), 145-156.
- พระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอู่). (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติความรู้และการจัดการ*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- พระสิริรัตนเมธี. (2560). *การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย*. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันชัย พลเมืองดี. (2561). *การพัฒนาและเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของกลุ่มอารยธรรม 5 เชิงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง*. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2560-2580) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม)*. เข้าถึงได้จาก <https://www.nesdc.go.th/nscr/master-plan-plans/>
- อารดา พลอาษา. (2564). การศึกษาองค์ความรู้ การอนุรักษ์ การส่งเสริมและการเพิ่มคุณค่าการท่องเที่ยวทางกระรอกคู่ตีนแดง อำเภอนาโพธิ์ และอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิจัยวัฒนธรรม*, 4(1), 10-22.
- Brandon, K. (1996). *Ecotourism and conservation: A review of key issues*. Washington, DC: World Bank.

การศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

Study of the Problems of Student Care Management System of
Educational Institutions Under the Office of the Primary Education
Area

วุฒิพงษ์ อินไธสง, อรสา จรูญธรรม และชาญชัย วงศ์สิริสวัสดิ์
Wuttipong Inthaisong, Arsa Charoontham and Chanchai Wongsirisawat
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ประเทศไทย
Valaya Alongkorn Rajabhat University under Royal Patronage, Thailand
Corresponding Author, E-mail: wuttipong.in@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ และปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 2) เปรียบเทียบปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครูจำแนกตามอายุ และประสบการณ์ในการทำงาน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูผู้รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.99 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความแปรปรวนแบบทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพและปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก
2. ผลการเปรียบเทียบปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครูจำแนกตามอายุพบว่าภาพรวม

*ได้รับบทความ: 16 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 11 มิถุนายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 25 มิถุนายน 2568
Received: April 16, 2025; Revised: June 11, 2025; Accepted: June 25, 2025

และรายด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และประสบการณ์ในการทำงานพบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันแต่เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแตกต่างกัน

คำสำคัญ: ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน; การบริหารจัดการ; ครูผู้รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the conditions and problems of student care and support system management in educational institutions under the Office of the Primary Education Area; and 2) compare problems of student care and support system management according to teachers' opinions, classified by age and work experience. This study employed a survey research design. The sample consisted of 400 teachers responsible for student care and support systems in educational institutions under the Office of the Primary Education Area. The research instrument was a questionnaire using a five-point rating scale, with a reliability coefficient of 0.99. The statistics used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, and one-way analysis of variance (ANOVA).

The research findings revealed that:

1. The conditions and problems of student care and support system management were at a high level overall and across all aspects.
2. Comparisons based on teachers' age showed statistically significant differences at the 0.05 level in overall and individual aspects. Regarding work experience, no significant differences were found overall; however, when considering individual aspects, particularly in knowing students individually, teachers with different work experiences showed significantly different levels of problems in student care and support system management.

Keywords: Student care and support system; Management; Teachers responsible for student care and support system

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 เป็นกฎหมายแม่บทที่กำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาไทย โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียน

ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ มาตรา 22 และมาตรา 23 ได้เน้นย้ำว่าการจัดการศึกษาต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งความรู้ คุณธรรม และกระบวนการคิดอย่างเหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์อย่างรอบด้าน การสร้างความมั่นคงในชีวิต และการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ สถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) ภายใต้บริบทดังกล่าว สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนมิใช่เพียงด้านวิชาการเท่านั้น หากแต่ต้องให้ความสำคัญกับการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านพฤติกรรม อารมณ์ สังคม และสุขภาวะทางจิตใจ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเป็นกลไกสำคัญของการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มุ่งป้องกัน แก้ไข และส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างเหมาะสมและทันท่วงที โดยอาศัยกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน วิธีการ และเครื่องมือที่ชัดเจน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552)

อย่างไรก็ตาม สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะระดับประถมศึกษายังคงเผชิญปัญหาที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย อาทิ ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ปัญหาครอบครัว ปัญหาสุขภาพจิต การกลั่นแกล้งในโรงเรียน และพฤติกรรมเสี่ยงของผู้เรียน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และคุณภาพชีวิตของนักเรียนโดยตรง (เพิ่มพูน ชิดชอบ, 2566) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนดนโยบายให้สถานศึกษาในสังกัดทุกแห่งดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการดูแล ช่วยเหลือ ปกป้อง และพัฒนาอย่างรอบด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานในทางปฏิบัติพบว่าสถานศึกษายังประสบปัญหาในการบริหารจัดการระบบดังกล่าวในหลายด้าน ทั้งด้านการคัดกรอง การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การส่งเสริมและป้องกัน ตลอดจนการประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามบริบทของบุคลากร โดยเฉพาะอายุและประสบการณ์ในการทำงานของครู ผู้รับผิดชอบ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา รวมทั้งเปรียบเทียบปัญหาดังกล่าวตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามอายุและประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อน

สภาพการดำเนินงานและปัญหาที่แท้จริง อันจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพ และปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตามความคิดเห็นของครู จำแนกตามอายุ และประสบการณ์ในการทำงาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 26,959 คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566) และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 400 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของยามานะ (Yamane, 1973) ในกรณีทราบจำนวนประชากร โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง (e) เท่ากับ 0.05 ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดประชากร

e = ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

แทนค่า

$$n = \frac{26,959}{1 + 26,959(0.05^2)} = 394.15$$

จากการคำนวณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 394 คน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนทางสถิติ ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็น 400 คน และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Stratified Sampling) โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามภูมิภาค

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสภาพและปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแล

ช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ และประสบการณ์ในการทำงาน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพและปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน 4) การป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาของสถานศึกษา 5) การส่งต่อ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) รวมจำนวน 53 ข้อ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ 5 หมายถึง มีสภาพและปัญหาการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมากที่สุด 4 หมายถึง มีสภาพและปัญหาการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก 3 หมายถึง มีสภาพและปัญหาการบริหารจัดการอยู่ในระดับปานกลาง 2 หมายถึง มีสภาพและปัญหาการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อย 1 หมายถึง มีสภาพและปัญหาการบริหารจัดการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้ 1) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย และคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยใช้เกณฑ์ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (Rovinelli & Hambleton, 1977) พบว่าค่า IOC รายข้ออยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และ 2) ตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Cronbach, 1970) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.99

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยขอหนังสือคำสั่งจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ถึงครูผู้รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 400 คน จากนั้นจัดส่งแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ โดยใช้แพลตฟอร์ม Google Forms พร้อม QR Code ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบถ้วน จำนวน 400 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

5. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติ ดังนี้ 1) สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบทีแบบอิสระ (Independent t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยสภาพและปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพ และปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แสดงได้ดังนี้ (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับสภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

สภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น	อันดับ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.38	0.70	มาก	3
2. การคัดกรองนักเรียน	4.48	0.73	มาก	2
3. การส่งเสริมนักเรียน	4.49	0.74	มาก	1
4. การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา	4.31	0.68	มาก	4
5. การส่งต่อ	4.10	0.74	มาก	5
รวมเฉลี่ย	4.35	0.72	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา และด้านการส่งต่อ ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

ปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น	อันดับ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	3.52	1.28	มาก	4
2. การคัดกรองนักเรียน	3.47	1.35	ปานกลาง	5
3. การส่งเสริมนักเรียน	3.98	0.85	มาก	2
4. การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา	3.69	1.11	มาก	3

ปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น	อันดับ
5. การส่งต่อ	4.05	0.81	มาก	1
รวมเฉลี่ย	3.74	1.08	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการส่งต่อ ด้านการส่งเสริม นักเรียน ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการคัดกรองนักเรียน ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำแนกตามอายุ และประสบการณ์ในการทำงาน ดังตารางที่ 3 และ 4

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครูจำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้าน

ปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	อายุ				t-val-ue	Sig.
	น้อยกว่า 40 ปี		มากกว่า 40 ปี			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	3.59	1.26	3.06	1.36	2.869	0.004*
2. การคัดกรองนักเรียน	3.56	1.33	2.88	1.31	3.496	0.001*
3. การส่งเสริมนักเรียน	4.05	0.85	3.57	0.80	3.878	0.000*
4. การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา	3.75	1.08	3.29	1.21	2.900	0.004*
5. การส่งต่อ	4.09	0.80	3.81	0.81	2.398	0.017*
รวมเฉลี่ย	3.81	1.06	3.32	1.10	3.108	0.005*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ของครูผู้ดูแลระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาที่มีอายุต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้าน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน

ปัญหาการบริหารจัดการ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	ประสบการณ์ในการทำงาน						F	Sig.
	น้อยกว่า 5 ปี		5-10 ปี		มากกว่า10 ปี			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	3.72	1.13	3.43	1.31	3.34	1.42	3.061	0.048*
2. การคัดกรองนักเรียน	3.62	1.25	3.44	1.37	3.28	1.44	1.942	0.145
3. การส่งเสริมนักเรียน	4.10	0.67	3.94	0.92	3.87	0.98	2.378	0.094
4. การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา	3.85	0.95	3.63	1.12	3.54	1.28	2.721	0.067
5. การส่งต่อ	4.16	0.58	3.98	0.90	4.00	0.92	2.232	0.109
รวมเฉลี่ย	3.89	0.92	3.68	1.12	3.61	1.21	2.467	0.093

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ของครูผู้ดูแลระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา กับประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่าง แต่เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแตกต่างกัน ($F = 3.061$, $p < .05$, $\text{น้อยกว่า 5 ปี} = 3.72$, $\text{5-10 ปี} = 3.43$, $\text{มากกว่า 10 ปี} = 3.34$)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพและปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า สภาพการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ขณะเดียวกันปัญหาการบริหารจัดการก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้สถานศึกษาจะมีการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องตามแนวนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด แต่ในการปฏิบัติจริงยังคงเผชิญข้อจำกัดและอุปสรรคในหลายมิติ ซึ่งส่งผลให้ระดับปัญหายังคงอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาสภาพการดำเนินงานรายด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมนักเรียนและด้านการคัดกรองนักเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด

อาจเนื่องมาจากกิจกรรมในสองด้านนี้เป็นภารกิจหลักที่สถานศึกษาดำเนินการเป็นประจำ มีแนวทาง ขั้นตอน และเครื่องมือที่ชัดเจน รวมทั้งสามารถดำเนินการภายในโรงเรียนได้โดยไม่ต้องพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกมากนัก ในขณะที่ด้านการส่งต่อมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนถึงความซับซ้อนของกระบวนการที่ต้องอาศัยการประสานงานกับหน่วยงานหรือผู้เชี่ยวชาญภายนอก รวมถึงระบบข้อมูลและการติดตามผลที่ต่อเนื่อง ในมิติของปัญหาการบริหารจัดการ พบว่าด้านการส่งต่อเป็นปัญหาที่อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือด้านการส่งเสริมนักเรียน และด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาคือข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าแม้สถานศึกษาจะสามารถดำเนินกิจกรรมดูแลช่วยเหลือผู้เรียนในระดับหนึ่งได้ แต่เมื่อเข้าสู่กรณีที่ต้องใช้การช่วยเหลือเฉพาะทางหรือการส่งต่อไปยังหน่วยงานภายนอก ระบบกลับมีข้อจำกัดมากขึ้น ทั้งในด้านขั้นตอนการประสานงาน ความต่อเนื่องของข้อมูล และภาระงานของครู ส่งผลให้การส่งต่อกลายเป็นจุดเปราะบางของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผลการวิจัยในภาพรวมสอดคล้องกับการศึกษาของภานุวัฒน์ บ้างศรีวงศ์ (2563) ที่พบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้ขยายความเข้าใจเชิงลึก โดยชี้ให้เห็นว่า ระดับการดำเนินงานที่สูงมิได้หมายความว่าปัญหาจะอยู่ในระดับต่ำเสมอไป โดยเฉพาะในมิติที่ต้องอาศัยการประสานเครือข่ายภายนอกสถานศึกษา

2. การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำแนกตามอายุและประสบการณ์ พบว่า ครูที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ซึ่งอาจอธิบายได้ว่า อายุมีความสัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ ภาระงาน ความคุ้นเคยกับระบบงาน และรูปแบบการปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนและผู้ปกครอง ส่งผลให้การรับรู้ต่อระดับปัญหาแตกต่างกัน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของพรศักดิ์ ผลการอง (2562) และเบญจวรรณ นุ่นทอง (2561) ที่รายงานว่าปัจจัยส่วนบุคคลส่งผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญสำหรับประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมีความแตกต่างกัน ซึ่งสะท้อนว่าครูรู้จักนักเรียนเชิงลึกต้องอาศัยทักษะและประสบการณ์ เช่น การสังเกตพฤติกรรม การใช้ข้อมูลสะสมของนักเรียน การสื่อสารกับผู้ปกครอง และการติดตามอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ภาพรวมของระบบอาจถูกกำกับด้วยนโยบายและแนวปฏิบัติเดียวกันจากหน่วยงานต้นสังกัด ทำให้ความแตกต่างด้านประสบการณ์ไม่ปรากฏเด่นชัดในระดับภาพรวม สอดคล้องกับอัญชลียา ยอดมัน อานันต์ ทาปทา และชวนคิด มะเสนะ (2560) รวมถึงงานของปิยะนุช นารอง (2550) และนฤมล มะลิวัลย์ (2552)

โดยสรุป การอภิปรายผลครั้งนี้ชี้ให้เห็นเชิงสังเคราะห์ว่า ประสิทธิภาพของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมิได้ขึ้นอยู่กับเพียงการดำเนินงานภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการส่งต่อและการประสานเครือข่ายภายนอกอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านอายุและประสบการณ์ของ

ครูผู้รับผิดชอบมีผลต่อการรับรู้ปัญหาในบางมิติ ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญต่อการวางแผนพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้สอดคล้องกับบริบทการปฏิบัติงานจริงของสถานศึกษา

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงการบริหารจัดการ

1.1 จากผลการศึกษาที่พบว่า สภาพและปัญหาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สถานศึกษาควรดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการทำงานเป็นทีมของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผล เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

1.2 จากผลการเปรียบเทียบที่พบว่า ครูผู้รับผิดชอบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัญหาการบริหารจัดการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สถานศึกษาควรจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพครูที่ปรึกษาอย่างเป็นระบบ โดยจัดทำคู่มือการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน เข้าใจง่าย และสามารถนำไปใช้ได้จริง รวมทั้งแต่งตั้งครูที่มีประสบการณ์เป็นหัวหน้าระดับชั้นหรือพี่เลี้ยง (Mentor) เพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ และติดตามการดำเนินงานของครูที่มีประสบการณ์น้อยกว่า ควรมีการจัดทำแผนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชัดเจนตั้งแต่ก่อนเริ่มดำเนินการ กำหนดโครงสร้างบุคลากรและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการในแต่ละระดับอย่างชัดเจน เพื่อให้การทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลดความซ้ำซ้อนเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ

1.3 จากผลการวิจัยที่พบว่า ประสบการณ์ในการทำงานของครูโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่แตกต่างกันในด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษาควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน ผ่านกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ครูสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ เทคนิค และแนวทางการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเชิงลึก อันจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในภาพรวม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

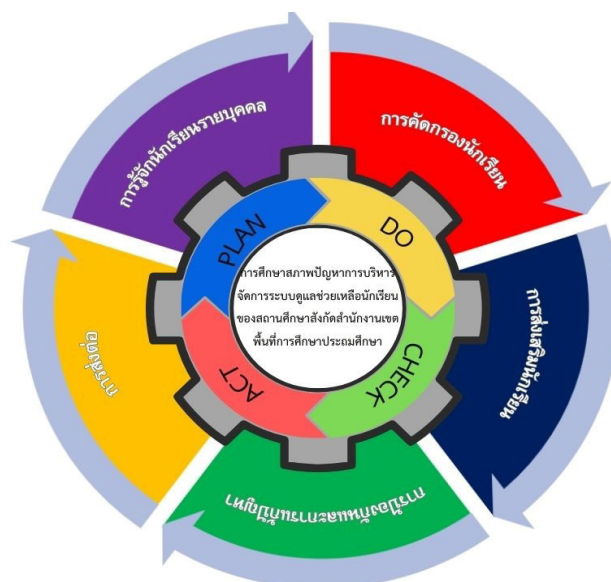
2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงทดลองหรือวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนารูปแบบหรือแนวทางการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยนำผลการศึกษาสภาพและปัญหาที่ได้จากงานวิจัยนี้ ไปต่อยอดเป็นแนวทางการพัฒนาตามวงจรคุณภาพ (PDCA) เพื่อประเมินประสิทธิผลของการนำไปใช้ในบริบทของสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

2.2 ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่การศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ครูที่ปรึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและครอบคลุมหลายมิติ อันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทการบริหารจัดการศึกษาในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ควรดำเนินงานอย่างเป็นระบบตามวงจรคุณภาพ PDCA (Plan-Do-Check-Act) โดยบูรณาการกระบวนการหลักของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ผลการวิจัยสะท้อนว่า ปัจจัยด้านบุคลากร ได้แก่ อายุและประสบการณ์ในการทำงานของครูผู้รับผิดชอบ มีผลต่อการดำเนินงานในแต่ละขั้นของวงจร PDCA โดยเฉพาะขั้นการวางแผนและการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งต้องอาศัยทักษะเชิงประสบการณ์และการใช้ข้อมูลผู้เรียนอย่างรอบด้าน ดังนั้น องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้สามารถสรุปเป็นแนวคิดสำคัญว่า ประสิทธิภาพของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการเชิงระบบตาม PDCA ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพครูให้สอดคล้องกับช่วงวัยและประสบการณ์ เพื่อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนเกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- กัลยา พรมรัตน์. (2559). *การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- นฤมล มะลิวัลย์. (2552). *สภาพการบริหารงานตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 13 จังหวัดตรัง*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลา.
- เบญจวรรณ นุ่นทอง. (2561). ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. *มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 15(71), 188-193. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/SNGSJ/article/view/82679/123202>
- ปิยะนุช นารอง. (2550). *การศึกษาปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์อำนวยการเครือข่ายภูพานทอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- พรศักดิ์ ผกากรอง. (2562). *การศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- เพิ่มพูน ชิตชอบ. (2566). รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมอบนโยบายการศึกษาและแนวทางการขับเคลื่อนนโยบาย “เรียนดี มีความสุข”. เข้าถึงได้จาก https://otepc.go.th/th/content_page/item/4606-2023-09-14-06-26-05.html
- ภาณุวัฒน์ บ้างศรีวงศ์. (2563). สภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา*, 12(1), 521-528.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *การศึกษาสภาพการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *คู่มือระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *จำนวนโรงเรียน นักเรียน ครู/ลูกจ้าง และห้องเรียน*

- จำแนกตามขนาดจำนวนนักเรียน ปีการศึกษา 2566. เข้าถึงได้จาก http://www.bopp.go.th/?page_id=3544
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: หวานกราฟฟิค.
- อัญชลียา ยอดมัน, อานันต์ ทาปทา และชวนคิด มะเสนะ. (2560). สภาพ ปัญหา และแนวทางในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาโยธธ เขต 1. *วารสารราชธานีนวัตกรรมทางสังคมศาสตร์*, 1(3), 22-33.
- Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of psychological testing*. (5th ed.). New York, NY: Harper & Row.
- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). *On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity*. *Dutch Journal of Educational Research*, 2, 49-60.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. (2nd ed.). New York, NY: Harper & Row.

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธร่วมกับการโค้ชเพื่อเสริมสร้าง
ทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม สำหรับพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กจังหวัดขอนแก่น*

Development of a Training Curriculum based on Buddhist
Principles Combined with Coaching to Enhance Learning
Management Skills by Vuddhidhamma for the Small Primary
School Moral Teaching Monks in Khon Kaen Province

นพดล สีทอง, สุวัฒน์ รักขันโท และชวาล ศิริวัฒน์

Noppadol Seethong, Suwatsan Ragkhanto and Chaval Siriwat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: manop.famc@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธร่วมกับการโค้ช เพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรมสำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และ 2) ศึกษาผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตร และระยะที่ 2 การศึกษาผลการใช้หลักสูตร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง คือ พระสอนศีลธรรม สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน 30 รูป ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หลักสูตรฝึกอบรม แบบทดสอบวัดความรู้ แบบประเมินความสามารถการออกแบบการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้ และแบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

*ได้รับบทความ: 8 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 11 พฤศจิกายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 3 ธันวาคม 2568

Received: May 8, 2025; Revised: November 11, 2025; Accepted: December 3, 2025

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้าง เนื้อหาหลักสูตร กระบวนการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม และการวัดและประเมินผล ผลการประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 พระสอนศีลธรรมมีความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรมอยู่ในระดับดีมาก พระสอนศีลธรรมมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดและพระสอนศีลธรรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: หลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธ; การโค้ชทางการศึกษา; คุณธรรม; ทักษะการจัดการเรียนรู้; พระสอนศีลธรรม

Abstract

This research aimed to 1) develop a training curriculum based on Buddhist principles combined with coaching to enhance learning management skills using the Uddhidhamma approach for moral teaching monks in small primary schools, and 2) study the implementation results of the developed curriculum. This was a research and development study conducted in two phases: Phase 1: curriculum development, and Phase 2: study of curriculum implementation. The sample consisted of 30 moral teaching monks affiliated with the Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, selected using purposive sampling. The research instruments included the training curriculum, a knowledge test, an assessment of learning design ability, an assessment of learning management ability, and a satisfaction questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, and paired-samples t-tests.

The findings were as follows:

1. The developed training curriculum comprised six components: principles, curriculum objectives, curriculum content structure, training process, training media, and measurement and evaluation. Expert evaluations indicated that the curriculum had the highest level of suitability overall.

2. The results of the curriculum implementation revealed that the moral teaching monks had a significantly higher level of knowledge and understanding of learning management using the Vuddhidhamma approach after the training compared to before the training ($p < .01$); their ability to design learning management using Vuddhidhamma was assessed at a very good level; their ability to manage learning using Vuddhidhamma was at the highest level; and their satisfaction with the training curriculum was also at the highest level.

Keywords: Buddhist-Based Training Curriculum; Educational Coaching; Vuddhidhamma; Learning Management Skills; Moral Teaching Monks

1. บทนำ

การศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่ช่วยหล่อหลอมให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่ดี มีพฤติกรรมเหมาะสม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสงบสุข การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในช่วงวัยประถมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากหากขาดการพัฒนาที่เหมาะสมในระยะนี้ อาจส่งผลต่อพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตในระยะยาว (นิรุต ป้องสีดา, 2567, หน้า 166-173) ความสำคัญดังกล่าวสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ซึ่งกำหนดให้การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญในการวางรากฐานลักษณะนิสัยและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งมักประสบข้อจำกัดด้านทรัพยากร บุคลากร และโอกาสในการพัฒนาวิชาชีพ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนยังคงเผชิญความท้าทายอย่างมาก

พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดหลักคุณธรรม จริยธรรม และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่พระสอนศีลธรรมมักเป็นกำลังหลักในการจัดการเรียนรู้ด้านศีลธรรม อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ศีลธรรมขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการจัดการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรมเป็นสำคัญ แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักคุณธรรมเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีศักยภาพในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาปัญญาของผู้เรียน โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการรับรู้ด้วยสติ การคิดอย่างมีเหตุผล และการลงมือปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กในระดับประถมศึกษา (พระไพศาล วิสาโล, 2553) งานวิจัย

หลายฉบับชี้ให้เห็นว่าแนวทางดังกล่าวสามารถพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียนได้ดีกว่าการสอนแบบบรรยาย (อัจฉรา ผ่องพิทยา และสมสุตา ผู้พัฒน์, 2553, หน้า 38-46) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กยังประสบปัญหาในการนำแนวทางวุฒิธรรมไปใช้จริงอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

จากการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ตามแนววุฒิธรรมของพระสอนศีลธรรม จำนวน 130 รูป ในจังหวัดขอนแก่น พบว่าพระสอนศีลธรรมส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการจัดการเรียนรู้ตามแนววุฒิธรรม โดยปัญหาที่พบเด่นชัด ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ที่ยังเน้นการบรรยาย การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อ และการประเมินตามสภาพจริง ขณะที่ความต้องการพัฒนาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยที่ระบุว่าครูประถมศึกษา ยังประสบปัญหาในการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ปรียา ไตรระชนันท์ และ รชฏ สุวรรณภูมิ, 2565, หน้า 921-944) สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ศีลธรรมและการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน การพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในด้านการออกแบบการเรียนรู้ การเลือกใช้สื่อ และการประเมินผล ซึ่งสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านกระบวนการฝึกอบรม (สมชาติ กิจยรรยง และอรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง, 2550) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดหลักปัญหา 3 ได้แก่ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา มาบูรณาการร่วมกับกระบวนการโค้ช (Coaching) ซึ่งเป็นกระบวนการสนับสนุนการเรียนรู้ที่ช่วยกระตุ้นการคิดไตร่ตรอง การสำรวจศักยภาพ และการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, 2554; Gottesman, 2000)

การบูรณาการหลักปัญหา 3 ร่วมกับการโค้ชคาดว่าจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเชิงลึกและพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรมอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การเรียนรู้เชิงทฤษฎี การคิดวิเคราะห์ ไปจนถึงการนำไปปฏิบัติจริงในชั้นเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาครูและผู้สอนในยุคปัจจุบันที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการสะท้อนผลการสอน (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล, 2567)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธร่วมกับการโค้ช เพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักวุฒิธรรม สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จังหวัดขอนแก่น โดยมุ่งหวังให้หลักสูตรดังกล่าวเป็นแนวทางเชิงระบบในการพัฒนาศักยภาพพระสอนศีลธรรม อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ศีลธรรมและการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียนอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธร่วมกับการโค้ชเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธร่วมกับการโค้ชเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กจังหวัดขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ระยะหลัก ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ระยะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม โดยดำเนินการตามขั้นตอนย่อย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ทักษะและการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม ปัญหา 3 และการโค้ช รวมถึงการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรมของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เพื่อกำหนดเป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่าง คือ พระสอนศีลธรรมจำนวน 130 รูป สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ซึ่งปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายจากประชากรทั้งหมด 192 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสำรวจความต้องการฝึกอบรม ซึ่งได้รับการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ และพบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 ในทุกข้อคำถาม 2) สร้างหลักสูตรฝึกอบรม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1 มาเป็นกรอบคิดในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธร่วมกับการโค้ชเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ที่มีองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างเนื้อหา กระบวนการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม และการวัดและประเมินผล 3) ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร ผู้วิจัยได้นำร่างหลักสูตรฝึกอบรมเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 2 ท่าน ด้านการฝึกอบรมพระสอนศีลธรรม จำนวน 2 ท่าน และด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 1 ท่าน โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงร่างหลักสูตรฝึกอบรมให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และ 4) สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือสำหรับใช้ในการประเมินผลหลักสูตร และนำเสนอเครื่องมือดังกล่าวต่อผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความ

เที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) พร้อมทั้งคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) สำหรับเครื่องมือแต่ละชนิด ผลการตรวจสอบพบว่า (1) แบบทดสอบวัดความรู้การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรมมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.43-0.70 มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.33-0.80 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ (Reliability) เท่ากับ 0.89 (2) แบบประเมินความสามารถการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรมมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 (3) แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรมมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 และ (4) แบบประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตร มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00

ระยะที่ 2 การศึกษาผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม ระยะนี้เป็นการนำหลักสูตรที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วไปใช้ในการจัดฝึกอบรมและประเมินผลหลักสูตร โดยดำเนินการตามขั้นตอนย่อย 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) เตรียมการทดลอง ผู้วิจัยได้คัดเลือกพระสอนศีลธรรมจำนวน 30 รูป เพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างทดลองใช้หลักสูตร กลุ่มตัวอย่างนี้มาจากประชากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จังหวัดขอนแก่น ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 การคัดเลือกใช้วิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ ได้แก่ (1) มีความสมัครใจเข้าร่วมการฝึกอบรม (2) ไม่มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางคุณธรรม และ (3) ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศีลธรรมตามแนวทางคุณธรรม หลังจากคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำหนังสือขออนุญาตและประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง รวมถึงจัดเตรียมสถานที่ สื่อการฝึกอบรม เอกสาร และเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลให้พร้อมสำหรับการทดลอง 2) ทดลองใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้ทดลองใช้หลักสูตรกับพระสอนศีลธรรมกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียวที่มีการวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One Group Pretest-Posttest Design) การฝึกอบรมแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา 1 วัน และระยะที่ 2 การนำความรู้และทักษะไปใช้จริงในชั้นเรียน ระยะเวลา 4 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบวัดความรู้การจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรมก่อนและหลังการฝึกอบรม แบบประเมินความสามารถการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม แบบประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม และแบบประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตร และ 3) ประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยพิจารณาจาก (1) ผลการทดสอบวัดความรู้ โดยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลอง ใช้สถิติทดสอบค่าที (paired-sample t-tests) กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) ผลการประเมินความสามารถการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์การผ่านที่มีระดับคุณภาพอยู่ในระดับดีขึ้นไป มีระดับค่าเฉลี่ยคะแนนตั้งแต่ 2.51 ขึ้นไป (3) ผลการประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์

การผ่านอยู่ในระดับมากขึ้นไป มีระดับค่าเฉลี่ยคะแนนตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป และ (4) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตร ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดไว้อยู่ในระดับมากขึ้นไป มีระดับค่าเฉลี่ยคะแนนตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธร่วมกับการโค้ชเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบหลัก 6 ประการดังนี้ 1) หลักการ หลักสูตรเน้นส่งเสริมให้ผู้เข้าอบรมเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมกลุ่มและการฝึกสอนในชั้นเรียน ผู้เข้าอบรมมีโอกาสคิดวิเคราะห์ สะท้อนคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยผู้ให้การฝึกอบรมทำหน้าที่เป็นโค้ชและผู้อำนวยความสะดวก สนับสนุน กระตุ้น ให้คำชี้แนะ และให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ 2) วัตถุประสงค์ หลักสูตรมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะความสามารถในการจัดการเรียนรู้ตามหลักคุณธรรมของพระสอนศีลธรรม 3) โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ รวม 16 ชั่วโมง ประกอบด้วย หน่วยที่ 1 กระบวนการสอนตามแนวคุณธรรม (2 ชั่วโมง) หน่วยที่ 2 ทักษะการสอนตามแนวคุณธรรม (3 ชั่วโมง) หน่วยที่ 3 การออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคุณธรรม (3 ชั่วโมง) และหน่วยที่ 4 การปฏิบัติการสอนในชั้นเรียน (8 ชั่วโมง) 4) กระบวนการฝึกอบรม แบ่งเป็น 2 ระยะหลัก คือ ระยะที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและทักษะการจัดการเรียนรู้ครอบคลุมหน่วยการเรียนรู้ที่ 1-3 และระยะที่ 2 การนำความรู้และทักษะไปใช้ในการปฏิบัติการสอนจริงในชั้นเรียน ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 4 พร้อมการโค้ชแบบรายบุคคลและกลุ่มอย่างต่อเนื่อง 5) สื่อการฝึกอบรม ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ ใบงาน คลิปวิดีโอ กรณีศึกษา การสาธิต แบบฟอร์มเขียนแผนการสอน แอปพลิเคชันปัญญาประดิษฐ์ และแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ 6) การวัดและประเมินผล ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ (1) การประเมินความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม (2) การประเมินความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม (3) ประเมินความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม และ (4) การประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรม

ผลการประเมินคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมจากผู้เชี่ยวชาญพบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.36) นอกจากนี้ หลักสูตรยังมีความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตรในทุกด้าน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและความพร้อมในการนำไปใช้จัดฝึกอบรมได้จริง

2. ผลของการใช้หลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธธรรมร่วมกับการโค้ชเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ดังแสดงรายละเอียดตารางที่ 1, 2, 3 และ 4 ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจด้านการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม ก่อนและหลังการฝึกอบรม

การฝึกอบรม	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ก่อนการฝึกอบรม	30	10.50	1.30	24.14*	0.00
หลังการฝึกอบรม	30	18.13	1.13		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่า พระสอนศีลธรรมมีคะแนนค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจด้านการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 2 วิเคราะห์ความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การกำหนดสาระสำคัญ	3.63	0.49	ดีมาก
2. การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้	4.00	0.00	ดีมาก
3. การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้	4.00	0.00	ดีมาก
4. การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักคุณธรรม	3.70	0.46	ดีมาก
5. การกำหนดสื่อและแหล่งเรียนรู้หรือเทคโนโลยี	3.70	0.46	ดีมาก
6. การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	3.67	0.47	ดีมาก
7. องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้	4.00	0.00	ดีมาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.81	0.17	ดีมาก

จากตารางที่ 2 พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.81$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมากเท่ากัน ($\bar{X} = 4.00$) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักคุณธรรม และการกำหนดสื่อ

และแหล่งเรียนรู้หรือเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมากเท่ากัน ($\bar{X} = 3.70$) การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.67$) และการกำหนดสาระสำคัญ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.63$)

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม	4.61	0.25	มากที่สุด
2. การใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้ และเทคโนโลยี	4.69	0.26	มากที่สุด
3. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง	4.45	0.31	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.59	0.24	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน การใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้ และเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.61$) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$)

ตารางที่ 4 แสดงความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรม	4.82	0.22	มากที่สุด
2. ด้านวิทยากรฝึกอบรม	4.78	0.24	มากที่สุด
3. ด้านกิจกรรมการฝึกอบรม	4.80	0.19	มากที่สุด
4. ด้านระยะเวลาการฝึกอบรม	4.56	0.18	มากที่สุด
5. ด้านสื่อประกอบการฝึกอบรม	4.73	0.19	มากที่สุด
6. ด้านการประเมินผลการฝึกอบรม	4.61	0.23	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.72	0.14	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า พระสอนศีลธรรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสอนศีลธรรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวพุทธร่วมกับการโค้ชเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้หลักคุณธรรม สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จังหวัดขอนแก่น สามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรและความเหมาะสมของหลักสูตร พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบครบถ้วน 6 ประการ และได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมระดับมากที่สุด พร้อมทั้งมีความสอดคล้องขององค์ประกอบทุกส่วนอย่างเป็นระบบ ($IOC = 1.00$) สะท้อนว่าหลักสูตรถูกพัฒนาด้วยกระบวนการเชิงระบบตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดวัตถุประสงค์ การคัดเลือกเนื้อหา การออกแบบกิจกรรมและสื่อ จนถึงการออกแบบการวัดและประเมินผล ทำให้โครงสร้างหลักสูตรมีความเชื่อมโยงเชิงตรรกะและสามารถนำไปใช้ได้จริง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่เน้นความครบถ้วนขององค์ประกอบ และความเชื่อมโยงภายในหลักสูตรซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของหลักสูตรที่มีคุณภาพ (มนสิข สิริสมบุญ, 2567; วาริรัตน์ แก้วอุไร, 2564) รวมทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการพัฒนาหลักสูตรสำหรับพระสอนศีลธรรมที่รายงานองค์ประกอบหลักสูตรในลักษณะใกล้เคียงกัน (พระปลัดนันทนัญญ์ ศฤงคาร, 2565; พระมหานพดล สีทอง, 2565) และงานวิจัยของปณิตตา อินทรักษา (2566) ที่พบความเหมาะสมของหลักสูตรในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน

2. ผลของการใช้หลักสูตรฝึกอบรม ดังนี้ 1) ความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ผลที่คะแนนความรู้ความเข้าใจหลังการฝึกอบรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อธิบายได้ว่าการออกแบบหลักสูตรที่บูรณาการหลักปัญญา 3 เข้ากับกระบวนการโค้ชอย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้เข้าอบรมเรียนรู้แบบครบวงจร ตั้งแต่การรับรู้/เรียนรู้ (สุดมยปัญญา) การคิดวิเคราะห์และสะท้อนคิด (จินตมยปัญญา) และการลงมือปฏิบัติจริง (ภาวนามยปัญญา) เมื่อผนวกกับการโค้ชที่กระตุ้นการไตร่ตรองและให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่อง จึงเอื้อต่อการตกผลึกความรู้และทำให้เกิดความเข้าใจที่มั่นคงยิ่งขึ้น ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยที่ยืนยันว่า “การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม + การสะท้อนคิด + การโค้ช ช่วยเพิ่มความรู้ความเข้าใจอย่างมีนัยสำคัญ (จุลณณิ สุระโยธิน และคณะ, 2568, หน้า 101-117; สุวทนา สงวนรัตน์, 2567, หน้า 594-613) 2) ความสามารถในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ระดับดีมาก ความสามารถด้านการออกแบบที่อยู่ในระดับดีมากสะท้อนว่า ผู้เข้าอบรมสามารถแปลง “ความรู้” ไปสู่ “การออกแบบเชิงปฏิบัติ” ได้จริง โดยเกิดจากการผสมผสาน 3 กลไกสำคัญ ได้แก่ (1) การฝึกคิดและไตร่ตรองตามหลักปัญญา 3 (2) การโค้ชที่ช่วยขัดเกลาแนวคิดผ่านคำถามและข้อมูลย้อนกลับ และ (3) การใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือสนับสนุนงานออกแบบด้านเทคนิค ทำให้การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้มีความเป็นระบบและมีคุณภาพ ผลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ว่าการฝึกอบรมที่เน้นลงมือปฏิบัติและได้รับคำชี้แนะส่งผลต่อความสามารถด้านการออกแบบการเรียนรู้ในระดับสูง (วีรวัฒน์ แก้วทองใหญ่ และ

พระเมธาวิจารย์, 2562, หน้า 973-990; อาภากร โพธิ์ตัง และเนรัญชล จารุจิตร, 2565, หน้า 373-388; สุภานี สินไชย, 2565, หน้า 431-440) รวมทั้งแนวโน้มงานวิจัยด้านการใช้ AI เพื่อสนับสนุนการออกแบบสื่อและแผนการเรียนรู้ (ศรัณย์ ขนอม และคณะ, 2568, หน้า 67-81) 3) ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ระดับมากที่สุด การที่ผู้เข้าอบรมมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ระดับมากที่สุดสะท้อนผลลัพธ์สำคัญของหลักสูตร คือ “การย้ายความรู้จากห้องอบรมไปสู่ชั้นเรียนจริง” ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาทักษะวิชาชีพ โดยเฉพาะหน่วยปฏิบัติการสอน 8 ชั่วโมงที่ช่วยเสริมภาวนามยปัญญา (ปัญญาจากการปฏิบัติ) ให้เกิดขึ้นจริงในสนามปฏิบัติ ขณะเดียวกันการโค้ชรายบุคคลและรายกลุ่มช่วยให้ผู้เข้าอบรมได้รับข้อมูลย้อนกลับที่ตรงจุด จึงสามารถปรับปรุงการสอนได้อย่างรวดเร็วและเป็นรูปธรรม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการสะท้อนคิดในการพัฒนาความเชี่ยวชาญ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560) และงานวิจัยที่ยืนยันประสิทธิผลของการโค้ชต่อการสอนของครู (Kraft et al., 2018; Brooks, 2000) รวมทั้งงานวิจัยในบริบทพระสอนศีลธรรม (พระมหาณรงค์ราชครองเชื้อ, 2564) และ 4) ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ความพึงพอใจระดับมากที่สุดสะท้อนความเหมาะสมของหลักสูตรต่อบริบทผู้เข้าอบรม ทั้งด้านเนื้อหาที่ตรงความจำเป็น โครงสร้างที่ชัดเจน กิจกรรมที่หลากหลายและเอื้อต่อการมีส่วนร่วม สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมถึงบทบาทของผู้โค้ชที่ทำหน้าที่เสมือนกัลยาณมิตร สร้างบรรยากาศปลอดภัยทางการเรียนรู้และกระตุ้นการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ว่าปัจจัยด้านเนื้อหา กิจกรรม วิทยากร/โค้ช สื่อ และบรรยากาศการเรียนรู้สัมพันธ์กับความพึงพอใจของผู้เข้าอบรม (เกียรติภูมิ มะแสงสม, 2562; สุขาดา หวังสิทธิเดช, ทิพาพร สุจारी และณัฐชัย จันทชุม, 2566, หน้า 288-304)

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรนำหลักสูตรนี้ไปทดลองใช้กับพระสอนศีลธรรมในพื้นที่อื่นๆ เพื่อขยายผลและพัฒนาศักยภาพของพระสอนศีลธรรมให้ครอบคลุมมากขึ้น

1.2 ผู้ที่จะนำหลักสูตรไปใช้ควรได้รับการพัฒนาทักษะการโค้ชอย่างเป็นระบบเนื่องจากกระบวนการโค้ชเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของหลักสูตร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยติดตามผลในระยะยาว เช่น 6 เดือน หรือ 1 ปี หลังการฝึกอบรมเพื่อประเมินความคงทนของความรู้และทักษะการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางพุทธธรรม ทั้งนี้ควรศึกษาปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการนำความรู้และทักษะไปใช้ในสภาพการทำงานจริงอย่างต่อเนื่อง

2.2 ควรดำเนินการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ตามหลักคุณธรรมสำหรับบริบทที่แตกต่างออกไป โดยเฉพาะสำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดต่างๆ หรือโรงเรียนประเภทอื่นๆ เพื่อขยายขอบเขตการนำไปใช้และปรับให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนและสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย

2.3 ควรดำเนินการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมในเชิงนวัตกรรม โดยบูรณาการหลักธรรมอื่นๆ นอกเหนือจากหลักปัญญา 3 เช่น อิทธิบาท 4 ไตรสิกขา ร่วมกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในรูปแบบและวิธีการใหม่ๆ เพื่อเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการฝึกอบรมให้ดียิ่งขึ้น

2.4 ควรศึกษาผลกระทบโดยตรงของการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ตามหลักคุณธรรมของพระสอนศีลธรรมที่มีต่อนักเรียน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน เพื่อยืนยันประสิทธิผลของหลักสูตรในระดับผลลัพธ์ต่อผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ คือ นวัตกรรมหลักสูตรฝึกอบรมพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร กระบวนการฝึกอบรม และการวัดและประเมินผล หัวใจของนวัตกรรมหลักสูตรนี้อยู่ที่กระบวนการฝึกอบรมที่สังเคราะห์จากการบูรณาการปัญญา 3 เข้ากับกระบวนการโค้ช ทำให้ได้กระบวนการฝึกอบรมแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เสริมสร้างปัญญา (Understanding) ประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก (1) สร้างแรงจูงใจ (Passion) (2) ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ (Active Learning) และ (3) ถอดบทเรียน (Lesson Learned) ระยะที่ 2 พัฒนาการสอน (Development) ประกอบด้วย 4 กิจกรรมหลัก (1) การวางแผน (Planning) (2) การปฏิบัติ (Doing) (3) การสะท้อนคิด (Reflecting) และ (4) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing & Learning) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติภูมิ มะแสงสม. (2561). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูด้านการจัดการเรียนรู้แบบคละชั้นในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนครเขต 1. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- จุลมนิ สุระโยธิน, สิริรัตน์ นาकिन และลลิตา ธงภักดี. (2568). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะสำหรับครูเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยใช้วัตรกรรมการเรียนรู้ GF-TOR MODEL. *Journal of Education and Innovation*, 27(1), 101-117. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/271008/187626
- นิรุต ป้องสีดา. (2567). การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ศีลธรรมแบบคละชั้นสำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานพระสอนศีลธรรมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 11(7), 166-173. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/277614/184464>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

- ปรียา ไตรยะพันธ์ และรชฏ สุวรรณภูมิ. (2565). สภาพปัญหาและแนวทางพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(3), 921-944.
- ปิ่นพิทา อินทรักษา. (2566). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฐานสมรรถนะวิชาชีพครูเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวคิดสมองเป็นฐาน สำหรับครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดสกลนคร. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 17(2), 88-99.
- พระปลัดนนทนันท์ ศฤงคาร. (2565). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาตามแนวคิดเชิงรุก สำหรับพระสอนศีลธรรม ระดับประถมศึกษา*. (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุชนิพนธ์ิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระไพศาล วิสาโล. (2553). *สุขแท้ด้วยปัญญา: วิธีสู่สุขภาวะทางปัญญา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: หจก.สามลดา.
- พระมหาณรงค์ราช ปณิธานิธิ. (2564). *การพัฒนารูปแบบการโค้ชแบบพหุวิธีเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้โดยใช้จริยสัจเป็นฐานของพระสอนศีลธรรมในการเสริมสร้างความสามารถการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุชนิพนธ์ิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหานพดล สีทอง. (2565). *การพัฒนารูปแบบหลักสูตรฝึกอบรมตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นที่ปรึกษาโครงการคุณธรรมของพระสอนศีลธรรม*. (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุชนิพนธ์ิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- มนสิข สิริธัมมบุรณ. (2567). *วิธีวิทยาการวิจัยทางหลักสูตร*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วาริรัตน์ แก้วอุไร. (2564). *การพัฒนาหลักสูตร: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. พิษณุโลก: พี.ดีจิตอล.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา. (2567). *การโค้ชเพื่อการรู้คิด (Cognitive Coaching)*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- วีรวัฒน์ แก้วทองใหญ่ และพระเมธาวิณัยรส. (2562). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักปัญหา 3 ระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 6(2), 973-990.
- ศรัณย์ ขนอม, นันทพร รอดผล, ชลิตา ดวงงามยิ่ง และ ศิริวรรณ วณิชพัฒน์วรชัย. (2568). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยีของครูผู้สอน ภายใต้หัวข้อการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้*. *ครูสภาวิทยาจารย์: วารสารเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครู*, 6(1), 67-81.

- สมชาติ กิจयरยง และอรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. (2550). *เทคนิคการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: ส.ส.ท.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2554). *หลักการศีกษาของพระพุทธเจ้า*. นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). *พัฒนาปัญญา*. เข้าถึงได้จาก <https://www.watnyanaves.net/th/book-content-index/297>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สุชาติ หวังสิทธิเดช, ทิพาพร สุจारी และณัฐชัย จันทุม. (2566). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสมรรถนะครูด้านการจัดประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างทักษะสมอง EF สำหรับเด็กปฐมวัย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 17(3), 288-304. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmu/article/view/269909/180817>
- สุภาณี สิ้นไชย. (2565). กระบวนการพัฒนาครูโค้ชสู่วิถีชีวิตด้วยหลักปัญญา 3 ฐาน. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 431-440.
- สุวัฒนา สงวนรัตน์. (2567). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเชิงรุกโดยใช้กระบวนการชี้แนะและการเป็นพี่เลี้ยง สำหรับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 1. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 7(5), 594-613. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/article/view/5481/3769>
- อัจฉรา ผ่องพิทยา และสมสุดา ผู้พัฒน์. (2553). กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักปัญญาภูมิเพื่อปลูกฝังธรรมจริยาในการประกอบอาชีพ. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 15, 38-46.
- อาภากร โพธิ์ตัง และเนรัญชา จารุจิตร. (2565). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูนั้กออกแบบการเรียนรู้. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(8), 373-388.
- Brooks, G. (2000). Cognitive coaching for master teachers and its effect on student teacher's ability to reflect on practice. *The Delta Kappa Gamma Bulletin*, 67(1), 46-50.
- Gottesman, B. (2000). *Peer coaching for educators*. Lanham, MD: The Scarecrow Press.
- Kraft, M. A., Blazar, D., & Hogan, D. (2018). The impact of coaching on teacher practice and student achievement: A meta-analysis of the causal evidence. *Review of Educational Research*, 88(4), 547-588.

การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในพื้นที่ อำเภอบุตรรัตน์ จังหวัดขอนแก่น*

Community Enterprise Group Development with the Philosophy of
Sufficiency Economy in Ubonrat District, Khon Kaen Province

สุดใจ จันทะบรม, จักรพรรณ วงศ์พรพวณ และพระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต (สุกันยา อรุณ)

Sudjai Jantabrom, Chakkapan Wongpompavan and

Phra Rajphathanawatcharabundit (Sukanya Aruno)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: sps.sudjai@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบุตรรัตน์ จังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐานของหลักเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถจำแนกได้เป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบมีส่วนร่วมแท้จริง (2) รูปแบบกึ่งครอบครัว (3) รูปแบบที่เกิดจากโครงการของรัฐ และ (4) รูปแบบที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การดำเนินงานครอบคลุมด้านการผลิต การจำหน่าย และการบริหารจัดการ โดยพบว่าวิสาหกิจที่เข้มแข็งสามารถพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ สร้างงาน และสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับชุมชน แต่ส่วนใหญ่ยังเผชิญปัญหาด้านการบริหารจัดการ ความรู้ และความต่อเนื่องของกิจกรรม

2. การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นหลัก “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน พร้อมเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม

*ได้รับบทความ: 20 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 8 ธันวาคม 2568

พบว่ากลุ่มที่เข้มแข็งมีการนำหลักการดังกล่าวไปใช้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการดำเนินงานอย่างเหมาะสมกับศักยภาพชุมชน อย่างไรก็ตาม หลายกลุ่มยังมีความเข้าใจไม่ลึกซึ้ง ทำให้การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาไม่ต่อเนื่อง

3. แนวทางการพัฒนา ประกอบด้วย 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะก่อตั้ง มุ่งเน้นการคัดเลือกคณะกรรมการที่มีคุณภาพและการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนอย่างคุ้มค่า 2) ระยะเติบโต เน้นการบริหารจัดการด้านคน งาน ทุน ชุมชน และการพัฒนาตนเอง และ 3) ระยะยั่งยืน มุ่งสร้างเครือข่าย พัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้ และบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลควบคู่กับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน; เศรษฐกิจพอเพียง; การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

This study aimed to: (1) examine the operations of community enterprise groups in Ubonrat District, Khon Kaen Province; (2) investigate the development of these groups based on the Philosophy of Sufficiency Economy; and (3) propose development guidelines for community enterprise groups grounded in the principles of the Sufficiency Economy. A qualitative research method was employed, collecting data through in-depth interviews and focus group discussions with 22 key informants. The data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that:

1. Community enterprise operations can be categorized into four types: (1) genuine participatory groups, (2) semi-family-based groups, (3) government project-based groups, and (4) agency-supported groups. Their operations encompassed production, distribution, and management. Strong community enterprises were able to develop product standards, create employment, and enhance food security within their communities. However, most groups still faced challenges related to management, knowledge, and continuity of operations.

2. The development of community enterprises based on the Philosophy of Sufficiency Economy emphasized the principles of “moderation, reasonableness, and self-immunity,” along with the conditions of knowledge and morality. Groups with strong leadership and understanding of the philosophy applied these principles through participatory processes and operations aligned with community capacity. Nevertheless,

many groups lacked a profound understanding of the philosophy, resulting in inconsistent implementation.

3. Development guidelines consist of three phases: (1) the Establishment Phase, which focuses on selecting qualified committee members and utilizing local resources efficiently; (2) the Growth Phase, which emphasizes management of people, work, capital, community, and self-development; and (3) the Sustainability Phase, which aims to strengthen networks, foster a learning culture, and promote good governance alongside social and environmental responsibility.

Keywords: Community enterprise; Sufficiency economy; Sustainable development

1. บทนำ

ในยุคที่สังคมโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากอิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจโลก และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างไร้พรมแดน ระบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ได้กลายเป็นพลังสำคัญที่ขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาของหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยเชื่อมโยงกับตลาดโลกมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการค้า การลงทุน การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และการพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งแม้จะเปิดโอกาสต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ หากแต่ในอีกด้านหนึ่งก็ส่งผลกระทบต่อสังคมและชุมชน โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความเปราะบางของประชากรกลุ่มฐานราก และความไม่มั่นคงในวิถีชีวิตของชุมชนชนบท (พระพรหมบัณฑิต, 2560) ผลพวงจากระบบทุนนิยมภายใต้ความเชื่อมโยงระดับโลกยังทำให้ค่านิยมและพฤติกรรมของผู้คนเปลี่ยนไปจากความเรียบง่ายและการเกื้อกูลแบบดั้งเดิม ไปสู่การบริโภคนิยมและการแข่งขันสูง ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม เช่น ความสัมพันธ์ในชุมชนที่ลดลง การคอร์รัปชัน และความกดดันด้านเศรษฐกิจซึ่งกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชน (เสนห์ จามริก, 2549; มหาเถรสมาคม, 2563) นอกจากนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ทรัพยากรเกินขนาด การเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ และภาวะโลกร้อน ซึ่งล้วนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในระยะยาว

ในด้านวัฒนธรรม กระแสโลกาภิวัตน์ได้เร่งการแพร่กระจายของวัฒนธรรมกระแสหลัก โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตก จนทำให้ค่านิยมของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนไปจากรากฐานวัฒนธรรมไทยที่เน้นความพอเพียง ความเคารพ และการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งต้องเผชิญความท้าทายในการรักษาอัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของตนเอง ท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางสำคัญในการสร้าง

ความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม หลักการสำคัญ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไขคือ ความรู้และคุณธรรม ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และองค์กร เพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาววิสาหกิจชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจฐานราก ที่มีบทบาททั้งในด้านการสร้างงาน การสร้างรายได้ ตลอดจนการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ และเติบโตอย่างมั่นคงสู่ความยั่งยืน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอ อุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนำเสนอแนวทางพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาสู่ความยั่งยืน เป็นรากฐานของการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชน รวมทั้งเป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในพื้นที่เขตอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่เขตอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูล เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องควบคู่กับการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) โดยใช้วิธีการ สังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชน หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งสิ้น 22 คน ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความพร้อมทั้งกลุ่มที่จัดตั้งใหม่และกลุ่มที่ดำเนินงานมาระยะหนึ่ง 2) เจ้าหน้าที่จากส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน 3) ประชาชนชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งสิ้น 22 รูป/คน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ด้านความรู้ ประสบการณ์ และความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ 1) แบบสังเกตเพื่อบันทึกสภาพจริงของการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อรวบรวมความคิดเห็น ประสบการณ์ และข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูล 3) แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นร่วมและประเด็นสำคัญของชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการผ่าน 1) การจดบันทึกภาคสนาม 2) การบันทึกเสียงและภาพถ่าย 3) การสังเกตสภาพจริงของการทำงานในชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มถูกถอดความอย่างเป็นระบบ และตรวจสอบความถูกต้องด้วยการทบทวนข้อมูลร่วมกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการดังนี้ 1) การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Coding) 2) การค้นหาประเด็นร่วม (Themes) และประเด็นเฉพาะ (Sub-themes) 3) การตีความข้อมูลเพื่อสังเคราะห์เป็นข้อค้นพบ 4) การนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนา (Descriptive Presentation) ผลการวิเคราะห์ถูกนำมาสรุปเป็นแนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในพื้นที่เขตอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาแบ่งเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การจัดตั้งเริ่มจากการประชุมชุมชนเพื่อสำรวจความต้องการที่แท้จริง กำหนดชื่อ วัตถุประสงค์ และคัดเลือกคณะกรรมการอย่างน้อย 7 คน ก่อนเสนอจดทะเบียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอหรือพัฒนาชุมชน พบ 4 รูปแบบการจัดตั้งหลัก คือ (1) การจัดตั้งจากความต้องการแท้จริงของชุมชน (2) การจัดตั้งแบบกึ่งธุรกิจครบวงจร (3) การจัดตั้งตามโครงการของรัฐ (4) การจัดตั้งโดยการสนับสนุนจากหน่วย

งานภายนอกเปรียบเทียบจุดเด่น-ข้อจำกัด (1) กลุ่มที่เกิดจากความต้องการของชุมชนมีความร่วมมือและความภาคภูมิใจสูง แต่การบริหารไม่คล่องตัว (2) กลุ่มที่มีลักษณะกึ่งครอบครัวบริหารงานได้คล่องตัว แต่ความผูกพันต่อชุมชนต่ำกว่า (3) ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญคือ คุณภาพของคณะกรรมการ มีความเสียสละ มุ่งมั่น และทำงานเพื่อส่วนรวม และ 2) การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ศึกษาครอบคลุมดังนี้ ด้านการผลิต ผลิตสินค้าจากทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มที่เข้มแข็งมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เข้าสู่มาตรฐาน เช่น ออย. ออร์แกนิก หรือ GMP ด้านการตลาด ตลาดหลักประกอบด้วย การบริโภคภายในครัวเรือน (ลดรายจ่าย) ตลาดในชุมชนและตลาดระหว่างชุมชน และตลาดนอกพื้นที่ เช่น ห้างสรรพสินค้า โลตัส หรือผู้มาเยือนด้านการบริหารจัดการ แตกต่างตามรูปแบบการจัดตั้ง กลุ่มที่ตั้งเพื่อชุมชนประชุมสม่ำเสมอ และเน้นความร่วมมือ ส่วนกลุ่มเฉพาะกิจมักบริหารเฉพาะช่วงโครงการ ด้านคุณค่าและความภูมิใจ เกิดจากการสร้างผลิตภัณฑ์คุณภาพ การเอาชนะอุปสรรค และการเป็นศูนย์เรียนรู้ให้ชุมชน ทำให้สมาชิกมีรายได้และทำงานในพื้นที่ของตนเอง ด้านปัญหาและอุปสรรค ปัญหาที่พบ ได้แก่ ขาดการต่อยอด และกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ขาดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ปัญหาด้านตลาดและผู้สืบทอดในรุ่นใหม่ การสนับสนุนจากภาครัฐยังไม่สม่ำเสมอ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่เขตอำเภอบุหลาม จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่พยายามประยุกต์ใช้หลัก “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลการมีภูมิคุ้มกันพร้อมเงื่อนไขของ “ความรู้” และ “คุณธรรม” ข้อค้นพบสำคัญ 1) กลุ่มที่มีผู้นำเข้าใจหลักปรัชญาอย่างถ่องแท้สามารถดำเนินงานได้อย่างมั่นคงและต่อเนื่อง 2) กลุ่มที่เพิ่งก่อตั้งหรือยังไม่เข้มแข็งมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน ทำให้การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาไม่สม่ำเสมอ ปัจจัยที่ขัดขวาง ได้แก่ ขาดความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนที่ไม่ต่อเนื่อง การขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ การศึกษาไม่มีหลักสูตรเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมการดำเนินงานตามหลักปรัชญามุ่งสู่เป้าหมาย “พอมี พอกิน พอใช้” และการสร้างสมดุลในชุมชน แตกต่างจากระบบอุตสาหกรรมที่เน้นผลกำไรสูงสุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่อำเภอบุหลาม จังหวัดขอนแก่น จากการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มพบว่าแนวทางการพัฒนาสามารถสรุปเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะที่ 1 ระยะก่อตั้ง (ประณม) ประเด็นสำคัญในการเริ่มต้น ได้แก่ (1) คัดเลือกคณะกรรมการที่มีคุณธรรมและความเสียสละ เป็นกำลังหลักขององค์กร (2) การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ ช่วยให้ตั้งเป้าหมายและดำเนินงานได้มั่นคง (3) การใช้ทรัพยากรในชุมชน ลดรายจ่าย เพิ่มคุณค่า และสร้างความภาคภูมิใจ (4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยผู้นำจากองค์กรในชุมชนตามหลัก “บวร” (5) มีที่ปรึกษาและพี่เลี้ยง ช่วยวางระบบ

งานและลดข้อผิดพลาดในการบริหารจัดการ 2) ระยะที่ 2 ระยะเติบโต (มัธยม) เป็นช่วงที่องค์กรต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการบริหาร 5 ด้าน ได้แก่ (1) การบริหารคน ผู้นำต้องมีคุณธรรมตามพรหมวิหาร 4 มีความรอบรู้ตาม สัปบุริสธรรม 7 เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาองค์กร (2) การบริหารงาน ยึดหลักเหตุผล พอประมาณ และภูมิคุ้มกัน มีการวางแผน สำนวณ ปฏิบัติ และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (3) การบริหารทุน ใช้อย่างระมัดระวัง ไม่ฟุ่มเฟือย สร้างคุณค่าต่อชุมชนอย่างแท้จริง (4) การบริหารชุมชน มองว่าความสำเร็จของกลุ่มคือความสำเร็จของชุมชน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมชุมชนและแก้ปัญหา ร่วมกัน (5) การบริหารตน ยึดหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

3) ระยะที่ 3 ระยะสู่ความยั่งยืน การพัฒนาสู่ความยั่งยืนประกอบด้วย 4 แนวทางภายในกลุ่ม และ 3 แนวทางจากหน่วยงานภายนอก แนวทางภายในกลุ่ม ดังนี้ 1) การสร้างเครือข่าย แลกเปลี่ยนวัตถุดิบ ผลผลิต และความรู้ เพื่อเพิ่มความเข้มแข็ง 2) การพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อบรมพัฒนา อย่างสม่ำเสมอ และศึกษางานจากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ 3) การบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาลนำหลักพรหมวิหาร 4 และสัปบุริสธรรม 7 มาใช้ในการบริหารจัดการ 4) การรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่สร้างผลกระทบเชิงลบต่อชุมชนและอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น แนวทางที่ต้องอาศัยองค์กร ภายนอก ดังนี้ 1) การมีหลักสูตรรองรับการพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพด้านวิสาหกิจ ชุมชนในระยะยาว 2) ศูนย์แสดงสินค้าและกิจกรรมส่งเสริมเป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์และจำหน่ายสินค้า คุณภาพของชุมชน 3) การบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วนหน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย สหกรณ์ สถานศึกษา และภาคประชาชนร่วมขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ แนวทางทั้งหมดนี้ช่วยเสริมความมั่นคงให้ วิสาหกิจชุมชน เติบโตอย่างยั่งยืน และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชนในพื้นที่

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อค้นพบจากงานวิจัยทั้งสามวัตถุประสงค์ โดยเชื่อมโยงกับทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายความหมายเชิงลึกและปัจจัยที่ส่งผลต่อการ พัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ประเด็นที่ 1 การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นจาก ผลการวิจัยพบว่า การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนมี 4 รูปแบบ ซึ่งสะท้อนระดับพลังชุมชน ที่แตกต่างกันโดยสิ้น เเชิง กลุ่มที่เกิดจากความต้องการแท้จริงของชุมชน มีทุนสังคมสูง มีความร่วมมือ ความภาคภูมิใจ และความ ผูกพันในชุมชน แต่การบริหารไม่คล่องตัวเพราะยึดฉันทามติเป็นหลัก ในขณะที่กลุ่มกึ่งธุรกิจครอบครัวยังมี ความคล่องตัว แต่ขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในระดับชุมชน ทำให้เปราะบางเมื่อผู้นำเปลี่ยนหรือเผชิญ ภาวะวิกฤต ผลดังกล่าว สอดคล้องกับงานของอมรรัตน์ สามหาดีไทย (2550) ที่พบว่า สมาชิกพึงพอใจการ ผลิตสินค้าในวิสาหกิจชุมชน แต่ขาดประสบการณ์บริหารและการตลาด นั่นสะท้อนชัดว่า ความเข้มแข็ง

ทางเศรษฐกิจ ไม่ได้ขึ้นกับการผลิตเพียงอย่างเดียว หากขึ้นกับความสามารถในการจัดการองค์กรและตลาดของกลุ่ม ในส่วนของปัจจัยความสำเร็จ งานวิจัยนี้พบว่าภาวะผู้นำและคุณภาพของคณะกรรมการเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานของวชิรา ไผ่เจริญมงคล และจิราพร เชียงชนะ (2563) ที่ชี้ว่าความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนสัมพันธ์กับปัจจัยด้าน ภาวะผู้นำ ความสามารถในการบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า วิสาหกิจชุมชนจะเติบโตได้ ต้องมีทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนการจัดการ ทำงานร่วมกัน ไม่ใช่เพียงทุนทางเศรษฐกิจเท่านั้น

ประเด็นที่ 2 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน งานวิจัยพบว่ากลุ่มส่วนใหญ่พยายามน้อมนำหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มาใช้ แต่ระดับความลึกซึ้งไม่เท่ากัน ขึ้นกับภาวะผู้นำความเข้าใจหลักคิด ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างสำคัญของการพัฒนาแบบพอเพียง กลุ่มที่มีผู้นำเข้าใจหลักการอย่างถ่องแท้มีความมั่นคงกว่า เพราะระมัดระวังในการขยายงาน มีภูมิคุ้มกัน และยึดคุณธรรมการทำงาน ส่วนกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็งประสบภาวะไม่ต่อเนื่อง เพราะ เข้าใจหลักปรัชญาไม่ครบถ้วน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ ขาดระบบถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับหลักการทรงงานในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่เน้นการพัฒนาแบบลึกซึ่งเป็นขั้นตอน เริ่มจากระเบิดจากข้างใน คือทำให้กลุ่มเข้มแข็งก่อน แล้วจึงขยายไปยังชุมชน (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2561) งานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับเกศสุตา โภคานิตย์ (2562) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ ในจังหวัดชัยภูมิ ที่พบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการแบบพอเพียงต้องทำงานด้วยความซื่อสัตย์และจริงใจ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดหนี้สิน มีภูมิคุ้มกันผ่านเครือข่ายการเรียนรู้ ไม่ทำเกินกำลังเมื่อเปรียบเทียบกับผลวิจัยของผู้วิจัย สะท้อนว่ากลุ่มที่เข้าใจแก่นแท้ของปรัชญา จะตัดสินใจบนฐานความพอประมาณและเหตุผล ส่งผลให้เกิดความมั่นคงในระยะยาว ซึ่งเป็นสาระสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นที่ 3 แนวทางการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวิจัย คือ ระยะก่อตั้ง ระยะเติบโต และระยะยั่งยืน เป็นแนวทางที่สะท้อนกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม จากฐานรากสู่ความมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิเทศ สนั่นนารี และคณะ (2563, หน้า 387-404) ที่ชี้ว่า การพัฒนาชุมชนต้องอาศัย ความร่วมมือของชุมชน ความร่วมมือขององค์กรภายนอก การแบ่งปันความรู้และนวัตกรรม การบูรณาการทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว เช่นเดียวกับงานของสมยศ ปัญญา และคณะ (2559, หน้า 74-88) ที่เสนอแนวทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไว้ 8 ประการ ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง การควบคุมคุณภาพ การบริหารโปร่งใส การสร้างเครือข่าย การศึกษาดูงานการประเมินผลและปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทาง 3 ระยะของผู้วิจัยอย่างเด่นชัด การวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์ ชี้ให้เห็นว่าแนวทางที่ผู้วิจัยเสนอทำหน้าที่เป็นแผนแม่บทการเติบโตของวิสาหกิจชุมชนที่เชื่อมโยงทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม

ทุนทรัพยากรธรรมชาติเข้ากับหลักความพอประมาณ-เหตุผล-ภูมิคุ้มกัน ทำให้กลุ่มสามารถยืนหยัดได้ในระยะยาวและเป็นต้นแบบชุมชนเข้มแข็ง ภาพรวมการอภิปรายผล เมื่อนำผลวิจัยทั้งสามวัตถุประสงค์มาบูรณาการร่วมกัน พบว่า การจัดตั้งและบริหารจัดการคือรากฐาน ของความสำเร็จ การเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงคือแกนกลางของความมั่นคง แนวทาง 3 ระยะคือทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน งานวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนจะยั่งยืนได้ ต้องมีทั้งระบบการบริหารที่ดี และระบบความคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นความเข้าใจใหม่ที่เกิดจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย และเป็นองค์ความรู้ที่ต่อยอดงานวิจัยเดิมในพื้นที่อีสานอย่างมีนัยสำคัญ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบบูรณาการ ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อสร้างทิศทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่เปลี่ยนแปลงตามโครงการของรัฐที่มาเป็นช่วงๆ

1.2 บูรณาการทุกองค์กรในพื้นที่ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน สหกรณ์มหาวิทยาลัย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ การตลาด ไปจนถึงการพัฒนานวัตกรรมชุมชน

1.3 กำหนดนโยบายส่งเสริมการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งด้านการเรียนรู้ การฝึกอบรม และการนำไปใช้จริง เพื่อเสริมให้เกิดความเข้าใจเข้าถึง และพึ่งตนเองได้

1.4 สนับสนุนงบประมาณและโครงสร้างพื้นฐาน สำหรับการสร้างเครือข่าย การจัดตั้งศูนย์แสดงสินค้า และการตลาดชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนในระดับภูมิภาค

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 ระดับต้น (Beginner Level) มุ่งให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ การจัดตั้งกลุ่ม บทบาทคณะกรรมการ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเบื้องต้น การบริหารงานและการใช้ทรัพยากรในชุมชน

2.2 ระดับกลาง (Intermediate Level) สำหรับกลุ่มที่ดำเนินการมาแล้ว ต้องเสริมทักษะการวางแผนและติดตามประเมินผล การบริหารจัดการเงินทุน การบริหารงานบุคคล การแก้ปัญหาเชิงระบบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และมาตรฐานสินค้า

2.3 ระดับสูง (Advanced Level) สำหรับกลุ่มที่มีความพร้อมสูงและมีศักยภาพเป็นต้นแบบ ควรเน้นการพัฒนาองค์กรแห่ง การเรียนรู้การเสริมภาวะผู้นำ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาตลาดระดับอำเภอ-จังหวัด การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การสร้างความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ วิธีสร้างความตระหนัก และปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

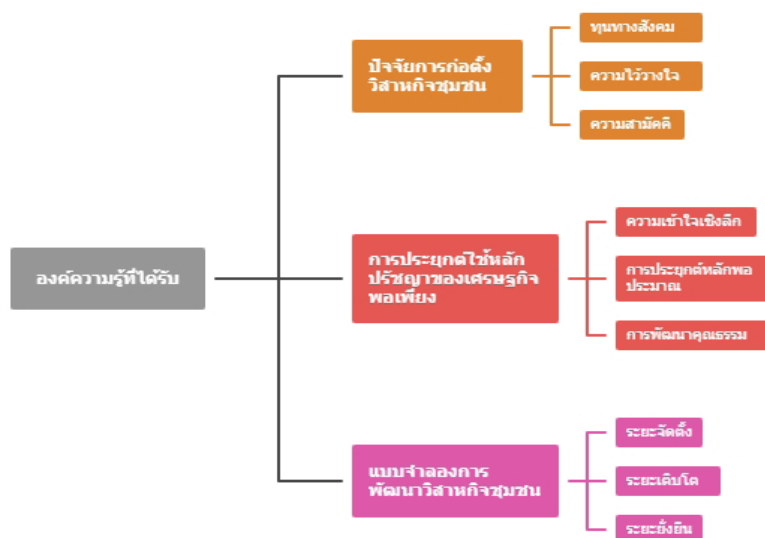
3.2 ระบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียงศึกษารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับบริบทแต่ละพื้นที่ การบริหารคน งาน ทุน และเครือข่าย โดยยึดหลักพอประมาณ-เหตุผล-ภูมิคุ้มกัน

3.3 พัฒนาและประเมินรูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนศึกษาวิธีสร้างเครือข่าย การใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งวัตถุดิบ องค์ความรู้ ตลาด และนวัตกรรม

3.4 การจัดการศูนย์ข้อมูล (Data Center) ของวิสาหกิจชุมชน เพื่อสนับสนุนด้านการผลิต การตลาด การเชื่อมโยงผู้บริโภค การติดตามมาตรฐานสินค้า ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของวิสาหกิจชุมชนยุคใหม่

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ 3 ประเด็น ดังนี้ 1) ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยการก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดตั้งหรือทรัพยากรที่มีเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับทุนทางสังคม ได้แก่ ความไว้วางใจ ความสามัคคี การมีส่วนร่วม และภาวะผู้นำของคณะกรรมการกลุ่ม ซึ่งเป็นตัวกำหนดความเข้มแข็งและความต่อเนื่องของการดำเนินงานอย่างแท้จริง 2) ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของวิสาหกิจชุมชนผลการวิจัยชี้ว่า การนำหลักพอเพียงไปใช้ให้เกิดผลจริงจำเป็นต้องเริ่มจากความเข้าใจเชิงลึกก่อนปฏิบัติ หากขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ การดำเนินงานจะเกิดเพียงบนพื้นฐานกิจกรรม ไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันหรือความมั่นคงให้กลุ่มได้ องค์ความรู้สำคัญคือ การประยุกต์หลักพอประมาณ เหตุผล และภูมิคุ้มกัน ต้องทำควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรมและความรู้ของผู้นำและสมาชิก 3) แบบจำลองการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 3 ระยะที่ช่วยเสริมความยั่งยืนในระยะยาวงานวิจัยได้พัฒนาแบบจำลองใหม่ 3 ระยะ ได้แก่ (1) ระยะจัดตั้ง เน้นการสร้างฐานคิด-ฐานคน เช่น คณะกรรมการที่มีคุณธรรมและการใช้ทรัพยากรในชุมชน (2) ระยะเติบโต เน้นการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการสร้างเครือข่าย (3) ระยะยั่งยืน เน้นการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การใช้ธรรมาภิบาล และความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม แบบจำลองนี้เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่นได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- เกศสุตา โภคานิตย์. (2562). การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการวิสาหกิจชุมชน เกษตรอินทรีย์ ในจังหวัดชัยภูมิ. วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 9(1), 50-56
- นิเทศ สนั่นนารี, พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที, เรียงดาว ทะชาลี, ชัยนต์ บุญพิโย, จรัส ลีกา และมาริสสา ไสวงาม. (2563). การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนของวัดและชุมชนในจังหวัดขอนแก่น. วารสารสันติศึกษาปริทัศน์ มจร, 8(2), 387-404. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/239987/164457>
- พระพรหมบัณฑิต. (2560). พระพุทธศาสนากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง [ปาฐกถา]. ใน พิธีเปิดโครงการพัฒนาสมรรถนะพระสอนศีลธรรมตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาเถรสมาคม, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2563). หลักสูตรคำสอนในพระพุทธศาสนากับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education).
- วชิรา ไผ่เจริญมงคล และจิราพร เชียงชนะนา. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนดีเด่น (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, กรมส่งเสริมการเกษตร.

- สมยศ ปัญญามาก, พิงพร ศรีแก้ว และจิราภรณ์ คล้อยปาน. (2559). วิสาห์กิจชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 1(1), 74-88. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jsbs/article/view/242462/164525>
- สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. (2561). 43 ปี ส.ป.ก. สานต่อศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. *เสน่ห์ จามริก*. (2549). *เศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- อมรรัตน์ สามหาดไทย. (2550). *ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานวิสาห์กิจชุมชนของสมาชิกวิสาห์กิจชุมชนในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต
เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น
สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1
สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล*

The Development of Game-Based Learning Management
Combined with Demonstration Teaching to Promote Learning
Achievement in The Subject of Introduction to E-Commerce
for First Year Vocational Certificate Students in Digital Business
Technology

กันติชา แพงโสดา

Kanticha Paengsoda

วิทยาลัยเทคโนโลยีชลบุรี, ประเทศไทย

Chonburi Technology College, Thailand

Corresponding Author, E-mail: kai.kunticha@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต วิชาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล วิทยาลัยเทคโนโลยีชลบุรี ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2/2567 จำนวน 2 ห้องเรียน โดยกลุ่มทดลองคือนักเรียนห้อง DB.1/2 จำนวน 35 คน และกลุ่มควบคุมคือนักเรียนห้อง DB.1/3 จำนวน 35 คน รวมทั้งหมด 70 คน

*ได้รับบทความ: 13 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 11 มิถุนายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 3 ธันวาคม 2568

Received: May 13, 2025; Revised: June 11, 2025; Accepted: December 3, 2025

ได้มาจากการเลือกแบบสุ่มตัวอย่าง (Random Sampling) ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งการทดลอง (Quasi-Experimental Research Design) เครื่องมือในการวิจัย คือ 1) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต จำนวน 6 แผน 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบปรนัยแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า

1. การประเมินประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มควบคุม เท่ากับร้อยละ 82.63 และผลการประเมินประสิทธิภาพของกลุ่มทดลอง เท่ากับร้อยละ 94.60 ซึ่งแสดงว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มควบคุม เท่ากับ 24.79 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองเท่ากับ 28.38 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบคะแนน กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: เกมเป็นฐาน; สอนแบบสาธิต; ผลสัมฤทธิ์

Abstract

The objectives of this research were;1) to develop game-based learning management combined with demonstration teaching to promote learning achievement in the subject of introductory e-commerce for 1st year Vocational Certificate students in Digital Business Technology, to be effective according to the specified criteria of 80/80, 2) to compare the learning achievement results using games as a base together with demonstration teaching, Introduction to e-commerce for First Year Vocational Certificate students in Digital Business Technology. The sample group is 1st year vocational certificate students, Digital Business Technology program, Chonburi Technology College, currently studying in the second semester of 2024, there are 2 classrooms, where the experimental group is 35 students from room DB.1/2 and the control group is 35 students from room DB.1/3, totaling 70 students. using Random Sampling. This research Quasi-Experimental Research Design. The research instruments were 1. The experimental instruments consisted of 1) learning management using games as a base combined with teaching demonstrations, 2) learning management plans using games as a base combined with

teaching demonstrations, 6 plans, totaling 12 hours. 2. The instrument used for data collection: The achievement test is a multiple-choice test with 4 choices and 30 questions. The statistics used in the data analysis comprised the arithmetic mean, standard deviation and percentage.

The research results were found that:

1. The evaluation of the effectiveness of the learning management of the control group equal to 82.63 percent and the efficiency assessment results of the experimental group equal to 94.60 percent, which shows that game-based learning management combined with demonstration teaching was effective according to the specified criteria of 80/80.

2. The academic achievement score of the control group was 24.79 points and the average score of the experimental group was 28.38 points, when comparing the scores of the experimental group it was significantly higher than the control group management at the .05 statistical level.

Keywords: Game based learning; Demonstrational teaching; Learning achievement

1. บทนำ

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2567 เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนากำลังคนด้านอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะสูง สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ ความต้องการของตลาดแรงงาน และทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมายของประเทศ โดยยึดกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ (National Qualifications Framework: NQF) กรอบคุณวุฒิอ้างอิงอาเซียน (ASEAN Qualifications Reference Framework: AQRf) มาตรฐานการศึกษาของชาติ และมาตรฐานอาชีพ เพื่อเน้นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งสู่การปฏิบัติจริง ควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2567)

ภายใต้บริบทดังกล่าว การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาด้านเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะรายวิชาพาณิชยอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น มีความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะดิจิทัลและทักษะการคิดเชิงธุรกิจของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม จากการจัดการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล พบว่านักเรียนจำนวนหนึ่งยังขาดพื้นฐานด้านการออกแบบเว็บไซต์ ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ สมรรถนะในการเรียน และความสนใจต่อบทเรียน ส่งผลให้ไม่สามารถปฏิบัติงานตามเป้าหมายการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญมาจากข้อจำกัดด้านเวลาเรียน จำนวนผู้เรียนต่อห้อง และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ยังไม่สามารถดึงดูดความสนใจและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติได้อย่างทั่วถึง

แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน (Game-Based Learning: GBL) เป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถกระตุ้นแรงจูงใจ เพิ่มการมีส่วนร่วม และส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้ โดยการนำองค์ประกอบของเกม เช่น ความท้าทาย การให้รางวัล และการแข่งขันเชิงสร้างสรรค์ มาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่สนุกและมีความหมาย (ทิตินา แคมมณี, 2556; Pho & Dinscore, 2015) งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าเกมเพื่อการเรียนรู้สามารถพัฒนาทักษะการคิด กระตุ้นจินตนาการ เสริมสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ลดาวลีย์ แยมครวญ และศุภกฤษฎี นิวัฒนากุล, 2560, หน้า 33-41) ขณะเดียวกัน การสอนแบบสาธิต (Demonstration Method) เป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ โดยครูแสดงขั้นตอนหรือวิธีการปฏิบัติให้ผู้เรียนสังเกต เรียนรู้ และเลียนแบบ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการทำงานอย่างเป็นลำดับและลดความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม หากใช้การสอนแบบสาธิตเพียงอย่างเดียว อาจยังไม่เพียงพอในการกระตุ้นความสนใจและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

จากข้อจำกัดดังกล่าว การบูรณาการการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการเสริมจุดแข็งของกันและกัน กล่าวคือ การสอนแบบสาธิตช่วยสร้างความเข้าใจเชิงกระบวนการและทักษะพื้นฐาน ขณะที่เกมเป็นฐานช่วยทบทวนเนื้อหา เสริมแรงจูงใจ และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนหลังการสาธิต โดยเฉพาะในขั้นสรุปและการฝึกฝนทักษะ การนำเกม GAMILAB มาใช้เป็นสื่อการเรียนรู้จึงเป็นกลไกสำคัญในการทบทวนและประเมินความเข้าใจของผู้เรียนในรายวิชาพาณิชยอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพาณิชยอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล โดยมีมุ่งหวังให้แนวทางการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ พัฒนาทักษะการคิดและการปฏิบัติของผู้เรียน และยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรอาชีวศึกษาในยุคดิจิทัล

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพาณิชยอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้นของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต วิชาพาณิชยอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้นของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล หลังเรียน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยกึ่งการทดลอง (Quasi-Experimental Research Design) ดำเนินการเปรียบเทียบการทดสอบหลังเรียนอย่างเดี่ยว (Posttest Only Design)

1. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล วิทยาลัยเทคโนโลยีชลบุรี ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2/2567 จำนวน 2 ห้องเรียน โดยกลุ่มทดลอง คือ นักเรียนห้อง DB.1/2 จำนวน 35 คน และกลุ่มควบคุม คือ นักเรียนห้อง DB.1/3 จำนวน 35 คน รวมทั้งหมด 70 คน โดยการเลือกแบบสุ่มตัวอย่าง (Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต ค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 2) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต เรื่องการออกแบบเว็บไซต์เบื้องต้น จำนวน 6 แผน รวม 12 ชั่วโมง ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงข้อสอบแบบปรนัยแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง (P) 0.39-0.79 ค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.21-0.43 และมีค่าความเชื่อมั่น KR-20 ทั้งฉบับเท่ากับ 0.90

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ของผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ทำความเข้าใจกับนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิตที่จะใช้ในการเรียนวิชาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น เรื่อง การออกแบบเว็บไซต์เบื้องต้น 2) ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง การออกแบบเว็บไซต์เบื้องต้น ด้วยการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต 3) เมื่อกระบวนการเรียนการสอนสิ้นสุดลง ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) นำผลทั้งหมดของการทดลองมาทำการวิเคราะห์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ 1) วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต ของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80, 2) วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต วิชาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น ของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิตเพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น ของนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพณิชยอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 มีผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต

รายการ	คะแนนเต็ม	คะแนนรวม	คะแนนเฉลี่ย	คะแนนเฉลี่ยร้อยละ
กลุ่มควบคุม	30	935	26.71	89.05
กลุ่มทดลอง	30	963	27.50	91.67
ประสิทธิภาพค่าเฉลี่ย C/E			89.05/91.67	

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 กลุ่มควบคุม (C) การเรียนการสอนแบบปกติ เท่ากับร้อยละ 89.05 กลุ่มทดลอง (E) การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต เท่ากับร้อยละ 91.67

2. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต วิชาพณิชยอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล หลังเรียน มีผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลอง

	N	Mean	S.D.	ผลต่างค่าเฉลี่ย	t	df	Sig
กลุ่มควบคุม	35	26.71	0.71	-0.79	4.03*	64	0.00
กลุ่มทดลอง	35	27.50	0.91				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า คะแนนของกลุ่มทดลอง ที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต สูงกว่ากลุ่มควบคุม ที่มีการจัดการเรียนรู้แบบบรรยาย อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กลุ่มควบคุม (C) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 26.71 คะแนน กลุ่มทดลอง (E) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 27.50 คะแนน

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาพณิชยอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น สำหรับนักเรียนประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัลสามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิตมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ทั้งในกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยกลุ่มทดลองมีค่าประสิทธิภาพสูงกว่ากลุ่มควบคุม สะท้อนให้เห็นว่าการบูรณาการเกมเป็นฐานเข้ากับการสอนแบบสาธิตช่วยเพิ่มคุณภาพของกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ อาจอธิบายได้ว่า การสอนแบบสาธิตช่วยสร้างความเข้าใจเชิงกระบวนการและทักษะพื้นฐานด้านการออกแบบเว็บไซต์ให้กับผู้เรียน ขณะที่การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานช่วยเสริมแรงจูงใจ กระตุ้นความสนใจ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นและมีความต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทิสนา แคมมณี (2556) ที่ระบุว่า การเรียนรู้ผ่านเกมช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สูง ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐภา ผิวมา (2564, หน้า 1-15) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานสามารถดึงดูดความสนใจของผู้เรียนและส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑารัตน์ จันทรวิ้ว (2566) ที่รายงานว่ากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับเทคโนโลยีสามารถพัฒนาทักษะของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวมีประสิทธิภาพเหนือกว่าการจัดการเรียนรู้แบบบรรยาย ผลลัพธ์นี้สามารถอธิบายได้ว่าการสอนแบบสาธิตช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ขณะที่เกมเป็นฐานช่วยทบทวนความรู้และเสริมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่สนุกและท้าทาย ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ซ้ำอย่างมีความหมาย ส่งผลให้ความเข้าใจคงทนและสามารถนำไปใช้ในการทำแบบทดสอบได้ดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของทิสนา แคมมณี (2556) และงานวิจัยของภททิยะ จันทรอุดม (2561) ที่พบว่าการสอนแบบสาธิตสามารถพัฒนาทักษะปฏิบัติและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยสังเคราะห์ได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิตเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทั้งความเข้าใจเชิงกระบวนการ การมีส่วนร่วม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เหมาะสมกับรายวิชาที่เน้นทักษะการปฏิบัติด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับรายวิชาอื่นในสายอาชีวศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ครูผู้สอนควรออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เป็นกิจกรรมหลักในการเรียนรู้ของผู้เรียน พร้อมทั้งพัฒนาและออกแบบเกมให้มีความหลากหลาย เหมาะสมกับเนื้อหาและระดับของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ที่มีความหมาย

1.2 ควรบูรณาการเนื้อหาบทเรียนจากหนังสือเรียนควบคู่กับกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกม เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่าน การสื่อสาร และการนำเสนอของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับวิธีการสอนแบบสาธิต หรือรูปแบบการสอนอื่นในรายวิชาที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในแต่ละแนวทางการจัดการเรียนรู้

2.2 ควรศึกษาตัวแปรตามอื่นเพิ่มเติมที่อาจได้รับอิทธิพลจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เช่น วินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดชอบต่อภาระงานที่ได้รับมอบหมาย

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

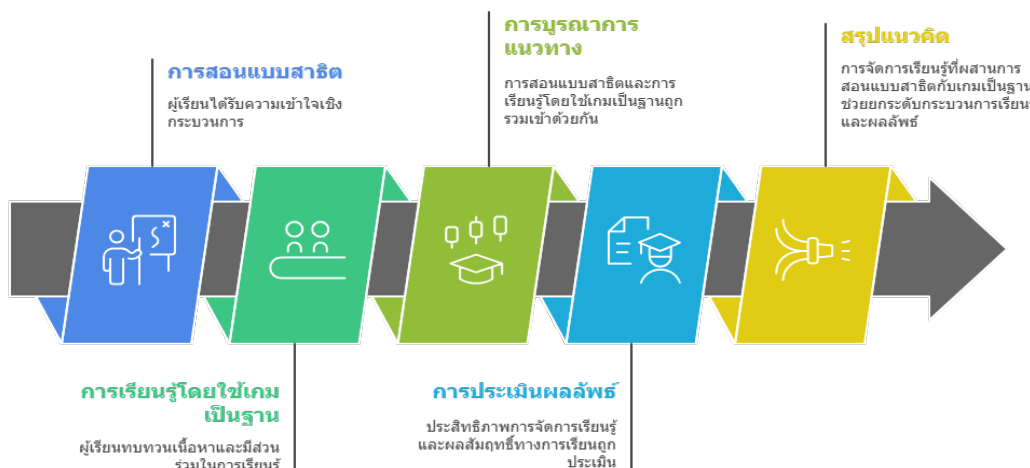
องค์ความรู้จากการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับการสอนแบบสาธิต เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงผู้เรียน หลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และผลลัพธ์ทางการเรียนได้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 สาขาเทคโนโลยีธุรกิจดิจิทัล ได้รับการจัดการเรียนรู้ผ่าน การสอนแบบสาธิต เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงกระบวนการในรายวิชาพาณิชยอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น จากนั้นเสริมด้วย การเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เพื่อทบทวนเนื้อหา กระตุ้นแรงจูงใจ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้

การบูรณาการทั้งสองแนวทางดังกล่าวภายใต้หลักสูตรรายวิชาพาณิชยอิเล็กทรอนิกส์เบื้องต้น ส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้มีความต่อเนื่องจากการสาธิตสู่การฝึกฝนและประเมินผลอย่างมีความหมาย ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนผ่าน ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ที่เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 (89.05/91.67) และ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองที่สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถสรุปเป็นแนวคิดสำคัญว่า การจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานการสอนแบบสาธิตกับเกมเป็นฐาน ช่วยยกระดับทั้งกระบวนการเรียนรู้และผลลัพธ์ทางการเรียน โดยเฉพาะในรายวิชาที่เน้นทักษะการปฏิบัติด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในบริบทอาชีวศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแผนภาพที่ 1

การบูรณาการการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานและการสอนแบบสาธิต

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จุฑารัตน์ จันทรังษ์. (2566). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานร่วมกับ Micro: bit เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงคำนวณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. เข้าถึงได้จาก <https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/5941/3/JutharatJanngew.pdf>
- ณัฐฐา ผิวมา. (2564). การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานด้วยบูรณาการเทคโนโลยีเกมคอมพิวเตอร์. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, ฉบับพิเศษ, 1-15.
- ทิตนา แหมมณี. (2556). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัททิยะ จันทรอุดม. (2561). จัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการสอนแบบสาธิต เรื่องจำลองความคิดที่มีต่อทักษะปฏิบัติ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4. เข้าถึงได้จาก <http://ir.tsu.ac.th/jspui/bitstream/123456789/334/1/Pattiya%2000214274.pdf>
- ลดาวลย์ แยมครวญ และศุภกฤษฎี นิวัฒนากุล. (2560). การใช้เกมเพื่อการเรียนรู้สำหรับส่งเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *Journal of Information Science and Technology*, 7(1), 33-41.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ
ชั้นสูง พุทธศักราช 2567*. เข้าถึงได้จาก [chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcgl-
clefindmkaj/https://bsq.vec.go.th/Portals/9/Course/20/2567/20000announcev4.
pdf](chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://bsq.vec.go.th/Portals/9/Course/20/2567/20000announcev4.pdf)

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2546). *หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง)*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรี้นติ้งเฮาส์.
Pho, A. & Dinscore, A. (2015). *Game-Based Learning*. Retrieved from [https://acrl.ala.org/
IS/wp-content/uploads/2014/05/spring2015.pdf](https://acrl.ala.org/IS/wp-content/uploads/2014/05/spring2015.pdf)

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธ
สำหรับโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่
Developing a School Administration Model Based on Buddhist
Principles for Buddhist Schools in Chiang Mai Province

กรรณิการ์ โพธาสินธุ์ และณงนภัส พันธุ์พลกฤต
Gunnikar Pothasin and Nongnaphat Phanphonlakrit
มหาวิทยาลัยพายัพ, ประเทศไทย
Payap University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: Gunikar.nid@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของการจัดการศึกษา ตามหลักวิถีพุทธในโรงเรียนวิถีพุทธจังหวัดเชียงใหม่ 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นของโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ 3) พัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ และ 4) ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประชากรประกอบด้วยผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 2,745 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 1,160 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวัง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.82) ด้านกิจกรรมวันพระ มีคะแนนสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.47) ส่วนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.71)
2. ความต้องการจำเป็นโดยรวมมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเท่ากับ 0.101 โดยความต้องการสูงที่สุดคือด้านกายภาพ ขณะที่ด้านพฤติกรรมของผู้บริหาร ครู และนักเรียนมีค่าความต้องการต่ำที่สุด

3. รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 ด้านได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการเรียนการสอน ด้านพฤติกรรมผู้บริหารและครู ด้านกิจกรรมวันพระ และด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ พร้อมกลยุทธ์ 3 ด้าน คือ การบริหารจัดการตามหลักพุทธ การจัดการตามไตรสิกขา และการมีส่วนร่วมของชุมชน

4. ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านกายภาพและด้านการเรียนการสอนเป็นด้านที่มีความเป็นไปได้สูงที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; การบริหารสถานศึกษา; หลักวิถีพุทธ; โรงเรียนวิถีพุทธ

Abstract

The objectives of this research were to: (1) examine the current and expected conditions of educational management based on Buddhist principles in Buddhist schools in Chiang Mai Province; (2) investigate the essential needs of Buddhist schools in Chiang Mai; (3) develop a school administration model based on Buddhist principles for Buddhist schools; and (4) evaluate the appropriateness and feasibility of the proposed model. A mixed-methods approach was employed, integrating both quantitative and qualitative data collection. The population consisted of 2,745 administrators, teachers, and related stakeholders, from which 1,160 participants were purposively selected as the sample. The research instruments included questionnaires, interviews, and assessment forms. Data were analyzed using basic statistics percentage, mean, standard deviation, the Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$), and content analysis.

The findings revealed that:

1. The overall current and expected conditions were at a high level ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.82). The highest rating was found in Buddhist Holy Day activities ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.47), while community participation received the lowest rating ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.71).

2. The overall essential needs indicated a Priority Needs Index of 0.101, with the highest need in the physical aspect, whereas the behavioral aspect of administrators, teachers, and students showed the lowest need.

3. The developed school administration model based on Buddhist principles consisted of five components: physical aspect, instructional aspect, behavioral aspect of administrators and teachers, Buddhist Holy Day activities, and Buddhist-oriented promotion

activities. The model was supported by three strategic elements: Buddhist-based administration, management aligned with the Threefold Training (Trisikkhā), and community participation.

4. The evaluation results showed that the overall appropriateness and feasibility of the model were at a high level, with the physical aspect and instructional aspect demonstrating the highest feasibility.

Keywords: Model development; School administration; Buddhist principles; Buddhist schools

1. บทนำ

การจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นภารกิจสำคัญของชาติที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของประชาชนอย่างรอบด้าน เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความมั่นคงของประเทศไทยในระยะยาว สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการศึกษา การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการปลูกฝังคุณธรรม วินัย และจิตสาธารณะของผู้เรียน ควบคู่กับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาคนอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย สติ ปัญญา และจิตใจ สถานศึกษาในฐานะหน่วยปฏิบัติของระบบการศึกษา จึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งต้องมีทั้งวิสัยทัศน์ ความรู้ ความสามารถเชิงวิชาชีพ และคุณธรรมในการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564)

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นแนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าสู่กระบวนการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นฐานในการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญาของผู้เรียนให้สมดุลและสมบูรณ์ แนวคิดดังกล่าวเชื่อมโยงกับมรรคมืองค์แปด ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันในสังคม โรงเรียนวิถีพุทธจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการรู้ เข้าใจ และสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม อันนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

ในบริบทของจังหวัดเชียงใหม่ แนวคิดโรงเรียนวิถีพุทธได้รับความสนใจและการตอบรับอย่างกว้างขวาง โดยมีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ระดับความเข้มแข็งในการดำเนินงานยังมีความแตกต่างกันระหว่างเขตพื้นที่การศึกษา ทั้งในด้านความพร้อมของบุคลากร ระบบการบริหารจัดการ และการสนับสนุนจากชุมชน จากรายงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1-6 (2564) พบว่า โรงเรียนวิถีพุทธยังประสบปัญหาในการดำเนินงานหลายประการ เช่น การบริหารจัดการที่ขาดความต่อเนื่อง ความไม่ชัดเจนในการตีความตัวชี้วัด การดำเนิน

กิจกรรมเชิงสัญลักษณ์มากกว่าการปฏิบัติจริง รวมถึงผลกระทบจากบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม ส่งผลให้การพัฒนาผู้เรียนตามหลักวิถีพุทธยังไม่บรรลุเป้าหมายอย่างเต็มที่

งานวิจัยที่ผ่านมาได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดโรงเรียนวิถีพุทธกับการบริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ รัตนชัย เอี่ยมพิทักษ์พร (2565) เสนอองค์ประกอบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ 5 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานโรงเรียน กิจกรรมโรงเรียน ไตรสิกขา บรรยากาศโรงเรียน และการปฏิบัติตนของผู้บริหาร ขณะที่ยุกตนันท์ หวานฉ่ำ (2555) พบว่าการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณภาพส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ วัชรพล มะลิซ้อน (2560) ยังชี้ให้เห็นว่าการใช้หลักไตรสิกขาเป็นฐานในการบริหารและจัดการเรียนรู้สามารถพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้จะมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องจำนวนหนึ่ง แต่จากการทบทวนเอกสารและบริบทการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ายังไม่ปรากฏรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธที่มีโครงสร้างชัดเจน สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และสามารถนำไปใช้ได้จริงอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการบูรณาการหลักไตรสิกขา กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และการบริหารจัดการเชิงพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีความมุ่งหมายในการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนให้สมดุลทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาตามหลักพุทธธรรม และสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพเป็นระบบ และยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) ตามแนวคิดของ Creswell (2013) โดยผสมผสานข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ครอบคลุมและลุ่มลึก การดำเนินการแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานเขตพื้นที่	จำนวนประชากร		กลุ่มตัวอย่าง	
	จำนวน โรงเรียน	จำนวน ประชากร	จำนวน โรงเรียน	จำนวน ประชากร
1. สพป. เชียงใหม่ เขต 1	80	400	34	170
2. สพป. เชียงใหม่ เขต 2	70	350	30	150
3. สพป. เชียงใหม่ เขต 3	143	715	60	300
4. สพป. เชียงใหม่ เขต 4	86	430	36	180
5. สพป. เชียงใหม่ เขต 5	83	415	35	175
6. สพป. เชียงใหม่ เขต 6	56	280	24	120
7. สพม. เชียงใหม่	31	155	13	65
รวม	549	2,745	232	1,160

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งได้ดังนี้ 1) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม แบบประมาณค่า 5 ระดับประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดเชียงใหม่ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scales) การพัฒนาคุณภาพเครื่องมือวิจัย (แบบสอบถาม) ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (เช่น เพศ อายุ ตำแหน่ง ประสบการณ์ ฯลฯ) และ 2) แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดเชียงใหม่ แบบสอบถามตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ และพิจารณาความเหมาะสมของถ้อยคำและโครงสร้างก่อนนำไปใช้จริง

ระยะที่ 2 การศึกษาความต้องการจำเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยเจาะจงโรงเรียนที่ได้รับรางวัล มีจำนวน 4 โรงเรียน ถือว่ามีผลการประเมินระดับมากที่สุด จำนวนทั้งสิ้น 16 คน โดยผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติของแต่ละโรงเรียน คือ 1) ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการวิถีพุทธ 2) นักเรียนประธานนักเรียน 3) ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา 4) ตัวแทนชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมวิถีพุทธ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลใช้ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นของโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ การพัฒนาเครื่องมือ Focus Group

มีดังนี้ 1) กำหนดกรอบประเด็นคำถามตามผลการวิเคราะห์เบื้องต้นและวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 2) พัฒนาคำถามปลายเปิดที่เป็นกลาง สอดคล้องตามตรรกะการสนทนา จากประเด็นกว้างสู่ประเด็นลึก 3) เสนอผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา/โรงเรียนวิถิพุทธเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา 4) คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยคำถามต้องมีค่า ≥ 0.50 ทั้งชุดมีค่า IOC เฉลี่ย 0.89

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถิพุทธสำหรับโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยขั้นตอนนี้ เพื่อพัฒนา(ร่าง)รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถิพุทธสำหรับโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ จึงได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาทฤษฎีการบริหาร ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และอัตลักษณ์ 29 ประการ ได้องค์ประกอบเพิ่มเติมที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารงานวิจัย 3 กลุ่ม คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการดำเนินงานพัฒนาตามระบบไตรสิกขา และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์ประกอบ 5 ด้าน 29 ประการ 3 กลุ่ม สู่การเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ ผู้วิจัยใช้วิธีการดำเนินการวิจัย โดยใช้การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นและข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 และ 2 มาพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถิพุทธสำหรับโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดเชียงใหม่

ระยะที่ 4 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถิพุทธสำหรับโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้ 1) ตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถิพุทธสำหรับโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยนำรูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธที่ได้ร่างขึ้นจากการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 3 มาใช้เป็นเอกสารหลักในการสัมมนากลุ่มอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อหาวิธีการปฏิบัติที่ดี (Good Practice) โดยการพัฒนาและยืนยัน ปรับปรุงรูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการสัมมนากลุ่มอิงผู้เชี่ยวชาญ 2) กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้กำหนดผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมการสัมมนากลุ่มอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงจำนวน 9 คน ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 3 นักวิชาการ จำนวน 5 คน 3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถิพุทธสำหรับโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ ระเบียบวาระการประชุมเชิงปฏิบัติการ และแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ

4. สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถิพุทธสำหรับโรงเรียนวิถิพุทธ ในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 4 ข้อ ดังนี้ ดังตารางแสดงข้อมูลดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยรวมของสภาพปัจจุบัน และสภาพที่คาดหวังของการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถียุทธศาสตร์สำหรับโรงเรียนวิถียุทธศาสตร์ในจังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถียุทธศาสตร์สำหรับโรงเรียนวิถียุทธศาสตร์ในจังหวัดเชียงใหม่	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่คาดหวัง		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านกายภาพ	4.24	0.43	มาก	4.82	0.27	มากที่สุด
2. ด้านการเรียนการสอน	4.22	0.53	มาก	4.78	0.34	มากที่สุด
3. ด้านพฤติกรรมผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน	4.52	0.50	มากที่สุด	4.82	0.30	มากที่สุด
4. ด้านกิจกรรมวันพระ	4.54	0.47	มากที่สุด	4.84	0.29	มากที่สุด
5. ด้านการส่งเสริมวิถียุทธศาสตร์	4.37	0.51	มาก	4.81	0.34	มากที่สุด
กลยุทธ์ที่ 1 กลยุทธ์การบริหารเชิงกระบวนการ	4.22	0.66	มาก	4.76	0.36	มากที่สุด
กลยุทธ์ที่ 2 กลยุทธ์การดำเนินงานพัฒนาตามระบบไตรสิกขา	4.37	0.53	มาก	4.80	0.32	มากที่สุด
กลยุทธ์ที่ 3 กลยุทธ์การสร้างชุมชนการเรียนรู้	4.21	0.71	มาก	4.67	0.48	มากที่สุด
รวม	4.34	0.82	มาก	4.78	0.39	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบัน ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถียุทธศาสตร์สำหรับโรงเรียนวิถียุทธศาสตร์ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.82) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านกิจกรรมวันพระ มีค่ามากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.47) รองลงมา คือ ด้านพฤติกรรมผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.50) ด้านการส่งเสริมวิถียุทธศาสตร์ กลยุทธ์การดำเนินงานพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.53) ด้านกายภาพ ด้านการเรียนการสอน กลยุทธ์การบริหารเชิงกระบวนการ และกลยุทธ์การสร้างชุมชนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.71) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI modified) และลำดับความต้องการจำเป็น โดยรวมของการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถียุทธศาสตร์สำหรับโรงเรียนวิถียุทธศาสตร์ในจังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถียุทธศาสตร์สำหรับโรงเรียนวิถียุทธศาสตร์ในจังหวัดเชียงใหม่	PNI _{modified}	ลำดับ
1. ด้านกายภาพ	0.136	1
2. ด้านการเรียนการสอน	0.132	2

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธ สำหรับโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่	PNI _{modified}	ลำดับ
3. ด้านพฤติกรรมผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน	0.066	7
4. ด้านกิจกรรมวันพระ	0.066	7
5. ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ	0.100	5
กลยุทธ์ที่ 1 กลยุทธ์การบริหารเชิงกระบวนการ	0.127	3
กลยุทธ์ที่ 2 กลยุทธ์การดำเนินงานพัฒนาตามระบบไตรสิกขา	0.098	6
กลยุทธ์ที่ 3 กลยุทธ์การสร้างชุมชนการเรียนรู้	0.109	4
รวม	0.101	

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น โดยรวม ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ โดยรวม มีค่าเท่ากับ 0.101 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านกายภาพ มีค่ามากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการเรียนการสอน กลยุทธ์ที่ 1 กลยุทธ์การบริหารเชิงกระบวนการ กลยุทธ์ที่ 3 กลยุทธ์การสร้างชุมชนการเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ กลยุทธ์ที่ 2 กลยุทธ์การดำเนินงานพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ด้านพฤติกรรมผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน และด้านกิจกรรมวันพระ ตามลำดับ

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธ พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการดำเนินงานตามหลักวิถีพุทธในหลายมิติ โดยเฉพาะด้านกายภาพ ซึ่งมีการจัดพื้นที่เรียนรู้และสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมคุณธรรม เช่น การติดตั้งป้ายพุทธสุภาษิต การประดิษฐ์ฐานพระพุทธรูป และการจัดสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม ในด้านการเรียนการสอน มีการบูรณาการหลักธรรมเข้าสู่รายวิชาต่าง ๆ และส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาจิต เช่น การเจริญสติ จิตอาสา และการเรียนรู้แบบบูรณาการ นอกจากนี้ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ยังได้รับการส่งเสริมให้ยึดหลักศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี พร้อมทั้งมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน ภายใต้แนวคิด “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) ด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และแผนการดำเนินงานที่เน้นคุณธรรมอย่างชัดเจน แต่ยังพบข้อจำกัดในการประเมินผลที่ไม่ต่อเนื่อง โรงเรียนชั้นนำบางแห่งมีการประเมินที่เป็นระบบและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สำหรับการดำเนินงานตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา โรงเรียนบางแห่งสามารถบูรณาการได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมและสติปัญญา และในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำมีการดำเนินงานแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) อย่างมีระบบ รวมถึงการจัดโครงการคุณธรรมเพื่อเสริม

สร้างจิตสำนึกแก่ครูและนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยรวมของการประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถียุทธศาสตร์สำหรับโรงเรียนวิถียุทธศาสตร์ในจังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถียุทธศาสตร์สำหรับโรงเรียนวิถียุทธศาสตร์ในจังหวัดเชียงใหม่	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านกายภาพ	4.67	0.67	มากที่สุด	4.89	0.31	มากที่สุด
2. ด้านการเรียนการสอน	4.33	0.82	มาก	4.56	0.69	มากที่สุด
3. ด้านพฤติกรรมผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน	4.89	0.31	มากที่สุด	4.22	0.79	มาก
4. ด้านกิจกรรมวันพระ	4.78	0.42	มากที่สุด	4.78	0.42	มากที่สุด
5. ด้านการส่งเสริมวิถียุทธศาสตร์	4.33	0.82	มาก	4.67	0.47	มากที่สุด
กลยุทธ์ที่ 1 กลยุทธ์การบริหารเชิงกระบวนการ	4.67	0.47	มากที่สุด	4.22	0.79	มาก
กลยุทธ์ที่ 2 กลยุทธ์การดำเนินงานพัฒนาตามระบบไตรสิกขา	4.22	0.79	มาก	4.21	0.67	มาก
กลยุทธ์ที่ 3 กลยุทธ์การสร้างชุมชนการเรียนรู้	4.78	0.42	มากที่สุด	4.67	0.47	มากที่สุด
รวม	4.24	0.76	มาก	4.22	0.75	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ความเหมาะสม ของการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถียุทธศาสตร์สำหรับโรงเรียนวิถียุทธศาสตร์ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านกิจกรรมพฤติกรรมผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน มีค่ามากที่สุด รองลงมา คือ ด้านกิจกรรมวันพระ กลยุทธ์การสร้างชุมชนการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุป การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถียุทธศาสตร์สำหรับโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ นั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการบูรณาการหลักธรรมคำสอนเข้ากับการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการพัฒนาทั้งด้านกายภาพ จิตใจ คุณธรรม และปัญญาของผู้เรียน ควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนวิถียุทธศาสตร์ให้มั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิสุทธิพุทธสำหรับโรงเรียนวิสุทธิพุทธ ในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวัง ความต้องการจำเป็น พัฒนารูปแบบการบริหาร และประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ของรูปแบบที่พัฒนา จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้เป็นรายประเด็น ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของโรงเรียนวิสุทธิพุทธ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานโรงเรียนวิสุทธิพุทธในจังหวัดเชียงใหม่โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่คาดหวังอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งในภาพรวมและรายด้าน โดยเฉพาะ ด้านกิจกรรมวันพระ พบว่ามีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดในสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวัง รองลงมาคือด้านพฤติกรรมผู้บริหาร ครู และนักเรียน ส่วนด้านที่มีค่าต่ำสุดคือด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่า การที่กิจกรรมวันพระมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนวิสุทธิพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ให้ความสำคัญกับพิธีกรรม-กิจกรรมทางศาสนา เป็นกลไกหลักในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน และใช้กิจกรรมวันพระเป็นโครงสร้างสำคัญในการจัดประสบการณ์ทางจิตวิญญาณที่เป็นรูปธรรม เช่น การทำบุญตักบาตร การสวดมนต์ ฟังธรรม และการนุ่งขาวห่มขาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการ (2546) ที่กำหนดให้สถานศึกษาใช้หลักพุทธธรรมในการจัดสภาพแวดล้อมและกิจกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านในมิติศีล สมาธิ และปัญญาในขณะเดียวกัน การที่ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ทั้งในสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวัง สะท้อนช่องว่างในการเชื่อมโยงหลักบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เข้ากับการบริหารโรงเรียนวิสุทธิพุทธอย่างเป็นระบบ แม้โรงเรียนจะสามารถจัดกิจกรรมทางศาสนาได้เข้มแข็งภายในสถานศึกษา แต่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน วัด และผู้ปกครองยังไม่เต็มศักยภาพ ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นนี้เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนารูปแบบการบริหารที่ควรเน้นการมีส่วนร่วม เป็นกลยุทธ์หลัก เพื่อให้โรงเรียนวิสุทธิพุทธไม่เพียงหน่วยจัดการศึกษาที่โดดเดี่ยว แต่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางพุทธธรรมของชุมชนโดยรอบ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับรัตนชัย เอี่ยมพิทักษ์พร (2565) ที่พบว่า รูปแบบการบริหารโรงเรียนวิสุทธิพุทธพระราชทานประกอบด้วยองค์ประกอบด้านการบริหาร กิจกรรมโรงเรียน ไตรสิกขา บรรยายภาคโรงเรียน และการปฏิบัติตนของผู้บริหาร ซึ่งล้วนเน้นบทบาทของผู้บริหารในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงพุทธอย่างเป็นระบบ แต่ยังไม่เปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้นในการพัฒนารูปแบบ

2. ความต้องการจำเป็นของโรงเรียนวิสุทธิพุทธ จังหวัดเชียงใหม่ ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นโดยรวมเท่ากับ 0.101 แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนวิสุทธิพุทธยังไม่ค้นพบระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ในระดับที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง โดยเฉพาะ ด้านกายภาพ ซึ่งมีค่าความต้องการจำเป็นสูงที่สุด รองลงมาคือด้านการเรียนการสอนและกลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการ ขณะที่ด้านพฤติกรรมผู้บริหาร ครู และนักเรียน รวมทั้งด้านกิจกรรมวันพระมีค่าความต้องการจำเป็นต่ำสุด ผู้วิจัยตีความว่า โรงเรียนวิสุทธิพุทธ

ในจังหวัดเชียงใหม่มีความเข้มแข็งในนิติพฤติกรรมและกิจกรรมเชิงคุณธรรมอยู่พอสมควร แต่ยังมีความต้องการอย่างมากในเรื่องฐานกายภาพและระบบสนับสนุน เช่น อาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้สมัยใหม่ สื่อ-อุปกรณ์ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเชิงนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ (2565) ที่ชี้ให้เห็นความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนในเขตเมืองและชนบทในด้านทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา กล่าวได้ว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารตามหลักวิถีพุทธจึงไม่ควรมองเพียงมิติของกิจกรรมทางศาสนาหรือการปลูกฝังคุณธรรมเท่านั้น แต่ต้องบูรณาการการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้สนับสนุนการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมอย่างยั่งยืนด้วย

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธ รูปแบบการบริหารที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 ด้าน และกลยุทธ์ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกายภาพ 2) ด้านการเรียนการสอน 3) ด้านพฤติกรรมผู้บริหารและครู 4) ด้านกิจกรรมวันพระ 5) ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ พร้อมกลยุทธ์ 3 ด้าน คือ 1) กลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการ 2) กลยุทธ์ด้านการดำเนินงานตามระบบไตรสิกขา 3) กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดวางองค์ประกอบดังกล่าวสะท้อนมุมมองเชิงพุทธ ที่มองโรงเรียนวิถีพุทธในฐานะระบบชีวิต ที่ต้องพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งรูป (กายภาพ-สิ่งแวดล้อม) และนาม (จิตใจ-ปัญญา-พฤติกรรม) โดยมีไตรสิกขาเป็นแกนกลางของการออกแบบทั้งโครงสร้างและกระบวนการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวัชรพล มะลิซ้อน (2560) ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาจำเป็นต้องอาศัยทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีสติและสมาธิและบรรยากาศเชิงพุทธที่เอื้อต่อการเจริญปัญญาในชีวิตจริงการบูรณาการกลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการกับกลยุทธ์ด้านไตรสิกขาและกลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ยังสะท้อนแนวโน้มสำคัญของการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 คือ การใช้ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC)” และ “เครือข่าย บวร” เป็นกลไกสนับสนุนให้วิถีพุทธไม่ได้หยุดอยู่ในห้องเรียน แต่ขยายสู่ครอบครัวและชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงเห็นว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเป็น “โมเดลการบริหารเชิงพุทธ-เชิงระบบ” ที่ให้น้ำหนักทั้งด้านโครงสร้าง (Structure) กระบวนการ (Process) และวัฒนธรรม (Culture) พร้อมกัน

4. ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ ผลการประเมินพบว่า ความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านพฤติกรรมผู้บริหาร ครู และนักเรียน และด้านกิจกรรมวันพระได้รับการประเมินสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นพ้องว่าการพัฒนารูปแบบที่เน้นแบบอย่างเชิงจริยธรรมของผู้บริหารและครู และกิจกรรมทางศาสนาที่เป็นระบบ เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธในด้านความเป็นไปได้ พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยด้านกายภาพ ได้รับการประเมินว่ามีความเป็นไปได้สูงที่สุด รองลงมาคือด้านกิจกรรมวันพระและด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ ซึ่งสะท้อนว่าผู้เชี่ยวชาญ

มองว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีศักยภาพเพียงพอในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เกื้อหนุนต่อการจัดการศึกษาแบบวิถีพุทธ และสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมวันพระ-กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างต่อเนื่อง การที่รูปแบบได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับสูง สอดคล้องกับข้อค้นพบของ ยุกตนันท์ หวานฉ่ำ (2555) ที่ระบุว่า การบริหารสถานศึกษาที่ชัดเจนและเป็นระบบมีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับประสิทธิผลของโรงเรียน ผู้วิจัยจึงตีความว่า รูปแบบการบริหารตามหลักวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้นครั้งนี้ ไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดเชิงอุดมคติแต่เป็นกรอบปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทโรงเรียนวิถีพุทธของ จังหวัดเชียงใหม่ และมีศักยภาพในการยกระดับทั้งคุณภาพเชิงวิชาการและคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน ควบคู่กันไป

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา

1.1 สถานศึกษาควรรักษาและพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้มีความสะอาด ร่มรื่น และสงบ เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการฝึกจิตตามหลักวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุน การพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญาของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

1.2 โรงเรียนควรวางแผนและพัฒนาการบูรณาการหลักวิถีพุทธในแผนการจัดการเรียนรู้ทุก กลุ่มสาระ โดยกำหนดตัวชี้วัดด้านคุณธรรม จริยธรรม สมาธิ และพฤติกรรมเชิงบวกของผู้เรียนอย่างชัดเจน และนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา

1.3 โรงเรียนควรใช้กระบวนการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self-Assessment) ในเชิงพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ ไม่จำกัดเฉพาะช่วงจัดทำรายงาน เพื่อให้สามารถสะท้อนสภาพการบริหาร จัดการตามหลักวิถีพุทธได้จริง และนำผลไปใช้กำหนดแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.4 ผู้บริหารและครูควรได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ เชิงลึกเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา และทักษะการบริหารด้วยหลักธรรม เพื่อนำไปสู่การเป็นแบบอย่างเชิง จริยธรรมและสามารถออกแบบระบบการบริหารการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักวิถีพุทธได้อย่างยั่งยืน

1.5 โรงเรียนควรส่งเสริมและขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) อย่างต่อ เนื่อง โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรม และการบ่มเพาะวิถีพุทธใน ชีวิตประจำวันของผู้เรียน เพื่อให้การพัฒนาครูและบุคลากรมีลักษณะเป็นระบบและต่อเนื่อง

1.6 โรงเรียนควรส่งเสริมการจัดโครงการงานคุณธรรมและกิจกรรมจิตอาสาที่เชื่อมโยงกับชุมชน วัด และครอบครัว เช่น โครงการงานคุณธรรมระดับห้องเรียน ระดับโรงเรียน หรือกิจกรรมจิตอาสาในชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และทำให้การพัฒนาผู้เรียนตามหลักวิถีพุทธมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดนโยบายและกรอบมาตรฐานการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ เพื่อใช้เป็นแนวทางให้สถานศึกษา นำไปออกแบบระบบการบริหารและการจัดการเรียนรู้ตามหลักวิถีพุทธอย่างมีทิศทางเดียวกัน

2.2 ควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านกายภาพ แหล่งเรียนรู้ สื่อ-นวัตกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร เพื่อให้โรงเรียนมีความพร้อมในการขับเคลื่อนรูปแบบการบริหารตามหลักวิถีพุทธได้จริง

2.3 ควรพัฒนาระบบการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลที่มุ่งเน้นการพัฒนามากกว่าการตรวจสอบเชิงเอกสาร โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน การนำหลักไตรสิกขาไปใช้จริงในห้องเรียน และการเติบโตทางจิตวิญญาณของผู้เรียนและบุคลากร

2.4 ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธในระดับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันนวัตกรรมวิถีพุทธ รูปแบบกิจกรรม และแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practice) ระหว่างโรงเรียน ทั้งในระดับผู้บริหาร ครู นักเรียน และชุมชน

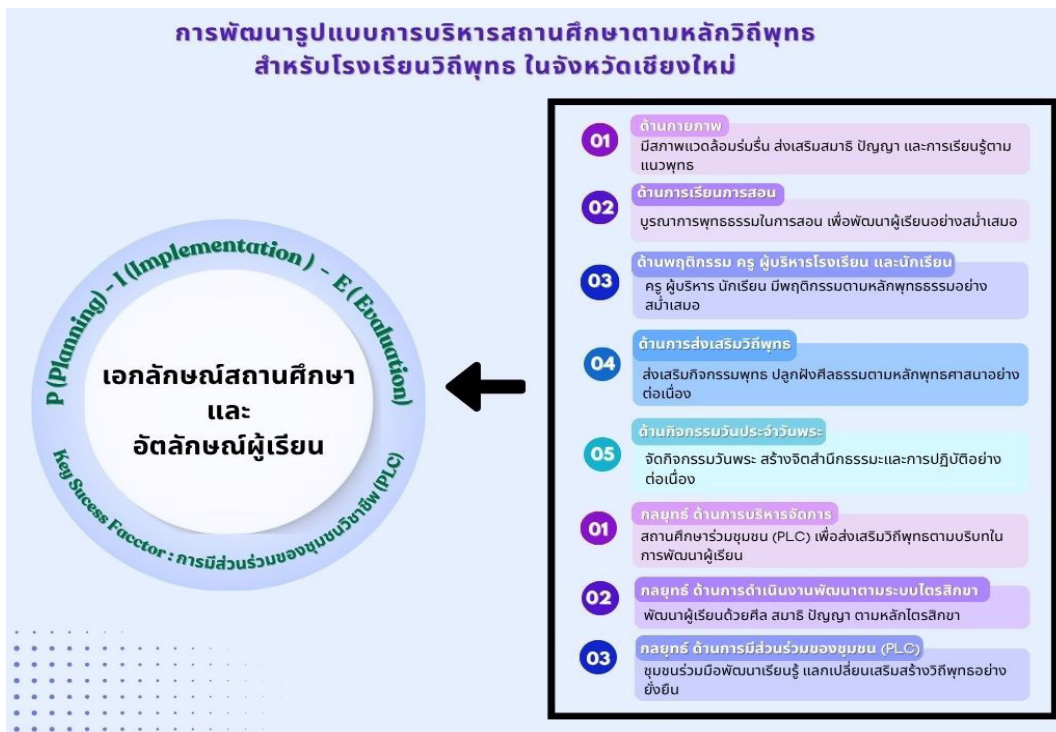
2.5 ควรพัฒนาระบบพี่เลี้ยงทางวิชาการสำหรับผู้บริหารและครูในโรงเรียนวิถีพุทธ โดยคัดเลือกโรงเรียนหรือบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารและการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มาเป็นผู้ให้คำปรึกษา นิเทศ และช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเชิงลึกและทักษะการประยุกต์ใช้หลักวิถีพุทธในการบริหารสถานศึกษา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้ 1) ด้านกายภาพ โรงเรียนวิถีพุทธมีจุดเด่นในการจัดสภาพแวดล้อมที่สะอาด ร่มรื่น และสงบ เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจและการจัดกิจกรรมตามหลักพุทธธรรม สะท้อนให้เห็นเชิงประจักษ์ว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธ 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนสามารถบูรณาการหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การบริหารจัดการก่อนเรียน การจัดกิจกรรมจิตอาสา และการใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ร่วมกับการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดสติ สมาธิ และคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม 3) ด้านพฤติกรรมของผู้บริหาร ครู และนักเรียน โรงเรียนให้ความสำคัญกับการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม โดยยึดหลักการรักษาศีล 5 และการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีส่วนช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่ผู้เรียน 4) ด้านกิจกรรมวันพระและการส่งเสริมวิถีพุทธ การจัดกิจกรรมวันพระอย่างสม่ำเสมอ เช่น การแต่งกายชุดขาว การตักบาตร และการ

สวดมนต์ ช่วยเสริมสร้างวินัยภายในและจิตสำนึกในพระพุทธศาสนา อีกทั้งการยึดหลักบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ส่งผลให้เกิดความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมากยิ่งขึ้น 5) ด้านการบริหารจัดการและการประเมินผล โรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานด้านวิถีพุทธอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ยังขาดกระบวนการประเมินผลเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงสะท้อนถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างระบบการประเมินตนเองเชิงคุณภาพเพื่อยกระดับการบริหารสถานศึกษา 6) ด้านการดำเนินงานตามหลักไตรสิกขาและการมีส่วนร่วมของชุมชนแม้โรงเรียนจะมีการดำเนินงานตามหลักไตรสิกขาเป็นพื้นฐาน แต่ยังคงจำเป็นต้องพัฒนาความเข้าใจเชิงลึกและการประยุกต์ใช้ในเชิงระบบ รวมถึงการส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เป็นกลไกสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน สรุปโดยรวม ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักวิถีพุทธที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งด้านกายภาพ การจัดการเรียนรู้ พฤติกรรมของบุคลากร วัฒนธรรมองค์กร และเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน โดยมีหลักไตรสิกขาเป็นแกนกลาง และการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยเสริมที่สำคัญต่อความยั่งยืนของโรงเรียนวิถีพุทธ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2564). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สยามสปอร์ต.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- ยุกตนันท์ หวานฉ่ำ. (2555). *การบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนในอำเภอคลองหลวง สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*.
- รัตนชัย เอี่ยมพิทักษ์พร. (2565). *รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวคิดโรงเรียนวิถีพุทธ พระราชทาน. (ดุสิตนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- วัชรพล มะลิซ้อน. (2560). *การปลูกฝังคุณธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนบ้านชุมแสง ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประจำปี 2563*. เชียงใหม่: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประจำปี 2563*. เชียงใหม่: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประจำปี 2563*. เชียงใหม่: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 4. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประจำปี 2563*. เชียงใหม่: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประจำปี 2563*. เชียงใหม่: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 6. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประจำปี 2563*. เชียงใหม่: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่. (2565). *รายงานผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประจำปี 2563*. สงขลา: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสงขลา.
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ*

Administrative Factors Affecting Proactive Learning Management
of Teachers in Schools under the Secondary Educational Service
Area Office Chaiyaphum

มนีรัตน์ จิตปรีดา, โสภนา สุตสมบุญ และอรรณพ จินะวัฒน์
Maneerath Jitpreeda, Sopana Sudsomboon and Annop Geenawat
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย
Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: Maneerath.gib@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 2) ศึกษาระดับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู และ 4) ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ กลุ่มประชากร ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1,699 คน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 313 คน ได้จากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซีและมอร์แกน และสุ่มแบบแบ่งชั้นตามขนาดของสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ได้แก่ ปัจจัยภาวะผู้นำทางวิชาการ ปัจจัยการจัดโครงสร้างองค์การ ปัจจัยนโยบายการบริหารงาน ปัจจัยวัฒนธรรมองค์การ ปัจจัยการพัฒนาบุคลากร และปัจจัยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งมีค่าความเที่ยงอยู่ระหว่าง .90 - .97 และแบบสอบถามการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

*ได้รับบทความ: 23 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 8 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 10 ธันวาคม 2568

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยนโยบายการบริหารงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด
2. ระดับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด
3. ปัจจัยการบริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
4. ปัจจัยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยนโยบายการบริหารงาน และปัจจัยภาวะผู้นำทางวิชาการ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสามารถร่วมกันทำนายการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูได้ร้อยละ 43.4

คำสำคัญ: ปัจจัยการบริหาร; การจัดการเรียนรู้เชิงรุก; มัธยมศึกษา

Abstract

This research aimed to: 1) examine administrative factors related to teachers' proactive learning management, 2) investigate the level of teachers' proactive learning management, 3) analyze the relationship between administrative factors and teachers' proactive learning management, and 4) identify administrative factors affecting teachers' proactive learning management in schools under the Secondary Educational Service Area Office Chaiyaphum. This study employed a correlational research design. The population consisted of 1,699 teachers working in schools under the Secondary Educational Service Area Office Chaiyaphum in the 2024 academic year. The sample comprised 313 teachers, selected using the Krejcie and Morgan table and stratified random sampling based on school size. The research instrument was a questionnaire on administrative factors related to teachers' proactive learning management, including academic leadership, organizational structure, administrative policy, organizational culture, personnel development, and information technology utilization. The reliability coefficients of these factors ranged from .90 to .97. The questionnaire measuring teachers' proactive learning management had a reliability coefficient of .98. Data were analyzed using mean, standard deviation, Pearson's product-moment correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis.

The research findings revealed that:

1. The overall level of administrative factors related to teachers' proactive learning management was at a high level, with administrative policy having the highest mean score.
2. The overall level of teachers' proactive learning management was at the highest level, with learning activity management showing the highest mean score.
3. Administrative factors were positively correlated with teachers' proactive learning management at a moderate level, with statistical significance at the .01 level.
4. Information technology utilization, administrative policy, and academic leadership were significant predictors of teachers' proactive learning management at the .01 level, collectively accounting for 43.4 percent of the variance in teachers' proactive learning management.

Keywords: Administrative factors; Proactive learning management; Secondary education

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่โลกขับเคลื่อนด้วยฐานความรู้และนวัตกรรม การศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การพัฒนาคุณภาพบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอน จึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้ผ่านประสบการณ์จริง ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และมีนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความสำคัญกับการนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การสร้างปฏิสัมพันธ์ และการลงมือปฏิบัติจริง โดยมีครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก สนับสนุน และชี้แนะการเรียนรู้ (Facilitator, Coach และ Mentor) ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน รวมถึงความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ได้แก่ การออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้และพัฒนาสื่อเทคโนโลยี และ

การวัดประเมินผลการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

การบริหารการศึกษาเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาในการวางแผน พัฒนา และดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร การบริหารที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นกลไกสำคัญที่สะท้อนความสำเร็จของการจัดการศึกษา งานวิจัยที่ผ่านมา เช่น นัยนา กวนวงศ์ (2558) จินดารัตน์ บัวพวงชน (2560) และทิพวรรณ สำเภาแก้ว (2560) ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครู ได้แก่ ภาวะผู้นำ โครงสร้างองค์การ นโยบายการบริหารงาน วัฒนธรรมองค์กร แรงจูงใจ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิได้ดำเนินการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัด โดยกำหนดพันธกิจข้อที่ 3 ให้ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการวัดประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ทั้งนี้ได้กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งบรรจุแนวทางการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกไว้ในแผนการดำเนินงานและแผนปฏิบัติการ ซึ่งครอบคลุมสถานศึกษาทั้ง 37 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 100 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ, 2566) อย่างไรก็ตาม แม้ระดับนโยบายจะมีความชัดเจนแต่ในทางปฏิบัติ ครูผู้สอนอาจยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ เช่น ภาระงานนอกเหนือจากการสอนที่เพิ่มขึ้น ข้อจำกัดด้านเวลาในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ความเข้าใจในแนวคิดและวิธีการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ยังไม่ครอบคลุม ตลอดจนการสนับสนุนด้านทรัพยากรและงบประมาณที่ไม่เพียงพอ ซึ่งอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกไปใช้ในห้องเรียนอย่างแท้จริง

จากความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังขาดงานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในระดับมัธยมศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสถิติในบริบทเฉพาะของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงประจักษ์และเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายและแนวทางการบริหารจัดการที่สามารถส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษาในศตวรรษที่ 21

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

4. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) ประชากร ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ ปีการศึกษา 2567 ทั้งหมด 37 โรงเรียน จำนวน 1,699 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ, 2567) และ 2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ ปีการศึกษา 2567 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเทียบจากตารางของ Krejcie & Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 313 คน จากนั้นสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามขนาดสถานศึกษาแล้วสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบสอบถาม โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิทางการศึกษา วิทยฐานะ ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา ส่วนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารในสถานศึกษา โดยมีจำนวนข้อคำถามด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ จำนวน 8 ข้อ ด้านการจัดโครงสร้างองค์การ จำนวน 5 ข้อ ด้านนโยบายการบริหาร จำนวน 6 ข้อ ด้านวัฒนธรรมองค์การ จำนวน 5 ข้อ ด้านการพัฒนาบุคลากร จำนวน 6 ข้อ ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 5 ข้อ ส่วนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา โดยมีข้อคำถามด้านการออกแบบการเรียนรู้ จำนวน 5 ข้อ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 7 ข้อ ด้านการสนับสนุนทรัพยากรทางการสอน จำนวน 5 ข้อ ด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 5 ข้อ

3. วิธีหาคุณภาพของเครื่องมือการวิจัยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.60 ถึง 1.00 และตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามด้านความเที่ยง (Reliability) โดยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าความเที่ยง เท่ากับ .98 ตัวแปรทำนายปัจจัยการบริหารทั้ง 6 ด้าน ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ มีค่าความเที่ยง เท่ากับ .94 ด้านการจัดโครงสร้างองค์การ มีค่าความเที่ยง เท่ากับ .92 ด้านนโยบายการบริหารงาน มีค่าความเที่ยง เท่ากับ .90 ด้านวัฒนธรรมองค์การ มีค่าความเที่ยง เท่ากับ .95 ด้านการพัฒนาบุคลากร มีค่าความเที่ยง เท่ากับ .97 และด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มีค่าความเที่ยง เท่ากับ .97 ตัวแปรเกณฑ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีค่าความเที่ยง เท่ากับ .98

4. การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยให้ตอบแบบสอบถามผ่าน Google Form โดยส่งหนังสือพร้อมทั้งแนบ QR CODE ไปยังผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อประสานขอความร่วมมือให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามกลับคืนจำนวน 313 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ประสบการณ์ในการทำงาน วิทยฐานะ และขนาดของสถานศึกษา วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ และร้อยละ 2) ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 3) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) 4) ปัจจัยการบริหารและการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และ 5) ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา วิเคราะห์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีจำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 69.65 มีอายุระหว่าง 26-35 ปี จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 38.66 สำเร็จการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 56.23 มีประสบการณ์การทำงานระหว่าง 5-10 ปี จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 21.73 มีวิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 45.37 และปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 40.89

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ โดยภาพรวม ($n = 313$)

ปัจจัยการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ	M	S.D.	ระดับ
1. ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ	4.48	0.56	มาก
2. ด้านการจัดโครงสร้างองค์การ	4.44	0.56	มาก

ปัจจัยการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาชัยภูมิ	M	S.D.	ระดับ
2. ด้านนโยบายการบริหารงาน	4.57	0.51	มากที่สุด
3. ด้านวัฒนธรรมองค์กร	4.49	0.57	มาก
4. ด้านการพัฒนาบุคลากร	4.49	0.58	มาก
5. ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	4.39	0.62	มาก
รวมเฉลี่ย		0.49	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยการบริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 4.48$) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนและการดำเนินการด้านการบริหารที่มีความเข้มแข็ง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านมีระดับการดำเนินการอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านนโยบายการบริหารงาน ($M = 4.57$) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการกำหนดทิศทางของสถานศึกษา ปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมองค์กร ($M = 4.49$) ด้านการพัฒนาบุคลากร ($M = 4.49$) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ($M = 4.48$) ด้านการจัดโครงสร้างองค์กร ($M = 4.44$) และด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ($M = 4.39$)

3. ผลการวิเคราะห์ระดับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ โดยภาพรวม ($n=313$)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา	M	S.D.	ระดับ
1. ด้านการออกแบบการเรียนรู้	4.55	0.51	มากที่สุด
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.57	0.50	มากที่สุด
3. ด้านการสนับสนุนทรัพยากรทางการสอน	4.49	0.53	มาก
4. ด้านการวัดและประเมินผล	4.52	0.52	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.54	0.46	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ มีระดับการดำเนินการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($M = 4.54$) แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เข้มแข็งและมีคุณภาพสูงในภาพรวมของครูในสังกัด สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาไทย 4.0 ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($M = 4.57$) รองลงมา คือ ด้านการออกแบบการเรียนรู้ ($M = 4.55$) แสดงว่าครูมีความสามารถในการวางแผนและนำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมาใช้ในการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะที่ด้าน การสนับสนุนทรัพยากรทางการสอน ($M = 4.49$) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ แต่ก็ยังอยู่ในระดับมาก

4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

ตารางที่ 3 ค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

ตัวแปร	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_{total}
X_1	.398**	.476**	.494**	.547**	.542**
X_2	.361**	.412**	.468**	.539**	.505**
X_3	.399**	.475**	.479**	.580**	.548**
X_4	.464**	.491**	.451**	.537**	.550**
X_5	.486**	.536**	.506**	.512**	.577**
X_6	.524**	.525**	.570**	.481**	.595**
X_{total}	.516**	.570**	.581**	.621**	.648**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยการบริหารในสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิในระดับปานกลาง ($r = .648$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า เมื่อการบริหารจัดการในสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้น จะส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมีระดับสูงขึ้นตามไปด้วย เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์เป็นรายด้าน

พบว่า ทุกด้านของปัจจัยการบริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวมในระดับปานกลาง (r อยู่ระหว่าง .505 - .595) โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุดคือ ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (X_6) ($r = .595$) แสดงว่าการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู รองลงมาคือ ด้านการพัฒนาบุคลากร (X_5) ($r = .577$) ด้านวัฒนธรรมองค์กร (X_4) ($r = .550$) ด้านนโยบายการบริหารงาน (X_3) ($r = .548$) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ (X_1) ($r = .542$) และด้านการจัดโครงสร้างองค์กร (X_2) ($r = .505$) ตามลำดับ

5. ผลการวิเคราะห์การถดถอยของพหุคูณของปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (R) ค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R^2) ค่าสัมประสิทธิ์การทำนายที่ปรับแก้ (Adjusted R^2) และการทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์การทำนายที่ปรับแก้ ($n = 313$)

ตัวแปรทำนาย	R	R^2	Adjusted R^2	Std. Error	F	P
X_6	.595	.354	.352	.36703	170.121	<.001
$X_6 X_3$	.647	.418	.414	.34881	111.360	<.001
$X_6 X_3 X_1$	.658	.434	.428	.34468	78.847	<.001

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4 พบว่าปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เรียงตามลำดับดังนี้ ปัจจัยด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (X_6) ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนการศึกษาเข้าสู่ยุคดิจิทัล, ปัจจัยด้านนโยบายการบริหารงาน (X_3) และปัจจัยด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ (X_1) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุ (R) เท่ากับ .658 มีค่าสัมประสิทธิ์การทำนายที่ปรับแก้ (Adjusted R^2) เท่ากับ .428 และปัจจัยทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวรวมกันทำนายการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ ได้ร้อยละ 43.4 แสดงให้เห็นว่าการให้ความสำคัญและพัฒนาใน 3 ปัจจัยการบริหาร จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและยกระดับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสังกัดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยคะแนนดิบ (B) และคะแนนมาตรฐาน (β) ของตัวแปร ทำนาย ค่าความคาดเคลื่อนมาตรฐานของสัมประสิทธิ์สมการถดถอย และการทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย ($n = 313$)

ตัวแปรทำนาย	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	p
	B	Std. Error	β		
X_6	0.275	0.040	0.375	6.919	<.001
X_3	0.177	0.057	0.200	3.114	.002
X_1	0.152	0.052	0.186	2.909	.004
ค่าคงที่	1.837	0.184		9.985	<.001

$R = 0.658$ $R^2 = 0.434$ Adjusted $R^2 = 0.428$ $F = 78.847$

จากตารางที่ 5 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถนำตัวแปรปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา มาสร้างสมการพยากรณ์ที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ ได้ดังต่อไปนี้

สมการในการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ คือ

$$\hat{Y} = 1.837 + 0.275(X_6) + 0.177(X_3) + 0.152(X_1)$$

สมการในการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ

$$\hat{Z} = 0.375 (X_6) + 0.200 (X_3) + 0.186 (X_1)$$

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ พบประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

1. ปัจจัยการบริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลที่พบว่าปัจจัยการบริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าโรงเรียนในสังกัดมี ฐานระบบที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยเฉพาะด้านนโยบายการบริหารงาน ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่า นโยบายทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับทิศทางและสร้างความต่อเนื่องของการปฏิบัติในระดับสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเชิงกลไก นโยบายเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอหากขาดตัวกลางที่ทำให้นโยบายแปรเป็นการปฏิบัติในห้องเรียน กล่าวคือ

นโยบายต้องถูกแปลความผ่านภาวะผู้นำทางวิชาการและโครงสร้าง/วัฒนธรรมการทำงานของโรงเรียน จึงจะเกิดผลจริงต่อพฤติกรรมการสอน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่าการบริหารงานวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับมากและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน (ธนัญญา คุณสุข, 2565; สุวัชชัย อาจิวีเชียร, 2567, หน้า 249-264; อรุณี ทองนพคุณ, 2558) แต่ในเชิงสังเคราะห์ งานวิจัยนี้ชี้ว่าคุณภาพนโยบาย ควรถูกพิจารณาเชิงปฏิบัติการด้วย เช่น ความชัดเจนของเป้าหมาย ตัวชี้วัด การติดตาม และทรัพยากรสนับสนุน มิฉะนั้นนโยบายอาจเป็นเพียงการประกาศมากกว่าการขับเคลื่อน

2. การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูอยู่ในระดับมากที่สุด การที่ครูมีระดับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเด่นที่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ การออกแบบการเรียนรู้ สะท้อนความพร้อมเชิงวิชาชีพของครูในการออกแบบประสบการณ์เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Active Learning ที่เน้นการลงมือปฏิบัติ การมีส่วนร่วม และการใช้ทักษะการคิดขั้นสูง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) ในเชิงตีความ ผลลัพธ์นี้อาจสะท้อนแรงขับเคลื่อนนโยบาย ที่ทำให้ครูปรับบทบาทสู่ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ รวมถึงแรงสนับสนุนจากเครือข่าย/การพัฒนาครูที่ทำให้เกิดรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งนี้ การที่ด้านการสนับสนุนทรัพยากรทางการสอน ต่ำกว่าด้านอื่น (แม้ยังอยู่ระดับมาก) บ่งชี้เชิงสังเคราะห์ว่า Active Learning ในทางปฏิบัติยังอาศัยทรัพยากร เวลา และเครื่องมืออย่างต่อเนื่อง หากทรัพยากรไม่เพียงพอ อาจทำให้ความเข้มข้นของกิจกรรมเชิงรุกลดลงหรือไม่สม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบว่าการมีส่วนร่วมของผู้เรียนสูงทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย แต่ต้องอาศัยการจัดสภาพแวดล้อมและกิจกรรมที่ครูออกแบบอย่างเหมาะสม (มนสิข สิริสิทธิสมบูรณ์, 2567, หน้า 164-172; อธิเดช น้อยไม้ และณัฐวรรณ เฉลิมสุข, 2566, หน้า 13-23; Patino et al., 2023)

3. ปัจจัยการบริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในระดับปานกลางความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง ($r = .648$) สะท้อนว่า การบริหาร เป็นเงื่อนไขสำคัญที่สนับสนุนการสอนเชิงรุก แต่ยังมีปัจจัยอื่นร่วมด้วย เช่น ความรู้ความสามารถเฉพาะด้านของครู ลักษณะผู้เรียน สาระวิชา ภาระงาน หรือบริบททรัพยากรของโรงเรียน จึงทำให้ความสัมพันธ์ไม่สูงมาก ในเชิงสังเคราะห์งานวิจัยนี้ช่วยอธิบายว่า Active Learning ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจของครูเพียงลำพัง แต่เป็นผลจากระบบนิเวศการบริหาร ที่ทำให้ครูมีเวลา มีเครื่องมือ มีแรงจูงใจ และมีความมั่นใจที่จะจัดกิจกรรมเชิงรุก สอดคล้องกับงานที่พบความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลางระหว่างปัจจัยการบริหารกับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครู (สุวัชชัย อาจิวีเชียร, 2567, หน้า 249-264)

4. ปัจจัยทำนายสำคัญ 3 ด้าน ประกอบด้วย เทคโนโลยีสารสนเทศ นโยบาย ภาวะผู้นำทางวิชาการผลถดถอยชี้ว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (X_0) เป็นตัวทำนายที่มีอิทธิพลสูงสุด รองลงมาคือนโยบายการบริหารงาน (X_3) และ ภาวะผู้นำทางวิชาการ (X_1) โดยร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้ร้อยละ 43.4 ข้อค้นพบนี้สามารถสังเคราะห์เป็นตรรกะการขับเคลื่อน ได้ว่า

เทคโนโลยีทำหน้าที่เป็น เครื่องมือเชิงปฏิบัติการ ที่ช่วยให้ครูออกแบบกิจกรรม เข้าถึงสื่อ และประเมินผล ได้คล่องตัว นโยบายทำหน้าที่เป็น กรอบกำกับและแรงสนับสนุนเชิงระบบ ภาวะผู้นำทางวิชาการทำหน้าที่ เป็น กลไกแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติและนิเทศคุณภาพ การที่เทคโนโลยีเป็นตัวทำนายนับหนึ่งสอดคล้อง กับข้อเสนอว่าเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยสนับสนุนการออกแบบการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม และการวัด ประเมินผล (พลอยไพลิน นิลกรรณ์, 2562; Jamaludin & Osman, 2014) รวมทั้งแนวโน้มการบูรณา การเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น AI ที่ช่วยการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Aveni et al., 2024; Yilmaz, 2024) อย่างไร ก็ตาม งานวิจัยนี้เน้นเชิงสังเคราะห์ว่าเทคโนโลยีจะส่งผล ก็ต่อเมื่อมีนโยบายและภาวะผู้นำรองรับ เช่น การ กำหนดมาตรฐานการใช้เทคโนโลยีในชั้นเรียน การพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ และการจัดการความเสี่ยงด้าน ข้อมูล/จริยธรรม (Liu et al., 2023; Khosravi et al., 2023; Yilmaz, 2024) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอ ว่าผู้บริหารควรกำหนดนโยบายและกลยุทธ์พร้อมสนับสนุนการพัฒนาครูเพื่อใช้ AI/เทคโนโลยีในการจัดการ เรียนรู้เชิงรุกอย่างมีประสิทธิภาพ (สิริภา สงคราม, 2568, หน้า 583-597)

สังเคราะห์ภาพรวมเชิงแนวคิดโดยสรุป งานวิจัยนี้สามารถสังเคราะห์ได้ว่า การจัดการเรียนรู้เชิง รุกของครูเป็นผลลัพธ์ของระบบการบริหารแบบนโยบาย ผู้นำเทคโนโลยีที่ ทำงานร่วมกัน นโยบายสร้าง ทิศทางและความชัดเจน ผู้นำทางวิชาการทำหน้าที่ขับเคลื่อนและนิเทศคุณภาพ และเทคโนโลยีเป็นเครื่อง มือที่ทำให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเกิดขึ้นได้จริงในชั้นเรียน เมื่อสามองค์ประกอบนี้สอดคล้องประสานจะยกระดับ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีนัยสำคัญ ขณะเดียวกัน ผลที่อธิบายได้ร้อยละ 43.4 ยังชี้ให้เห็นว่าควร ศึกษาองค์ประกอบอื่นเพิ่มเติม เช่น ภาระงานครู ความเชื่อมั่นตนเองในการสอนเชิงรุก หรือความพร้อม ของผู้เรียน เพื่ออธิบายความแตกต่างในการปฏิบัติให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดนโยบาย และแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกให้มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติ ได้จริง โดยควรกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จ และการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ ควบคู่กับการจัดทำแผนพัฒนาครูที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของโรงเรียนในพื้นที่ เพื่อเสริม สร้างสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

1.2 ระดับผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรทำหน้าที่เป็นแกนหลักในการ ขับเคลื่อนนโยบายการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สร้างความเข้าใจและความ ตระหนักให้แก่ครูเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณและ ทรัพยากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำทาง

วิชาการและบทบาทการเป็นโค้ชของผู้บริหาร รวมถึงสนับสนุนให้ครูเข้าร่วมการอบรมและกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

1.3 ระดับครูผู้สอน ครูผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการออกแบบสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน นอกจากนี้ ควรพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลาย สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อสะท้อนความก้าวหน้าและการพัฒนาของผู้เรียนอย่างรอบด้าน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

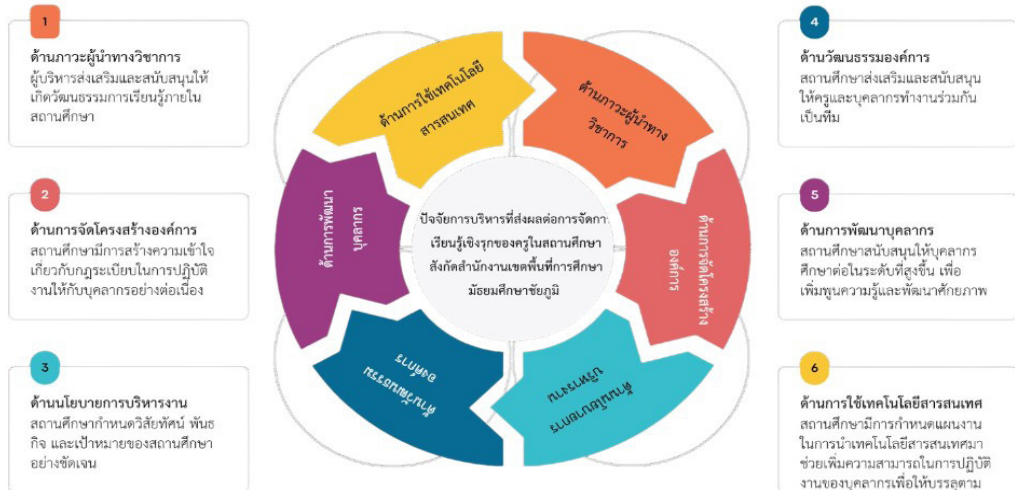
2.1 ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม หรือการสังเกตการณ์ เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกถึงสาเหตุและบริบทเฉพาะที่ทำให้ปัจจัยด้านการจัดโครงสร้างองค์การ วัฒนธรรมองค์การ และการพัฒนาบุคลากร ไม่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิอย่างมีนัยสำคัญ

2.2 ควรมีการวิจัยเชิงอภิปรัชญาหรือเชิงสาเหตุ เพื่อศึกษาบทบาทของปัจจัยด้านนโยบายการบริหารงานและภาวะผู้นำทางวิชาการที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูอย่างเป็นระบบและชัดเจนยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการวิจัยและพัฒนา รูปแบบหรือโปรแกรมการพัฒนาบุคลากรที่มุ่งส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยเฉพาะ และทดสอบประสิทธิผลของรูปแบบหรือโปรแกรกดังกล่าวในบริบทของสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษา ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ พบองค์ความรู้ คือ 1) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในสถานศึกษา 2) ด้านการจัดโครงสร้างองค์การ สถานศึกษามีการสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติงานให้กับบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านนโยบายการบริหารงาน สถานศึกษากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างชัดเจน 4) ด้านวัฒนธรรมองค์การ สถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทำงานร่วมกันเป็นทีม 5) ด้านการพัฒนาบุคลากร สถานศึกษาสนับสนุนให้บุคลากรศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อเพิ่มพูนความรู้และพัฒนาศักยภาพ 6) ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สถานศึกษามีการกำหนดแผนงานในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยเพิ่มความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จินดารัตน์ บัวพวงชน. (2560). ปัจจัยการบริหารที่สัมพันธ์ต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในศูนย์
การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขต สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ทิพวรรณ ลำเภาแก้ว (2560). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). ฉะเชิงเทรา:
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- ธนัญญา คุณสุข. (2565). การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาระดับ
มัธยมศึกษาในจังหวัดจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี.
- นัยนา กวนวงศ์. (2558). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูในโรงเรียนสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต).
อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

- พลอยไพลิน นิลกรรณ. (2562). *แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โครงการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กระบวนการชี้แนะและการเป็นพี่เลี้ยง*. กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35. เข้าถึงได้จาก <https://www.sesalpglpn.go.th/wp-content/uploads/2019/12/book10-62.pdf>
- มนสิข ลิทธิสมบุรณ์. (2567). กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 8(1), 164-172.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. ชัยภูมิ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580. *ราชกิจจานุเบกษา*, 135(82), 1-61.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. (2567). *ข้อมูลครูสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ*. ชัยภูมิ: กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชัยภูมิ.
- สิริภา สงคราม. (2568). การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.)*, 7(2), 583-597. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JAPDEAT/article/view/279968/188260>
- สุวัชชัย อาจิเวียร. (2567). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 22(1), 249-264.
- อรุณี ทองนพคุณ. (2558). *การศึกษาบทบาทการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- อิทธิเดช น้อยไม้ และณัฐวรรณ เณลิมสุข. (2566). เสริมสมรรถนะผู้เรียนด้วยแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 17(1), 13-23. <https://so17.tci-thaijo.org/index.php/EduBSRU/article/view/250>

- Ayeni, O. O., Hamad, N. M. A., Chisom, O. N., Osawaru, B., & Adewusi, O. E. (2024). AI in education: A review of personalized learning and educational technology. *GSC Advanced Research and Reviews*, 18(02), 261-271. <https://doi.org/10.30574/gscarr.2024.18.2.0062>
- Jamaludin, R., & Osman, S. Z. M. (2014). The use of a flipped classroom to enhance engagement and promote active learning. *Journal of Education and Practice*, 5(2), 124-131.
- Khosravi, H., Sadiq, S., & Amer-Yahia, S. (2023). Data management of AI-powered education technologies: Challenges and opportunities. *Journal of Learning Letters*, 1, 2-2. <https://doi.org/10.59453/xlud7002>
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Liu, M., Ren, Y., Nyagoga, L. M., Stonier, F., Wu, Z., & Yu, L. (2023). Future of education in the era of generative artificial intelligence: Consensus among Chinese scholars on applications of ChatGPT in schools. *Future in Educational Research*, 1(1), 72-101. <https://doi.org/10.1002/fer3.10>
- Patino, A., Ramírez-Montoya, M. S., & Buenestado-Fernández, M. (2023). Active learning and education 4.0 for complex thinking training: analysis of two case studies in open education. *Smart Learning Environments*, 10(1), 8.
- Yılmaz, O. (2024). Personalised learning and artificial intelligence in science education: current state and future perspectives. *Educational Technology Quarterly*, 2024(3), 255-274. <https://doi.org/10.55056/etq.744>

กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5*
Academic Administration Strategy in the Bani World Era of
Schools under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5

นิศารัตน์ นวนมา และวิชัย รุญนัย

Nisarat Nuanma and Wichian Rooyuenyong

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย

Northeastern University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Nisarat.tookta@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการในยุค BANI World และ 2) เสนอกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในยุค BANI World ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู จำนวน 337 คน จากประชากร 2,120 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของยามานะ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 และสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67-1.00 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.87 และแบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการปรับตัวทางการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านการปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ความต้องการจำเป็นเร่งด่วนเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การพัฒนาทักษะอนาคต การปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัว และนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้

*ได้รับบทความ: 20 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 19 พฤศจิกายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 5 ธันวาคม 2568

Received: April 20, 2024; Revised: November 19, 2025; Accepted: December 5, 2025

2. กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในยุค BANI World ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ ได้แก่ การยกระดับทักษะอนาคตของผู้บริหารและครู การปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัว การพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ การเสริมสร้างกระบวนการทัศน์และเทคโนโลยีในการบริหารจัดการสถานศึกษา และการส่งเสริมการปรับตัวทางการศึกษาของผู้บริหารและครูในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: กลยุทธ์; การบริหารงานวิชาการ; BANI World

Abstract

This research aimed to 1)examine the current condition, desired condition, and priority needs of academic administration in the BANI World era, and 2) propose academic administration strategies for schools under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5. A mixed methods research design was employed. In Phase 1, quantitative data were collected from a sample of 337 school administrators and teachers selected from a population of 2,120 using Yamane's formula with a sampling error of .05 and stratified random sampling. In Phase 2, qualitative data were obtained from three experts through semi-structured interviews. The research instruments included a five-point rating scale questionnaire with a content validity index ranging from 0.67 to 1.00 and a reliability coefficient of 0.87, as well as a semi-structured interview form. Data were analyzed using frequency, mean, standard deviation, and the Priority Needs Index.

The research findings revealed that:

1. The overall current condition of academic administration was at a moderate level, with educational adaptability showing the highest mean score, while the overall desired condition was at a high level, particularly in terms of curriculum flexibility. The most urgent needs were future skills development, flexible curriculum adjustment, and learning management innovation, respectively.

2. The academic administration strategies in the BANI World era comprised five strategies: enhancing future skills of administrators and teachers, accelerating curriculum flexibility, developing learning management innovations through modern technology, strengthening managerial paradigms and technological systems, and promoting educational adaptability among administrators and teachers in the digital age.

Keywords: Strategy; Academic administration; BANI world

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาทั่วโลกอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งทำให้รูปแบบการเรียนรู้ การจัดการศึกษา และบทบาทของครูและนักเรียนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ แนวคิดโลกแบบ VUCA ที่เคยใช้ในการอธิบายความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมในอดีตไม่เพียงพอในการสะท้อนความซับซ้อนของสถานการณ์ปัจจุบัน จึงเกิดแนวคิด BANI World ซึ่งประกอบด้วยความเปราะบาง ความวิตกกังวล ความไม่เป็นเส้นตรง และความยากต่อการทำความเข้าใจ เพื่ออธิบายพลวัตของโลกยุคใหม่ (Cascio, 2020; อรรถพล สังขวาสี, 2565)

ในบริบทการบริหารงานวิชาการ แนวคิด BANI World สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่สถานศึกษาต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารให้มีความยืดหยุ่น คล่องตัว และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ตลอดจนการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของโลกยุคใหม่ที่มีความไม่แน่นอนสูง (มณฑาทิพย์ นามนุ, 2561) การบริหารงานวิชาการจึงมิได้มุ่งเพียงการดำเนินงานตามแผนหรือข้อกำหนดเชิงโครงสร้างเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยกลยุทธ์ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทและสถานการณ์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 มีสถานศึกษาในสังกัดจำนวนมากและมีความหลากหลายทั้งด้านขนาดโรงเรียน บริบทชุมชน ความพร้อมด้านบุคลากร และทรัพยากรทางการศึกษา ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลให้การบริหารงานวิชาการในยุค BANI World ต้องเผชิญความท้าทายที่ซับซ้อน ทั้งความเหลื่อมล้ำทางการเรียนรู้ ความไม่เท่าเทียมด้านเทคโนโลยี และความจำเป็นในการพัฒนาครูให้มีสมรรถนะทางดิจิทัลและความสามารถในการจัดการเรียนรู้รูปแบบใหม่ อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังมีงานวิจัยที่มุ่งพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในบริบท BANI World สำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับเขตพื้นที่การศึกษาค่อนข้างจำกัด ดังนั้น

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในยุค BANI World ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสมกับบริบท และสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของทางการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

2. เพื่อเสนอกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เก็บข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีลำดับขั้นตอนการวิจัยเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้ 2

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 แบ่งได้ 3 คือ 1) ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์วรรณกรรม เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย 2) การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 3) ศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

ระยะที่ 2 เสนอกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ร่างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ขั้นตอนที่ 2 นำร่างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 และผลจากการศึกษาความต้องการจำเป็นที่สูงกว่าค่าเฉลี่ย ในแต่ละด้านจากผลการศึกษาในระยะที่ 1 ในขั้นตอนที่ 2 มาใช้เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ขั้นตอนที่ 3 นำร่างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 และผลจากการสัมภาษณ์ของการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 จากสถานศึกษาเป้าหมาย มาทำการสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อจัดทำร่างกลยุทธ์ของการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ขั้นตอนที่ 4 ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของร่างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative) ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 5 ซึ่งมีจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 253 โรงเรียน เป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 208 คน และครูจำนวน 1,912 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 2,120 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 5 จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 33 คน และครูจำนวน 304 คน รวมทั้งสิ้น 337 คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากรด้วยการใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และกำหนดความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 0.05 โดยเลือกสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) หลังจากนั้นจะทำการเลือกสมาชิกภายในแต่ละชั้นด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณตามการวิจัยขั้นตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่ใช้สอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาเป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้างแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ตำแหน่งปัจจุบัน ลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) และตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยมีเนื้อหาเป็นองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาทักษะอนาคต 2) นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ 3) กระบวนการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ 4) การปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัว 5) การปรับตัวทางการศึกษา โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามวิธีของ Likert (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัย เก็บจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้โปรแกรม Google Form สร้างแบบสอบถามออนไลน์ การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้ 1) นำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อส่งถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในการขออนุญาตและขอความอนุเคราะห์การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง 2) ส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน โดยผู้วิจัยใช้โปรแกรม Google Form สร้างแบบสอบถามออนไลน์ส่งถึงกลุ่มตัวอย่าง 3) ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่างก่อนการนำไปวิเคราะห์ 4) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาจากกลุ่มตัวอย่างจากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้ (1) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในตอนต้นที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละแล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบความเรียงท้ายตาราง (2) ผู้วิจัยวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยการนำคะแนนจากแบบสอบถามตอนที่ 2 มาหาค่าเฉลี่ย (Arithmetic mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และนำค่ามาแปลความหมายตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้ศึกษากำหนดในการตัดสินใจการบริหารงานวิชาการยุคโลกพลิกผัน โดยยึดเกณฑ์ตามความหมาย (สุวิมล ว่องวานิช, 2562) และ 2) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ของการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยนำข้อมูลผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ในตอนที่ 2 มาหาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index) เพื่อจัดลำดับความต้อกรจำเป็น โดยการคำนวณ $PNI_{Modified}$ (สุวิมล ว่องวานิช, 2562)

$$PNI (Modified) = (I-D)/D$$

เมื่อ $PNI (Modified)$ หมายถึง ดัชนีความสำคัญของความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง

I (importance) หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพที่ควรจะเป็นหรือต้องการให้เกิด

D (Degree of success) หมายถึง ค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม กลยุทธ์บริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ตำแหน่ง		
1. ผู้บริหารสถานศึกษา	33	9.80
2. ครูผู้สอน	304	90.20
รวม	337	100.0
ขนาดสถานศึกษา		
1. สถานศึกษาขนาดเล็ก	131	38.90

ข้อมูลทั่วไปของของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2. สถานศึกษาขนาดกลาง	177	52.50
3. สถานศึกษาขนาดใหญ่	29	8.60
รวม	337	100.0

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 337 คน ส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอน จำนวน 304 คน คิดเป็นร้อยละ 90.20 ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 9.80 และสังกัดสถานศึกษา ขนาดกลาง 177 คน คิดเป็นร้อยละ 52.50 สถานศึกษาขนาดเล็ก 131 คน คิดเป็นร้อยละ 38.90 และ สถานศึกษาขนาดใหญ่ 29 คน คิดเป็นร้อยละ 8.60

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ในการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมและรายด้าน

สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการ จำเป็นการบริหาร งานวิชาการยุค Bani world ของ สถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์				ความต้องการ จำเป็น	
	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	ลำดับ	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	ลำดับ	PNI	ลำดับ ความ ต้องการ จำเป็น
1. ด้านการพัฒนา ทักษะอนาคต	3.32	0.52	ปาน กลาง	5	4.50	0.48	มาก	2	0.35	1
2. ด้านนวัตกรรม การจัดการเรียนรู้	3.36	0.55	ปาน กลาง	4	4.44	0.49	มาก	5	0.32	3
3. ด้านกระบวนการ และเทคโนโลยีสมัย ใหม่	3.46	0.56	ปาน กลาง	2	4.49	0.47	มาก	4	0.29	4

สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการ จำเป็นการบริหาร งานวิชาการยุค Bani world ของ สถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน				สภาพที่พึงประสงค์				ความต้องการ จำเป็น	
	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	ลำดับ	$\bar{X}$	S.D.	แปล ผล	ลำดับ	PNI	ลำดับ ความ ต้องการ จำเป็น
4. ด้านการปรับหลัก สูตรให้ยืดหยุ่นคล่อง ตัว	3.38	0.64	ปาน กลาง	3	4.53	0.54	มาก ที่สุด	1	0.34	2
5. ด้านการปรับตัว ทางการศึกษา	3.48	0.71	ปาน กลาง	1	4.49	0.57	มาก	3	0.29	5
รวม	3.40	0.41	ปาน กลาง		4.49	0.44	มาก		0.32	

จากตารางที่ 2 พบว่า สภาพปัจจุบัน การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการปรับตัวทางการศึกษา ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = 0.71) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการทัศน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.56) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการพัฒนาทักษะอนาคต ($\bar{X} = 3.32$, S.D. = 0.52) ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัว ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.54) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาทักษะอนาคต ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.48) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.49)

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

จากตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวมและรายด้านพบว่า พิสัยของดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI_{modified}) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.29 - 0.35 โดยด้านที่มีความ

ต้องการจำเป็นเร่งด่วนมีจำนวน 3 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการพัฒนาทักษะอนาคต ($PNI_{\text{modified}} = 0.35$) ด้านการปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัว ($PNI_{\text{modified}} = 0.34$) และด้านนวัตกรรม การจัดการเรียนรู้ ($PNI_{\text{modified}} = 0.32$)

ตอนที่ 4 กลยุทธ์บริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ทั้ง 5 กลยุทธ์ ที่ปรับปรุงแก้ไขตามผล การสัมภาษณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาแล้ว ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้แก่ผู้บริหารและครูจำนวน 30 คน ประเมินคุณภาพของกลยุทธ์ใน 3 ด้าน ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ผล การประเมินปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์การบริหาร งานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยรวม

กลยุทธ์	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ยกระดับทักษะอนาคตของ ผู้บริหารและครูให้สอดคล้อง กับโลกยุคใหม่	3.95	0.27	มาก	4.01	0.28	มาก	3.96	0.31	มาก
2. เร่งรัดการปรับหลักสูตรให้ ยืดหยุ่นคล่องตัวให้สอดคล้อง กับความต้องการของผู้เรียน	3.36	0.23	ปาน กลาง	3.81	0.48	มาก	3.62	0.24	มาก
3. พัฒนานวัตกรรมจัดการ การเรียนรู้โดยประยุกต์ ใช้ เทคโนโลยีทันสมัยอย่างมี ประสิทธิภาพ	3.59	0.41	มาก	3.82	0.25	มาก	3.73	0.35	มาก
4. เสริมสร้างกระบวน ทศน์และเทคโนโลยีสมัย ใหม่ ในการบริหารจัดการสถาน ศึกษา	3.81	0.24	มาก	3.80	0.33	มาก	3.83	0.26	มาก

กลยุทธ์	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
5. ส่งเสริมให้ผู้บริหารและครูปรับตัวทางการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล	4.08	0.34	มาก	4.14	0.36	มาก	4.05	0.33	มาก
รวมเฉลี่ย	3.76	0.11	มาก	3.91	0.15	มาก	3.84	0.12	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$, S.D. = 0.11) เมื่อพิจารณาเป็นรายกลยุทธ์ พบว่า กลยุทธ์ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมให้ผู้บริหารและครูปรับตัวทางการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.34) รองลงมา คือ กลยุทธ์ที่ 1 ยกระดับทักษะอนาคตของผู้บริหารและครูให้สอดคล้องกับโลกยุคใหม่ ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.27) ส่วนกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมต่ำสุดคือ กลยุทธ์ที่ 2 เร่งรัดการปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.23) ผลการประเมินความเป็นไปได้ของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = 0.15) เมื่อพิจารณาเป็นรายกลยุทธ์ พบว่า มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมให้ผู้บริหารและครูปรับตัวทางการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.36) รองลงมา คือ กลยุทธ์ที่ 1 ยกระดับทักษะอนาคตของผู้บริหารและครูให้สอดคล้องกับโลกยุคใหม่ ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.28) ส่วนกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้ต่ำสุดคือ กลยุทธ์ที่ 4 เสริมสร้างกระบวนทัศน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการบริหารจัดการสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = 0.33)

ส่วนผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการยุค Bani world ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.12) เมื่อพิจารณาเป็นรายกลยุทธ์ พบว่า มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด คือ กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมให้ผู้บริหารและครูปรับตัวทางการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.33) รองลงมา คือ กลยุทธ์ที่ 1 ยกระดับทักษะอนาคตของผู้บริหารและครูให้สอดคล้องกับโลกยุคใหม่ ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.31) ส่วนกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยความเป็นประโยชน์ต่ำสุดคือ กลยุทธ์ที่ 2 เร่งรัดการปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.34)

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในยุค BANI World ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 สามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัจจุบันของการบริหารงานวิชาการในยุค BANI World โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการปรับตัวทางการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่ด้านการพัฒนาทักษะอนาคตมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สะท้อนว่าสถานศึกษามีความสามารถในการปรับตัวเชิงสถานการณ์มากกว่าการพัฒนาศักยภาพเชิงระบบในระยะยาว ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับวิภาวี ศรีคำภา และสันติ บุรณะชาติ (2564, หน้า 88-102) ที่พบว่าสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานในบริบทโลก VUCA/BANI มักให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการพัฒนาทักษะอนาคตอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านทรัพยากรและนโยบายที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว สภาพที่พึงประสงค์ที่อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัว แสดงให้เห็นถึงการรับรู้ร่วมกันของผู้บริหารและครูว่า “หลักสูตรแบบตายตัว” ไม่สามารถตอบสนองต่อผู้เรียนในโลกยุคใหม่ได้อีกต่อไป ผู้วิจัยตีความว่าความต้องการดังกล่าวมิใช่เพียงการปรับโครงสร้างหลักสูตร แต่เป็นความพยายามในการสร้างระบบการเรียนรู้ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบทและศักยภาพของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของโลก BANI ที่ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้อย่างชัดเจน ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นพบว่าด้านการพัฒนาทักษะอนาคตมีค่าดัชนี PNImodified สูงที่สุด แสดงถึงช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์อย่างชัดเจน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับศศิธร บัวทอง และพัชรี ชูกระชั้น (2566, หน้า 123-138) ที่ระบุว่า การพัฒนาทักษะอนาคตเป็นประเด็นที่สถานศึกษาตระหนักถึงความสำคัญ แต่ยังขาดกลไกเชิงนโยบายและการสนับสนุนเชิงระบบในการขับเคลื่อนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

2. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การเสนอกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในยุค BANI World กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการที่พัฒนาขึ้นจำนวน 5 กลยุทธ์ สะท้อนแนวคิดของผู้วิจัยว่าการบริหารงานวิชาการในยุค BANI World ไม่สามารถพึ่งพากลยุทธ์ด้านใดด้านหนึ่งเพียงลำพัง แต่ต้องเป็นการบูรณาการระหว่าง “คน หลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมองค์กร” อย่างเป็นระบบ กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการปรับตัวทางการศึกษาได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับสูงที่สุด ซึ่งสะท้อนว่าการปรับตัวของผู้บริหารและครูเป็นฐานสำคัญของการขับเคลื่อนการบริหารงานวิชาการในยุค BANI World ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับวิจารณ์ พานิช และคณะ (2565, หน้า 304-326) ที่ชี้ว่าการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการปรับกระบวนการทัศน์ของผู้บริหารเป็นปัจจัยตั้งต้นของการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบในสถานศึกษา ในขณะเดียวกัน กลยุทธ์ด้านการปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัวแม้ได้รับการประเมินว่ามีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในระดับมาก แต่มีความเหมาะสม

ต่ำกว่ากลยุทธ์อื่น ผู้วิจัยตีความว่า ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง นโยบาย และความพร้อมของครู อาจเป็นปัจจัยที่ทำให้การปรับหลักสูตรยังเป็นความท้าทายในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของการบริหารงานวิชาการในโลก BANI ที่ต้องเผชิญข้อจำกัดหลายระดับพร้อมกัน โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในยุค BANI World ควรเริ่มจากการพัฒนาศักยภาพและการปรับตัวของผู้บริหารและครูเป็นลำดับแรก ก่อนขยายผลสู่การปรับหลักสูตร นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ และระบบเทคโนโลยี เพื่อให้การบริหารงานวิชาการสามารถตอบสนองต่อความไม่แน่นอนและนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เร่งพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารและครูอย่างเป็นระบบเนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ด้านการพัฒนาทักษะอนาคตมีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันต่ำที่สุด และมีค่าความต้องการจำเป็นสูงที่สุด สถานศึกษาควรกำหนดแผนพัฒนาศักยภาพบุคลากรแบบต่อเนื่อง โดยจัดกิจกรรมพัฒนาเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้ร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เน้นทักษะดิจิทัล การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาเชิงซ้อน การทำงานร่วมกัน และทักษะการปรับตัว พร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัดและระบบติดตามผลให้ชัดเจน

1.2 ปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัวและตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียนจากผลการวิจัยที่พบว่าสภาพที่พึงประสงค์สูงที่สุดอยู่ที่ด้านการปรับหลักสูตรให้ยืดหยุ่นคล่องตัว สถานศึกษาควรพัฒนาหลักสูตรในลักษณะ “โมดูล/หน่วยการเรียนรู้” ที่ปรับได้ตามบริบทและความพร้อมของผู้เรียน เพิ่มทางเลือกในการเรียนรู้ และบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนความยืดหยุ่นของการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพครูด้านการออกแบบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น รวมถึงส่งเสริมเครือข่ายแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีระหว่างสถานศึกษา

1.3 พัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีอย่างมีเป้าหมายเนื่องจากด้านนวัตกรรมจัดการเรียนรู้เป็นหนึ่งในความต้องการจำเป็นเร่งด่วน สถานศึกษาควรส่งเสริมการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน การเรียนรู้เชิงรุก และการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ควบคู่กับการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับสมรรถนะในศตวรรษที่ 21

1.4 นำกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นไปปรับใช้ตามบริบท และเริ่มจาก “การปรับตัว” เป็นฐานจากผลการประเมินกลยุทธ์พบว่ากลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการปรับตัวทางการศึกษาได้รับการประเมินสูงที่สุด สถานศึกษาควรใช้กลยุทธ์ดังกล่าวเป็น “ฐานการเปลี่ยนผ่าน” เพื่อหนุนการดำเนินงานของกลยุทธ์อื่นให้เกิดผลจริง โดยปรับมาตรการและกิจกรรมให้สอดคล้องกับทรัพยากร ความพร้อม และขนาดของโรงเรียน พร้อมจัดทำแผนปฏิบัติการเชิงยุทธศาสตร์และกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละมาตรการอย่างชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารและครูในยุค BANI World เพื่อพัฒนาแนวทางเชิงระบบที่มีประสิทธิผลและขยายผลได้

2.2 ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการในยุค BANI World ระหว่างโรงเรียนที่มีขนาดและบริบทต่างกัน หรือระหว่างเขตพื้นที่การศึกษาที่แตกต่างกัน เพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมตามบริบท

2.3 ควรศึกษาผลกระทบของการนำกลยุทธ์ไปใช้ต่อผลลัพธ์ผู้เรียน ทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะอนาคต และสมรรถนะดิจิทัล เพื่อยืนยันประสิทธิผลของกลยุทธ์เชิงประจักษ์

2.4 ควรศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการสนับสนุนการบริหารงานวิชาการและการจัดการเรียนรู้ในยุค BANI World โดยเฉพาะการใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจและการออกแบบการเรียนรู้เฉพาะบุคคล

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

งานวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการในยุค BANI World ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงสังเคราะห์ที่สะท้อนแนวทางการบริหารงานวิชาการที่เหมาะสมกับบริบทโลกยุคใหม่ ซึ่งมีลักษณะของความไม่แน่นอน ความเปราะบาง และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยองค์ความรู้ที่ได้รับสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดเชิงกลยุทธ์ที่ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์หลัก ดังนี้ 1) การบริหารเชิงบูรณาการเพื่อพัฒนาทักษะอนาคต องค์ความรู้ที่สำคัญประการแรก คือ การยกระดับการบริหารงานวิชาการจากการดำเนินงานเชิงหน้าที่ ไปสู่การบริหารเชิงบูรณาการที่มุ่งพัฒนาทักษะอนาคตของผู้บริหารและครู ทั้งด้านเทคโนโลยีดิจิทัล นวัตกรรม การคิดวิเคราะห์ และการปรับตัว เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือกับความไม่แน่นอนของโลกยุค BANI 2) หลักสูตรที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทโลกยุคใหม่ องค์ความรู้ที่ได้รับชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรสถานศึกษาในยุค BANI World จำเป็นต้องได้รับการออกแบบให้มีความยืดหยุ่น คล่องตัว และสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทผู้เรียนและสังคม โดยไม่ยึดติดกับโครงสร้างแบบตายตัว ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 3) นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เท่านั้น แต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก และเพิ่มโอกาสในการพัฒนาทักษะอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ 4) กระบวนทัศน์การบริหารงานวิชาการแบบดิจิทัลและบูรณาการองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสะท้อนว่า ผู้บริหารและครูจำเป็นต้องปรับกระบวนทัศน์จากการบริหารงานวิชาการแบบแยกส่วน ไปสู่การบริหารแบบบูรณาการโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นฐาน เพื่อเชื่อมโยง

นโยบาย หลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลให้สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ 5) การปรับตัวทางการศึกษาของผู้บริหารและครูในยุคดิจิทัลองค์ความรู้สุดท้ายที่สำคัญ คือ การตระหนักว่าการปรับตัวของผู้บริหารและครูเป็นฐานรากของการขับเคลื่อนกลยุทธ์ทั้งหมด การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเปิดรับการเปลี่ยนแปลง และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารงานวิชาการในยุค BANI World สามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน องค์ความรู้ดังกล่าวสามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงกลยุทธ์ที่เชื่อมโยง “การพัฒนาคน หลักสูตร นวัตกรรม การเรียนรู้ กระบวนทัศน์การบริหาร การปรับตัวทางการศึกษา” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในบริบทโลกยุค BANI World ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอในรูปแบบแผนภาพเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น (ฉบับปรับปรุงใหม่)*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

- มณฑาทิพย์ นามนุ. (2561). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วิภาวี ศรีคำภา และสันติ บุณณะชาติ. (2564). การบริหารจัดการศึกษายุค VUCA World และ BANI World
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 15(2), 88-102.
- ศศิธร บัวทอง และพัชรี ชูกระชั้น. (2566). การพัฒนาทักษะอนาคตของผู้เรียนในยุค Disruption: กรณี
ศึกษาโรงเรียนนาร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
46(2), 123-138.
- อรรถพล สังขวาสี. (2565). การศึกษาไทยในบริบทโลกแบบ BANI: ความเปราะบาง ความวิตกกังวล และ
ความไม่แน่นอน. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- Cascio, J. (2020). *Facing the age of BANI: An update for our future. Open the Future.*
Retrieved from https://www.openthefuture.com/2020/05/facing_the_age_of_bani.html
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis.* (3rd ed.). New York: Harper & Row.

ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล
ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
สุราษฎร์ธานี ชุมพร*

Administrative Factors Affecting the Operation of World-Class
Standard School in Schools Under the Secondary Educational
Service Area Office Surat Thani Chumphon

พัชรินทร์ จิตติศักดิ์, จุฬาลักษณ์ โสระพันธ์ และโสภณา สุตสมบุญ
Patcharin Jittisak, Chulalak Sorapan and Sopana Sudsomboon
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย
Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: patcharinjzz@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยทางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล 2) ศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการบริหารกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล และ 4) วิเคราะห์ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานีชุมพร การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูในสถานศึกษาจำนวน 341 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน และสุ่มแบบแบ่งชั้นตามขนาดสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยทางการบริหาร 5 ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร บรรยากาศองค์การ วัฒนธรรมองค์การ การบริหารจัดการ และการจัดการเรียนรู้ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .93, .84, .87, .86 และ .92 ตามลำดับ ส่วนแบบสอบถามการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลมีค่าความเที่ยงเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

*ได้รับบทความ: 7 สิงหาคม 2568; แก้ไขบทความ: 8 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 19 ธันวาคม 2568

Received: August 7, 2025; Revised: December 8, 2025; Accepted: December 19, 2025

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยทางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด
2. การดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด
3. ปัจจัยทางการบริหารและการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .900
4. ปัจจัยทางการบริหาร 5 ปัจจัยส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล เรียงตามลำดับดังนี้ การบริหารจัดการ (X_4) การจัดการเรียนรู้ (X_5) วัฒนธรรมองค์กร (X_3) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร (X_1) และบรรยากาศองค์กร (X_2) โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ 81.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสามารถเขียนสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

$$Y_1 = 1.039 + 1.961(X_4) + 1.543(X_5) + 1.232(X_3) + .813(X_1) + .630(X_2)$$

$$Z_1 = .303(X_4) + .270(X_5) + .190(X_3) + .143(X_1) + .126(X_2)$$

คำสำคัญ: ปัจจัยทางการบริหาร; การดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล; มัชฌมศึกษา

Abstract

This research aimed to: (1) examine administrative factors related to the implementation of World-Class Standard Schools; (2) investigate the implementation of World-Class Standard Schools; (3) analyze the relationship between administrative factors and the implementation of World-Class Standard Schools; and (4) identify administrative factors influencing the implementation of World-Class Standard Schools in educational institutions under the Secondary Educational Service Area Office Surat Thani–Chumphon. The study employed a quantitative research design. The sample consisted of 341 teachers, selected based on Krejcie and Morgan's sample size table and stratified random sampling according to school size. The research instruments included questionnaires measuring five administrative factors—administrative leadership, organizational climate, organizational culture, management, and learning management with reliability coefficients of .93, .84, .87, .86, and .92, respectively. The questionnaire assessing the implementation of World-Class Standard Schools had a reliability coefficient of .98. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and stepwise

multiple regression analysis.

The research findings revealed that:

1. Administrative factors in school under the Secondary Educational Service Area Office Surat Thani Chumphon were rated at the high level. The learning management, the organizational culture, the administrative management, and the organizational atmosphere were rated at the highest level. The leadership of executives were rated at the high level;

2. The operational of international standard schools were rated at the highest level which were ranked by workforce, results, operation, measurement analysis and knowledge management, student and stakeholder, strategic and leadership;

3. Administrative factors related the operational of international standard schools correlated positively at the high level, which as significant at the .01 level ($r = .900$) and

4. Administrative factors affecting the operational of international standard schools consists of 5 factors were the administrative management (X_4), the learning management (X_5), the organizational culture (X_3), the leadership of executives (X_1) and the organizational atmosphere (X_2), respectively. These factor were significant predictors of the operational of international standard schools and they could explain 81.7% of the variance ($p = .01$). The regression equation is formulated as follows:

$$Y_1 = 1.039 + 1.961(X_4) + 1.543(X_5) + 1.232(X_3) + .813(X_1) + .630(X_2)$$

$$Z_1 = .303(X_4) + .270(X_5) + .190(X_3) + .143(X_1) + .126(X_2)$$

Keywords: Administrative factors; The operational of international standard schools; Secondary Education

1. บทนำ

ปัจจุบันสังคมโลกเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และระบบการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) ประเทศไทย จึงมีความจำเป็นต้องยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถ แข่งขันในระดับนานาชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันจึงต้องอาศัยความรู้

เชิงระบบของผู้บริหาร ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยการนำปัจจัยทางการบริหารมาใช้ให้เหมาะสมถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพสถานศึกษาให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทรัพยากรทางการบริหาร (4M) ได้แก่ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการจัดการ (รับขวัญ ธรรมาภรณ์พิลาศ, 2561)

โรงเรียนมาตรฐานสากลเป็นนโยบายสำคัญของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยให้ทัดเทียมมาตรฐานนานาชาติ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะด้าน ภาษา เทคโนโลยี การคิดวิเคราะห์ และคุณลักษณะของพลเมืองโลก (สำนักบริหารงานกรมมัธยมศึกษา ตอนปลาย, 2565) อย่างไรก็ตาม รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยยังสะท้อนว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนไทยในหลายด้านยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากล (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2567) สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็น ในการพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารในการกำหนดทิศทาง กลยุทธ์ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลให้บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง

ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ยังคงพบปัญหาในด้าน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการพัฒนาครูภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำเนินงาน โรงเรียนมาตรฐานสากล (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร, 2566) สะท้อนให้ เห็นถึงช่องว่างด้านการบริหารจัดการและความจำเป็นในการศึกษาปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อความ สำเร็จของการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังมีการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ปัจจัยทางการบริหารในบริบทของโรงเรียนมาตรฐานสากลในระดับเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาค่อนข้างจำกัด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิง ประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาและกำหนดนโยบาย ตลอดจน เป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิผลของการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลให้สามารถบรรลุเป้าหมาย ตามมาตรฐานสากลได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยทางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการบริหารกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

4. เพื่อศึกษาปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ปีการศึกษา 2567 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 341 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (1970 อ้างถึงใน กุลชลี จงเจริญ และนิตยา ภัสสรศิริ, 2561) จากนั้นใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามขนาดของสถานศึกษา และสุ่มอย่างง่ายภายในแต่ละชั้น เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) แบบสอบถามปัจจัยทางการบริหาร ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร บรรยากาศองค์การ วัฒนธรรมองค์การ การบริหารจัดการ และการจัดการเรียนรู้ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (IOC) อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และมีค่าความเที่ยงเท่ากับ .93, .84, .87, .86 และ .92 ตามลำดับ 2) แบบสอบถามการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .98

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ ส่งให้กับครูในสถานศึกษาทุกแห่งในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลรวม 2 สัปดาห์ ได้รับแบบสอบถามคืนจำนวน 341 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางและการอธิบายประกอบ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านวัฒนธรรมองค์กร ด้านการบริหารจัดการ ด้านบรรยากาศองค์การ และด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยทางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ในภาพรวม

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร	4.48	0.04	มาก
2. ด้านบรรยากาศองค์การ	4.51	0.04	มากที่สุด
3. ด้านวัฒนธรรมองค์กร	4.58	0.03	มากที่สุด
4. ด้านการบริหารจัดการ	4.57	0.03	มากที่สุด
5. ด้านการจัดการเรียนรู้	4.66	0.03	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.56	0.04	มากที่สุด

2. การดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านบุคลากร ด้านผลลัพธ์ ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ด้านปฏิบัติการ ด้านนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านกลยุทธ์ และด้านการนำองค์กร ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ในภาพรวม

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการนำองค์กร	4.56	0.04	มากที่สุด
2. ด้านกลยุทธ์	4.58	0.04	มากที่สุด

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
3. ด้านนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	4.59	0.04	มากที่สุด
4. ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้	4.60	0.03	มากที่สุด
5. ด้านบุคลากร	4.63	0.03	มากที่สุด
6. ด้านปฏิบัติการ	4.60	0.03	มากที่สุด
7. ด้านผลลัพธ์	4.62	0.03	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.60	0.03	มากที่สุด

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการบริหารกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา พบว่า ปัจจัยทางการบริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลในระดับสูง ($r = .900$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 เมื่อพิจารณาปัจจัยทางการบริหารในแต่ละด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับค่อนข้างสูงถึงสูง (r อยู่ระหว่าง .741 - .825) โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการบริหารจัดการ (X_4) ($r = .825$) ด้านวัฒนธรรมองค์กร (X_3) ($r = .822$) ด้านบรรยากาศองค์การ (X_2) ($r = .786$) ด้านการจัดการเรียนรู้ (X_5) ($r = .776$) และด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร (X_1) ($r = .741$) ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางการบริหารกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

ตัวแปร	(Y_1)	(Y_2)	(Y_3)	(Y_4)	(Y_5)	(Y_6)	(Y_7)	($Y_{รวม}$)
(X_1)	.720**	.692**	.667**	.678**	.682**	.645**	.659**	.741**
(X_2)	.693**	.739**	.689**	.724**	.724**	.720**	.741**	.786**
(X_3)	.774**	.784**	.726**	.759**	.743**	.740**	.729**	.822**
(X_4)	.754**	.723**	.742**	.738**	.753**	.796**	.759**	.825**
(X_5)	.693**	.701**	.661**	.733**	.698**	.726**	.745**	.776**
($X_{รวม}$)	.827**	.830**	.793**	.828**	.821**	.826**	.829**	.900**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

4. ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา พบว่า ผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐาน โดยมีปัจจัย 5 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐาน

สากล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ (X_4) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .303 ปัจจัยด้านการจัดการเรียนรู้ (X_5) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .270 ปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์กร (X_3) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .190 ปัจจัยด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร (X_1) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .143 และปัจจัยด้านบรรยากาศองค์การ (X_2) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) เท่ากับ .126 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุ (R) เท่ากับ .906 มีค่าสัมประสิทธิ์การทำนายที่ปรับแก้ (Adjusted R^2) เท่ากับ .817 และทั้ง 5 ปัจจัยดังกล่าวร่วมกันทำนายการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 81.7 รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยคะแนนดิบ (B) และค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยคะแนนมาตรฐาน (β) ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของสัมประสิทธิ์สมการถดถอย (ES.b) และการทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย

ตัวแปร	คะแนนดิบ		คะแนนมาตรฐาน	t	p-values
	B	Std.error	β		
X_4	1.961	.270	.303	7.262	.000
X_5	1.543	.206	.270	7.490	.000
X_3	1.232	.295	.190	4.175	.000
X_1	.813	.215	.143	3.786	.000
X_2	.630	.210	.126	2.994	.000
a (Constant)	1.039	3.255	-	.319	.003
R = .906 Std.error = 5.894 F = 8.962					
R^2 = .820 Adjusted R^2 = .817 a = 1.039					

** p < .01

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถนำตัวแปรปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล มาสร้างสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

$$\text{รูปคะแนนดิบ } Y_1 = 1.039 + 1.961(X_4) + 1.543(X_5) + 1.232(X_3) + .813(X_1) + .630(X_2)$$

$$\text{รูปคะแนนมาตรฐาน } Z_1 = .303(X_4) + .270(X_5) + .190(X_3) + .143(X_1) + .126(X_2)$$

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยทางการบริหาร การดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล ผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยทางการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษามีความพร้อมด้านระบบการบริหารจัดการ บุคลากร และสภาพแวดล้อมในการทำงาน ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าความพร้อมดังกล่าวเป็นผลจากการบริหารเชิงระบบที่เน้นการมีส่วนร่วมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารทรัพยากรองค์การที่มองว่าความสำเร็จของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับจัดการคน โครงสร้าง และกระบวนการทำงานอย่างเหมาะสม (Steers, 1991; กนกอร สมปราชญ์, ธนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข และ Tang Keow Ngang, 2559, หน้า 133-142)

2. การดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาสามารถนโยบายนโยบายและแนวทางของโรงเรียนมาตรฐานสากลไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยเห็นว่าผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนการบริหารที่ยึดกรอบคุณภาพเป็นหลัก โดยเฉพาะการใช้แนวคิดการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ ซึ่งช่วยให้สถานศึกษามีทิศทางการพัฒนาอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดรางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQA) ที่เน้นการพัฒนาระบบงาน ผลลัพธ์ และการปรับปรุงอย่างยั่งยืน (สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2555; พรศักดิ์ ทิพย์วงศ์ทอง, 2560)

3. ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยทางการบริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลในระดับสูงมาก ($r = .900$) แสดงให้เห็นว่าการบริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าความสัมพันธ์ที่สูงดังกล่าวสะท้อนลักษณะการทำงานแบบบูรณาการของปัจจัยทางการบริหารทั้ง 5 ด้าน โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการและวัฒนธรรมองค์การ ซึ่งมีความสัมพันธ์สูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดที่ระบุว่าวัฒนธรรมองค์การและระบบงานที่ชัดเจนเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาคุณภาพในสถานศึกษา (อุดม ชูสิวรรณ และ ขวลิท เกิดทิพย์, 2560, หน้า 36-47)

4. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพบว่าปัจจัยทางการบริหารทั้ง 5 ด้านสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลได้ร้อยละ 81.70 โดยปัจจัยด้านการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้มีอิทธิพลสูงสุด ผู้วิจัยสังเคราะห์ว่าผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ระบบการบริหารจัดการเป็นแกนกลางของการพัฒนาโรงเรียนมาตรฐานสากล เนื่องจากเป็นปัจจัยที่เชื่อมโยง

ทรัพยากร กระบวนการทำงาน และการจัดการเรียนรู้เข้าด้วยกัน หากสถานศึกษามีระบบบริหารจัดการที่เข้มแข็ง จะเอื้อต่อการใช้ภาวะผู้นำ การสร้างวัฒนธรรมองค์การที่ดี และบรรยากาศการทำงานที่สนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจินดา เอี่ยมศิริ (2563) และศราวุธ คำแก้ว (2559) ที่ชี้ว่าการบริหารจัดการที่มีคุณภาพเป็นปัจจัยหลักของความสำเร็จของโรงเรียนมาตรฐานสากล

โดยสรุป ผลการวิจัยยืนยันว่าการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลเป็นผลจากการทำงานร่วมกันของปัจจัยทางการบริหารในลักษณะองค์รวม การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุมาตรฐานสากลจึงควรมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การ ภาวะผู้นำ และบรรยากาศการทำงาน เพื่อให้การดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลเกิดประสิทธิผลและความยั่งยืนในระยะยาว

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่าปัจจัยด้านการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดนโยบายการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาในลักษณะที่มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับบริบท ความแตกต่าง และความต้องการจำเป็นของแต่ละโรงเรียน โดยเฉพาะการสนับสนุนทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการเชิงระบบ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

1.2 สถานศึกษาควรพัฒนาระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม โดยเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ และการกำหนดแนวทางการพัฒนาโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ การบริหารในลักษณะดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์การที่เข้มแข็ง ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และความรับผิดชอบต่อเป้าหมายขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดโรงเรียนมาตรฐานสากลที่เน้นการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยส่งเสริมให้ครูออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามเป้าหมายของโรงเรียนมาตรฐานสากล ทั้งในด้านวิชาการ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล โดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง เพื่ออธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างตัวแปรทางการบริหารและ

ผลลัพธ์ของการดำเนินงานได้อย่างลึกซึ้งและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น

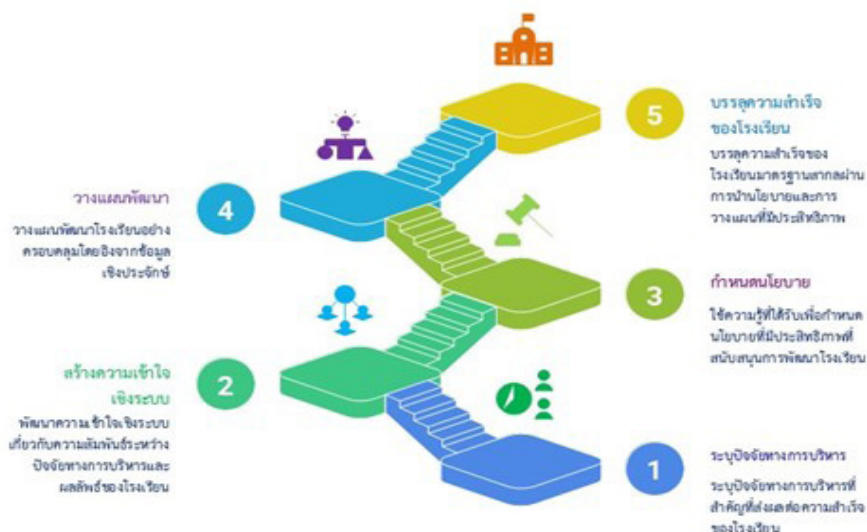
2.2 ควรขยายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่ม เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง และผู้เรียน เพื่อสะท้อนมุมมองที่หลากหลายและช่วยยืนยันความสอดคล้องของผลการวิจัยกับบริบทการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลในสภาพจริง

2.3 ควรศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนมาตรฐานสากลในบริบทพื้นที่หรือขนาดโรงเรียนที่แตกต่างกัน เพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) และนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและการบริหารจัดการศึกษาในระดับพื้นที่และระดับประเทศต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลในบริบทของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ดังนี้ 1) ระดับปัจจัยทางการบริหารและการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลอยู่ในระดับสูงมากสะท้อนว่าระบบการบริหารจัดการ วัฒนธรรมองค์กร การจัดการเรียนรู้ ภาวะผู้นำ และบรรยากาศองค์การของสถานศึกษามีความเข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนตามมาตรฐานสากล 2) ปัจจัยทางการบริหารทั้ง 5 ด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญกับการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล โดยเฉพาะการบริหารจัดการและวัฒนธรรมองค์กรที่มีความสัมพันธ์สูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าการมีระบบบริหารที่เป็นระบบและค่านิยมร่วมในองค์กรเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพสถานศึกษา 3) ปัจจัยทางการบริหารสามารถอธิบายความแปรปรวนของการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลได้ร้อยละ 81.7 โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ การบริหารจัดการ รองลงมาคือ การจัดการเรียนรู้ วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำของผู้บริหาร และบรรยากาศองค์การ องค์ความรู้นี้ชี้ชัดว่าการพัฒนาระบบบริหารจัดการควรเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการยกระดับโรงเรียนมาตรฐานสากล

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย งานวิจัยนี้ช่วยระบุลำดับความสำคัญของปัจจัยทางการบริหารจากข้อมูลเชิงประจักษ์ และสร้างความเข้าใจเชิงระบบว่า การบริหารจัดการที่มีคุณภาพและวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของโรงเรียนมาตรฐานสากล ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาสถานศึกษา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กนกอร สมปราษฎ์, ธนอมารรณ ประเสริฐเจริญสุข และ Tang Keow Ngang. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 10(4), 133-142.
- กุลชลี จงเจริญ และนิตยา ภัสสรศิริ. (2561). หน่วยที่ 9 การออกแบบและการวางแผนการวิจัย. ใน ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 6-10 (หน้า 9-18-9-29). กรุงเทพฯ: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พรศักดิ์ ทิพย์วงศ์ทอง. (2560). รูปแบบการบริหารโรงเรียนมาตรฐานสากลสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน. (ดุสิตบัณฑิตศึกษาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสยาม.
- รับขวัญ ธรรมาภรณ์พิลาศ. (2561). หน่วยที่ 6 ทฤษฎีการกับการลงทุนทางการศึกษา. ใน ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารวิชาการและทรัพยากรการศึกษา หน่วยที่ 6-10 (หน้า 6-6-6-7). กรุงเทพฯ: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศราวุธ คำแก้ว. (2559). องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการระบบคุณภาพโรงเรียนสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2555). *เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ ปี 2555-2556*. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2567). *สรุปผลการประเมิน PISA 2022 วิทยาศาสตร์ การอ่าน และคณิตศาสตร์*. เข้าถึงได้จาก <http://pisathailand.ipst.ac.th>

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2565). *แนวทางการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมาตรฐานสากล ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2565)*. กรุงเทพฯ: สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย.

สุจินดา เอี่ยมศิริ. (2563). *รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

สุริยา ชินณะพงศ์. (2561). *องค์ประกอบการบริหารจัดการโรงเรียนมัธยมศึกษาด้วยระบบคุณภาพสู่มาตรฐานสากล*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

อุดม ชูลีวรรณ และชวลิต เกิดทิพย์. (2560). องค์ประกอบของการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่ความเป็นเลิศระดับสากล. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 28(3), 36-47.

Steers, R. M. (1991). *Organizational effectiveness: A behavioral view*. California: Goodyear Publishing Company

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา
ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2*

The Relationship Between Academic Administration and Student
Quality According to the Educational Standards of Schools under
Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2

ช่อเพชร สิทธิพล, อุดลย์ พิมพ์ทอง และวานิช ประเสริฐพร
Chorpet Sittipol, Adul Pimthong and Vanich Prasertphorn
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย
Northeastern University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: tualak1113@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา 2) ศึกษาคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 การวิจัยเป็นแบบเชิงสหสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 327 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามาเน่ ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นของการบริหารงานวิชาการเท่ากับ 0.97 และคุณภาพผู้เรียนเท่ากับ 0.98 โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีการปฏิบัติเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การวัดผลและประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการนิเทศการศึกษา

*ได้รับบทความ: 21 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 6 พฤศจิกายน 2568; ตอปรับตีพิมพ์: 30 พฤศจิกายน 2568
Received: April 21, 2025; Revised: November 6, 2025; Accepted: November 30, 2025

2. คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และความสามารถในการสร้างนวัตกรรม

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาพบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = .741$) โดยคู่ที่มีความสัมพันธ์สูงสุดคือด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา กับความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ ส่วนคู่ที่มีความสัมพันธ์ต่ำสุดคือด้านการนิเทศการศึกษากับความสามารถในการสร้างนวัตกรรม

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ; คุณภาพผู้เรียน; มาตรฐานการศึกษา

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the academic administration of schools, 2) examine the student quality according to educational standards, and 3) investigate the relationship between academic administration and student quality according to educational standards of schools under Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2. The research was a quantitative correlational study. The samples consisted of 327 school administrators and teachers selected by Taro Yamane's formula using a stratified random sampling method. The research instrument was a five-point rating scale questionnaire with a reliability coefficient of 0.97 for academic administration and 0.98 for student quality, resulting in an overall reliability of 0.98. The data were analyzed using mean, standard deviation, and Pearson's product-moment correlation coefficient.

The research findings revealed that:

1. Academic administration of schools was rated at a high level overall. When considering each aspect, the practices ranked from the highest to the lowest average values were: teaching and learning management, measurement and evaluation and credit transfer, school curriculum development, development and use of educational media and technology, and educational supervision.

2. Student quality according to educational standards was rated at a high level overall. The ranking from highest to lowest average scores included: reading, writing, communication, and calculation abilities; knowledge, basic skills, and positive attitude toward occupation; ability to use information and communication technology; learning achievement according to the school curriculum; analytical and critical thinking skills; and innovation creation ability.

3. The relationship between academic administration and student quality according to educational standards was found to be positive and at a high level, with statistical significance at the .01 level ($r = .741$). The strongest relationship was found between the development and use of educational technology media and the ability in reading, writing, communication, and calculation, while the weakest relationship was between educational supervision and innovation creation ability.

Keywords: Academic administration; Student quality; Educational standards

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 ได้กำหนดแนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาสู่ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยมุ่งให้สถานศึกษาเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป เพื่อให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ทั้งนี้ การบริหารงานวิชาการถือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา เนื่องจากเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน โดยครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ตลอดจนการนิเทศและพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและบริบทของชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

อย่างไรก็ตาม สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ยังประสบปัญหาด้านคุณภาพผู้เรียนที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด โดยเฉพาะด้านทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การอ่าน การเขียน การคิดวิเคราะห์ และการสื่อสาร ซึ่งสะท้อนจากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2566 ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำกว่าร้อยละ 50 เกือบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้งในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ศึกษาชัยภูมิ เขต 2, 2566)

นอกจากนี้ ยังพบประเด็นปัญหาด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ของครูบางส่วนที่ยังขาดประสิทธิภาพระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษายังไม่สามารถนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงภาระงานด้านเอกสารที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครูมีข้อจำกัดด้านเวลาในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และดูแลผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ปัจจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีนโยบายและโครงสร้างการกระจายอำนาจด้านการศึกษา แต่การบริหารงานวิชาการในระดับสถานศึกษายังไม่สามารถส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้อย่างชัดเจน

ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาและมีสมรรถนะตามที่หลักสูตรกำหนด จำเป็นต้องอาศัยการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพและมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เพื่อใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการด้านวิชาการให้สามารถยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2
2. เพื่อศึกษาคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณแบบสหสัมพันธ์ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 จำนวน 261 โรงเรียน รวมผู้บริหารสถานศึกษา 232 คน และครูผู้สอน 1,555 คน รวมทั้งสิ้น 1,787 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 จำนวน 327 คน คัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยคำนวณจากสูตรของ

Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 แบ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 42 คน และครูผู้สอน จำนวน 285 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน เป็นแบบคำตอบปลายปิด 2) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (2) การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน (3) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา (4) การนิเทศการศึกษา (5) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert, 1961) 5 ระดับ คือ 5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย, และ 1 = น้อยที่สุด 3) แบบสอบถามวัดคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา โดยพิจารณาองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ (1) ความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ (2) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหา (3) ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม (4) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (5) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา (6) ความรู้ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ ใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบ 5 ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ต เช่นเดียวกัน

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร ตำรา ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการและคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ 2) สร้างแบบสอบถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3) เสนอแบบสอบถามให้ประธานและคณะกรรมการที่ปรึกษาตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาและถ้อยคำ 4) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะ แล้วนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา 5) คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 6) ดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 7) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและที่ปรึกษา จัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้เก็บข้อมูลจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) ขอนหนังสืออนุญาตจากมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเก็บข้อมูลจากสถานศึกษาตัวอย่าง 2) แจกแบบสอบถามให้ผู้บริหารและครูผู้สอนในพื้นที่เป้าหมาย โดยผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง และสำหรับโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลได้จัดส่งแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ผ่าน QR Code 3) ตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับคืนให้ครบถ้วน ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

5. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและให้คะแนนตามเกณฑ์ของแต่ละข้อ จากนั้นนำข้อมูลเข้าสู่โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ทางสถิติ

6. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) การบริหารงานวิชาการและคุณภาพผู้เรียน แปลผลตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2564) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product-Moment Correlation Coefficient) และแปลผลตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2564)

7. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 2) สถิติในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) 3) สถิติในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เป็นรายชื่อ รายด้าน และภาพรวม โดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.42) พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติเรียงตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.40) รองลงมาคือ ด้านการวัดผลและประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยภาพรวม

การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา	4.47	0.48	มาก	3

การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
2. ด้านการวัดผลและประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน	4.57	0.46	มากที่สุด	2
3. ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา	4.62	0.40	มากที่สุด	1
4. ด้านการนิเทศการศึกษา	4.29	0.54	มาก	5
5. ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	4.37	0.47	มาก	4
รวมเฉลี่ย	4.46	0.42	มาก	

2. การวิเคราะห์คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.44) รองลงมา คือ มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.44) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.55) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.46) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหาสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.61) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.73) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยภาพรวม

คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ	4.40	0.44	มาก	1
2. ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหา	4.23	0.61	มาก	5
3. ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม	4.16	0.73	มาก	6

คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา	ระดับการปฏิบัติ			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
4. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	4.30	0.55	มาก	3
5. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา	4.27	0.46	มาก	4
6. มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ	4.37	0.44	มาก	2
รวมเฉลี่ย	4.29	0.48	มาก	

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า การบริหารงานวิชาการโดยภาพรวม (X_{total}) กับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (Y_{total}) มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ($r = 0.741^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

การบริหารงาน วิชาการของ สถานศึกษา	คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา						
	1. ความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ (Y_1)	2. ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหา (Y_2)	3. ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม (Y_3)	4. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Y_4)	5. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา (Y_5)	6. มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ (Y_6)	รวม (Y_{total})
1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา (X_1)	.686 ^{**}	.659 ^{**}	.714 ^{**}	.634 ^{**}	.504 ^{**}	.559 ^{**}	.707 ^{**}

การบริหารงาน วิชาการของ สถานศึกษา	คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา						รวม (Y_{total})
	1. ความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ (Y_1)	2. ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหา (Y_2)	3. ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม (Y_3)	4. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Y_4)	5. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา (Y_5)	6. มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ (Y_6)	
2. ด้านการวัดผลและประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน (X_2)	.511**	.415**	.558**	.410**	.373**	.451**	.511**
3. ด้านการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา (X_3)	.630**	.589**	.556**	.538**	.585**	.570**	.641**
4. ด้านการนิเทศ การศึกษา (X_4)	.778**	.533**	.363**	.530**	.514**	.615**	.597**
5. ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (X_5)	.878**	.650**	.435**	.603**	.634**	.652**	.694**
รวม (X_{total})	.826**	.669**	.612**	.640**	.612**	.673**	.741**

สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างค่า X และ Y พบว่า การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 มีความสัมพันธ์กับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 โดยมีค่าความสัมพันธ์กันทางบวกหรือมีความสัมพันธ์คล้อยตามกันอยู่ในระดับสูงเพราะมีค่าเกิน 0.71 ($r = .741^{**}$)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งตรวจสอบระดับการบริหารงานวิชาการและคุณภาพผู้เรียน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างกันในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ผลวิจัยและการอภิปรายสรุปได้ดังนี้

1. ระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา พบว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจด้านวิชาการอย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การนิเทศการศึกษา และการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านการวัดผลและประเมินผลที่อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้และการติดตามผลลัพธ์ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพล พรเพ็ญ (2561) และเบญจวรรณ กลสิผล (2565) ที่พบว่าการบริหารงานวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนการสอนและการประเมินผล ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ผู้บริหารให้ความสำคัญกับกระบวนการเหล่านี้สะท้อนแนวโน้มการบริหารเชิงคุณภาพซึ่งมุ่งใช้ข้อมูลจากการจัดการเรียนรู้และผลการประเมินเป็นฐานในการพัฒนา มากกว่าการบริหารเชิงเอกสารเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ บทบาทของผู้บริหารในการกำหนดกรอบการวัดผล การนิเทศภายใน และการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์สนับสนุนการตัดสินใจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการ (มูนา จารง, 2560; ปาริชาติ สุนทร, 2560)

2. ระดับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา พบว่า คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ รวมถึงด้านความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ ขณะที่ด้านความสามารถในการสร้างนวัตกรรมมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับรายด้าน แม้จะยังอยู่ในระดับมากก็ตาม ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษายังคงมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะพื้นฐานและผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของลลิตวดี ระดาบุตรอัจฉรา นิยามาและกานดา สกุลธนะศักดิ์ มัวร์ (2565, หน้า 136-144) และสุพล พรเพ็ญ (2561) ที่ชี้ว่าการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมักให้ความสำคัญกับทักษะด้านภาษาและการคำนวณมากกว่าการพัฒนาทักษะเชิงนวัตกรรม อย่างไรก็ตาม การที่ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอยู่ในระดับมาก สะท้อนถึงความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและการเข้าถึงเทคโนโลยีของสถานศึกษา (พันธยุทธ ทศระเปียบ, 2564, หน้า 127-140) ผู้วิจัยเห็นว่า “คอขวด” ของคุณภาพผู้เรียนในบริบทนี้ มิได้อยู่ที่การขาดทรัพยากรหรือเครื่องมือทางเทคโนโลยี แต่เป็นการนำเทคโนโลยีไปใช้ในลักษณะสนับสนุนการเรียนรู้เชิงเนื้อหา มากกว่าการออกแบบประสบการณ์เรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์และการสร้าง

นวัตกรรม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของจารุกิตติ์ ชินนระราช (2563) ที่ระบุว่าการพัฒนานวัตกรรมของผู้เรียนจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติและการเรียนรู้ฐานปัญหาอย่างเป็นระบบ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียน ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า การบริหารงานวิชาการโดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = .741$) แสดงให้เห็นว่าการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพมีความเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ด้านคุณภาพผู้เรียนอย่างชัดเจน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพล พรเพ็ญ (2561) และกิริติ นิยมพุ่ม (2565) ที่รายงานความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในบริบทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์รายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีความสัมพันธ์สูงกับความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิดคำนวณ สะท้อนว่าการออกแบบการเรียนรู้ที่ใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างมีเป้าหมายสามารถเสริมสร้างทักษะพื้นฐานของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับความสามารถในการสร้างนวัตกรรมอยู่ในระดับต่ำกว่าเมื่อเทียบกับคู่ตัวแปรอื่น ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นนี้อาจสะท้อนลักษณะการนิเทศที่ยังมุ่งเน้นการกำกับติดตามและตรวจสอบ มากกว่าการนิเทศเชิงโค้ชหรือการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกับครู

โดยสรุปการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นเชิงสังเคราะห์ว่าการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษามีได้เป็นเพียงกระบวนการเชิงโครงสร้างหรือเชิงหน้าที่เท่านั้น หากแต่เป็นกลไกเชิงระบบที่มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับทักษะพื้นฐานและผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่า แม้สถานศึกษาจะมีความพร้อมด้านการบริหารและทรัพยากรในระดับสูง แต่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในมิติของการสร้างนวัตกรรมยังต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนแนวทางการนิเทศและการจัดการเรียนรู้ให้มุ่งเน้นการโค้ช การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ และการใช้ข้อมูลผลลัพธ์ผู้เรียนเป็นฐานในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนยืนยันว่า การยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน เมื่อการบริหารงานวิชาการถูกขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับบริบท และมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ในด้านการนิเทศการศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเมื่อเปรียบเทียบกับ

กับด้านอื่น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการนิเทศการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคน พร้อมทั้งดำเนินการนิเทศอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อให้การนิเทศเป็นกลไกในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ไม่ใช่เพียงการกำกับติดตามเชิงเอกสาร

1.2 จากผลการวิจัยด้านคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา พบว่า ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมของผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการสร้างนวัตกรรมของผู้เรียน โดยสนับสนุนให้ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง ใช้กระบวนการทำงานกลุ่ม การคิดสร้างสรรค์ และการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้และพัฒนานวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า การบริหารงานวิชาการด้านการนิเทศการศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบหรือแนวทางการนิเทศการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 จากผลการวิจัยที่พบว่า คุณภาพผู้เรียนด้านความสามารถในการสร้างนวัตกรรมอยู่ในระดับต่ำสุดเมื่อเปรียบเทียบกับรายด้าน ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางหรือรูปแบบการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะด้านการสร้างนวัตกรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้คุณภาพผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษา

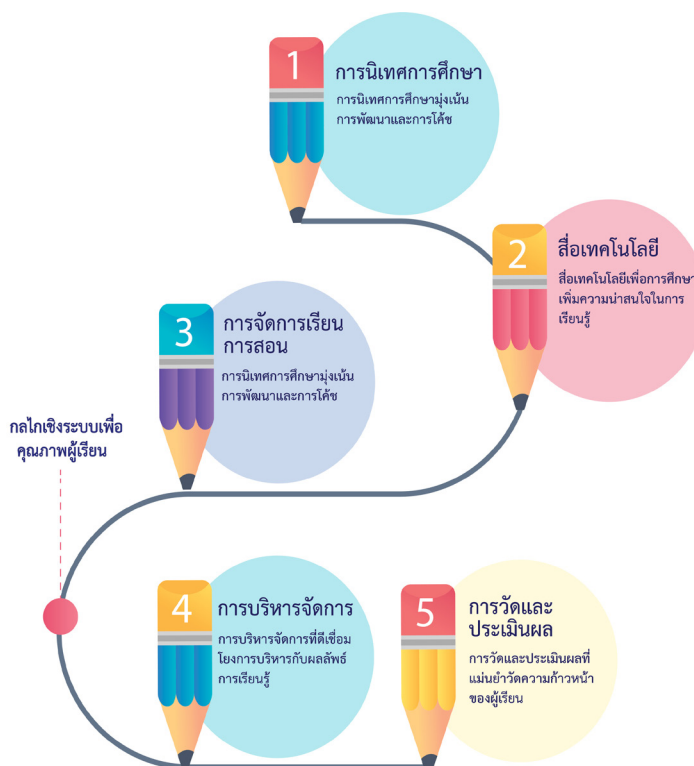
2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา เช่น ปัจจัยด้านผู้บริหาร ครู กระบวนการจัดการเรียนรู้ หรือบริบทของชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาอย่างรอบด้าน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงสังเคราะห์ว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาเป็นกลไกเชิงระบบที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษา โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงการบริหารจัดการกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่า แม้สถานศึกษาจะมีความเข้มแข็งในการพัฒนาทักษะพื้นฐานของผู้เรียน แต่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านการสร้างนวัตกรรมยังต้องอาศัยการปรับกระบวนการบริหารและการนิเทศการศึกษาให้มุ่งเน้นการพัฒนา การโค้ช และการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น องค์ความรู้ที่ได้สามารถใช้เป็นฐานเชิง

แนวคิดในการพัฒนาและยกระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุตามมาตรฐานการศึกษาอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- กীরติ ฉิมพูน. (2565). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- จารุกิตติ์ ชินนะราช. (2563). การพัฒนาความสามารถในการสร้างนวัตกรรมด้วยการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ขั้น ร่วมกับแนวคิดสะเต็มศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. (ปริญญา นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- บุญชม ศรีสะอาด. (2564). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- เบญจวรรณ กลีผล. (2565). *การบริหารงานวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอำนาจเจริญ*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.
- ปาริชาติ สุนทร. (2560). *การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พันธุธร ทัศระเปียบ, อรุณ จุติผล และวันฉัตร ทิพย์มาศ. (2562). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารนาครบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 11(1), 127-140.
- มูนา จารง. (2560). *การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะครูผู้สอนในศูนย์เครือข่ายตลิ่งชัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ลลิตวดี ระดาบุตรอัจฉรา นิยามาและกานดา สกุลธนะศักดิ์ มัวร์. (2565). การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียนยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตสัตตบงกช สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 10(38), 136-144.
- ลักษณ์ประภา สุวรรณสมบัติ. (2565). *การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพสถานศึกษาตามแบบชีวิตวิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปี พ.ศ. 2566*. ชัยภูมิ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2.
- สุพล พรเพ็ญ. (2561). *การบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนใต้*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Likert, R. (1961). *New patterns of management*. New York, NY: McGraw-Hill.

องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนอง
การเปลี่ยนแปลงยุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4*

Innovative Leadership Components of School Administrators
Responding to Changes in the BANI World Era under Khon Kaen
Primary Educational Service Area Office 4

พิมพ์จารุภัทร ชาณประเสริฐ และนิยดา เปี่ยมพีชนะ

Pimcharuphat Chanprasert and Niyada Piampuechana

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย

Northeastern University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: pimcharuphat.me@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในยุค BANI World และ 2) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในยุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 500 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.974 และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ โดยเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปน้อย ได้แก่ การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม และ

*ได้รับบทความ: 20 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 30 พฤศจิกายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 3 ธันวาคม 2568

Received: April 20, 2025; Revised: November 30, 2025; Accepted: December 3, 2025

การมีวิสัยทัศน์ในการบริหารเชิงนวัตกรรม

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพบว่า โมเดลการวัดมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า $\chi^2 = 51.621$, $p\text{-value} = 0.172$, $\text{SRMR} = 0.009$, $\text{RMSEA} = 0.020$, $\text{CFI} = 0.999$ และ $\text{TLI} = 0.998$ แสดงให้เห็นว่าโมเดลองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมีความเหมาะสมและสามารถใช้อธิบายโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค BANI World ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม; ผู้บริหารสถานศึกษา; ยุค BANI World

Abstract

The objectives of this research were to 1) analyze the components of innovative leadership of school administrators responding to changes in the BANI World era and 2) confirm the factor structure of innovative leadership of school administrators responding to changes in the BANI World era under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 4. This study employed a descriptive research design. The sample consisted of 500 school administrators and teachers selected through stratified random sampling. The research instruments included a 5-point rating scale questionnaire with content validity indices ranging from 0.67 to 1.00 and a reliability coefficient of 0.974, as well as a semi-structured interview. Data were analyzed using frequency, percentage, exploratory factor analysis (EFA), and confirmatory factor analysis (CFA).

The research findings revealed that:

1. The exploratory factor analysis identified four components of innovative leadership, ranked by factor loadings as follows: creating an innovative organizational climate, teamwork and participation, innovative creativity, and visionary innovative management.

2. The confirmatory factor analysis indicated that the measurement model was well fitted to the empirical data, with $\chi^2 = 51.621$, $p\text{-value} = 0.172$, $\text{SRMR} = 0.009$, $\text{RMSEA} = 0.020$, $\text{CFI} = 0.999$, and $\text{TLI} = 0.998$, all meeting the acceptable criteria. These findings confirm that the innovative leadership component model is appropriate for explaining innovative leadership of school administrators in the BANI World era at the .01 level of statistical significance.

Keywords: Innovative leadership components; School administrators; BANI World era

1. บทนำ

ปัจจุบันโลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ซึ่งถูกอธิบายด้วยแนวคิด BANI World อันประกอบด้วยความเปราะบาง ความวิตกกังวล ความไม่เป็นเส้นตรง และความยากต่อการคาดการณ์ สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคม รวมถึงระบบการศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่และพัฒนาได้ท่ามกลางความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และแรงกดดันจากการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม (อรรถพล สังขวาสี, 2565) ในบริบทดังกล่าว บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นกลไกหลักในการกำหนด ทิศทาง วางกลยุทธ์ และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงภายในสถานศึกษา ภาวะผู้นำในยุค BANI World จึงไม่อาจอาศัยเพียงทักษะการบริหารแบบเดิม หากแต่ต้องผสมผสานทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร โดยผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นทางความคิด ความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าตัดสินใจ การทำงานเป็นทีม และวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่แน่นอน (เจริญ ภูวิจิตร, 2565)

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นแนวคิดสำคัญที่ตอบสนองต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงในยุค BANI World โดยหมายถึงพฤติกรรมและสมรรถนะของผู้บริหารในการนำนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านการจัดการ นวัตกรรมการทำงาน และนวัตกรรมการนำองค์กร เพื่อสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษานำความรู้ ทักษะ และกระบวนการใหม่ ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม การแสดงบทบาทผู้นำเชิงนวัตกรรม และการมีบุคลิกภาพที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรม (ฐิตินันท์ นันทะศรี และคณะ, 2563)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 เป็นหน่วยงานที่ให้ความสำคัญกับการยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกมิติ อย่างไรก็ตาม จากผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ปีการศึกษา 2564 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในสังกัดยังมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50 และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศและระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการและการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาในระดับสถานศึกษา

จากสภาพปัญหาและบริบทดังกล่าว ประกอบกับการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษายังมีความหลากหลาย และอาจแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่และหน่วยงาน ดังนั้น การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของ

ผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในยุค BANI World ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 จึงมีความจำเป็น เพื่อให้ได้องค์ประกอบที่สอดคล้องกับบริบทจริงและสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงวิชาการและเชิงนโยบายในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในยุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบและโครงสร้างของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ศึกษา และนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงยุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงยุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในยุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ในปีการศึกษา 2567 จากจำนวน 175 โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 140 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,372 คน รวมทั้งสิ้น 1,512 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามหลักการของ Lindeman ที่เสนอว่าการวิเคราะห์องค์ประกอบควรใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่เพื่อให้เหมาะสมกับสถิติที่ใช้และเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ โดยใช้กฎอัตราส่วนระหว่างจำนวนกลุ่มตัวอย่างกับจำนวนพารามิเตอร์ในอัตรา 20:1 ตามแนวคิดของ Gold (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) การวิจัยครั้งนี้ มีจำนวนพารามิเตอร์ทั้งหมด 24 พารามิเตอร์ จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจำนวน 480 คน และเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างอีก 20 คน เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์ของ Comrey & Lee (1992) ซึ่งระบุว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างระดับ 500 คน อยู่ในระดับดีมาก สำหรับการ

วิเคราะห์องค์ประกอบ ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 500 คน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งชั้น ผลการสุ่มได้กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 46 คน และครูผู้สอน จำนวน 454 คน รวมทั้งสิ้น 500 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้ 1) เครื่องมือเชิงปริมาณเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบ ประกอบด้วยตำแหน่ง เพศ และประสบการณ์การทำงาน ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงยุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม 2) การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม 3) การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมเชิงนวัตกรรม 4) การบริหารความเสี่ยงเชิงนวัตกรรม 5) การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม 6) การมีบุคลิกภาพเชิงนวัตกรรมแบบสอบถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's Rating Scale) 2) เครื่องมือเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม เพื่อยืนยันความสอดคล้องขององค์ประกอบที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เสนอต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 2) ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่านโปรแกรม Google Form 3) ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์ทางสถิติ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) 2) วิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) โดยใช้วิธีสกัดองค์ประกอบแบบ Principal Component Analysis และหมุนแกนแบบมุลากด้วยวิธีแวนริแมกซ์ (Varimax Rotation) 4) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบโดยพิจารณาจาก ค่า Bartlett's Test of Sphericity, ค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling

Adequacy (KMO) ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ความสอดคล้องของโมเดลการวัดกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้โปรแกรม Mplus และประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธี Maximum Likelihood (ML) สถิติที่ใช้ในการพิจารณาประกอบด้วย 1) ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-square statistic) 2) Comparative Fit Index (CFI) 3) Tucker-Lewis Index (TLI) 4) Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) 5) Standardized Root Mean Square Residual (SRMR)

4. สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงยุค BANI World ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน ผลการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นก่อนการวิเคราะห์องค์ประกอบว่าข้อมูลที่ได้มานั้นมีความเหมาะสมและมีความสัมพันธ์อย่างเพียงพอต่อการวิเคราะห์องค์ประกอบหรือไม่ โดยหาค่าดัชนีไคเซอร์-เมเยอร์-ออลคิน (KMO: Kaiser-Mayer-Olkin measure of sampling adequacy) และค่าสถิติของบาร์ทเลทท์ (Bartlett's Test of Sphericity) พบว่า ค่าดัชนีไคเซอร์-เมเยอร์-ออลคิน (KMO: Kaiser-Mayer-Olkin measure of sampling adequacy) มีค่าเท่ากับ 0.814 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.5 แสดงให้เห็นว่าข้อมูลทั้งหมดและตัวแปรต่างๆ นั้น ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์มีความเหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบมากที่สุด สามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยได้และจากค่าสถิติของบาร์ทเลทท์ (Bartlett's Test of Sphericity) พบว่า ค่าสถิติไค-สแควร์ที่ใช้ในการทดสอบมีค่า 15563.399 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าเมตริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้น เมตริกซ์สหสัมพันธ์จึงมีความเหมาะสมที่จะใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปได้

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงยุค BANI World ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงยุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดล พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจากค่าไคสแควร์ เท่ากับ 51.621 ค่าความน่าจะเป็น (P-value) เท่ากับ 0.1724 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR) เท่ากับ 0.009 (น้อยกว่า 0.05) ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) เท่ากับ 0.020 (น้อยกว่า 0.05) ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.999 (มากกว่า 0.95) และค่าดัชนีตรวจสอบความกลมกลืน (TLI) เท่ากับ 0.998 (มากกว่า 0.95) โดยค่าน้ำหนัก องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน มีค่าเป็นบวก ตั้งแต่ 0.972-0.979 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกค่า เรียงลำดับจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากไปน้อยคือ การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม

(CREATE) การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม (FEEL) การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม (TEAM) และการมีวิสัยทัศน์ในการบริหารเชิงนวัตกรรม (VISION) ซึ่งมีค่าองค์ประกอบ (factor loading) เท่ากับ 0.979, 0.977, 0.973 และ 0.972 ตามลำดับ และมีค่าความเที่ยง (R^2) เท่ากับ 0.958, 0.955, 0.946 และ 0.945 ตามลำดับ จึงส่งผลให้องค์ประกอบการคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม (CREATE) เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงยุค BANI World สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 รองลงมา คือ การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม (FEEL) การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม (TEAM) และการมีวิสัยทัศน์ในการบริหารเชิงนวัตกรรม (VISION) ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลจัดทำให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ข้อ โดยสังเคราะห์ผลเชิงสำรวจ และเชิงยืนยันร่วมกัน ดังนี้

1. องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจาก EFA สะท้อนกลไกการปรับตัวขององค์กรในโลก BANI ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจพบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในยุค BANI World ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม และการมีวิสัยทัศน์ในการบริหารเชิงนวัตกรรม ซึ่งสะท้อนว่าการนำพาสถานศึกษาในโลกที่เปราะบางและคาดเดายากไม่ได้อาศัยความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง แต่ต้องเป็นชุดสมรรถนะที่ทำงานร่วมกันทั้งระดับ บุคคล-ทีม-องค์กร โดยเฉพาะองค์ประกอบการสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม ที่มีค่า Eigenvalue และสัดส่วนความแปรปรวนสูงสุด แสดงว่าในบริบทสถานศึกษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมองค์กร เป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อให้ครูและบุคลากรกล้าคิด กล้าลอง และกล้าปรับตัวต่อความไม่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุริยา สรวงศิริ และสิทธิชัย สอนสุภี (2564) ที่พบว่าการสร้างบรรยากาศเชิงนวัตกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในบริบทการศึกษา ขณะเดียวกันการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วมมีสัดส่วนความแปรปรวนสูงรองลงมา สะท้อนว่าเมื่อเผชิญสถานการณ์ที่ไม่เป็นเส้นตรง (Nonlinear) และก่อความวิตกกังวล (Anxious) องค์กรยังต้องอาศัยการสื่อสารภายในที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วม และความไว้วางใจในทีม เพื่อให้การตัดสินใจและการขับเคลื่อนงานเกิดขึ้นได้จริงในภาวะวิกฤติ ซึ่งสอดคล้องกับงานของน้ำทิพย์ มาลัย และคณะ (2566) ที่ยืนยันความสำคัญของทีมและการมีส่วนร่วมในภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

2. ผล CFA ยืนยันว่า การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมเป็นแกนกลางของภาวะผู้นำในโลก BANI ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองพบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก (CFI/TLI สูง และ RMSEA/SRMR ต่ำ) แสดงว่าองค์ประกอบทั้ง 4 สามารถอธิบายโครงสร้าง

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในบริบทพื้นที่ศึกษาได้อย่างมีความน่าเชื่อถือ เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบพบว่า การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม (CREATE) มีค่าน้ำหนักสูงสุด (0.979) และมีค่า R^2 สูงที่สุด (0.958) สะท้อนว่าในโลก BANI ที่เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงเร็วและยากต่อการคาดการณ์ ความสามารถของผู้บริหารในการคิดใหม่ แก้ปัญหาใหม่ ตัดสินใจบนข้อมูล ออกแบบทางเลือกเป็นหัวใจของการนำพาสถานศึกษาให้รับมือความเปราะบางและความซับซ้อนอย่างเป็นระบบ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาผู้นำให้มีความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง (Lee, 2019) อย่างไรก็ตาม แม้บรรยากาศองค์กรนวัตกรรม และทีมและการมีส่วนร่วม จะมีค่าน้ำหนักรองลงมา แต่ยังคงอยู่ในระดับสูงมาก แสดงให้เห็นว่าความคิดสร้างสรรค์ของผู้นำ จะเกิดผลจริงได้ เมื่อมีระบบสนับสนุนเชิงองค์กร (บรรยากาศ วัฒนธรรมความปลอดภัยทางจิตวิทยา) และกลไกเชิงทีม (การสื่อสารการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ) รองรับควบคู่กัน

สรุปเชิงสังเคราะห์ของการอภิปรายผลการอภิปรายผลครั้งนี้ชี้ให้เห็นเชิงสังเคราะห์ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค BANI World เป็นโครงสร้างแบบบูรณาการที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก โดยมี การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมเป็นแกนกลาง และมีบรรยากาศองค์กรนวัตกรรมทีมและการมีส่วนร่วมวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม เป็นกลไกสนับสนุน ทำให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวต่อความเปราะบาง ความวิตกกังวล ความไม่เป็นเส้นตรง และความยากต่อการทำความเข้าใจของสถานการณ์โลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังยืนยันว่าองค์ประกอบทั้ง 4 มีความสอดคล้องกับข้อมูลจริงในบริบท สพป.ขอนแก่น เขต 4 ตามวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างชัดเจน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 นำองค์ประกอบไปใช้เป็นกรอบพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในยุค BANI World จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงยุค BANI World ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก และ 12 องค์ประกอบย่อย จึงควรนำกรอบองค์ประกอบดังกล่าวไปใช้เป็น แนวทางและตัวชี้วัด ในการพัฒนาและประเมินสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา เช่น การจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (IDP) การออกแบบหลักสูตรอบรม และการนิเทศติดตามเชิงพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในพื้นที่

1.2 เน้นพัฒนาการคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมเป็นสมรรถนะแกนกลาง จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม เป็นองค์ประกอบที่มีน้ำหนักสูงสุด จึงควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษ โดยพัฒนาในประเด็นสำคัญ เช่น การริเริ่มแนวคิดใหม่ การใช้ข้อมูลและสารสนเทศประกอบการตัดสินใจ การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และการออกแบบทางเลือกภายใต้สถานการณ์คาดเดายาก เพื่อเพิ่มศักยภาพการนำองค์กรในสภาพแวดล้อมแบบ BANI

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

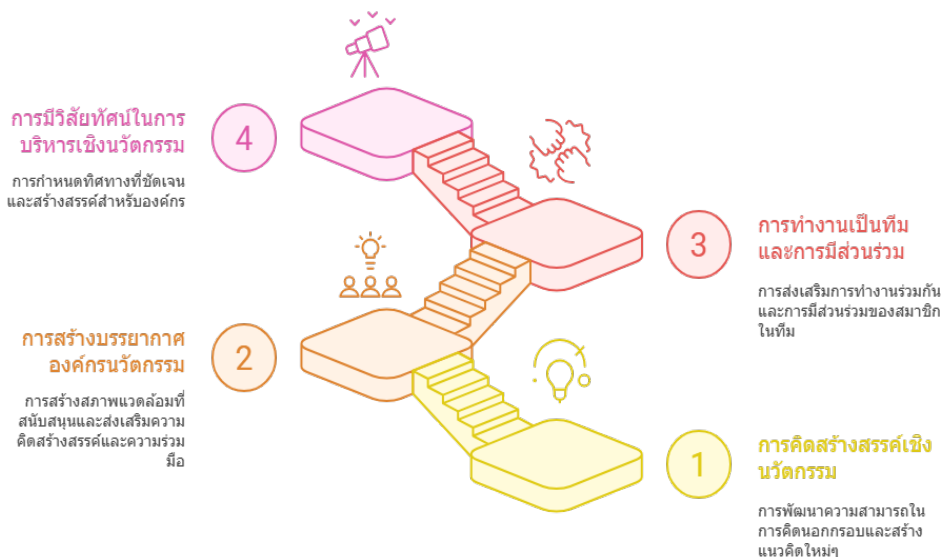
2.1 ศึกษาซ้ำเปรียบเทียบในบริบทพื้นที่อื่นเพื่อยืนยันความทั่วไปของโมเดลควรรศึกษาทั้ง EFA และ CFA ในสังกัดเขตพื้นที่อื่น หรือบริบทโรงเรียนต่างขนาด เพื่อนำผลมาเปรียบเทียบและตรวจสอบความคงทนของโครงสร้างองค์ประกอบ รวมถึงความเหมาะสมเชิงบริบทของโมเดลภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในยุค BANI World

2.2 ศึกษาเชิงลึกตัวบ่งชี้ขององค์ประกอบการคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมควรรวิจัยเจาะลึกตัวบ่งชี้ของ CREATE เพื่อพัฒนาเป็น แนวทางปฏิบัติ ชัดสมรรถนะ โปรแกรมพัฒนาที่ใช้ได้จริง เช่น รูปแบบการฝึกคิดเชิงออกแบบ การตัดสินใจบนข้อมูล และการแก้ปัญหาแบบสร้างสรรค์ในสถานศึกษา

2.3 พัฒนาและทดสอบโมเดลเชิงสาเหตุต่อผลลัพธ์สถานศึกษาในยุค BANI World ควรรศึกษาโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อตรวจสอบอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมต่อประสิทธิผลสถานศึกษา (เช่น คุณภาพผู้เรียน คุณภาพการจัดการเรียนรู้ นวัตกรรมสถานศึกษา หรือสมรรถนะองค์กร) เพื่อยกระดับข้อค้นพบจากองค์ประกอบ ไปสู่กลไกเชิงสาเหตุที่ใช้กำหนดนโยบายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค BANI World มีโครงสร้างที่ชัดเจนและเป็นระบบ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ 1) การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม 2) การสร้างบรรยากาศองค์กรนวัตกรรม 3) การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม 4) การมีวิสัยทัศน์ในการบริหารเชิงนวัตกรรม ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันแสดงให้เห็นว่า การคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมเป็นองค์ประกอบแกนกลางที่มีอิทธิพลสูงสุด และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่นอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมในยุค BANI World มิได้เกิดจากคุณลักษณะด้านใดด้านหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่เป็นผลจาก การบูรณาการความคิดสร้างสรรค์ การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง การทำงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม และการกำหนดวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรมที่ชัดเจน องค์ความรู้นี้จึงเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ยืนยันว่า การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในยุค BANI World ควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะด้านการคิดเชิงนวัตกรรมควบคู่กับการบริหารเชิงระบบและเชิงมนุษยสัมพันธ์ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถปรับตัว รับมือกับความเปราะบาง ความไม่แน่นอน และความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- เจริญ ภูวจิตร์. (2565). *ภาวะผู้นำทางการศึกษาโลกยุคผันผวน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.nidtep.go.th/2017/publish/doc/20220906-1.pdf>
- ฐิตินันท์ นันทะศรี, วาโร เฟ่งสวัสดิ์, วัลนิกา ฉลากบาง และพรเทพ เสถียรนพเก้า. (2563). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). *โมเดลริสเรล: สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- น้ำทิพย์ มาลัย, ดวงเดือน จันทร์เจริญ, กฤษดา ตั้งชัยศักดิ์ และชมสุภัค ครุฑทะ. (2566). องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้ระดับบริหารทีมในองค์กรธุรกิจเครือข่าย. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 17(52), 541-556. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RPJ/article/view/265302/178544>
- สุริยา สรวงศิริ และสิทธิชัย สอนสุภี. (2564). องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อรรถพล สังขวาสี. (2565). ปลัดศธ. ชี้โลกเข้าสู่ยุค BANI World รวมความปั่นป่วนไว้มหานครหการ
ศึกษาโดยตรง มอบนโยบายรับมือ อุดรเรียนรู้ถดถอย. เข้าถึงได้จาก [https://www.thaipost.net/
education-news/255668/](https://www.thaipost.net/education-news/255668/)

Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis*. (2nd ed.). Hillsdale, NJ:
Lawrence Erlbaum Associates.

Lee, A. (2019). Leadership, creativity and innovation: A meta-analytic review. *European
Journal of Work and Organizational Psychology*, 29(1), 1-35.

แนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1*
Guidelines for Being Professional Learning Community in Schools
under Nakhon Phanom Primary Educational Service Area Office 1

ลลิตญา ปุรินทะ และยุทธศาสตร์ กองเพชร
Lalinya Purinta and Yutthasart Kongphet
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย
Northeastern University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: krujang2079@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา และ 2) ศึกษาแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา 39 คน และครูผู้สอน 297 คน รวมทั้งสิ้น 336 คน จากสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 จำนวน 249 โรงเรียน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน และพิสัยควอไทล์ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.56) โดยด้านการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.57) รองลงมาคือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.57) ด้านชุมชนกัลยาณมิตร ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.59) ด้านภาวะผู้นำร่วม ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.58) ด้านโครงสร้างสนับสนุนในชุมชน ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.59) และด้านทีมร่วมแรงร่วมใจ ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.59)

*ได้รับบทความ: 20 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 19 พฤศจิกายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 3 ธันวาคม 2568

Received: April 20, 2025; Revised: November 19, 2025; Accepted: December 3, 2025

2. แนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา ประกอบด้วยแนวทางสำคัญ 6 ประการ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยต่ำไปสูง ได้แก่ 1) แนวทางด้านวิสัยทัศน์ร่วม 2) ทีมร่วมแรงร่วมใจ 3) การเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ 4) ชุมชนกัลยาณมิตร 5) โครงสร้างสนับสนุนชุมชน และ 6) ภาวะผู้นำร่วม ซึ่งเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ; แนวทางการพัฒนา; สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

The objectives of this research were: 1) to examine the current situation of Professional Learning Communities (PLCs) in schools, and 2) to study guidelines for being Professional Learning Communities in schools. A mixed-methods research approach was employed. The sample consisted of 39 school administrators and 297 teachers, totaling 336 participants from 249 schools under the Nakhon Phanom Primary Educational Service Area Office 1. The sample size was determined using stratified sampling. The research instruments included a five-point rating scale questionnaire and a semi-structured interview. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, median, and interquartile range, while qualitative data were analyzed through content analysis.

The research findings revealed that:

1. The overall level of being Professional Learning Communities in schools, as well as in each aspect, was at a high level ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.56). The aspect of professional learning and development recorded the highest mean score ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.57), followed by shared vision ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.57), caring community ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.59), shared leadership ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.58), supportive community structure ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.59), and collaborative teamwork ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.59).

2. The guidelines for being Professional Learning Communities in schools consisted of six key components, ranked from the lowest to the highest mean as follows: 1) shared vision, 2) collaborative teamwork, 3) professional learning and development, 4) caring community, 5) supportive community structure, and 6) shared leadership. These guidelines were found to be appropriate and can be effectively applied to strengthen and enhance

Professional Learning Communities in schools.

Keywords: Professional learning community; Development guidelines; Basic education schools

1. บทนำ

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการยกระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนผ่านการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีสมรรถนะและความพร้อมในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 แนวทางหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในการพัฒนาครูและการจัดการเรียนรู้ คือ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ครูร่วมกันแสวงหาความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางวิชาชีพ และพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

แนวคิด PLC มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันภายในสถานศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ครูได้ร่วมสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์ปัญหาในการจัดการเรียนการสอน และร่วมกันพัฒนาแนวทางการสอนอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ครูเกิดการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง และสามารถปรับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาครูให้เป็นมืออาชีพ ผ่านกระบวนการ Lesson Study และการทำงานแบบร่วมมือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงาน PLC ในหลายสถานศึกษาพบว่า ยังขาดรูปแบบการขับเคลื่อนที่เป็นระบบและต่อเนื่อง อาทิ การดำเนินงานที่ขึ้นอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหลัก การมีส่วนร่วมของครูที่ยังจำกัด และการขาดโครงสร้างสนับสนุนที่ชัดเจน โดยเฉพาะในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1 ซึ่งมีความหลากหลายของบริบทสถานศึกษา ทั้งด้านขนาดโรงเรียน จำนวนครู และความพร้อมด้านทรัพยากรทางการศึกษา ส่งผลให้การนำแนวคิด PLC ไปใช้ในทางปฏิบัติยังประสบข้อจำกัด และขาดแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา และศึกษาแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่เหมาะสมสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1 ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการ การพัฒนาครู และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันอย่างยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียนในระยะยาว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research Methods) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษา สังเคราะห์และวิเคราะห์วรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย 2) ศึกษาสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้การวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 222 คน และครู จำนวน 1,772 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 รวมทั้งสิ้น 1,994 คน 249 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 39 คน และครู จำนวน 297 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 รวมทั้งสิ้น 336 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากสูตรทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม .05 และด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling)

ขั้นตอนการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง 1) ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนโดยคำนวณจากสูตรของ (Taro Yamane) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม .05 2) ผู้วิจัยแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ 336 คน ออกเป็น 2 กลุ่ม (1) ผู้บริหาร (2) ครู คำนวณหาค่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละตำแหน่ง โดยวิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) เทียบสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างจากขนาดสถานศึกษาของประชากรในแต่ละตำแหน่ง 3) ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อสุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มตามขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ที่คำนวณได้จากข้อ 3.2

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ที่ใช้สอบถามศึกษาสภาพ ประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย 1) เพศ 2) ตำแหน่ง 3) ประสบการณ์ในตำแหน่ง มีรูปแบบเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และตอนที่ 2 แบบสอบถามการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 ซึ่งเป็นข้อคำถามที่

ครอบคลุมเนื้อหา มี 6 ด้าน (Likert's Rating Scale) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

การสร้างเครื่องมือ (การวิจัยเชิงปริมาณ) 1) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา 2) ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือแบบมาตรประมาณค่า แบบมาตรประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) 3) วิเคราะห์ข้อมูลนำไปสร้างเครื่องมือเกี่ยวกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 6 ด้าน 4) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาสร้างเครื่องมือ ตามคำนิยามของทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 และวัตถุประสงค์เป็นหลัก 5) นำเครื่องมือที่สร้าง เสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของคำถาม พิจารณาให้ข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไขในข้อบกพร่อง 6) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบการหาความเที่ยงตรง (Validity) เพื่อหาความสอดคล้องในด้านโครงสร้าง ความตรงในด้านเนื้อหา ความเหมาะสม ความชัดเจน และความถูกต้องของการใช้ภาษาแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือ (index of item objectives congruence: IOC) โดยพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาจากดัชนีความสอดคล้อง คือ เกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่าเท่ากับหรือมากกว่า 0.50 ขึ้นไปถือว่าข้อคำถามนั้นมีความตรงเชิงเนื้อหา (สมบัติท้ายเรือคำ, 2553) 7) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try-out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครู โรงเรียนนครพนมวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) 8) นำข้อมูลจากการทดลองมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ นำไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยขั้นตอนที่ 2 เก็บจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 336 ฉบับ มีวิธีดำเนินการ ดังนี้ 1) ผู้วิจัยขอหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 2) การเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการกรอกแบบสอบถามรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Google Form) และได้รับผลการตอบแบบสอบถามกลับคืนมา 3) ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่าง ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปริมาณนำข้อมูลวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมแบบสำเร็จรูป ใช้สถิติเชิงบรรยาย ดังนั้นแบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ นำเสนอเป็นตารางประกอบคำบรรยาย แบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางการเป็นชุมชน

แห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วน ประมาณค่า 5 ระดับ แปลผลค่าเฉลี่ยที่ใช้แบบสอบถาม ตอนที่ 2 มีเกณฑ์ในการแปลความหมายจากค่าเฉลี่ย ดังนี้ (ธนินทร์ ศิลป์จารุ, 2555)

การวิจัยขั้นตอนที่ 3 จัดทำร่างแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา 2) กลุ่มเป้าหมาย/หลักเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ได้แก่ สถานศึกษาที่ผู้ทรงคุณวุฒิปฏิบัติงานอยู่ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 7 คน จากสถานศึกษาที่มีแนวทางปฏิบัติดีและประสบผลสำเร็จในการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา (Best Practice) 3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 3 คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structural interviewing) มีลำดับสร้างเครื่องมือ ดังนี้ (1) ศึกษาหลักการ ทฤษฎี จากตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาผลการวิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (2) ร่างแบบสัมภาษณ์ แนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา (3) นำเสนอร่างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ความถูกต้อง ความครบถ้วนของแบบสัมภาษณ์ (4) แก้ไข ปรับปรุง แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ตามคำแนะนำ จัดทำฉบับสมบูรณ์ และนำไปเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ในขั้นตอนต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1) ผู้วิจัยขออนุญาต จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูลของสถานศึกษาที่ผู้ทรงคุณวุฒิปฏิบัติงานอยู่ 2) ผู้วิจัยดำเนินการส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อขออนุญาตลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน 3) ผู้วิจัยนัดหมาย วัน เวลา สำหรับการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามวันเวลาที่นัดหมาย ซึ่งผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิแบบกึ่งโครงสร้างโดยใช้ประเด็น แนวทางสัมภาษณ์ ทำการรวบรวมข้อคิดเห็นของแนวทาง และข้อเสนอแนะต่างๆ จากประสบการณ์ตรงของผู้ให้สัมภาษณ์โดยมีการจดบันทึก ถ่ายภาพ สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างที่อยู่ในสถานศึกษากลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อนำมาสรุป และประเมินผลการดำเนินงาน ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปประเด็นดำเนินการด้วยตนเอง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยวิธีการวิจัยแบบผสมผสานเชิงอธิบาย (Explanatory Sequential Design) วันดี สมมิตร (2552) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปประเด็นด้วยตนเอง

วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบร่างแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบร่างโดยผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยขอหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อขอเชิญผู้เชี่ยวชาญจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คุณสมบัติ ดังนี้ 1) ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา 2) มีประสบการณ์ในตำแหน่ง ไม่น้อยกว่า 5 ปี 3) มีผลงานประสบความสำเร็จในการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา (Best Practice) จากนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินร่างแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ แบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ดังนี้ 1) ชื่อ-นามสกุล 2) ตำแหน่ง 3) วุฒิการศึกษา 4) ประสบการณ์ในตำแหน่ง 5) ยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย แบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลการตรวจสอบประเมินร่างแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา ซึ่งกรอบในการประเมิน ได้แก่ โอกาสความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และความเหมาะสม มาวิเคราะห์โดยวิธีการหาค่ามัธยฐาน พิสัยควอไทล์ และแปลความตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนี้ วิเชียร เกตุสิงห์ (2538) การวิจัยขั้นตอนที่ 5 สรุปแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปประเด็นดำเนินการด้วยตนเอง

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาสภาพและแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 โดยมีผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

สภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม	4.39	0.57	มาก
2. ด้านทีมร่วมแรงทีมร่วมใจ	4.36	0.59	มาก
3. ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาในวิชาชีพ	4.40	0.57	มากที่สุด
4. ด้านชุมชนกัลยาณมิตร	4.38	0.59	มาก
5. ด้านโครงสร้างสนับสนุนในชุมชน	4.37	0.59	มาก
6. ด้านภาวะของผู้เข้าร่วม	4.38	0.58	มาก
รวมเฉลี่ย	4.38	0.56	

จากตารางที่ 1 สภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.56) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ การเรียนรู้และการพัฒนาในวิชาชีพ ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.57) ลำดับที่สอง คือ การมีวิสัยทัศน์ร่วม ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.57) ลำดับที่สาม ชุมชนกัลยาณมิตร ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.59) ลำดับที่สี่ ภาวะของผู้เข้าร่วม ($\bar{X} = 4.38$, SD = 0.58) ลำดับที่ห้า โครงสร้างสนับสนุนในชุมชน ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.59) ส่วนด้านที่มีค่าปฏิบัติต่ำสุด คือ ทีมร่วมแรงทีมร่วมใจ ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.59)

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา

แนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1	ความเหมาะสม		ความเป็นไปได้		แปลผล
	มัธยมศึกษา	พิสัยระหว่างควอไทล์	มัธยมศึกษา	พิสัยระหว่างควอไทล์	
1. ด้านทีมร่วมแรงทีมร่วมใจ	5	1	5	1	มากที่สุด
2. ด้านโครงสร้างสนับสนุนในชุมชน	6	1	6	1	มากที่สุด
3. ด้านภาวะของผู้เข้าร่วม	5	1	5	1	มากที่สุด
4. ด้านชุมชนกัลยาณมิตร	4	1	4	1	มาก
5. ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม	4	1	4	1	มาก
6. ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาในวิชาชีพ	5	1	5	1	มากที่สุด

2. แนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาโดยเรียงจากสภาพต่ำไปหาสภาพที่มากของแต่ละด้านมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุง เพื่อยกระดับให้เกิดแนวทางพัฒนาอย่างเป็นระบบ พบว่า 1) ด้านทีมร่วมแรงทีมร่วมใจ 2) ด้านโครงสร้างสนับสนุนในชุมชน 3) ด้านภาวะของผู้เข้าร่วม 4. ด้านชุมชนกัลยาณมิตร 5. ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม 6. ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาในวิชาชีพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ทั้ง 6 แนวทาง มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำประเด็นมาอภิปรายผลดังนี้จากสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา แสดงให้เห็นว่าสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาทุกด้านมีแนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้าน สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 มีความพร้อมด้านวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน และมีแนวโน้มของการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะด้านการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าครูและบุคลากรให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ผลดังกล่าวอาจเป็นผลจากบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วม การเปิดพื้นที่ให้ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสนับสนุนนโยบายด้านการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของประจักษ์ ยอดเมิน (2563) ที่พบว่าสภาพการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก และเกิดจากการสนับสนุนเชิงระบบจากผู้บริหารและหน่วยงานต้นสังกัด

2. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่สังเคราะห์ได้จำนวน 6 ด้าน สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนา PLC ในสถานศึกษาไม่สามารถขับเคลื่อนด้วยองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงขององค์ประกอบด้านโครงสร้าง ผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยเห็นว่า การที่แนวทางด้านที่ร่วมแรงร่วมใจและโครงสร้างสนับสนุนในชุมชนได้รับการจัดลำดับเป็นแนวทางสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการทำงานเป็นทีมและระบบสนับสนุนที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เป็นฐานรากสำคัญของการขับเคลื่อน PLC ขณะที่ภาวะผู้นำร่วมสะท้อนการเปลี่ยนบทบาทของผู้บริหารจากผู้ควบคุมไปสู่ผู้อำนวยการเรียนรู้ ซึ่งเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ แนวทางด้านการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพที่ได้รับการประเมินในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของพิมพ์อร สดเอี่ยม (2561, หน้า 53-60) ที่ชี้ให้เห็นว่าการขับเคลื่อน PLC อย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าแนวทางทั้ง 6 ด้านมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับสูง จึงสะท้อนถึงศักยภาพของแนวทางนี้ในการนำไปใช้จริงในบริบทสถานศึกษา สรุปเชิงสังเคราะห์ของการอภิปรายผล ครั้งนี้ชี้ให้เห็นเชิงสังเคราะห์ว่า การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 มิได้เกิดจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่เป็นผลจากการบูรณาการขององค์ประกอบทั้งด้านโครงสร้างการบริหาร ภาวะผู้นำ

วัฒนธรรมองค์กร และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยสะท้อนว่าสถานศึกษามีพื้นฐานของการดำเนินงาน PLC ในระดับที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ภาวะผู้นำร่วมและโครงสร้างสนับสนุนในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเอื้อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาเกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน ทีมร่วมแรงร่วมใจและชุมชนกัลยาณมิตรเป็นฐานทางสังคมที่ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

การสังเคราะห์ผลดังกล่าวนำไปสู่ข้อค้นพบเชิงแนวคิดว่า การพัฒนา PLC ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องเริ่มจากการสร้างระบบสนับสนุนและผู้นำที่เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วม ก่อนต่อยอดไปสู่การหล่อหลอมวิสัยทัศน์ร่วมและการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างเป็นรูปธรรม แนวทางทั้ง 6 ด้านที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จึงไม่เพียงสะท้อนสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา แต่ยังสามารถใช้เป็นกรอบเชิงยุทธศาสตร์สำหรับการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในบริบทสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากการศึกษาสภาพการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา ด้านที่มีการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ ด้านทีมร่วมแรงร่วมใจ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการ ส่งเสริม พัฒนาการสร้างวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีม เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การ และให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาาร่วมกัน และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงสร้างแผนงานและแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำเป็นวิจัยเชิงประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

2.2 ควรมีการขยายขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา จากระดับสถานศึกษา เป็นระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับจังหวัด หรือ ระดับประเทศ

2.3 ควรศึกษาและพัฒนาการวิจัยที่เกี่ยวกับการปฏิบัติการทีมร่วมแรงทีมร่วมใจ เพื่อเป็นแนวทางการเป็นชุมชนแห่งวิชาชีพที่สูงขึ้น

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ในยุคของการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน การส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ถือเป็นกลไก

สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของสถานศึกษา จากการศึกษาภายใต้บริบทของ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1 พบว่า มีแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ชัดเจน และสามารถจัดลำดับความสำคัญตามความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ 6 แนวทาง โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยต่ำไปหาค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ 1) แนวทางด้านวิสัยทัศน์ร่วม 2) แนวทางด้านทีมร่วมแรงร่วมใจ 3) แนวทางการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพ 4) แนวทางด้านชุมชนกัลยาณมิตร 5) แนวทางด้านโครงสร้างสนับสนุนชุมชน 6) แนวทางด้านภาวะผู้นำร่วม ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นสำคัญที่สถานศึกษาควรพัฒนา เพื่อยกระดับสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2553 (ฉบับที่ 3)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ธนินทร์ ศิลป์จารุ. (2555). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). นนทบุรี: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประจักษ์ ยอดเม้น. (2563) *แนวทางการดำเนินงานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 หนองบัวลำภู*. (วิทยานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิมพ์อร สดเอี่ยม, ชีชนพงศ์ ศรีจันทร์, ภัทราพร เกษสังข์, สมยงค์ สีขาว และธีรศักดิ์ อุปไมยอริชัย. (2561). ข้อเสนอแนะทางการขับเคลื่อนการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดเลย. *Journal of Inclusive and Innovative Education*, 2(3), 53-60 <https://so01.tcithaijo.org/index.php/cmujedu/article/view/167091/120558>
- วันดี สมมิตร. (2552). *ผลกระทบของการสอบระดับชาติขั้นพื้นฐานที่มีต่อพฤติกรรมการสอนของครูในเขต กรุงเทพมหานคร: การวิจัยแบบผสม*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล. (2562). *การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำ นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- วิเชียร เกตุสิงห์. (2538). *ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย: เรื่องง่ายๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้* ข่าวสารวิจัยการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักสารสนเทศทางการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สมบัติ ท้ายเรือคำ. (2553). *สถิติขั้นสูงสำหรับการวิจัยทางการศึกษา*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. (3rd ed.). New York, NY: Harper & Row.

ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2^{*}
The Needs for Drug Prevention and Solution Operations in Schools
under Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2

พัชร ทิทา และวานิช ประเสริฐพร

Patchara Titar and Vanich Prasertphorn

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย

Northeastern University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Patcharatitar@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา และ 3) ศึกษาแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้ปฏิบัติงานด้านยาเสพติด จำนวน 327 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบสัดส่วนตามขนาดโรงเรียน และกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของยามาเน ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้รับผิดชอบงานด้านยาเสพติดในสถานศึกษา จำนวน 3 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI_{modified}) และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$) ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$)

^{*}ได้รับบทความ: 22 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 3 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 8 ธันวาคม 2568

Received: April 22, 2025; Revised: December 3, 2025; Accepted: December 8, 2025

2. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา โดยมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI_{modified}) อยู่ระหว่าง 0.20-0.70

3. แนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านครูแกนนำ จำนวน 5 แนวทาง 2) ด้านการเฝ้าระวัง จำนวน 4 แนวทาง 3) ด้านการพัฒนา ระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด จำนวน 4 แนวทาง และ 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด จำนวน 5 แนวทาง

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น; การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด; สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน; การบริหารสถานศึกษา; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

Abstract

The purposes of this research were: 1) to examine the current and desired conditions of the prevention and resolution of drug problems in schools; 2) to identify the priority needs for developing the implementation of drug prevention and resolution in schools; and 3) to propose guidelines for the prevention and resolution of drug problems in schools under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 2. This study employed a quantitative research approach. The sample consisted of 327 school administrators and teachers responsible for drug-related work in schools. The sample size was determined using proportional stratified sampling based on school size and calculated according to Yamane's formula at a .05 level of sampling error. In addition, semi-structured interviews were conducted with three experts, including the Director of the Primary Educational Service Area Office, school principals, and personnel responsible for drug-related work in schools. The research instruments included a questionnaire and a semi-structured interview. The data were analyzed using mean, standard deviation, the modified Priority Needs Index (PNI_{modified}), and descriptive content analysis.

The research findings revealed that:

1. The overall current condition of the prevention and resolution of drug problems in schools was at a high level ($\bar{X} = 3.67$), while the overall desired condition was at the highest level ($\bar{X} = 4.52$).

2. The priority needs for developing the prevention and resolution of drug problems in schools showed modified Priority Needs Index (PNI_{modified}) values ranging from 0.20 to 0.70.

3. The guidelines for the prevention and resolution of drug problems in schools consisted of four aspects: 1) core teachers (five guidelines), 2) surveillance (four guidelines), 3) development of the drug prevention and resolution system (four guidelines), and 4) prevention and resolution of drug problems (five guidelines).

Keywords: Needs assessment; Drug prevention and intervention; Basic education schools; School administration; Primary educational service area office

1. บทนำ

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสังคมที่มีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษยชาติในระดับโลก แม้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะดำเนินการมาตรการป้องกันและแก้ไขอย่างต่อเนื่อง แต่สถานการณ์ดังกล่าวยังคงทวีความซับซ้อนและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง (ศูนย์บำบัดยาเสพติดเอกชนภูฟ้าเรสท์โฮม, 2566) รายงาน World Drug Report 2022 ระบุว่า ในปี พ.ศ. 2563 มีผู้ใช้ยาเสพติดทั่วโลกมากกว่า 284 ล้านคน และกลุ่มเยาวชนมีแนวโน้มเข้าสู่การใช้ยาเสพติดเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2022)

บริบทของประเทศไทยสะท้อนภาพปัญหาที่สอดคล้องกับสถานการณ์โลก โดยพบว่าคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2559-2563 (คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2563) ทั้งนี้ ปัจจัยที่เอื้อต่อการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนประกอบด้วยปัจจัยด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล สภาพครอบครัว และสภาพแวดล้อมทางสังคมซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบการศึกษาและการพัฒนาเยาวชนในระยะยาว

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดนโยบายและมาตรการสำคัญเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา อาทิ โครงการสถานศึกษาสีขาวและแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยและลดปัจจัยเสี่ยงในกลุ่มเด็กและเยาวชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560; สำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562) สำหรับพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ได้มีการนำนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย จัดทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) และดำเนินโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงอย่างเป็นระบบ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2, 2561)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการดำเนินงานตามนโยบายอย่างต่อเนื่อง แต่การขับเคลื่อนงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษายังคงเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร การบริหารจัดการ และความพร้อมของบุคลากร ส่งผลให้จำเป็นต้องมีการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น เพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 เพื่อเป็นข้อมูลเชิงวิชาการในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2
2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2
3. เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยเนื้อหาได้มาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ เอกสาร วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยใช้องค์ประกอบเนื้อหา 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 2) ด้านการพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 3) ด้านครูแกนนำ 4) ด้านการเฝ้าระวัง
2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 จำนวน ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 232 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,555 คน รวม 1,787 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2, 2566) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 42 คน ครูผู้สอน จำนวน 285 คน รวมเป็น 327 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตร Yamane (1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม 0.05 ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling)
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check list) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับ

การศึกษา ตำแหน่ง ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 2) ด้านการพัฒนากระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด 3) ด้านครูแกนนำ 4) ด้านการเฝ้าระวัง และตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรอบรู้ ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา จำนวน 3 คน จำแนกเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และครูผู้รับผิดชอบงานด้านยาเสพติดในสถานศึกษา เพื่อนำไปวิเคราะห์และสรุปเป็นแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2

5. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ มีขั้นตอน ดังนี้ 1) การสร้างแบบสอบถาม สร้างแบบสอบถาม จากการรวบรวมข้อมูลแนวคิด วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาจากตารางสังเคราะห์ ตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน นำไปปรึกษาและตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบ และนำข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาไปปรับปรุงแก้ไข นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงและแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในสถานศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้หาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบถาม ด้วยวิธีการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item-Total Correlation) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม และ นำแบบสอบถามที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อมาวิเคราะห์หาค่า ความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) เกณฑ์ที่กำหนด คือ ตั้งแต่ 0.75 ขึ้นไป และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยต่อไป 2) การสร้างแบบสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดขอบเขตคำถามตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ตามมาตรการดำเนินงานทั้ง 4 ด้าน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ไปวิเคราะห์การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อย ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากต้นสังกัด ออกหนังสือถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง 2) นำหนังสือแนบนำตัวผู้วิจัยถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน

การส่งแบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ผ่านระบบ e-office ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ไปยังโรงเรียนต่างๆ ทั้งสิ้นจำนวน 29 โรงเรียน โดยแบบสอบถามจะมี QR Code เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถาม สแกนเข้าไปตอบแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Form และ 3) เก็บรวบรวมแบบสอบถาม ตรวจสอบความครบถ้วน สมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามการวิจัย ในไฟล์ Spreadsheet ที่ถูกเก็บไว้ใน Drive ของผู้วิจัย ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวน 327 คน คิดเป็นร้อยละ 100 และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ต่อไป

7. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป มาวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามแต่ละตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ จำนวนและร้อยละ ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยใช้สถิติได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลความหมายโดยเทียบกับเกณฑ์สัมบูรณ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2555, หน้า 42-43) ซึ่งแบ่งค่าช่วงคะแนนเป็นช่วงๆ

8. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพื้นฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม หรือค่าสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC: Index of item objective congruence) ค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความต้องการจำเป็น และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ผู้วิจัยได้สรุปผลวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.67) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากจำนวน 3 ด้าน และระดับปานกลางจำนวน 1 ด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ด้านการพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ด้านการเฝ้าระวัง และด้านครูแกนนำ ตามลำดับสภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.52) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน และระดับมาก 1 ด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านครูแกนนำ ด้านการพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไข

ปัญหายาเสพติด ด้านการเฝ้าระวัง และด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ตามลำดับ

2. ความต้องการจำเป็น (PNImodified) ในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 โดยภาพรวมพบว่า ดัชนี ความต้องการจำเป็นเฉลี่ยเท่ากับ 0.24 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านครู แกนนำ ด้านการเฝ้าระวัง ด้านการพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และด้านการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด

3. แนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ที่ได้จากการสัมภาษณ์ สรุปได้ ดังนี้ 1) ด้านครูแกนนำ (1) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาดำเนินการสอนเรื่องยาเสพติดในหลักสูตรของสถานศึกษารวมถึงจัดการ ป้องกันยาเสพติดสอดแทรกไว้ในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระวิชา มีแผนการสอน กิจกรรมนักเรียน และบันทึกผลการจัดกิจกรรม (2) พนักงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา (พสน.) เป็นแกนนำในแต่ละโรงเรียนในการดำเนินงานด้านยาเสพติด (3) สนับสนุนให้มีพนักงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ความประพฤตินักเรียนและนักศึกษาโรงเรียนละ 1 คน โดย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ชัยภูมิ เขต 2 อบรมให้ฟรี 2) ด้านการเฝ้าระวัง ดังนี้ (1) ประชุมผู้ปกครอง และผู้ประกอบการร้านค้าเพื่อ ขอความร่วมมือสอดส่องดูแลและช่วยกันตรวจตราในเรื่องของยาเสพติดและบุหรี่ไฟฟ้ารวมถึงประสานกับ ผู้นำชุมชนให้ช่วยสอดส่องดูแล (2) พนักงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา (พสน.) ออกปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันยาเสพติด และพานักเรียนกลับเข้าสู่ห้องเรียน (3) ส่งเสริมให้นักเรียนมี กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กีฬา ดนตรี และนันทนาการต่างๆ 3) ด้านการพัฒนาระบบการป้องกันและ แก้ไขปัญหายาเสพติด มอบนโยบายให้ครูประจำชั้นคัดกรอง สังเกตนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและจัดทำข้อมูล นักเรียนรายบุคคลและใช้เครื่องมือคัดกรอง เช่น SDQ คัดกรองนักเรียนโดยจำแนกเป็นกลุ่มปลอดภัย กลุ่ม เสี่ยง กลุ่มเสพ กลุ่มติด กลุ่มค้า ปีการศึกษาละ 2 ครั้ง รายงานสถานการณ์ใช้ยาเสพติดในระบบ CATAS ภาคเรียนละ 1 ครั้ง 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานที่ ชัดเจน ครอบคลุม 5 ด้านหลัก การป้องกันและเฝ้าระวังเด็ก การคุ้มครองเด็ก การส่งเสริมและพัฒนาเด็ก การมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน และการติดตามด้วยกระบวนการเชิงบวก จัดทำโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัยยาเสพติดและอบายมุขอย่างต่อเนื่องทุกปีการศึกษา จัดทำ MOU กับ ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับ อำเภอ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ร่วมมือกับส่วนราชการ

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง ความต้องการจำเป็นในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถาน ศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยสะท้อนว่าสภาพปัจจุบันของการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารและครูตระหนักถึงความสำคัญของการป้องกันปัญหายาเสพติด แต่การดำเนินงานจริงยังมีข้อจำกัดด้านความต่อเนื่องและการบูรณาการเชิงระบบ โดยเฉพาะบทบาทของครูแกนนำและการเฝ้าระวังเชิงรุก ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า อาจเกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น สื่อออนไลน์และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเข้าถึงสารเสพติด รวมถึงข้อจำกัดด้านความรู้ ทักษะ และภาระงานของครู ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพัชรินทร์ ขมภูวิเศษ และคณะ (2565, หน้า 785-789) ที่ชี้ว่าปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัยทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน

2. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (PNI modified) ชี้ให้เห็นว่าด้านครูแกนนำเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก สะท้อนถึงบทบาทสำคัญของครูในฐานะผู้ใกล้ชิดนักเรียนและเป็นกลไกหลักในการเฝ้าระวัง ป้องกัน และให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่กลุ่มเสี่ยง ขณะที่ด้านการเฝ้าระวังและการพัฒนาระบบยังต้องอาศัยการสนับสนุนเชิงนโยบายและความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนางานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาควรมุ่งจากการเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร ควบคู่กับการพัฒนาระบบข้อมูล การคัดกรอง และการติดตามช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวสันต์ ปวนปันวัง (2566, หน้า 963-967) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการจัดการพื้นที่เสี่ยงให้ปลอดภัย

3. การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่สังเคราะห์ได้ 4 ด้าน สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาไม่ใช่ภารกิจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หากแต่ต้องอาศัยการทำงานเชิงระบบ ตั้งแต่การบูรณาการเนื้อหาในหลักสูตร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การจัดระบบเฝ้าระวัง ไปจนถึงการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า การนำแนวทางดังกล่าวไปใช้จะช่วยยกระดับการดำเนินงานจากการแก้ปัญหาเชิงรับไปสู่การป้องกันเชิงรุก และสร้างความยั่งยืนในการดูแลนักเรียนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและผลการวิจัยของณัฐภูมิ บุตรธนู (2565) และพยอม ใจสะอาด (2553)

สรุปเชิงสังเคราะห์ของการอภิปรายผล การวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นเชิงสังเคราะห์ว่า การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 มีพื้นฐานการดำเนินงานอยู่ในระดับที่ค่อนข้างดี แต่ยังคงมีช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะในด้านบทบาทของครูแกนนำ การเฝ้าระวังเชิงรุก และการพัฒนาระบบการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสะท้อนให้เห็นว่าการเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร และการจัดกลไกการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเชิงป้องกันเป็นประเด็นเร่งด่วนที่ควรได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก

ผู้วิจัยสังเคราะห์ว่า การขับเคลื่อนงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องดำเนินการในลักษณะเชิงระบบและเชิงบูรณาการ โดยเริ่มจากการพัฒนาครูแกนนำให้มีความรู้ ทักษะ และบทบาทที่ชัดเจน ควบคู่กับการสร้างระบบเฝ้าระวังและคัดกรองที่มีประสิทธิภาพ และการเชื่อมโยงความร่วมมือกับครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แนวทางทั้ง 4 ด้านที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จึงมีข้อเสนอเชิงปฏิบัติ หากแต่เป็นกรอบแนวคิดเชิงกลไกที่สามารถนำไปใช้เป็นฐานในการวางแผนนโยบายและการดำเนินการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างยั่งยืนในอนาคต

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สถานศึกษาควรบูรณาการการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และทักษะชีวิต เพื่อให้นักเรียนสามารถตัดสินใจหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยจัดให้มีระบบเฝ้าระวัง การคัดกรอง การติดตามช่วยเหลือ และการให้คำปรึกษาที่ชัดเจนและต่อเนื่อง

1.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และสื่อประชาสัมพันธ์ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพครูแกนนำและเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หรือการวิจัยเชิงพัฒนา เพื่อทดลองนำแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในสถานศึกษาจริง และศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อพฤติกรรมของนักเรียนและระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระยะยาว

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 จำเป็นต้องดำเนินการในลักษณะเชิงระบบและเชิงบูรณาการ โดยมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภายในสถานศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยสะท้อนว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษายังมี

ความต้องการการพัฒนาในด้านความรู้ ทักษะ และบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนในการป้องกัน ฝ่าละออง และช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การบริหารจัดการด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจำเป็นต้องมีโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน มีระบบฝ่าละออง คัดกรอง ติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อมโยงการทำงานของครูแกนนำ ระบบข้อมูล และนโยบายของสถานศึกษาเข้าด้วยกัน อย่างเป็นรูปธรรม การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยลดช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ และเพิ่มความสามารถของสถานศึกษาในการรับมือกับปัญหายาเสพติดได้อย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยยังได้ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากสถานศึกษาเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภายนอก ได้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานด้านความมั่นคง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการฝ่าละออง การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ องค์ความรู้ส่วนนี้สะท้อนถึงความจำเป็นของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบภาคี เพื่อเสริมพลังให้การดำเนินงานในสถานศึกษาเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน

ดังนั้น องค์ความรู้จากงานวิจัยครั้งนี้สามารถสังเคราะห์เป็นแนวคิดเชิงระบบว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ต้องประกอบด้วย 3 มิติหลัก ได้แก่ (1) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรภายในโรงเรียน (2) การบริหารจัดการและระบบสนับสนุนที่ชัดเจน และ (3) การมีส่วนร่วมของเครือข่ายภายนอกอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนานโยบายและแนวทางปฏิบัติด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในบริบทที่คล้ายคลึงกันได้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แนวทางการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดภัย เสพติดและ อายุมข*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2563). *แผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด แห่งชาติ พ.ศ. 2563-2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.)
- ณัฐวุฒิ บุตรธนู. (2565). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของสถาน ศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3*. (วิทยานิพนธ์การ ศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2555). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พยอม ใจสะอาด. (2553). *สภาพปัญหาการดำเนินงานและแนวทางการป้องกันยาเสพติดในสถาน ศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 1*. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พัชรินทร์ ชมภูวิเศษ, อธิรัตน์ เหล่าคมพุดาจารย์ และจิรัชญา เหล่าคมพุดาจารย์. (2565). *แนวทาง การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนแห่งหนึ่งในจังหวัดชัยภูมิ*. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(1), 785-789.
- วสันต์ ปวนปันวงศ์. (2566). *นโยบายและมาตรการของสถานศึกษาในการป้องกันและการแก้ไขปัญห ยาเสพติดของเยาวชนในพื้นที่ชายแดน อำเภอมะนัง จังหวัดตาก*. *วารสารมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 42(6), 963-967.
- ศูนย์บำบัดยาเสพติดเอกชนภูฟ้าเรสโฮม. (2566). *ข้อมูลสถานการณ์และการบำบัดยาเสพติด*. เข้าถึงได้ จาก https://www.phufaresthome.com/blog/world-drug-report-2022-summary/?utm_source=chatgpt.com
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. (2561). *แผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญห ยาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2*. ชัยภูมิ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2.
- _____. (2566). *ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา ปีการศึกษา 2566*. ชัยภูมิ: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2.
- สำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *รายงานผลการติดตามและประเมินผล การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

- United Nations Office on Drugs and Crime. (2022). *World drug report 2022*. Vienna, Austria: United Nations publication..
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. (3rd ed.). New York, NY: Harper & Row.

การพัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการ ของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรใน ประเทศไทย *

Development of Information Technology Utilization Model for Academic affairs Administration of Early Childhood Level in Medium- sized Schools under the Foundation of the Church of Christ in Thailand

สุวิมล จันทวิสูตร, อภินันต์ อันทวิสิน และ พัชรภรณ์ ดวงชื่น

Suvimon Juntawisut, Apinun Untaweasin and Patcharaporn Duangchurn

คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน, ประเทศไทย

Multidisciplinary College Christian University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: 644suvimon@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง 2) ออกแบบและสร้างรูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัย 3) การทดลองใช้รูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ 4) ศึกษาผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบวิจัยและพัฒนา (R&D) ประชากรที่ใช้ ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 8 โรงเรียน สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ผู้ให้ข้อมูลโรงละ 5 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ และครูปฐมวัย รวม 40 คน เลือกแบบเจาะจง และใช้โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยเป็นโรงเรียนปฏิบัติการทดลอง ได้แก่ ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ และครูปฐมวัย รวม 12 คน เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นสภาพปัญหา แบบประเมินรูปแบบและแบบประเมินผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าที (t-test dependent)

*ได้รับบทความ: 10 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 25 พฤศจิกายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 30 พฤศจิกายน 2568

Received: April 10, 2025; Revised: November 25, 2025; Accepted: November 30, 2025

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศึกษาสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย พบว่า ภาพรวมมีสภาพปัญหาระดับมาก ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.52) เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการนิเทศกำกับติดตาม ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.51) ด้านการประเมิน ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.51) ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.54) และด้านการวางแผน ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.52)
2. ออกแบบและสร้างรูปแบบ พบว่า มีรูปแบบการดำเนินการ ดังนี้ 1) การวางแผน 2) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 3) การนิเทศกำกับติดตาม 4) การประเมิน
3. ผลการเปรียบเทียบผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่าหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
4. ผลการใช้รูปแบบ ด้านประสิทธิผล และคุณค่า อยู่ในระดับมากที่สุด และประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการ; การบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย; โรงเรียนขนาดกลาง; รูปแบบการบริหารงานวิชาการ; มุลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย

Abstract

This research aimed to 1) study the current state of information technology utilization for academic administration in medium-sized early childhood schools, 2) design and develop a model for IT utilization in early childhood academic administration, 3) experimentally implement the developed model, and 4) evaluate the model's effectiveness, efficiency, and value. The study employed a Research and Development (R&D) methodology. The population consisted of 8 medium-sized schools under the Church of Christ in Thailand Foundation. Data was collected from 5 informants per school, totaling 40 individuals, including directors, academic assistants, and early childhood teachers, who were selected by purposive sampling. Wattana Wittaya Academy was chosen as the experimental school, with 12 participants: the director, academic assistants, and early childhood teachers. Data collection tools included questionnaires on current problems, a model evaluation form, and a form to assess the model's effectiveness, efficiency, and value. Statistical analyses included percentage, mean, standard deviation, and dependent t-tests.

The research findings revealed that:

1. Current State of IT Utilization for Early Childhood Academic Administration: Overall, the problems encountered were at a high level ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.52). Ranked from highest to lowest mean, these were: supervision and monitoring ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.51), evaluation ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.51), learning experience management ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.54), and planning ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.52).
2. Model Design and Development: The developed model comprised four operational components: 1) Planning, 2) Learning Experience Management, 3) Supervision and Monitoring, and 4) Evaluation.
3. Comparison of Experimental Results: The post-experiment scores were significantly higher than the pre-experiment scores at the .01 statistical level.
4. Model Evaluation: The model's effectiveness and value were rated at the highest level, while its efficiency was at a high level.

Keywords: Information technology for academic administration; Early childhood academic administration; Medium-sized schools; Academic administration model; The church of christ in thailand foundation

1. บทนำ

ในยุคสังคมดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดเก็บ การประมวลผล และการสื่อสารข้อมูล ซึ่งส่งผลให้ทุกภาคส่วนรวมถึงภาคการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนากลไกการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน โดยเฉพาะด้านการบริหารงานวิชาการซึ่งถือเป็นหัวใจของสถานศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

นโยบายด้านการศึกษาของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ที่มุ่งเน้นการจัดระบบการศึกษามีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการเข้าถึงอย่างทั่วถึง และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ตลอดจนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 และนโยบายด้านการศึกษาระดับพื้นฐานที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการและการจัดการ

เรียนการสอน เพื่อรองรับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

สำหรับการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การบริหารงานวิชาการจำเป็นต้องอาศัยระบบข้อมูลที่มีความถูกต้อง เป็นปัจจุบัน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ทั้งในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ การวัดและประเมินผล การนิเทศ และการพัฒนาหลักสูตร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสมในระดับปฐมวัยจึงต้องคำนึงถึงพัฒนาการของเด็ก ความเหมาะสมของสื่อ และบทบาทของครูผู้สอนควบคู่กันไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545; สายสุตา ปันตระกูล, กาญจนา เผือกคง, และ ปรีศนา มัชฌิมา, 2557, หน้า 81-91)

ในบริบทของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ซึ่งเป็นสถานศึกษาเอกชนที่มีอัตลักษณ์และบริบทการบริหารจัดการเฉพาะด้าน จากผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด พบว่า แม้หลายโรงเรียนจะมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนจนเกิดประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในระดับปฐมวัย เช่น การจัดเก็บข้อมูล การเชื่อมโยงข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจ และการสนับสนุนการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กอย่างเต็มศักยภาพ

ดังนั้น เพื่อให้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย มีความเป็นระบบ เกิดประสิทธิภาพ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาารูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัย โดยมุ่งหวังให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทสถานศึกษา สามารถสนับสนุนการบริหารจัดการ การจัดประสบการณ์เรียนรู้ การนิเทศ และการประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทยระหว่างก่อนและหลังการทดลอง
4. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักร ในประเทศไทย ด้านประสิทธิภาพ

ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่า

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผสานการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1.1 วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและประสิทธิผลของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย และเพื่อประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และคุณค่าของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ โรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย จำนวน 8 โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลจากแต่ละโรงเรียนจำนวนโรงเรียนละ 5 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ 1 คน และครูผู้สอนระดับปฐมวัย 3 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มทดลอง ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ 1 คน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ 1 คน และครูผู้สอนระดับปฐมวัย 10 คน เลือกโดยการสุ่มแบบเจาะจง เพื่อใช้ในการทดลองรูปแบบ

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย 2) แบบประเมินก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบ 3) แบบประเมินผลการใช้รูปแบบในด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และคุณค่า เครื่องมือพัฒนาจากการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) แนวคิดการบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ (Management by Objectives: MBO) ของ Drucker (1954) 2) แนวคิดการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา 3) แนวคิดการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการ ซึ่งครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การนิเทศ และการวางแผนงานวิชาการ 4) กระบวนการบริหารงานวิชาการ 6 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย การวางแผน การดำเนินการ การนิเทศติดตาม การประเมินผล และการรายงานผล

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (IOC) โดยการแปลผลค่าเฉลี่ยใช้เกณฑ์ของ Best (1997)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2.1 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเข้าใจ มุมมอง และประสบการณ์ของผู้บริหารและครูในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย และนำข้อมูลเชิงลึกมาสังเคราะห์เพื่อพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ 1 คน และครูผู้สอนระดับปฐมวัย 10 คน ของโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย รวมจำนวน 12 คน คัดเลือกแบบเจาะจง

2.3 เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพ ได้แก่ 1) แบบสอบถามความคิดเห็นเชิงคุณภาพ 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 3) แบบประเมินการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่าเครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ สังเคราะห์ประเด็น และสรุปสาระสำคัญที่สะท้อนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. ผลการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการนิเทศกำกับติดตามด้านการประเมิน ด้านการวางแผน และด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย (n = 40)

สภาพปัญหา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับปัญหา
1. การวางแผน	4.14	0.52	มาก
2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้	4.17	0.54	มาก
3. การนิเทศกำกับติดตาม	4.31	0.51	มาก
4. การประเมิน	4.28	0.59	มาก
รวมเฉลี่ย	4.22	0.52	มาก

2. ผลการออกแบบและสร้างรูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิต่างศาสนาคริสต์จักรในประเทศไทย ผู้วิจัยทำการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัย และได้นำมาบูรณาการเป็นกรอบความคิดเชิงทฤษฎีในการวิจัยครั้งนี้ หลักการบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ (Management by Objectives) หรือ MBO ของ ปีเตอร์ ดรักเกอร์ (Peter F. Drucker, 1954) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน ได้แก่ พิพัฒน์พงศ์ ม่วงกล้า และพินลพรรณ เพชรสมบัติ (2564, หน้า 271-282) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 สุริยวัลย์ ขวัญเมือง, ญาณิศา บุญจิตร, และโสภณ เพ็ชรพวง (2566) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาระบบสารสนเทศงานวิชาการ โรงเรียนอนุบาลชนะพร อำเภอลำลูกเกด จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบุญเชิด ชำนิศาสตร์ (2556, 134-146) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการในการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี จึงได้นำมาทำการสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการ ในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิต่างศาสนาคริสต์จักรในประเทศไทย โดยมี รูปแบบ PPSE Model ดังนี้ 1) การวางแผน 2) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 3) การนิเทศกำกับติดตาม 4) การประเมิน

3. ทดลองใช้รูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิต่างศาสนาคริสต์จักรในประเทศไทยระหว่างก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ค่าความแตกต่างก่อนการทดลองใช้รูปแบบ โดยรวมเท่ากับ 2.86 ค่าความแตกต่างหลังการทดลองใช้รูปแบบ โดยรวมเท่ากับ 4.70 มีค่าความแตกต่างโดยรวมเท่ากับ 2.45 และค่าเพิ่มทวีคูณโดยรวมเท่ากับ 4.90 จึงนำไปเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการทดลอง โดยกลุ่มทดลองใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิต่างศาสนาคริสต์จักรในประเทศไทยในโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย จำนวน 12 คน มีค่าเฉลี่ยก่อนการทดลอง เท่ากับ 2.86 และหลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.70 ผลการเปรียบเทียบการทดลองใช้รูปแบบระหว่างก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ค่า t-value มีค่าเท่ากับ 11.60 ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ผลการใช้รูปแบบด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการ ระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลางสังกัดมูลนิธิต่างศาสนาคริสต์จักรในประเทศไทย ปรากฏผลในทุกด้านอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยด้านคุณค่าและด้านประสิทธิผลมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านประสิทธิภาพ ภาพรวมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านคุณค่า ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.42) ด้านประสิทธิผล ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.39) และด้านประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.26)

ตารางที่ 2 การประเมินด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และด้านคุณค่าของรูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการของระดับปฐมวัยในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย

รายการที่ประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการประเมิน
ด้านประสิทธิภาพ	4.54	0.39	ระดับมากที่สุด
ด้านประสิทธิผล	4.56	0.26	ระดับมากที่สุด
ด้านคุณค่า	4.65	0.42	ระดับมากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.58	0.41	ระดับมากที่สุด

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยและผลการวิจัยที่ค้นพบ โดยสังเคราะห์เหตุผลเชิงระบบของการพัฒนารูปแบบและผลที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. สภาพระดับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การนิเทศกำกับติดตาม และการประเมิน สะท้อนว่าโรงเรียนในสังกัดมีความพยายามนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุน งานติดตามคุณภาพ และ งานประเมิน ซึ่งเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์อยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาคำอธิบายเชิงบริบท (ข้อมูลการจัดกระจาย ขาดฐานข้อมูลกลาง และขาดการเชื่อมโยงข้อมูล) ผู้วิจัยสังเคราะห์ว่า ระดับการใช้ที่อยู่ในเกณฑ์มาก ไม่ได้หมายถึงการใช้ที่เป็นระบบทั้งหมด แต่สะท้อนการใช้เป็นรายกิจกรรม รายเครื่องมือ มากกว่าการใช้แบบบูรณาการทั้งระบบจึงทำให้ยังเกิดความล่าช้า และความไม่เป็นมาตรฐานในบางโรงเรียน โดยเฉพาะงานข้อมูลเด็กปฐมวัยที่ต้องการความต่อเนื่องและความเที่ยงตรงของหลักฐานพัฒนาการข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดว่าการใช้เทคโนโลยีในการบริหารช่วยเพิ่มความรวดเร็ว ความแม่นยำ และการตัดสินใจของผู้บริหาร หากมีระบบและทักษะดิจิทัลรองรับอย่างเหมาะสม (กฤติภัทรกร ศิริภัทรนิธิโกศล, 2563) และสอดคล้องกับงานที่ชี้ว่าเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญของการนิเทศภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา (จักรกฤษณ์ กังหัน, 2565)

2. รูปแบบ PPSE Model มีความสอดคล้องเชิงตรรกะกับงานวิชาการปฐมวัยและแนวคิดการบริหาร รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 ขั้นตอน วางแผน จัดประสบการณ์นิเทศ ประเมิน ซึ่งเป็น แกนวงจรบริหารงานวิชาการที่สามารถกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดได้ชัดเจนตามแนวคิด MBO ของ Drucker (1954) และเมื่อเทียบกับแนวคิดงานวิจัยเดิมด้านการบริหารงานวิชาการปฐมวัย พบว่าขั้นตอนของรูปแบบมีลักษณะเป็นกลไกที่ครอบคลุมการปฏิบัติงานหลักและการกำกับคุณภาพ ซึ่งช่วยเชื่อมการทำงาน

จริงของครูปฐมวัย เข้ากับ ระบบข้อมูลและการตัดสินใจเชิงบริหารได้เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดขั้นตอนงานวิชาการที่เน้นการวางแผน การนิเทศ และการประเมินเป็นกลไกประกันคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (บุญเชิด ชำนิศาสตร์, 2556, หน้า 134-146)

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ ผลการทดลองใช้รูปแบบกับกลุ่มทดลองพบว่า ค่าเฉลี่ยหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สะท้อนว่า รูปแบบ PPSE Model สามารถยกระดับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการได้จริง ผู้วิจัยสังเคราะห์ว่า ความสำเร็จของการทดลองเกิดจาก (1) การกำหนดแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน (2) ขั้นตอนของรูปแบบไม่ซับซ้อนและสอดคล้องกับงานประจำของโรงเรียน (3) กลุ่มทดลองเข้าใจวัตถุประสงค์และบทบาทของตน ทำให้สามารถใช้รูปแบบได้ต่อเนื่องข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานที่ชี้ว่าความพร้อมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการบริหารงานวิชาการโดยใช้ ICT ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา (อรรถพร จินะวัฒน์, 2560)

4. ผลการประเมินรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด (ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล คุณค่า) พบว่ารูปแบบได้รับการประเมินในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเฉพาะด้าน คุณค่า และ ประสิทธิผล ผู้วิจัยสังเคราะห์ว่า รูปแบบนี้สร้างคุณค่าเชิงระบบ คือทำให้ข้อมูลวิชาการปฐมวัยถูกจัดเก็บและเข้าถึงได้ง่ายขึ้นลดการทำงานซ้ำซ้อน เพิ่มความต่อเนื่องของข้อมูล และเอื้อต่อการสื่อสารร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง (ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง) ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของงานปฐมวัยที่ต้องดูแลพัฒนาการรายบุคคลนอกจากนี้ผลด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลยังสะท้อนความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องประสิทธิภาพในฐานะ การดำเนินงานตามแผนอย่างคุ้มค่า (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2560) และประสิทธิผลในฐานะระดับการบรรลุเป้าหมายขององค์การ (Hoy & Miskel, 1991; ญัฐวัชร จันทโรธรณ์ และพงษ์ศักดิ์ พัวพรพงษ์, 2563, หน้า 1-9) รวมถึง คุณค่าที่เกิดจากการยอมรับความเหมาะสม/ความจำเป็นของสิ่งนั้นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือการทำงาน (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2565)

สรุปเชิงสังเคราะห์ของการอภิปรายผลครั้งนี้ สะท้อนเชิงสังเคราะห์ว่า แม้โรงเรียนขนาดกลางในสังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทยจะมีระดับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการปฐมวัยอยู่ในระดับมาก แต่ยังมีข้อจำกัดเชิงระบบด้านฐานข้อมูลกลางและการเชื่อมโยงข้อมูลซึ่งส่งผลต่อความต่อเนื่องและมาตรฐานของงานวิชาการปฐมวัย การพัฒนารูปแบบ PPSE Model จึงทำหน้าที่เป็นกลไกบูรณาการงานหลัก (วางแผน-จัดประสบการณ์-นิเทศ-ประเมิน) ให้เชื่อมเข้ากับการใช้เทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ และผลการทดลองใช้ยืนยันว่ารูปแบบสามารถยกระดับการดำเนินงานได้จริง ทั้งยังได้รับการประเมินด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่าในระดับสูงมาก จึงมีศักยภาพในการขยายผลเพื่อยกระดับการบริหารงานวิชาการปฐมวัยในบริบทโรงเรียนเอกชนที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้ อย่างเป็นรูปธรรม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านการนิเทศ กำกับ ติดตาม ควรพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการนิเทศ กำกับ ติดตามอย่างเป็นระบบ โดยจัดอบรม/พี่เลี้ยงการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์และเครื่องมือดิจิทัลในการนิเทศ เช่น ระบบบันทึกหลักฐานการสอนแบบออนไลน์ การติดตามความก้าวหน้า และการสื่อสารสะท้อนผล เพื่อเพิ่มความคล่องตัวและความทันสมัยของการนิเทศให้สอดคล้องกับการดำเนินงานระดับปฐมวัย

1.2 ด้านการประเมิน ควรพัฒนาเครื่องมือประเมินให้มีความหลากหลาย ครอบคลุม และมีเกณฑ์มาตรฐานที่ชัดเจน โดยเชื่อมโยงกับเป้าหมายการจัดประสบการณ์เรียนรู้ปฐมวัย เช่น (1) การประเมินพัฒนาการเด็ก (รายบุคคล/รายด้าน) (2) การประเมินการใช้เทคโนโลยีของครูและคุณภาพสื่อ (3) การประเมินคุณภาพข้อมูลและการบันทึกหลักฐานและควรนำผลประเมินไปใช้ปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตามวงจรของรูปแบบ

1.3 ด้านการวางแผน ควรจัดทำแผนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศระยะสั้น ระยะยาวให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจของโรงเรียน โดยกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด งบประมาณ และผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน รวมทั้งสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนทรัพยากรและความต่อเนื่องของระบบ เช่น การจัดซื้อ บำรุงรักษา และพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลาง

1.4 ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรส่งเสริมให้ครูพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลที่เหมาะสมกับวัย มีความหลากหลายและน่าสนใจ เพื่อยกระดับการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างสมดุล โดยสนับสนุนการใช้สื่อ/แอปพลิเคชัน/วิดีโอ/กิจกรรมดิจิทัลที่ปลอดภัยและเหมาะสม พร้อมจัดระบบแลกเปลี่ยนสื่อและแนวปฏิบัติที่ดีร่วมกันภายในโรงเรียน

1.5 การขับเคลื่อน PPSE Model อย่างต่อเนื่อง (ภาพรวมการนำไปใช้) ผู้บริหารควรกำหนดแผนปฏิบัติการ เพื่อขับเคลื่อน PPSE Model ในระดับปฐมวัยอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน เครื่องมือสนับสนุน และรูปแบบติดตามผลให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา เพื่อให้เกิดผลด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่าอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรพัฒนารูปแบบให้สามารถประยุกต์ใช้ได้กับบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา (ไม่จำกัดเฉพาะงานวิชาการปฐมวัย) พร้อมจัดทำคู่มือ/แผนปฏิบัติการที่ละเอียดรองรับการดำเนินงานของแต่ละสายงาน เพื่อให้การใช้รูปแบบเกิดความต่อเนื่องทั้งระบบ

2.2 ควรศึกษาผลการนำ PPSE Model ไปใช้ในสถานศึกษาหรือหน่วยงานอื่นที่มีบริบทแตกต่างกัน (เช่น โรงเรียนขนาดเล็ก/ขนาดใหญ่ หรือสังกัดอื่น) เพื่อทดสอบความทั่วไปของรูปแบบและปัจจัย

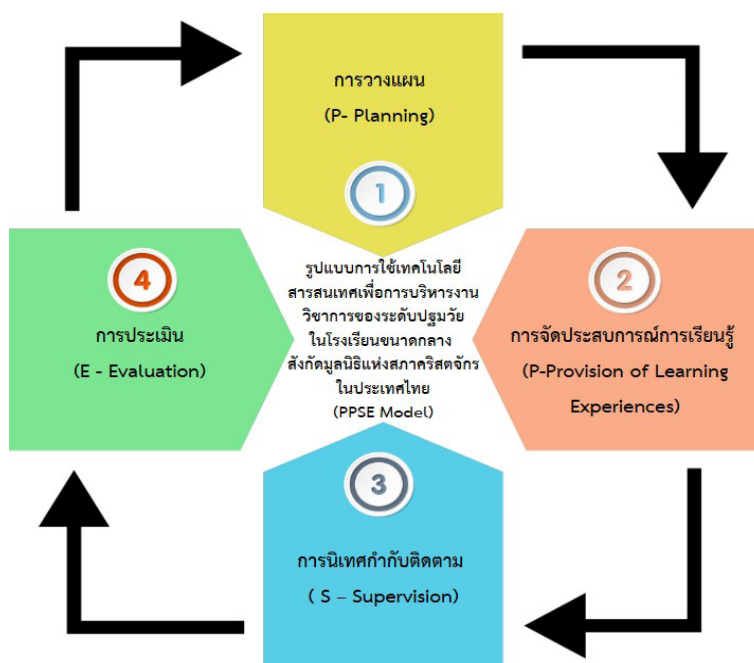

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จ

2.3 การวิจัยเชิงพัฒนาต่อเนื่อง โดยขยายระยะเวลาทดลองใช้รูปแบบให้เหมาะสม และติดตามผลเชิงประจักษ์ด้านคุณภาพข้อมูล ผลลัพธ์การบริหารงานวิชาการ และผลต่อการจัดประสบการณ์เรียนรู้ระดับปฐมวัย เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของรูปแบบ

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในรูปของ รูปแบบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย (PPSE Model) ซึ่งเป็นนวัตกรรมเชิงกระบวนการที่ช่วยยกระดับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย โดยรูปแบบประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ ได้แก่ การวางแผน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การนิเทศกำกับติดตาม และการประเมิน ผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่ามีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณค่าอยู่ในระดับมากที่สุด และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบท และรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กฤติภัทรกร ศิริภัทรนิธิโกติน, จรัส อติวิทยากรณ์ และนิรันดร์ จุลทรัพย์. (2564). การใช้เทคโนโลยีในการบริหารสถานศึกษาในยุควิถีใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. *การประชุมหาญวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 12*, 25 มิถุนายน 2564 (หน้า 1344-1361). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- จักรกฤษณ์ กังหัน. (2565). *สภาพและแนวทางการดำเนินการนิเทศภายในโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดแพร่*. (การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2560). *การบริหารงานวิชาการและการนิเทศภายในสถานศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณัฐวัชร จันทโรธรณ์ และพงษ์ศักดิ์ พัวพรพงษ์. (2563). ประสิทธิภาพขององค์การ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ*, 9(2), 1-9. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/NBU/article/view/245301>
- บุญเชิด ขำนิศาตร์. (2556). การพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการ ในการจัดการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 10(2), 134-146.
- พิพัฒน์พงศ์ ม่วงกล้า และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ. (2564). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2. *วารสารมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, 13(1), 271-282.
- สายสุดา ปันตระกูล, กาญจนา เผือกคง และปริศนา มัชฌิมา. (2557). การศึกษาสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอนระดับอนุบาลในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 19(2), 81-91.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *มาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- _____. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545)*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. เข้าถึงได้จาก <https://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1540>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2565). *การนำเสนอคุณค่า: บทสำรวจเชิงทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรีย์วัลย์ ขวัญเมือง, ญาณิศา บุญจิตร และโสภณ เพ็ชรพวง. (2566). *การพัฒนาระบบสารสนเทศงานวิชาการ โรงเรียนอนุบาลชนะพร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. (การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต). สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- อรณพ จินะวัฒน์. (2560). *การบริหารงานวิชาการโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Best, J. W. (1997). *Research in education*. (7th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Drucker, P. F. (1954). *The practice of management*. New York, NY: Harper & Row.
- Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (1991). *Educational administration: Theory, research, and practice*. (4th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5*
Guidelines for Developing Academic Leadership of School Administrators
in the Digital Era under Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5

วิไลรัตน์ นนท์ตรี และวานิช ประเสริฐพร

Wilairat Nontree and Vanich Prasertphorn

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย

Northeastern University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: laiwilairat@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล และ 2) เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารและรองผู้อำนวยการสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ จำนวน 97 คน และครูวิชาการ จำนวน 117 คน รวมทั้งสิ้น 214 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาร์โร ยามาเน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยลำดับความต้องการจำเป็น ได้แก่ การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก การนิเทศการศึกษาที่หลากหลาย การกำหนดภารกิจและเป้าหมายที่ท้าทาย การจัดการเรียนการสอนเชิงรุก และการบริหารจัดการหลักสูตรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

*ได้รับบทความ: 17 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 8 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 16 ธันวาคม 2568

Received: April 17, 2025; Revised: December 8, 2025; Accepted: December 16, 2025

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ประกอบด้วย 6 ด้าน รวม 30 แนวทาง โดยแต่ละด้านมี 5 แนวทาง ครอบคลุมการพัฒนาสื่อนวัตกรรม การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก การนิเทศการศึกษาที่หลากหลาย การกำหนดภารกิจและเป้าหมายที่ท้าทาย การจัดการเรียนการสอนเชิงรุก และการบริหารจัดการหลักสูตรให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; ภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were: 1) to investigate the current conditions, desirable conditions, and necessary needs for developing the academic leadership of school administrators in the digital era, and 2) to propose guidelines for developing academic leadership in the digital era. This study employed a mixed-methods research design. The sample consisted of 97 school administrators and deputy administrators in charge of academic affairs, and 117 academic teachers, totaling 214 participants, determined using Taro Yamane's formula. The research instruments included a questionnaire with a reliability coefficient of 0.95 and a semi-structured interview. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, the Modified Priority Needs Index (PNI), and descriptive content analysis.

The research findings revealed that:

1. The overall current level of academic leadership in the digital era was high, while the desirable level was at the highest level. The priority needs were ranked as follows: development of innovative media and technology-based learning resources, creation of a positive learning environment, diversified educational supervision, setting challenging missions and goals, proactive teaching and learning management, and curriculum management responsive to change.

2. The guidelines for developing academic leadership of school administrators under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 5 comprised six aspects with a total of 30 strategies, five strategies for each aspect. These guidelines encompassed innovative media development, positive learning environments, diverse supervision

approaches, challenging mission setting, proactive instructional management, and curriculum management aligned with ongoing changes in the digital era.

Keywords: Development guidelines; Academic leadership in the Digital Era; School administrators

1. บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และโครงสร้างสังคม อันเป็นผลมาจากการปฏิวัติดิจิทัล อุตสาหกรรม 4.0 และความต้องการทักษะแห่งอนาคต ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อระบบการศึกษาไทยที่จำเป็นต้องเร่งยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์และรู้เท่าทัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560, หน้า 4) การพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษาในทุกกระดับ ภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษานับเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษา เนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้กำหนดทิศทางการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมดิจิทัล ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงบวกและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครูและนักเรียน (จิณฉวีตร ปะโคทั้ง, 2561) รวมทั้งสามารถนำพาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ปรับตัวและใช้สื่อดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่ายังมีความท้าทายด้านภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลในหลายมิติ ได้แก่ 1) การใช้เทคโนโลยีเพื่อจัดการเรียนรู้อยังไม่เต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากความแตกต่างด้านทักษะดิจิทัลระหว่างผู้บริหารและครู 2) การนิเทศภายในสถานศึกษายังขาดความหลากหลายและยังไม่เชื่อมโยงกับนโยบายด้านดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม 3) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกยังไม่ถูกบูรณาการร่วมกับการใช้สื่อดิจิทัลอย่างเหมาะสม และ 4) หลายสถานศึกษายังขาดทิศทางการใช้ข้อมูลดิจิทัลเพื่อกำหนดเป้าหมายเชิงวิชาการและวางแผนพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่ที่มีความจำเป็นในการได้รับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการที่สอดคล้องกับบริบทของยุคดิจิทัลและบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาโดยเฉพาะ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการในบริบททั่วไป หรือมุ่งเน้นเชิงทฤษฎีเป็นหลัก ขณะที่งานวิจัยที่ศึกษาสภาพจริง ความต้องการจำเป็น และการพัฒนาแนวทางเชิงพื้นที่สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยตรงยังมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น การศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดทำข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อใช้เป็นฐานในการออกแบบแนวทางพัฒนาผู้บริหารให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และทิศทางการจัดการศึกษาในยุคดิจิทัล

ด้วยเหตุผลดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น และเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล เพื่อเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาในเขตพื้นที่ และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนตามเป้าหมายของหลักสูตรและการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัล

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) โดยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งมีรายละเอียดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษาฝ่ายวิชาการและครูวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 จำนวนโรงเรียน 253 แห่ง ประกอบด้วยผู้บริหารและรองผู้บริหารสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ จำนวน 208 คน ครูวิชาการ จำนวน 253 คน รวมทั้งสิ้น 461 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษาฝ่ายวิชาการและครูวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 จากโรงเรียน 253 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณจากสูตรของทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม 0.05 ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling technique) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 214 คน จำแนกเป็นผู้บริหารและรองผู้บริหารสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ จำนวน 97 คน และครูวิชาการ จำนวน 117 คน
2. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการทำวิจัย ระยะเวลา 1 ปี 4 เดือน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย โดยใช้สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง ปัจจุบันประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยมีเนื้อหา เป็นองค์ประกอบ 6 ด้าน

5. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ ประกอบด้วย 1) ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม 2) สร้างแบบสอบถามแบบฉบับร่างให้ครอบคลุมเนื้อหา เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ซึ่งมี 6 ด้าน คือ ด้านที่ 1 การบริหารจัดการหลักสูตรที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ด้านที่ 2 การจัดการเรียนการสอนเชิงรุก ด้านที่ 3 การกำหนดภารกิจและเป้าหมายที่ทำหาย ด้านที่ 4 การนิเทศการศึกษาที่หลากหลาย ด้านที่ 5 การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงบวก ด้านที่ 6 การพัฒนาสื่อนวัตกรรม และแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี 3) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสอบถามฉบับร่างเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) พิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้น ซึ่งพบว่ามีความค่าเท่ากับ 0.97 ทุกข้อ 4) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง 5) หาคุณภาพของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยนำไปทดลองใช้ (Try Out) ผู้วิจัยดำเนินการนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการทดลองใช้เครื่องมือเพื่อการวิจัย จากต้นสังกัด ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองแวง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการทดลองใช้เครื่องมือเพื่อการวิจัยกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 30 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ อัลฟา ครอนบาค (Alpha Coefficient Cronbach) ใช้เกณฑ์พิจารณาแบบสอบถามที่มีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.95 ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 6) นำผลการวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบเพื่อพิจารณาความถูกต้องและปรับแก้ตามคำแนะนำ และจัดพิมพ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงต่อไป

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้ 1) ผู้วิจัยดำเนินการนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย จากต้นสังกัดถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา

ขอนแก่น เขต 5 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง การเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการกรอกแบบสอบถามโดยใช้ Google Form และได้รับผลการตอบแบบสอบถามที่สมบูรณ์กลับคืนมา 2) ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่าง ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

7. การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา จากกลุ่มตัวอย่างจากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังนี้ 1.1) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามในตอนต้นที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับ สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละแล้วนำเสนอ เป็นตารางประกอบความเรียงท้ายตาราง 1.2) ผู้วิจัยวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารวิชาการของสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยการนำคะแนนจาก แบบสอบถามตอนที่ 2 มาหาค่าเฉลี่ย (Arithmetic mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และนำค่ามาแปลความหมายตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้ศึกษากำหนดในการตัดสินใจการบริหารงานวิชาการ โดยยึดเกณฑ์ตามความหมายของดังนี้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2562) 2) การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยนำข้อมูลผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในตอนต้นที่ 2 มาหาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index) เพื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็นโดยการคำนวณ PNI (สุวิมล ว่องวานิช, 2562)
$$PNI (Modified) = (I-D)/D$$

8. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ ค่าความตรงเชิงเนื้อหา IOC ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha) สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น PNI (Modified) 2) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ สถิติที่ใช้ในตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ได้แก่ ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ การวิเคราะห์เชิงข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5

สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านการบริหารจัดการ หลักสูตรที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรม และแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงบวก ด้านการนิเทศการศึกษาที่หลากหลาย ด้านการกำหนดภารกิจและเป้าหมายที่ท้าทาย และด้านที่มีการปฏิบัติน้อย ด้านการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก

สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านที่มีระดับที่พึงประสงค์มากที่สุด คือ ด้านการบริหารจัดการ หลักสูตรที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรม และแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงบวก ด้านการนิเทศการศึกษาที่หลากหลาย ด้านการกำหนดภารกิจและเป้าหมายที่ท้าทาย และด้านที่มีระดับที่พึงประสงค์น้อยที่สุด คือ ด้านการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก

ความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านการนิเทศการศึกษาที่หลากหลาย รองลงมา ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรม และแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงบวก ด้านการกำหนดภารกิจและเป้าหมายที่ท้าทาย และด้านที่มีความต้องการจำเป็นต่ำสุด คือ ด้านการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก ตามลำดับ

2. ผลการพัฒนาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ผู้วิจัยสรุปได้ 6 ด้าน 30 แนวทาง ดังนี้

2.1 ด้านการนิเทศการศึกษาที่หลากหลาย มี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) การนิเทศที่เน้นการให้คำปรึกษาเชิงวิชาการ ช่วยส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพของครูอย่างมีคุณภาพและไม่กดดัน 2) การให้คำแนะนำแบบตัวต่อตัว สร้างความไว้วางใจและทำให้การแก้ไขปัญหาการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น 3) การนิเทศที่มีระบบและมีเป้าหมายที่ชัดเจน ช่วยพัฒนาครูทั้งในระดับรายบุคคลและยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยรวม 4) การติดตามผลหลังการนิเทศ มีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงและยกระดับการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลจริง 5) ความใกล้ชิดและความเข้าใจในบริบทของครู ทำให้ผู้บริหารสามารถให้คำปรึกษาได้อย่างตรงจุดและเกิดผลลัพธ์ที่ดี

2.2 ด้านการพัฒนาสื่อนวัตกรรม และแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี มี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) การจัดทำแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยโดยผู้บริหาร ช่วยเพิ่มช่องทางการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมสื่อนวัตกรรม ที่ตอบโจทย์การเรียนรู้ของผู้เรียนในยุคดิจิทัล 3) การจัดหาเทคโนโลยีและทรัพยากรที่เหมาะสม ทำให้การเรียนรู้มีคุณภาพและสามารถเข้าถึงได้ทุกคน 4) บทบาทของผู้บริหารในการสร้างเครือข่ายหรือความร่วมมือ ช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงนวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง 5) การสนับสนุนและอบรมครูในการใช้เทคโนโลยีการศึกษา ช่วยยกระดับคุณภาพการสอนและการเรียนรู้

2.3 ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของครู ในการพัฒนาหลักสูตรช่วยสร้างความรู้สึกร่วมและความรับผิดชอบ ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 2) บทบาทของผู้บริหารในการสนับสนุนและสื่อสารกับครู มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 3) การปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น และเกิดความเชื่อมโยงกับชีวิตจริง 4) การนำข้อมูลจากชุมชนและการประเมินผลการเรียนรู้มาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระยะยาว 5) การบริหารหลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ ช่วยกำหนดทิศทางการสอนที่ชัดเจน และสามารถประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงบวก มี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) ผู้บริหารส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ช่วยให้เกิดบรรยากาศที่เป็นมิตรและส่งเสริมการเรียนรู้ 2) การเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น ส่งผลต่อการเรียนรู้เชิงรุกและการมีส่วนร่วมในห้องเรียน 3) การจัดการความขัดแย้งในห้องเรียนอย่างเหมาะสม ช่วยรักษาบรรยากาศให้สงบและปลอดภัยสำหรับทุกคน 4) ผู้บริหารที่สนับสนุนให้ครูฟังและเข้าใจนักเรียน สร้างแรงจูงใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 5) บรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวกเกิดจากการบริหารที่เน้นความสมดุลระหว่างวินัย ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วม

2.5 ด้านการกำหนดภารกิจและเป้าหมายที่ท้าทาย มี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) ผู้บริหารที่มีความยืดหยุ่นในการปรับภารกิจและเป้าหมายตามบริบทที่เปลี่ยนแปลง ช่วยให้โรงเรียนสามารถรับมือกับสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การบริหารที่ยืดหยุ่นแต่ไม่หลุดจากเป้าหมายหลัก ทำให้สามารถรักษาทิศทางของโรงเรียนได้แม้ในช่วงเปลี่ยนแปลงหรือวิกฤต 3) การเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน 4) การสื่อสารเป้าหมายอย่างชัดเจนและทั่วถึงทุกระดับในองค์กร ช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันและลดความขัดแย้งในการทำงาน 5) เป้าหมายที่ชัดเจนและมีการอธิบายอย่างเหมาะสม จะกระตุ้นให้บุคลากรเข้าใจความสำคัญและตั้งใจทำงานให้บรรลุผล

2.6 ด้านการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก มี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) การเรียนรู้เชิงรุกช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง ผ่านการมีส่วนร่วมและการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง 2) การส่งเสริมการแก้ปัญหาจริงในห้องเรียนช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจ ของผู้เรียน 3) บรรยากาศการเรียนรู้

ที่สนุกและน่าสนใจเป็นผลมาจากการบริหารที่ส่งเสริมกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง 4) การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจและพัฒนาทักษะที่จำเป็นในโลกแห่งความจริง 5) ผู้บริหารที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุกช่วยให้ครูสามารถออกแบบการเรียนรู้ได้หลากหลายและตรงกับผู้เรียน

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 สามารถอภิปรายได้เป็น 2 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับการปฏิบัติสูงที่สุดคือ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่ให้ความสำคัญกับบทบาทการกำหนดทิศทางและการขับเคลื่อนหลักสูตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นภารกิจหลักของภาวะผู้นำทางวิชาการในบริบทการศึกษายุคดิจิทัล ผู้วิจัยเห็นว่า ผลที่ปรากฏในระดับมากดังกล่าว แสดงถึงความตื่นตัวของผู้บริหารในการปรับบทบาทจากผู้บริหารเชิงธุรการ ไปสู่ผู้นำเชิงวิชาการที่มุ่งพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ผ่านการปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมที่จะดำเนินต่อโลกอนาคต อย่างไรก็ตาม แม้การบริหารหลักสูตรจะอยู่ในระดับสูง แต่การนำหลักสูตรไปสู่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนยังคงเป็นประเด็นที่ต้องการการเสริมพลังเพิ่มเติม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของอารยา วิชาวาสดี (2567) และศิริวัฒน์ สุนทรามทวีเลิศ (2566) ที่พบว่า ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการที่ผู้บริหารให้ความสำคัญสูงสุด สะท้อนว่าการบริหารหลักสูตรเป็นแกนกลางของภาวะผู้นำทางวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย ในขณะเดียวกัน ผลการวิจัยที่พบว่า ด้านการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกมีระดับการปฏิบัติต่ำที่สุดเมื่อเทียบเชิงลำดับชี้ให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างการวางแผนเชิงนโยบายกับการปฏิบัติจริงในชั้นเรียน ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดด้านความพร้อมของครู การสนับสนุนเชิงระบบ หรือการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ยังไม่ทั่วถึง

2. สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการ พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านการบริหารจัดการหลักสูตรที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงยังคงมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารและครูมีวิสัยทัศน์ร่วมกันว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการในอนาคตต้องมุ่งเน้นการบริหารหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และสามารถตอบสนองต่อบริบทของผู้เรียนและชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่ค้นพบระหว่างสภาพปัจจุบันที่อยู่ในระดับมากกับสภาพที่พึงประสงค์ในระดับมากที่สุด สะท้อนระยะห่างของการพัฒนาที่ยังต้องอาศัยการเสริมสร้างศักยภาพเชิงระบบ

ทั้งในด้านการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการออกแบบหลักสูตร การเชื่อมโยงหลักสูตรกับบริบทอาชีพในอนาคต และการพัฒนาครูให้สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับงานวิจัยของสรพรเพชญ ไตรรงค์ (2564) และปวีณา บุทธิจักร (2564) ที่ชี้ว่าการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเป็นภารกิจหลักของผู้บริหารในการยกระดับงานวิชาการ โดยเฉพาะการสร้างความรู้พร้อมให้ครูสามารถนำนโยบายและหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติได้จริง ความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำทางวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดที่สุดคือ ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี รองลงมาคือด้านการนิเทศการศึกษาที่หลากหลาย และด้านอื่น ๆ ตามลำดับ ขณะที่ด้านการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกมีความต้องการจำเป็นต่ำสุดเมื่อเปรียบเทียบกับเชิงลำดับ ผู้วิจัยเห็นว่าผลดังกล่าวสะท้อนบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ในการยกระดับคุณภาพการศึกษา มากกว่าการเป็นเพียงสื่อประกอบการสอน การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสนับสนุนทั้งการจัดการเรียนรู้ การนิเทศ ตลอดจนการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์ (2564) ที่เสนอว่าการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องควบคู่กับการเสริมสร้างสมรรถนะด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อให้ผู้บริหารสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. ผลการพัฒนาแนวทางภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการสามารถจัดเป็น 6 ด้าน รวม 30 แนวทาง โดยด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีมีระดับความต้องการสูงสุด ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น แสดงให้เห็นว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นตอบโจทย์ปัญหาและบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง ผู้วิจัยเห็นว่า แนวทางทั้ง 6 ด้าน มิได้เป็นเพียงรายการกิจกรรม แต่เป็นชุดข้อเสนอเชิงระบบที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับนโยบาย การบริหารหลักสูตร การนิเทศ การพัฒนาครู ไปจนถึงการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน หากนำไปใช้ควบคู่กับการสนับสนุนเชิงนโยบาย และการติดตามอย่างต่อเนื่อง จะช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานของอรรธนา ปะภาวะเต (2564) และณัฐธิดา ทิศาภาค (2566) ที่เน้นว่าภาวะผู้นำยุคดิจิทัลต้องประกอบด้วยวิสัยทัศน์ด้านเทคโนโลยี การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ และการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า ด้านการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกมีระดับการปฏิบัติอยู่ในลำดับต่ำที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนการ

สอนเชิงรุกอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะของครูในการออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม รวมถึงการ พัฒนาระบบการวัดและประเมินผลที่หลากหลายและสะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพื่อให้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

1.2 จากผลการวิจัยที่พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำทางวิชาการทุกด้านอยู่ใน ระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก สะท้อนว่า ผู้บริหารและครูมุ่งหวังให้สถานศึกษาปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษา ยุคใหม่ ดังนั้น ผู้บริหารควรทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยสร้างความเข้าใจร่วมกัน กำหนดทิศทาง การพัฒนาที่ชัดเจน และสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อขับเคลื่อนการจัดการเรียนการสอนจากรูปแบบ เน้นการถ่ายทอดความรู้ ไปสู่รูปแบบที่ส่งเสริมการคิด วิเคราะห์ และการลงมือปฏิบัติของผู้เรียน

1.3 จากผลการวิจัยที่พบว่า ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี เป็นด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างชัดเจน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม แหล่งเรียนรู้ดิจิทัล และระบบสนับสนุนการเรียนรู้ที่ทันสมัย ควบคู่กับการเสริมสร้างทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากร ตลอดจนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อเพิ่มโอกาสและคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ในยุคดิจิทัล

1.4 จากผลการวิจัยที่พบว่า แนวทางภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค ดิจิทัลประกอบด้วย 6 ด้าน รวม 30 แนวทาง ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปใช้เป็น กรอบในการพัฒนาตนเองและการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา โดยควรพิจารณาปรับใช้ให้สอดคล้อง กับบริบท ความพร้อม และทรัพยากรของแต่ละสถานศึกษา เพื่อให้การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการเกิด ประสิทธิภาพสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถาน ศึกษาในยุคดิจิทัล ทั้งในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 และเขตพื้นที่การ ศึกษาอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบผลและขยายขอบเขตองค์ความรู้ให้ครอบคลุมบริบทที่หลากหลายมากขึ้น

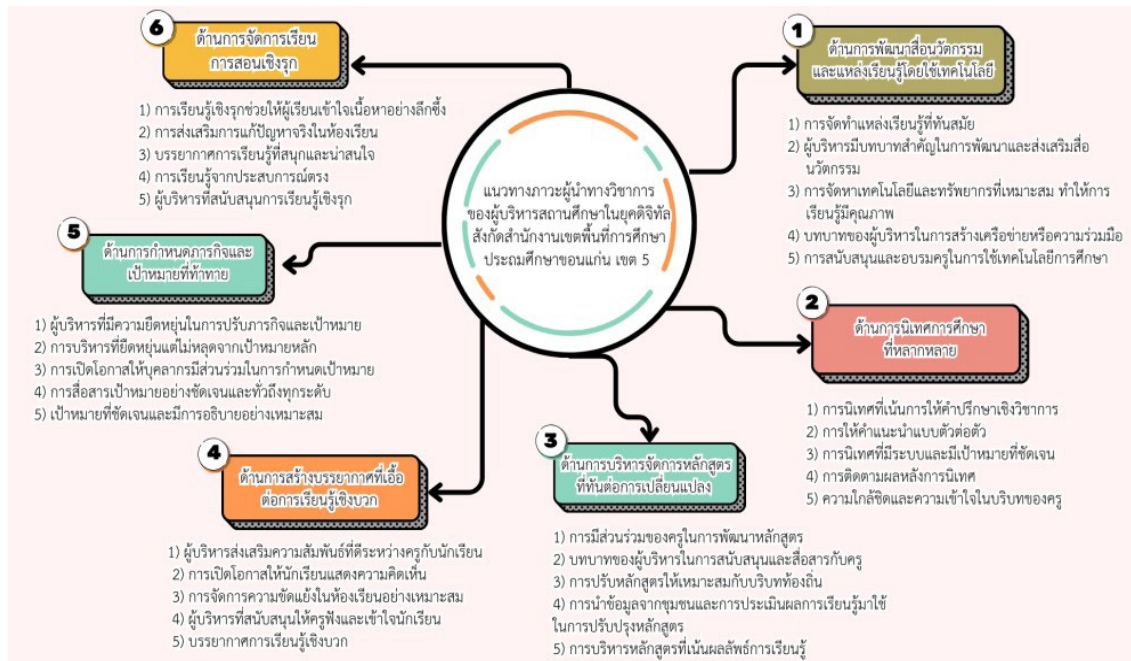
2.2 ควรมีการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อทดสอบและปรับปรุงแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถาน ศึกษาในยุคดิจิทัลให้สามารถนำไปใช้ได้จริง และประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในระดับสถาน ศึกษา

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลมิได้เป็นเพียงบทบาทด้านการกำกับดูแลทางวิชาการเท่านั้น หากแต่เป็น ภาวะผู้นำเชิงระบบ ที่ต้องบูรณาการการบริหารจัดการ หลักสูตร เทคโนโลยี การนิเทศ และการจัดการเรียนรู้เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ได้เป็น 6 ด้าน รวม 30 แนวทาง ซึ่งสะท้อนโครงสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ดังนี้ 1) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และแหล่งเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีเป็นแกนหลักของภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ทำหน้าที่เป็นฐานสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ การเข้าถึงองค์ความรู้ และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา 2) ด้านการนิเทศการศึกษาที่หลากหลายมุ่งเน้นการนิเทศเชิงพัฒนา การให้คำปรึกษา และการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูและยกระดับคุณภาพการสอนอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านการบริหารจัดการ หลักสูตรที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสะท้อนบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำเชิงวิชาการที่สามารถกำหนดทิศทาง พัฒนา และปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทสังคม เทคโนโลยี และสมรรถนะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 4) ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงบวกเน้นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม ความไว้วางใจ และการทำงานร่วมกันของครูและบุคลากร 5) ด้านการกำหนดภารกิจและเป้าหมายที่ท้าทายทำหน้าที่กำหนดทิศทางและแรงขับเคลื่อนเชิงกลยุทธ์ เพื่อสร้างความมุ่งมั่นร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 6) ด้านการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกเป็นผลลัพธ์ปลายทางของภาวะผู้นำทางวิชาการ ที่สะท้อนความสามารถของผู้บริหารในการขับเคลื่อนนโยบายและแนวคิดไปสู่การปฏิบัติจริงในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการสังเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยเสนอว่า องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้สามารถอธิบายภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลได้ในลักษณะของระบบภาวะผู้นำเชิงบูรณาการ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยด้านโครงสร้าง (หลักสูตรและเป้าหมาย) กระบวนการ (การนิเทศและการบริหารจัดการ) และเครื่องมือสนับสนุน (เทคโนโลยีและนวัตกรรม) ที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครู และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จิณณวัตร ปะโคทั้ง. (2561). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ณัฐธิดา ทิศาภาค. (2566). *แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนครเขต 1*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครุศรีเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต
- ปวีณา บุทธิจักร. (2564). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์. (2564). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- ศิริวัฒน์ สุนทรงามทวีเลิศ. (2566). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในกลุ่มเครือข่ายแบบบูรณาการศิษรภูมิ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม.
- สรระเพชญ ไตรรงค์. (2564). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). รายงานการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2562). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อระญา ปะภาวะเต. (2564). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อารยา วิชาสวัสดิ์. (2567). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดหนองคาย. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). อุตรธานี: วิทยาลัยสันตพล.

ประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสารต่อพฤติกรรม การใช้บริการ*

Accessibility and Connectivity Performance of Passenger Terminal to Using Behavior

แวววัน นฤมล และไพโรจน์ เร้าธนชกุล

Waewwan Naruemon and Pairoj Raathanachakun

มหาวิทยาลัยบูรพา, ประเทศไทย

Burapha University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: waewwan.nrm@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสารของผู้ใช้บริการท้องถิ่น 2) ศึกษาประสิทธิภาพการเข้าถึงสถานีขนส่งผู้โดยสารของผู้ใช้บริการท้องถิ่น และ 3) ศึกษาประสิทธิภาพการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสารของผู้ใช้บริการท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้โดยสารสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรี จำนวน 400 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสาร ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 21-30 ปี ใช้บริการสถานีขนส่งเดือนละ 1 ครั้ง เหตุผลหลักในการใช้บริการคือความใกล้ที่พัก ใช้บริการช่วงเวลา 12.00-17.59 น. ใช้เวลาน้อยกว่า 1 ชั่วโมงต่อครั้ง และเข้าถึงสถานีโดยรถยนต์ส่วนบุคคล
2. ด้านประสิทธิภาพการเข้าถึงสถานีขนส่งผู้โดยสาร ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยพิจารณาจากความสะดวกในการเดินทาง ระยะทาง และรูปแบบการเข้าถึงสถานี
3. ด้านประสิทธิภาพการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสาร ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านคุณภาพการบริการและความต่อเนื่องของระบบการให้บริการ นอกจากนี้ ผลการ

*ได้รับบทความ: 24 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 30 พฤศจิกายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 3 ธันวาคม 2568

Received: April 24, 2025; Revised: November 30, 2025; Accepted: December 3, 2025

ทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศและรายได้ที่แตกต่างกันส่งผลต่อระดับความพึงพอใจต่อประสิทธิภาพการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพการเข้าถึง; การเชื่อมต่อ; สถานีขนส่งผู้โดยสาร; พฤติกรรมการใช้บริการ

Abstract

This research aimed to 1) examine service usage behavior and factors affecting the use of passenger bus terminals among local users, 2) investigate the accessibility efficiency of passenger bus terminals for local users, and 3) investigate the connectivity efficiency of passenger bus terminals for local users. This study employed a survey research design using questionnaires to collect data from a sample of 400 users of the Chonburi Passenger Bus Terminal, selected through purposive sampling. Data were analyzed using descriptive statistics.

The research findings revealed that:

1. Regarding service usage behavior and influencing factors, most users were female, aged between 21 and 30 years, and used the passenger bus terminal once a month. The primary reason for using the service was its proximity to their residence. Most users accessed the terminal during 12.00–17.59 hrs., spent less than one hour per visit, and traveled to the terminal by private car.
2. Regarding accessibility efficiency, users reported a high level of satisfaction, particularly in terms of travel convenience, distance, and modes of access to the terminal.
3. Regarding connectivity efficiency, users also reported a high level of satisfaction, especially with service quality and the continuity of the service system. In addition, hypothesis testing indicated that differences in gender and income significantly affected satisfaction levels regarding the connectivity efficiency of the passenger bus terminal at the 0.05 level of statistical significance.

Keywords: Accessibility efficiency; Connectivity; Bus terminal; Service usage behavior

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเป็นแหล่งรายได้หลักและสร้างการจ้างงานจำนวนมากทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึง

ส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางและการคมนาคม (International Air Transport Association: IATA, 2023) ข้อมูลจากศูนย์วิจัยกสิกรไทยชี้ให้เห็นว่าในปี พ.ศ. 2568 นักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวภายในประเทศมีแนวโน้มฟื้นตัวต่อเนื่อง โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติคาดว่าจะอยู่ที่ประมาณ 37.5 ล้านคน ซึ่งเป็นผลจากการขยายเส้นทางบินของสายการบินต้นทุนต่ำและมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐที่ช่วยเพิ่มความสะดวกในการเดินทาง (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2568) การเปิดเสรีการขนส่งทางอากาศและการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นของสายการบินต้นทุนต่ำยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเดินทางภายในประเทศได้สะดวกและมีต้นทุนที่ต่ำลง ส่งผลให้พฤติกรรมการท่องเที่ยวและการเดินทางมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จังหวัดชลบุรีถือเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและการคมนาคมสูงสุดของประเทศไทย ซึ่งได้รับการยอมรับในฐานะเมืองเป้าหมายของนักท่องเที่ยวทั้งจากภายในและต่างประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่พัทยาที่เป็นจุดหมายยอดนิยมที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมและการให้บริการที่ตอบโจทย์การเดินทางของผู้ใช้บริการอย่างต่อเนื่อง ระบบคมนาคมขนส่งของจังหวัดชลบุรีมีลักษณะเชื่อมโยงทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ ซึ่งเอื้อต่อการเดินทางของประชาชนและนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นบริบทสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการเชื่อมต่อของสถานีขนส่งผู้โดยสารในพื้นที่ศึกษา สถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรี เปิดให้บริการเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2552 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับความต้องการเดินทางของประชาชนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง ภายใต้การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี การให้บริการของสถานีขนส่งครอบคลุมด้านการจัดการช่องจอดรับ-ส่งผู้โดยสาร พื้นที่ลานจอดรถ ระบบจำหน่ายตั๋วโดยสาร การจัดการจราจรภายในสถานี การรักษาความสะอาดและความปลอดภัย ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการเดินทาง ซึ่งทุกระบบดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อพฤติกรรมการใช้บริการ การตัดสินใจเลือกใช้บริการขนส่งสาธารณะของผู้ใช้บริการในชีวิตประจำวัน

เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บริการสถานีขนส่งและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้บริการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยเหล่านี้รวมถึงประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อของสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรีต่อพฤติกรรมการใช้บริการ ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาและปรับปรุงการให้บริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการท้องถิ่นและบริบทการเดินทางปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้บริการสถานีขนส่งของผู้ใช้บริการท้องถิ่น
2. เพื่อหาประสิทธิภาพการเข้าถึงสถานีขนส่งของผู้ใช้บริการท้องถิ่น
3. เพื่อหาประสิทธิภาพการเชื่อมต่อสถานีขนส่งของผู้ใช้บริการท้องถิ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวหรือผู้เยี่ยมชมเยือนจังหวัดชลบุรี โดยอ้างอิงจากสถิติการท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2566 ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งรายงานว่าจำนวนนักท่องเที่ยว (ผู้เยี่ยมชมเยือน) จังหวัดชลบุรีมีจำนวนเฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 1,887,642 คน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ใช้บริการท้องถิ่นที่มาใช้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน และเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากผู้ที่มาใช้บริการสถานีขนส่งในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บริการของผู้ใช้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย ความถี่ในการใช้บริการ เหตุผลในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ช่วงเวลาในการใช้บริการ ระยะเวลาที่ใช้ในการใช้บริการแต่ละครั้ง ผู้ร่วมเดินทาง สาเหตุและจุดประสงค์ในการใช้บริการ และวิธีการเข้าถึงสถานีขนส่งผู้โดยสาร ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรี ครอบคลุม 8 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพการบริการ ด้านการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัย ด้านระบบข้อมูลข่าวสาร ด้านการจัดการ ด้านความพึงพอใจโดยรวม และด้านประสิทธิภาพเชิงเวลา โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert Scale) ตอนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมด้านประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย จุดเด่นของสถานี ปัญหาที่พบ ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง และบริการเพิ่มเติมที่ต้องการ

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามให้แก่ผู้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรีที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ และร้อยละ เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 2) การวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสาร ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3) การวิเคราะห์ประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสาร ใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดกลุ่มประเด็นออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ จุดเด่นของสถานี ปัญหาที่พบ ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง และบริการเพิ่มเติมที่ต้องการ

5. การทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติเชิงอนุมาน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ได้แก่ 1) การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตามเพศ ใช้สถิติ t-test แบบอิสระ (Independent Samples t-test) 2) การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตามรายได้ ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) และการเปรียบเทียบพหุคูณแบบ Tukey HSD เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสารต่อพฤติกรรมการใช้บริการ สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้บริการสถานีขนส่งของผู้ใช้บริการท้องถิ่น

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ใช้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรีส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยทำงานเพศหญิง (ร้อยละ 61.00) อยู่ในกลุ่มอายุ 21-30 ปี (ร้อยละ 52.50) มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 59.50) ประกอบอาชีพพนักงานเอกชน (ร้อยละ 40.00) และมีรายได้เฉลี่ย 10,001-20,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 44.25) 2) พฤติกรรมการใช้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรี พบว่า ผู้ใช้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสารจังหวัดชลบุรีส่วนใหญ่มีความถี่ในการใช้บริการ 1 ครั้งต่อเดือน (ร้อยละ 56.25) เหตุผลในการตัดสินใจเลือกใช้บริการคือใกล้ที่พักมากที่สุด (ร้อยละ 46.50) ใช้บริการในช่วงเวลา 12.00-17.59 น. (ร้อยละ 48.75) ใช้เวลาในการใช้บริการต่ำกว่า 1 ชั่วโมงต่อครั้ง (ร้อยละ 58.25) เดินทางคนเดียว (ร้อยละ 66.75) สาเหตุที่ทำให้มาใช้บริการคือเดินทางเอง (ร้อยละ 58.75) มีจุดประสงค์ในการเข้าใช้บริการเพื่อกลับภูมิลำเนา (ร้อยละ 33.25) และเข้าถึงสถานีขนส่งโดยรถยนต์ส่วนบุคคล (ร้อยละ 33.00)

2. ผลการศึกษาประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อสถานีขนส่งของผู้ใช้บริการท้องถิ่น

1) ระดับความพึงพอใจในด้านต่างๆ พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย

3.86) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุดคือ ด้านคุณภาพการบริการ (ค่าเฉลี่ย 4.17) รองลงมาคือ ด้านการเข้าถึง (ค่าเฉลี่ย 4.09) ด้านการจัดการ (ค่าเฉลี่ย 3.85) ด้านความพึงพอใจโดยรวม (ค่าเฉลี่ย 3.85) ด้านความปลอดภัย (ค่าเฉลี่ย 3.84) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (ค่าเฉลี่ย 3.68) ด้านระบบข้อมูลข่าวสาร (ค่าเฉลี่ย 3.68) และด้านประสิทธิภาพเชิงเวลา (ค่าเฉลี่ย 3.66) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายด้าน พบประเด็นสำคัญดังนี้ 1) ด้านคุณภาพการบริการ ความน่าเชื่อถือของบริการมีความพึงพอใจสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.39) 2) ด้านการเข้าถึง รูปแบบการเดินทางมาสถานี่มีความพึงพอใจสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.21) 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ความเพียงพอของที่นั่งพักคอยมีความพึงพอใจสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.03) 4) ด้านความปลอดภัย ระบบรักษาความปลอดภัยมีความพึงพอใจสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.27) 5) ด้านระบบข้อมูลข่าวสาร ช่องทางการติดต่อสื่อสารมีความพึงพอใจสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 3.79) 5) ด้านการจัดการ การจัดระเบียบการจราจรมีความพึงพอใจสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.05) 6) ด้านความพึงพอใจโดยรวม ความพึงพอใจต่อการให้บริการมีความพึงพอใจสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 3.97) 7) ด้านประสิทธิภาพเชิงเวลา เวลารอคอยในการซื้อตั๋วมีความพึงพอใจสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 3.84) 8) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผลการวิจัยพบข้อเสนอแนะที่สำคัญใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) จุดเด่นสถานีทำเลที่ตั้งดี มีเส้นทางเดินรถหลากหลาย พื้นที่กว้างขวาง มีร้านค้าและสิ่งอำนวยความสะดวก และมีการดูแลความปลอดภัย 2) ปัญหาที่พบการประกาศข้อมูลเที่ยวรถไม่ทั่วถึง ร้านค้าและร้านอาหารมีให้เลือกไม่หลากหลาย ห้องน้ำสะอาดอยู่ในระดับปานกลาง และพื้นที่รอคอยไม่เพียงพอในช่วงเทศกาลหรือวันหยุดยาว 3) ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงเพิ่มเจ้าหน้าที่ประจำการที่จุดประกาศข้อมูลเที่ยวรถ เพิ่มร้านค้าและร้านอาหารที่มีมาตรฐาน เพิ่มพนักงานทำความสะอาด และขยายพื้นที่นั่งรอหรือเพิ่มที่นั่ง 4) บริการเพิ่มเติมที่ต้องการบริการ Wi-Fi ฟรี จุดชาร์จแบตเตอรี่โทรศัพท์มือถือ และระบบจองตั๋วออนไลน์ที่ใช้งานง่าย

3. ผลการทดสอบสมมติฐาน

3.1 สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล (เพศ) ที่มีผลต่อค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับความพึงพอใจในประเด็นที่ควรปรับปรุง ได้แก่ การประกาศข้อมูลเที่ยวรถ คุณภาพของร้านอาหาร การรักษาความสะอาด และการจัดการความแออัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเพศหญิงมีระดับความพึงพอใจสูงกว่าเพศชายในทุกประเด็น

3.2 สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยส่วนบุคคล (รายได้) ที่มีผลต่อค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า รายได้ที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับความพึงพอใจในประเด็นที่ควรปรับปรุง ได้แก่ การประกาศข้อมูลเที่ยวรถ คุณภาพของร้านอาหาร การรักษาความสะอาด และการจัดการความแออัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้มีรายได้ 10,001-20,000 บาท มีระดับความพึงพอใจสูงกว่ากลุ่มรายได้อื่นๆ

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศและรายได้ที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับความพึงพอใจในประเด็นที่ควรปรับปรุงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาและปรับปรุงการให้บริการควรคำนึงถึงความต้องการที่แตกต่างกันของผู้ใช้บริการแต่ละกลุ่ม

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสารต่อพฤติกรรมการใช้บริการสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. พฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้บริการสถานีขนส่ง ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นกลุ่มวัยทำงาน อายุ 21-30 ปี และใช้บริการสถานีขนส่งเฉลี่ยเดือนละ 1 ครั้ง โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อเดินทางกลับภูมิลำเนา สะท้อนบริบทของจังหวัดชลบุรีซึ่งเป็นทั้งเมืองอุตสาหกรรมและเมืองท่องเที่ยวที่มีแรงงานย้ายถิ่นจำนวนมาก ทำให้เกิดความต้องการเดินทางระหว่างพื้นที่เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง การที่ผู้ให้บริการส่วนใหญ่เข้าถึงสถานีขนส่งด้วยรถยนต์และรถจักรยานยนต์ส่วนบุคคลรวมกันมากกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง แสดงให้เห็นถึงลักษณะการเดินทางของประชาชนในจังหวัดชลบุรีที่ยังพึ่งพาพาหนะส่วนตัวมากกว่าระบบขนส่งสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของศิณวิษญ์ เรืองขำ (2560) ที่พบว่ากลุ่มผู้โดยสารรถโดยสารระหว่างจังหวัดส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานที่เดินทางกลับภูมิลำเนา และสอดคล้องกับงานวิจัยของประภากร อุ่นอินทร และปริยาณัฐ เอียบศิริเมธ (2559, หน้า 47-57) ที่ระบุว่าความสะดวกในการเข้าถึงเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการขนส่งสาธารณะ

2. ประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อสถานีขนส่งผู้โดยสาร ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าแม้ผู้ให้บริการจะมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของสถานีขนส่งโดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่ยังมีประเด็นด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ระบบข้อมูลข่าวสาร และประสิทธิภาพเชิงเวลาที่ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของผู้ใช้บริการที่ระบุถึงปัญหาด้านคุณภาพร้านอาหาร ความสะอาดของห้องน้ำ และการประกาศข้อมูลเที่ยวรถที่ไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ การที่ผู้ให้บริการส่วนใหญ่เข้าถึงสถานีขนส่งด้วยพาหนะส่วนตัว ยังสะท้อนถึงข้อจำกัดของระบบขนส่งสาธารณะภายในจังหวัดในการเชื่อมต่อกับสถานีขนส่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณกร อินทร์พุง และคณะ (2559) ที่ชี้ว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบขนส่งสาธารณะเพื่อเพิ่มความสะดวกในการเข้าถึงสถานีขนส่ง เป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการ ด้านความแตกต่างของระดับความพึงพอใจตามเพศและรายได้ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านประชากรศาสตร์มีอิทธิพลต่อความคาดหวังและการรับรู้คุณภาพบริการ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสะดวก ความสะอาด และการจัดการความแออัด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของบุษบง พาณิชนล (2555) ที่พบว่าปัจจัยประชากรศาสตร์ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจในการใช้บริการระบบขนส่งสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญ

โดยสรุปการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นเชิงสังเคราะห์ว่า พฤติกรรมการใช้บริการสถานี่ขนส่งผู้โดยสารของผู้ใช้บริการท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และลักษณะการคมนาคมของพื้นที่ โดยเฉพาะการพึ่งพาพาหนะส่วนบุคคลและความจำเป็นในการเดินทางกลับภูมิลำเนาของกลุ่มวัยทำงาน ขณะเดียวกัน ประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อของสถานี่ขนส่งผู้โดยสารทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อการรับรู้คุณภาพการบริการและระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ แม้ว่าผู้ให้บริการจะมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่ยังต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ระบบข้อมูลข่าวสาร และการจัดการความแออัด นอกจากนี้ ความแตกต่างด้านเพศและรายได้ยังมีอิทธิพลต่อความคาดหวังและการประเมินคุณภาพการบริการของผู้ใช้บริการ ซึ่งบ่งชี้ว่าการพัฒนาและปรับปรุงการให้บริการสถานี่ขนส่งผู้โดยสารควรคำนึงถึงความหลากหลายของผู้ใช้บริการ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อให้ตอบสนองต่อพฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้บริการได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การพัฒนาระบบขนส่งเชื่อมต่อ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะภายในจังหวัดที่สามารถเชื่อมต่อกับสถานี่ขนส่งผู้โดยสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น รถโดยสารประจำทางหรือรถรับ-ส่งในพื้นที่ เพื่อช่วยลดการพึ่งพาพาหนะส่วนตัวและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงสถานี่ขนส่งของประชาชนทุกกลุ่ม

1.2 การบูรณาการระบบข้อมูลสารสนเทศการเดินทาง ควรพัฒนาระบบสารสนเทศหรือแอปพลิเคชันที่บูรณาการข้อมูลเที่ยวรถ ตารางเวลาเดินรถ และระบบจองตั๋วแบบเรียลไทม์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้บริการสามารถวางแผนการเดินทางได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และลดความไม่แน่นอนในการใช้บริการ

1.3 การยกระดับคุณภาพการบริการแบบองค์รวม ควรกำหนดมาตรฐานการให้บริการที่ครอบคลุมทั้งด้านความสะอาดของสถานี่ คุณภาพของร้านอาหาร การจัดการความแออัด และความปลอดภัย โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลหรือวันหยุดยาว เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของผู้ใช้บริการต่อสถานี่ขนส่งผู้โดยสาร

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับการปรับปรุงการให้บริการ

2.1 การปรับปรุงระบบการประกาศข้อมูลเที่ยวรถ ควรเพิ่มความถี่และความชัดเจนในการประกาศข้อมูลเที่ยวรถ ติดตั้งจอแสดงผลข้อมูลแบบอิเล็กทรอนิกส์ในจุดสำคัญของสถานี่ และจัดให้มีเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลในช่วงเวลาที่มีผู้บริการจำนวนมาก เพื่อช่วยลดความสับสนและความแออัดในพื้นที่รอคอย

2.2 การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในสถานี่ ควรยกระดับมาตรฐานร้านอาหารเพิ่มความถี่ในการทำความสะอาดห้องน้ำ และขยายพื้นที่นั่งรอให้เพียงพอ โดยเฉพาะบริเวณที่มีร่มเงาหรือพื้นที่พักผ่อน เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายแก่ผู้ให้บริการ

2.3 การใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ให้บริการ ควรติดตั้งระบบ Wi-Fi ฟรีที่มีคุณภาพและครอบคลุมทั่วบริเวณสถานี่ รวมถึงจัดให้มีจุดชาร์จแบตเตอรี่โทรศัพท์มือถือในพื้นที่รอคอยเพื่อรองรับพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของผู้ให้บริการในปัจจุบัน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

3.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อของสถานี่ขนส่งผู้โดยสารในจังหวัดต่างๆ โดยเฉพาะในภาคตะวันออก เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดมาตรฐานการให้บริการร่วมกันในระดับภูมิภาค

3.2 ควรศึกษากลุ่มผู้ให้บริการเฉพาะ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือชาวต่างชาติ เพื่อพัฒนารูปแบบการให้บริการที่สอดคล้องกับความต้องการที่แตกต่างและส่งเสริมความเท่าเทียมในการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ

3.3 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาสถานี่ขนส่งผู้โดยสารแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงระบบขนส่งหลากหลายรูปแบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อในระยะยาว

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมการใช้บริการสถานี่ขนส่งผู้โดยสารของผู้ใช้บริการท้องถิ่นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อของสถานี่ขนส่ง โดยการเข้าถึงที่สะดวกและการเชื่อมต่อของระบบการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อระดับความพึงพอใจและการตัดสินใจเลือกใช้บริการของผู้ใช้บริการอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ความแตกต่างด้านเพศและรายได้ยังมีอิทธิพลต่อการรับรู้คุณภาพบริการ สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาสถานี่ขนส่งควรคำนึงถึงผู้ให้บริการเป็นศูนย์กลาง เพื่อส่งเสริมการใช้บริการขนส่งสาธารณะอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ภาพแสดงองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพการเข้าถึงและการเชื่อมต่อของสถานี่ขนส่งผู้โดยสารกับพฤติกรรมการใช้บริการของผู้ใช้บริการท้องถิ่น โดยการเข้าถึงที่สะดวกและการเชื่อมต่อของระบบการให้บริการที่มีประสิทธิภาพส่งผลต่อระดับความพึงพอใจและการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ทั้งนี้ ปัจจัยด้านเพศและรายได้ยังมีอิทธิพลต่อการรับรู้คุณภาพบริการ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาสถานี่ขนส่งควรยึดผู้ให้บริการเป็นศูนย์กลางเพื่อความยั่งยืนของระบบขนส่งสาธารณะ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *สถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศไทยรายจังหวัด ปี 2566* (จำแนกตามจังหวัด). กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ณกร อินทร์พยุง. (2559). *โครงการประเมินความสามารถในการเข้าถึงสถานีรถไฟฟ้ามหานครเพื่อสนับสนุนการพัฒนาบรรณารักษ์ในเขตเมือง (โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559)*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- บุษบง พาณิชนล. (2555). *การศึกษาความพึงพอใจในการใช้บริการของรถแอร์พอร์ทเรลลิงก์: กรณีศึกษาการรถไฟแห่งประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.
- ประภากร อุ่นอินทร และปรียาณัฐ เอียบศิริเมธ. (2559). พฤติกรรมและความพึงพอใจในการใช้บริการรถโดยสารสาธารณะประจำทางของประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา. *JOURNAL OF NAKHON-RATCHASIMA COLLEGE*, 10(2), 47-57.

ศินวิชญ์ เรืองข้า. (2560). *ทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ใช้บริการรถตู้โดยสารเส้นทางกรุงเทพฯ (เอกมัย)- บางแสน*. (งานนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

International Air Transport Association. (2023). *The value of air transport to Thailand*. IGeneva, Switzerland: International Air Transport Association.

Yamane, T. (1970). *Statistics: An introductory analysis*. (2nd ed.). New York, NY: Harper & Row.

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3*
Guidelines for Developing Digital Leadership of School
Administrators under Maha Sarakham Primary Educational
Service Area Office 3

วรินดา สุ่มหา และยุทธศาสตร์ กองเพชร

Warinda Suiha and Yutthasat Kongphet

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ประเทศไทย

Northeastern University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: warinda5818@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และ 2) เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 การวิจัยดำเนินการเป็น 2 ระยะ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานเชิงสำรวจลำดับขั้น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู รวมจำนวน 293 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับ และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพื้นฐานและดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับแก้ (PNI Modified) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ (PNI_{Modified} = 0.208)
2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาควรมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายดิจิทัลที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน การส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบเปิดกว้าง และการกำหนดวิสัยทัศน์

*ได้รับบทความ: 19 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 5 พฤศจิกายน 2568; ตอปรับตีพิมพ์: 5 พฤศจิกายน 2568

Received: April 19, 2025; Revised: November 5, 2025; Accepted: November 5, 2025

ดิจิทัลที่ชัดเจน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนางานองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; ภาวะผู้นำดิจิทัล; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This study aimed to: 1) examine the current situation, desirable condition, and priority needs of digital leadership among school administrators, and 2) propose development guidelines for enhancing digital leadership of school administrators under Maha Sarakham Primary Educational Service Area Office 3. The research was conducted in two phases using an exploratory sequential mixed-methods design. The sample consisted of 293 participants, including school administrators and teachers. Research instruments included a five-point rating scale questionnaire and a semi-structured interview. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics and the Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified}), while qualitative data were analyzed through content analysis.

The research findings revealed that:

1. The overall level of digital leadership among school administrators was high, with digital professionalism receiving the highest mean score. The desirable condition was rated at the highest level, and the most critical priority need was building digital learning networks (PNI_{Modified} = 0.208).
2. The proposed development guidelines emphasize establishing digital networks that support collaborative learning, fostering an open and creative learning culture, and defining a clear digital vision to effectively and sustainably drive organizational development in the digital era.

Keywords: Development guidelines; Digital leadership; School administrators

1. บทนำ

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาไทยให้มุ่งสร้างคนไทยยุคใหม่ที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม โดยเน้นเป้าหมายสำคัญ ได้แก่ การยกระดับคุณภาพการศึกษา การพัฒนากำลังคนให้มีสมรรถนะในการแข่งขัน การส่งเสริมองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การสร้าง

โอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน นโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งกำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวทั้งด้านการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลจะสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกำหนดทิศทาง วางนโยบาย พัฒนาการเรียนรู้ และสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับสงบ อินทรมณี (2562, หน้า 353-360) ที่ระบุว่าผู้นำการศึกษาต้องมีคุณธรรมคู่ความรู้ มีวิสัยทัศน์ และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล รวมถึงกอบสุข คงมนัส (2561, หน้า 279-290) ที่ชี้ว่าเครื่องมือดิจิทัลเป็นกลไกสำคัญในการขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการศึกษา

อย่างไรก็ตาม จากรายงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 พบว่าสถานศึกษาในพื้นที่ยังประสบข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการในยุคดิจิทัล อาทิ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การใช้ระบบดิจิทัลในการบริหารงานยังไม่ครอบคลุมทุกมิติ และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้อยังไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด แม้ว่าจะมีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูอย่างต่อเนื่องแล้วก็ตาม

สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษายังจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ทั้งในมิติของการกำหนดวิสัยทัศน์ดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้สถานศึกษาสามารถก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในยุคเทคโนโลยีได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 และเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลดังกล่าว เพื่อใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการวางแผนพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของยุคดิจิทัล อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาและการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3

2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานเชิงสำรวจลำดับขั้น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ตลอดจนเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น

1. การศึกษาวรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เช่น จิรพล สังข์โพธิ์ (2560) และ กนกอร สมปราชญ์ (2562) เพื่อนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล (2) การสื่อสารดิจิทัล (3) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล (4) การเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล และ (5) การสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 จำนวน 1,095 คน ประกอบด้วยผู้บริหาร 110 คน และครูผู้สอน 985 คน กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) จำนวน 293 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร 27 คน และครู 266 คน โดยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane (Yamane, 1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน .05

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) แบบสอบถาม เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำดิจิทัล แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ(Checklist) ตอนที่ 2 แบบสอบถามมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Rating Scale) โดยกำหนดระดับการประเมินจาก 1 = น้อยที่สุด ถึง 5 = มากที่สุด 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (ใช้ในระยะที่ 2) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร

4. การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ ประกอบด้วย 1) ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดโครงสร้างแบบสอบถาม 2) จัดทำแบบสอบถามฉบับร่างและนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา 3) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) พบว่ามีค่าระหว่าง 0.66-1.00 4) ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษา 5) ทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน และคำนวณหาค่า

สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ 0.90 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 0.80 ที่กำหนด

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขออนุญาตจากต้นสังกัดเพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 โดยจัดส่งแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google Form และตรวจสอบความครบถ้วนก่อนนำมาวิเคราะห์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1) ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมทั้งวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI_{Modified}) ตามแนวของ สุวิมล ร่องวานิช (2562) 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ระยะที่ 2 การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 การเลือกสถานศึกษาที่มีแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practice) กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู จำนวน 7 คน ตอนที่ 2 นำผลจากการศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารงานด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาจากการศึกษาความต้องการจำเป็น 3 อันดับแรกในแต่ละด้านจากผลการศึกษาในระยะที่ 1 ในขั้นตอนที่ 2 มาใช้เป็น ข้อมูลเพื่อประกอบการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ ค่าความตรงเชิงเนื้อหา IOC ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดัชนีความต้องการจำเป็น PNI_{Modified} 2) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การตรวจสอบวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation Technique) และ การวิเคราะห์เชิงข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 สภาพปัจจุบันภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล รองลงมา ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ สภาพที่พึงประสงค์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อ

พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ รองลงมา คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสื่อสารดิจิทัลความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 3 โดยภาพรวม พบว่าเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญเป็นดังนี้ 1) ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ 2) ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล 3) ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล 4) ด้านการสื่อสารดิจิทัล 5) ด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล

2. ผลการพัฒนาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 3 ผู้วิจัยสรุปได้ 5 ด้าน 17 แนวทาง โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ที่ระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.72 และความเป็นไปได้อยู่ที่ระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 โดยเรียงลำดับตามความต้องการจำเป็นซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ มี 3 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารมีมาตรการจัดตั้งและส่งเสริมชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ สนับสนุนให้เกิดกลุ่มหรือชุมชนที่มีความสนใจร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แนวคิด และจัดกิจกรรม เช่น การประชุมผู้ปกครอง หรือเวทีนำเสนอแนวทางการเรียนการสอน 2) ผู้บริหารใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือสร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนความรู้ จัดตั้งเพจหรือกลุ่มบนโซเชียลมีเดียเพื่อแชร์ข่าวสาร กิจกรรม และนวัตกรรมทางการศึกษา รวมถึงเป็นช่องทางในการสื่อสารอย่างรวดเร็ว 3) ผู้บริหารมีการประเมินและปรับปรุงการใช้เครือข่ายดิจิทัลอย่างสม่ำเสมอ มีการสำรวจความคิดเห็นและประเมินผลการใช้งานเครือข่ายดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.2 ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล มี 3 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารกระตุ้นการทำงานร่วมกันระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการใช้เทคโนโลยีในการศึกษา 2) ผู้บริหารกระตุ้นให้ครูและนักเรียนใช้เครื่องมือดิจิทัลต่าง ๆ ในการเรียนการสอน เช่น แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ และแอปพลิเคชันการศึกษา เพื่อให้การเรียนรู้มีความน่าสนใจและเข้าถึงได้ง่าย 3) ผู้บริหารจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือดิจิทัลแก่ครูและนักเรียน เช่น การอบรม การเวิร์กช็อป หรือการเรียนรู้แบบ Peer Learning

2.3 ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล มี 4 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารมีการพัฒนาจรรยาบรรณและนวัตกรรมทางการศึกษาของครู ส่งเสริมให้ครูพัฒนาผลงานหรือสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยยึดหลักจริยธรรม ไม่ลอกเลียนหรือดัดแปลงผลงานผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต 2) ผู้บริหารส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากลยุทธ์ดิจิทัลเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น กำหนดแนวทาง และสร้างกิจกรรมดิจิทัลที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ 3) ผู้บริหารจัดทำแผนกลยุทธ์และระบบสนับสนุนเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพวางแผนกลยุทธ์ดิจิทัลที่ชัดเจน พร้อมทั้งสนับสนุนทรัพยากร

อุปกรณ์ และระบบโครงสร้างพื้นฐาน และมีการติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงกลยุทธ์อย่างสม่ำเสมอ 4) ผู้บริหารมีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง จัดอบรมสัมมนา และกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีของครูให้ทันสมัยและสอดคล้องกับแนวโน้มการศึกษา

2.4 ด้านการสื่อสารดิจิทัล มี 4 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารส่งเสริมการสื่อสารระหว่างครู ผู้ปกครอง และนักเรียนผ่านช่องทางดิจิทัล เช่น Line, Facebook, เพื่อให้การติดต่อสื่อสารสะดวก รวดเร็ว และครอบคลุม 2) ผู้บริหารมีการประชาสัมพันธ์และวางแผนเชิงนโยบายผ่านข้อมูลดิจิทัลใช้ช่องทางออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียน และใช้ข้อมูลจากระบบดิจิทัลเพื่อวิเคราะห์ วางแผน และตัดสินใจเชิงนโยบาย 3) ผู้บริหารใช้สื่อดิจิทัล เช่น Google Drive และระบบสารสนเทศต่างๆ เพื่อจัดเก็บข้อมูล ลดข้อผิดพลาด และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน 4) ผู้บริหารมีการจัดประชุมและระดมความคิดผ่านเครื่องมือออนไลน์ใช้ Zoom, Google Meet และ Microsoft Teams เป็นช่องทางในการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และตัดสินใจร่วมกัน

2.5 ด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล มี 3 แนวทาง ได้แก่ 1) ผู้บริหารส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ผลักดันให้มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น สื่อออนไลน์ แอปพลิเคชัน และ AI มาใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนให้ทันสมัยและสอดคล้องกับยุคดิจิทัล 2) ผู้บริหารพัฒนาทักษะดิจิทัลและความเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีของบุคลากรแสดงบทบาทเป็นต้นแบบในการใช้เทคโนโลยี และส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความสามารถ และความมั่นใจในการนำเทคโนโลยีไปประยุกต์ใช้ในงานด้านการศึกษา 3) ผู้บริหารสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีและการแบ่งปันความรู้ส่งเสริมกิจกรรมที่กระตุ้นให้ครูและนักเรียนเรียนรู้อย่างมีแรงจูงใจ เช่น การประกวดสื่อการสอน และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีผ่านช่องทางดิจิทัลหรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC)

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 สามารถอภิปรายผลได้ในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. ประเด็นแรก สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการสถานศึกษาได้ในระดับหนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า จุดแข็งดังกล่าวเป็นฐานสำคัญในการต่อยอดสู่การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลในมิติอื่น ๆ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนการเรียนรู้เชิงเครือข่าย ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับกรณีศึกษาดังกล่าว (2563) ที่ระบุว่าความเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัลเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด สะท้อน

ว่าการใช้เครือข่ายดิจิทัลเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู ผู้บริหาร และชุมชนยังไม่เข้มแข็ง ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อจำกัดดังกล่าวอาจเกิดจากปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทักษะการใช้เทคโนโลยีเชิงเครือข่าย และรูปแบบการบริหารที่ยังเน้นการทำงานแบบแยกส่วน มากกว่าการเรียนรู้ร่วมกันเชิงระบบ

2. ประเด็นที่สอง สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่าสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารและครูมองเห็นความสำคัญของการสร้างความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ขณะที่ด้านการสื่อสารดิจิทัลมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะและระบบการสื่อสารออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. ประเด็นที่สาม ความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำดิจิทัล ผลการวิเคราะห์ PNI Modified พบว่าการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้เป็นด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ผู้วิจัยเห็นว่าผลดังกล่าวสะท้อนทิศทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลที่ควรมุ่งจากความสามารถเฉพาะบุคคลไปสู่การนำเชิงเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทินกร บัวชู (2562, หน้า 285-294) ที่มองว่าภาวะผู้นำดิจิทัลต้องเน้นการสร้างวิสัยทัศน์ การหล่อหลอมวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงผู้คนและองค์ความรู้เข้าด้วยกัน

4. ประเด็นสุดท้าย แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา แนวทางที่พัฒนาขึ้นจำนวน 17 แนวทาง มีระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของสถานศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า ความโดดเด่นของแนวทางนี้อยู่ที่การบูรณาการผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์จากระยะที่ 1 เข้ากับข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติของผู้เชี่ยวชาญ ทำให้แนวทางมีความชัดเจน เป็นระบบ และตอบโจทย์การพัฒนาผู้บริหารในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาควรมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายและวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัลควบคู่กับการเสริมสร้างวิสัยทัศน์และความเป็นมืออาชีพด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้มีระดับการปฏิบัติในสภาพปัจจุบันต่ำที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนากลไกเครือข่ายดิจิทัล อย่างเป็นระบบ โดยสนับสนุนการจัดตั้งชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ (เช่น PLC Online) การใช้แพลตฟอร์มร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดอบรมเพื่อเพิ่มทักษะการทำงานร่วมกันในสภาพแวดล้อมออนไลน์

เพื่อให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีผลต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้

1.2 จากผลการวิจัยที่พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่พึงประสงค์สูงสุดคือ การสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการกำหนดเป้าหมายร่วมและรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายให้ชัดเจน เช่น วาระการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถอดบทเรียน (lesson learned) และการเผยแพร่แนวปฏิบัติที่ดี เพื่อให้เครือข่ายดิจิทัลเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการทำงานเชิงวิชาการไปสู่ผลลัพธ์ตามเป้าหมายของสถานศึกษา

1.3 จากผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นที่พบว่า ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ผู้บริหารควรจัดทำแผนพัฒนาเครือข่ายดิจิทัลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยกำหนดบทบาทผู้รับผิดชอบ ทรัพยากรสนับสนุน และระบบติดตามประเมินผล เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีมให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรม

1.4 จากผลการวิจัยที่ได้แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล 5 ด้าน ได้แก่ (1) การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล (2) การสื่อสารดิจิทัล (3) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล (4) การเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล และ (5) การสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาตนเองและวางแผนพัฒนาสถานศึกษา โดยควรปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบท ความพร้อม และทรัพยากรของแต่ละโรงเรียน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการในยุคดิจิทัล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 และเขตพื้นที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบผลและขยายข้อค้นพบให้ครอบคลุมบริบทที่หลากหลาย

2.2 ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือวิจัยและพัฒนา เพื่อทดสอบการนำแนวทางที่พัฒนาขึ้นไปใช้จริงในสถานศึกษา และประเมินผลลัพธ์ทั้งด้านสมรรถนะผู้บริหาร การทำงานของครู และผลลัพธ์ผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นภาวะผู้นำเชิงระบบ ที่ต้องบูรณาการทั้งมิติยุทธศาสตร์ (วิสัยทัศน์ดิจิทัล) มิติปฏิบัติการ (การสื่อสารและความเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล) และมิติวัฒนธรรมองค์กร (วัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล) ไปพร้อมกับมิติเครือข่าย ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้เป็น แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล 5 ด้าน รวม 17 แนวทาง

โดยผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสะท้อนว่าการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้เป็นจุดเร่งที่สำคัญที่สุดของพื้นที่ กล่าวคือ แม้ผู้บริหารจะมีความเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัลในระดับสูง แต่การยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาในยุคดิจิทัลจะเกิดผลชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อสามารถพัฒนาเครือข่ายดิจิทัลให้เป็นโครงสร้างการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และการขับเคลื่อนนวัตกรรมของสถานศึกษา

ดังนั้น องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้สามารถสรุปเป็นโมเดลการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเชิงบูรณาการที่ประกอบด้วย 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล 2) การสื่อสารดิจิทัล 3) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล 4) การเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล 4) การสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ซึ่งทำงานเชื่อมโยงกันเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กนกอร สมปราชญ์. (2562). ภาวะผู้นำกับคุณภาพการศึกษา. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น.

กรณีรัฐ ตาแปง. (2563). บทบาทภาวะผู้นำทางการศึกษาของผู้บริหารยุคดิจิทัลในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา กลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษาแม่ฮ่องสอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). พระเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545. กรุงเทพฯ: ศุภสภา.

กอบสุข คงมนัส. (2561). เครื่องมือดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ : วิถีแห่งการศึกษายุคดิจิทัล. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 20(4), 279-290.

จิรพล สังข์โพธิ์. (2560). ภาวะผู้นำในการบริหารยุคดิจิทัล: องค์การ IT และองค์การที่เกี่ยวข้องกับ IT ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทินกร บัวชู. (2562). ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา. วารสารครุศาสตร์สาร, 13(2), 285-294.

สงบ อินทรมณี. (2545). การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 16(1), 353-360. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/umt-poly/article/view/192507/137999>

สุวิมล ว่องวานิช. (2562). การวิจัยและสถิติทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. (3rd ed.). New York, NY: Harper & Row.

พุทธสุนทรียศาสตร์ในอสุภกรรมฐาน*

Buddhist aesthetics in Asubha Kammattana

พระอนุชิต โอวาทกขโม (นาถก้อนทอง), พระครูภาวนาโพธิคุณ และสุวิน ทองปั้น
PhraAnuchit Ovātakamo (Nagonthong), Phrakhrubhāvanābodhikun and Suwin Thongpan
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Khaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: anuchitnagon01@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดความงามตามพุทธสุนทรียศาสตร์ 2) ศึกษาแนวคิดอสุภกรรมฐานในพุทธปรัชญา และ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธสุนทรียศาสตร์กับอสุภกรรมฐาน งานวิจัยเป็นการศึกษาวิเคราะห์เอกสารจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราพุทธปรัชญา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการพรรณนาและตีความเชิงปรัชญา

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดความงามในพุทธสุนทรียศาสตร์เน้น “ความงามภายใน” ที่เกิดจากภาวะจิตอันสงบสว่าง และปราศจากความยึดมั่น มากกว่าความงามเชิงรูปธรรมภายนอก ความงามแท้คือภาวะแห่งความว่าง ความเรียบง่าย และความกลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งทำหน้าที่เป็นประตูปัญญาและการหลุดพ้น
2. อสุภกรรมฐานเป็นวิธีการพัฒนาปัญญาเพื่อลดละราคะ โดยการพิจารณาความไม่งามของร่างกายตามความเป็นจริง อสุภะจึงมิใช่การมองโลกอย่างด้านลบ แต่เป็นการเปิดเผย “สัจจะแห่งสังขาร” เพื่อให้จิตเห็นสภาวะธรรมตามไตรลักษณ์ พุทธสุนทรียศาสตร์ตีความว่า ความงามแท้ คือ การเห็นความไม่งามอย่างรู้เท่าทันและไม่ยึดติด
3. พุทธสุนทรียศาสตร์ในอสุภกรรมฐานชี้ให้เห็นว่า ความงามมิได้อยู่ที่รูป รส กลิ่น เสียง แต่เกิดจากการเข้าถึงความจริงของชีวิต อสุภกรรมฐานเป็น “สุนทรียภาพเชิงพุทธ” ที่เปลี่ยนประสบการณ์ความงามจากระดับโลกียะสู่โลกุตระ ช่วยให้จิตคลายความกำหนัด ความหลงในรูป จนเกิดความบริสุทธิ์แห่งจิตอันเป็นความงามขั้นสูงสุด คือ ความงามแห่งนิพพาน

คำสำคัญ: อสุภกรรมฐาน; พุทธสุนทรียศาสตร์; ความงาม

*ได้รับบทความ: 26 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 10 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 25 ธันวาคม 2568

Received: May 26, 2025; Revised: December 10, 2025; Accepted: December 25, 2025

Abstract

This study aims to: (1) examine the concept of beauty in Buddhist aesthetics, (2) explore the philosophical foundations of Asubha Kammatthana (the contemplation of impurity), and (3) analyze the relationship between Buddhist aesthetics and Asubha Kammatthana. This research employed a documentary approach, drawing upon the Tipitaka, commentaries, Buddhist philosophical texts, and related academic works. Data were analyzed through descriptive and interpretative methods.

The research findings revealed that:

1. The concept of beauty in Buddhist aesthetics emphasizes inner beauty—a serene, compassionate, and unattached mind—rather than external or physical attractiveness. True beauty is defined as emptiness, non-attachment, and harmony with nature, serving as a gateway to insight and liberation.
2. Asubha Kammatthana is a meditative practice aimed at reducing sensual desire by contemplating the body as it truly is—impermanent, unattractive, and devoid of self. Rather than viewing it negatively, Buddhist aesthetics interprets this practice as an appreciation of truth. Genuine beauty is realized through wisdom that sees the unbeautiful without clinging, thus loosening attachment to the body and leading toward liberation from suffering.
3. Buddhist aesthetics within Asubha Kammatthana illustrates that beauty is not confined to sensory pleasures but emerges from perceiving the reality of conditioned phenomena according to the Three Characteristics. This practice transforms aesthetic experience from a worldly level to a supramundane level, purifying the mind from desire and delusion. The highest form of beauty is the beauty of Nirvana, a pure and liberated aesthetic experience.

Keywords: Asubha kammatthana; Buddhist aesthetics; Beauty

1. บทนำ

มนุษย์ในทุกยุคสมัยล้วนแสวงหาความสุขจากสิ่งภายนอก โดยเฉพาะความงามซึ่งเป็นประสบการณ์ทางสายตาที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจและความรู้สึกดีดังดู ความงามเชิงกายภาพจึงได้รับการให้คุณค่า

ถูกปรุงแต่ง และถ่ายทอดผ่านเครื่องแต่งกาย อาภรณ์ ตลอดจนสื่อสังคมในสังคมร่วมสมัย แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนการให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ภายนอกของร่างกายมนุษย์ มากกว่าการพิจารณาความจริงของสังขารภายใน ทั้งที่ตามหลักพระพุทธศาสนา ร่างกายเป็นสิ่งปรุงแต่ง ไม่เที่ยง และประกอบขึ้นจากธาตุทั้งสี่ หาใช่สิ่งที่มีความงามแท้จริงไม่ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 10) ในบริบทของสังคมยุคดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตและกรอบความคิดของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง จนส่งผลให้การตีความหลักคำสอนทางศาสนาถูกอธิบายผ่านสัญลักษณ์และภาพแทนเชิงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น การอธิบายโลกหน้าในลักษณะของโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนโลกเทคโนโลยี (อนุช อาภาภิรมย์, 2547) อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนายังคงยืนยันว่าปัญญาเป็นเครื่องมือสำคัญในการมองเห็นความจริงของสังขารอย่างรอบด้าน ทั้งด้านที่งามและไม่งาม เพื่อป้องกันการยึดติดและความหลงผิดอันเกิดจากอวิชชา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553)

ภายใต้กรอบพุทธปรัชญาดังกล่าว “อสุภกรรมฐาน” ถือเป็นหลักปฏิบัติสำคัญในหมวดกัมมฐาน โดยมุ่งให้ผู้ปฏิบัติพิจารณาร่างกายตามความเป็นจริงว่าเป็นของไม่งาม เป็นที่ประชุมของปฏิกูลธาตุต่างๆ เช่น อุจจาระ ปัสสาวะ เสมหะ และน้ำเหลือง อสุภกรรมฐานจึงทำหน้าที่เปิดเผยสัจธรรมของสังขาร และชี้ให้เห็นว่าความงามที่มนุษย์ยึดถือกันเป็นเพียงการปรุงแต่งของจิต มิใช่ความจริงอันถาวร (พระไตรปิฎก เล่มที่ 20) การพิจารณาความไม่งามของร่างกายมิได้มีเป้าหมายเพื่อก่อให้เกิดทัศนคติเชิงลบต่อชีวิตหากแต่เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาเพื่อลดละความกำหนัดและความหลงในรูปกาย (พระพุทธโฆษาจารย์, 2530)

พระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำให้มนุษย์ดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท และตระหนักถึงธรรมชาติแห่งความเสื่อมของสังขาร โดยทรงแสดงปัจฉิมโอวาทว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา (พระไตรปิฎก เล่มที่ 10 ข้อ 218) อย่างไรก็ตาม มนุษย์ในสังคมร่วมสมัยกลับถูกครอบงำด้วยค่านิยมทางวัตถุและความเพลิดเพลินทางประสาทสัมผัส จนละเลยการพิจารณาความจริงของร่างกายและชีวิต ส่งผลให้เกิดความยึดมั่นในรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส อันเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์เมื่อความงามภายนอกเปลี่ยนแปลงไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา (พระไตรปิฎก เล่มที่ 14; เล่มที่ 22)

เมื่อพิจารณาในเชิงแนวคิด จะเห็นได้ว่ายังมีช่องว่างทางวิชาการในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความงามกับอสุภกรรมฐาน โดยงานจำนวนมากมักมองอสุภกรรมฐานในฐานะการปฏิเสธสุนทรียภาพ ขณะที่พุทธสุนทรียศาสตร์กลับเน้นความงามในฐานะประสบการณ์ทางจิตที่นำไปสู่ปัญญาและการหลุดพ้น ช่องว่างดังกล่าวจึงนำไปสู่คำถามสำคัญว่า ความไม่งามในอสุภกรรมฐานสามารถอธิบายในกรอบพุทธสุนทรียศาสตร์ได้อย่างไร และความงามในทางพุทธมีความหมายอย่างไรในระดับโลกุตระนั้น การศึกษาพุทธสุนทรียศาสตร์ร่วมกับอสุภกรรมฐานจึงมีความสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงพุทธปรัชญา เพื่ออธิบายความหมายของความงามในทางพุทธอย่างเป็นระบบ และแสดงให้เห็นว่าอสุภกรรมฐานมิได้ขัดกับสุนทรียภาพ หากแต่เป็นการยกระดับความงามจากระดับโลกียะสู่โลกุตระ อันนำไปสู่การคลาย

ความยึดมั่นถือนั่นและการหลุดพ้นในที่สุด

ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาแนวคิดความงามตามพุทธสุนทรียศาสตร์ ศึกษาอสุภกรรมฐานในพุทธปรัชญา และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธสุนทรียศาสตร์กับอสุภกรรมฐาน เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงบูรณาการ อธิบายความงามในเชิงพุทธอย่างลุ่มลึก และเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอสุภกรรมฐานในชีวิตประจำวันและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดความงามในพุทธสุนทรียศาสตร์
2. เพื่อศึกษาอสุภกรรมฐานในพุทธปรัชญา
3. เพื่อเพื่อวิเคราะห์พุทธสุนทรียศาสตร์ในอสุภกรรมฐาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Literature) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. 2539) ในหมวดที่เกี่ยวข้องกับอสุภกรรมฐาน ได้แก่ สุตทวาราสสูตร อสุภกัมมัญฐาน และหมวดกรรมฐานในพระวินัยปิฎก รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของหลักธรรมจากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์ปกรณ์วิเสสที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การตีความมีความถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Literature) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ รายงานวิจัย และเอกสารออนไลน์ที่เชื่อถือได้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวคิดความงามในพุทธสุนทรียศาสตร์ หลักอสุภกรรมฐานในพุทธปรัชญา การประยุกต์ใช้กรรมฐานและพุทธสุนทรียศาสตร์ในเชิงปฏิบัติและเชิงจิตวิทยา
3. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยพิจารณาประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งสามข้อ ได้แก่ แนวคิดความงามในพุทธสุนทรียศาสตร์ อสุภกรรมฐานในพุทธปรัชญา การวิเคราะห์พุทธสุนทรียศาสตร์ในอสุภกรรมฐาน
4. การสังเคราะห์และเรียบเรียงผลการวิจัย สังเคราะห์ข้อค้นพบจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ เปรียบเทียบประเด็นที่สอดคล้องและแตกต่างกัน แล้วเรียบเรียงผลการวิจัยให้เป็นระบบตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
5. การจัดทำและนำเสนอรายงานวิจัย นำผลการวิจัยมาจัดทำเป็นรายงานวิชาการ พร้อมตรวจสอบความถูกต้องด้านรูปแบบการเขียน การอ้างอิงตามมาตรฐาน APA 7 ก่อนนำเสนอเผยแพร่

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. แนวคิดความงามในพุทธสุนทรียศาสตร์ การศึกษาพบว่า พุทธสุนทรียศาสตร์ มุ่งเน้น ความงามทางจิตมากกว่าความงามทางกายภาพ โดยความงามในทางพุทธมีรากฐานมาจาก การเห็นความจริงของสังขาร และการละกิเลส ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) ความงามผ่านการมองเห็นสัจธรรม คือ การมองเห็นไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกขัง (ความเป็นทุกข์) อนัตตา (ไม่ใช่ตัวตน) การเห็นเช่นนี้ทำให้เกิดปัญญาและความไม่ยึดติดในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส 2) ความงามผ่านการละกิเลส ความงามแท้เกิดจากจิตที่ปลอดโปร่ง ปราศจากโลภะ โทสะ และโมหะ นำไปสู่ความสงบ สว่าง และความบริสุทธิ์แห่งจิต โดยแบ่งระดับความงามตามแนวคิดพุทธสุนทรียศาสตร์ไว้ 3 ชั้น คือ ระดับต้น ความงามทางรูปธรรมที่สัมพันธ์กับกามคุณห้าระดับกลาง ความงามจากการสำรวมในกามและการรู้เท่าทันอารมณ์ระดับสูงสุด ความงามของการลดละกิเลส จนนำไปสู่สภาวะนิพพาน ซึ่งถือเป็น ความงามบริสุทธิ์ ตามนัยพุทธสุนทรียศาสตร์

2. อสัณฺณมณฺฐานในพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า อสัณฺณมณฺฐานเป็นวิธีการฝึกจิตเพื่อตัดราคะ โดยเน้นให้ผู้ปฏิบัติเห็นร่างกายตามความเป็นจริงผ่านการพิจารณาศพและสภาพแปรสภาพของร่างกายตามลำดับ เช่น การพองพองยุ่ย การเน่าเปื่อย การแตกสลาย เป็นต้น หลักการสำคัญของอัสัณฺณมณฺฐาน คือ 1) เห็นร่างกายเป็นของไม่งาม เป็นเพียงธาตุ 4 2) เปลี่ยนจากการเห็นด้วยตาเนื้อ-มาเห็นด้วยปัญญา 3) ตัดกำลังความยึดติดในรูปและความหลงในร่างกาย 4) ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนด และนำไปสู่ความสงบของจิต ยกตัวอย่างเช่น กรณีนางสิริมา ซึ่งพระพุทธรองค์ทรงให้ชาวเมืองเห็นว่า ร่างกายที่สวยงามที่สุด เมื่อแตกดับแล้วก็ไม่ต่างจากศพทั่วไป เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นตามความเป็นจริง ผลของการเจริญอัสัณฺณมณฺฐาน คือ ตัดราคะ ทำให้เกิดสังเวชนำไปสู่การละความยึดติดในกาย ทำให้จิตเข้าสู่สมาธิได้ง่ายขึ้นเนื่องจากมีอารมณ์กรรมฐานที่มั่นคง

3. การวิเคราะห์พุทธสุนทรียศาสตร์ในอัสัณฺณมณฺฐาน ผลการวิเคราะห์พบว่าอัสัณฺณมณฺฐานมีคุณลักษณะเป็นสุนทรียภาพแบบพุทธ ใน 3 มิติ คือ 1) สุนทรียภาพแห่งความจริง อัสัณฺณมณฺฐานทำให้ผู้ปฏิบัติเห็นความจริงของร่างกายว่ามีความไม่งามตามธรรมชาติ เป็นเพียงสังขารที่แปรปรวน ไม่ใช่สิ่งที่ควรยึดถือ ตัวนี้เป็นความงามที่เกิดจากการเห็นความไม่งามซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพุทธสุนทรียศาสตร์ 2) สุนทรียภาพแห่งการปล่อยวาง การพิจารณาอาการ 32 และซากศพ เป็นเหตุให้ราคะค่อยๆ คลายตัว จิตเบาสบาย และเกิดการรับรู้แบบใหม่ที่ไม่ยึดติด ซึ่งถือเป็นประสบการณ์ความงามภายใน 3) สุนทรียภาพแห่งความบริสุทธิ์ของจิต เมื่อราคะลดลง จิตสงบตั้งมั่น เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์ การละกิเลสจึงนำไปสู่ความงามในระดับสูงสุด คือ ความงามแห่งนิพพาน

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง พุทธสุนทรียศาสตร์ในอสุภกรรมฐาน สามารถอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวคิดของผู้วิจัยได้ดังนี้

1. ผลการวิจัยที่พบว่า ความงามตามพุทธสุนทรียศาสตร์เป็นความงามเชิงปัญญา มิใช่ความงามทางกายภาพ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และสอดคล้องกับแนวคิดพุทธปรัชญาที่เน้นการเห็นสังขารตามความเป็นจริงผ่านไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ความงามในกรอบนี้จึงมิได้เกิดจากความพึงพอใจทางประสาทสัมผัส แต่เกิดจากภาวะจิตที่รู้เท่าทันความจริงของสังขาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมภาร พรหมทา (2558) ที่อธิบายว่า พุทธสุนทรียศาสตร์เป็นสุนทรียภาพที่ตั้งอยู่บนปัญญา มิใช่อารมณ์ และมีเป้าหมายเพื่อการหลุดพ้นมากกว่าความเพลิดเพลิน เมื่อพิจารณาเชิงวิเคราะห์ ผู้วิจัยเห็นว่า ความงามในพุทธสุนทรียศาสตร์ทำหน้าที่เป็นเครื่องชี้แนะทางปัญญามากกว่าการเป็นวัตถุแห่งการเสพ ซึ่งแตกต่างโดยสิ้นเชิงจากแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในความหมายทั่วไป ผลการวิจัยจึงช่วยยืนยันว่า ความงามในทางพุทธมีสถานะเป็นกระบวนการทางจิตที่นำไปสู่การลดอัตตาและความยึดมั่น ไม่ใช่สิ่งที่ตอกย้ำอัตตาหรือการปรุงแต่งตนเอง

2. ผลการวิจัยพบว่า อสุภกรรมฐานเป็นกระบวนการฝึกจิตที่ใช้ความไม่งามเป็นเครื่องมือในการลดราคะและคลายความหลงในรูปกาย ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และสอดคล้องกับหลักคำสอนในพระไตรปิฎกที่มุ่งให้พิจารณาร่างกายตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงธาตุ 4 และเป็นสังขตธรรมที่เสื่อมสลายได้ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 20) แนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับพุทธทาสภิกขุ (2548) ที่อธิบายว่า อสุภกรรมฐานเป็นยานานสำคัญในการดับราคะและทำให้จิตพ้นจากอำนาจของความหลงในรูปในเชิงสังเคราะห์ ผู้วิจัยเห็นว่า อสุภกรรมฐานมิได้มีเป้าหมายเพื่อทำลายความรู้สึกด้านบวกต่อชีวิตหรือร่างกาย หากแต่ทำหน้าที่ปรับฐานการรับรู้ของจิต จากการเห็นด้วยอารมณ์ไปสู่การเห็นด้วยปัญญา ความไม่งามในที่นี้จึงมิใช่จุดจบของสุนทรียภาพ แต่เป็นจุดเริ่มต้นของสุนทรียภาพรูปแบบใหม่ที่ตั้งอยู่บนความจริงและความไม่ยึดติด

3. ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า อสุภกรรมฐานสามารถอธิบายได้ในฐานะสุนทรียภาพแบบพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยเฉพาะในมิติของสุนทรียภาพแห่งความจริง การปล่อยวาง และความบริสุทธิ์ของจิต ประเด็นนี้สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2553) ที่ชี้ว่า การเห็นความจริงของสังขารอย่างถูกต้องย่อมนำไปสู่ความสงบและความหลุดพ้น มิใช่ความหดหู่หรือการปฏิเสธชีวิต ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าความน่าเกลียดในอสุภกรรมฐานมิใช่การกดทับคุณค่าของมนุษย์ หากเป็นเครื่องมือเปิดโปงมายาคติของความงามแบบยึดติด เมื่อผู้ปฏิบัติเห็นความเสื่อมสลายของร่างกายตามกฎไตรลักษณ์ ย่อมเกิดความวางเฉยอย่างมีปัญญา ซึ่งนำไปสู่ความงามภายในที่ลึกซึ้งกว่าเดิม ผลการวิจัยในประเด็นนี้จึงช่วยขยายความเข้าใจว่า พุทธสุนทรียศาสตร์มิได้ปฏิเสธสุนทรียภาพ แต่แปรเปลี่ยนความหมายของ

สุนทรียภาพให้สอดคล้องกับเป้าหมายแห่งการพ้นทุกข์

4. ผลการวิจัยยืนยันว่า อสัฏฐกรรมฐานเป็นแนวปฏิบัติที่นำไปสู่ความงามระดับโลกุตระ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธสุนทรียศาสตร์ เมื่อจิตคลายอุปาทานในรูป นาม และเกิดโลกุตตรปัญญา ย่อมนำไปสู่มรรค ผล และนิพพาน อันเป็นภาวะแห่งความงามที่บริสุทธิ์ ปราศจากการปรุงแต่งทั้งปวง สอดคล้องกับหลักธรรมเรื่องความไม่ประมาทและความเสื่อมของสังขาร (พระไตรปิฎก เล่มที่ 10 ข้อ 218)

สรุปภาพรวมการอภิปรายผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า พุทธสุนทรียศาสตร์และอัสัฏฐกรรมฐานมิได้เป็นแนวคิดที่ขัดแย้งกัน หากแต่มีความสัมพันธ์เชิงบูรณาการอย่างลึกซึ้ง อัสัฏฐกรรมฐานทำหน้าที่เป็นกระบวนการสุนทรียภาพเชิงปัญญาที่แปรเปลี่ยนความหมายของความงามจากระดับโลกียะไปสู่ระดับโลกุตระ ผลการวิจัยจึงช่วยยืนยันว่า ความงามตามแนวพุทธศาสนา คือ ความงามแห่งความรู้เท่าทัน ความไม่ยึดติด และความหลุดพ้น ซึ่งเป็นสุนทรียภาพสูงสุดตามเป้าหมายของพุทธปรัชญา

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการศึกษา

1.1 การบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ในหลักสูตรการศึกษาหน่วยงานด้านการศึกษาและสถาบันการศึกษาควรพิจารณานำแนวคิดพุทธสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเน้นความงามเชิงปัญญาและความงามภายในไปบูรณาการในรายวิชาพุทธศาสนา จริยศึกษา หรือรายวิชาพัฒนาตน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจธรรมชาติของสังขาร รู้เท่าทันตนเอง และสามารถรับมือกับค่านิยมด้านรูปลักษณ์และสื่อสังคมด้วยปัญญา

1.2 การส่งเสริมการฝึกอัสัฏฐกรรมฐานในสถาบันสงฆ์อย่างเป็นระบบคณะสงฆ์และสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนาควรสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและการฝึกอบรมอัสัฏฐกรรมฐานอย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพิจารณาสังขาร ลดความหลงในรูปกาย และพัฒนาการภาวนาตามแนวเถรวาทซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของวินัยและการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุและสามเณร

1.3 การพัฒนาสื่อพุทธสุนทรียศาสตร์ให้สอดคล้องกับบริบทดิจิทัลหน่วยงานด้านพุทธศาสนา วัฒนธรรม และสถาบันวิชาการ ควรพัฒนาสื่อออนไลน์และสื่อมัลติมีเดียที่นำเสนอแนวคิดพุทธสุนทรียศาสตร์และอัสัฏฐกรรมฐานอย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ เพื่อสื่อสารความหมายของความงามตามสังขารและป้องกันความเข้าใจคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดจากการตีความอัสัฏฐกรรมฐานในเชิงลบหรือสุดโต่ง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 การประยุกต์ใช้พุทธสุนทรียศาสตร์ในการพัฒนาจิตและคุณภาพชีวิตควรนำแนวคิดพุทธสุนทรียศาสตร์ในอัสัฏฐกรรมฐานไปประยุกต์ใช้ในการอบรมพัฒนาจิตใจ การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญา และการดูแลสุขภาพทางจิต โดยเฉพาะในกลุ่มที่เผชิญความกดดันจากค่านิยมด้านรูปลักษณ์และบริโภคนิยม

2.2 การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และแหล่งฝึกปฏิบัติภาวนาวัด สถาบันสงฆ์ และองค์กรที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันพัฒนาศูนย์เรียนรู้หรือสถานที่ฝึกปฏิบัติภาวนาด้านอสุกกรรมฐาน ภายใต้การดูแลของพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้และประสบการณ์ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้และการปฏิบัติอย่างถูกต้อง เหมาะสม และปลอดภัย

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับพุทธสุนทรียศาสตร์ในมิติอื่น ๆ ของกรรมฐาน เช่น กายคตาสติ เมตตภาวนา หรืออานาปานสติ รวมถึงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอสุกกรรมฐาน พุทธสุนทรียศาสตร์ และสุขภาวะทางจิต เพื่อขยายองค์ความรู้เชิงบูรณาการ และต่อยอดสู่การประยุกต์ใช้ในงานให้คำปรึกษา งานจิตบำบัด และการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

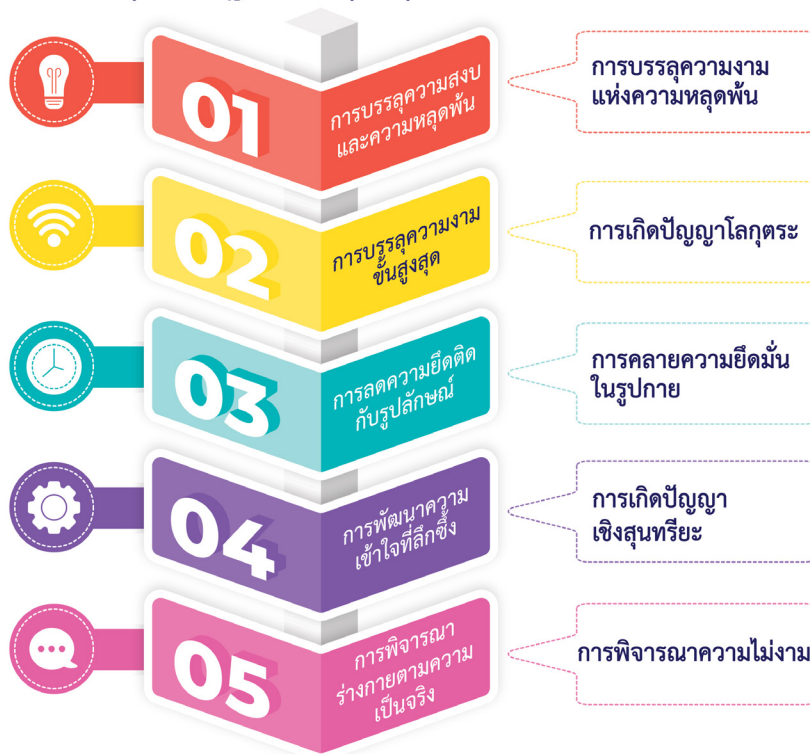
ผลการวิจัยเรื่อง พุทธสุนทรียศาสตร์ในอสุกกรรมฐาน ทำให้เกิดองค์ความรู้เชิงสังเคราะห์ที่ช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของความงามในทางพุทธศาสนา โดยชี้ให้เห็นว่า อสุกกรรมฐานมิได้เป็นเพียงวิธีพิจารณาความไม่งามของร่างกาย หากแต่เป็นกระบวนการภาวนาที่นำไปสู่การเกิดพุทธสุนทรียศาสตร์ในฐานะความงามเชิงปัญญาและความหลุดพ้น ดังนี้ 1) งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความไม่งามเป็นฐานของการเกิดปัญญาเชิงสุนทรียะ อสุกกรรมฐานทำให้ผู้ปฏิบัติเห็นร่างกายตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงการประชุมของธาตุสี่และอาการ 32 เป็นสังขารที่แปรปรวนตามเหตุปัจจัย การเห็นความไม่งามอย่างถูกต้องด้วยปัญญา มิได้นำไปสู่การปฏิเสธชีวิต หากกลับทำให้เกิดความงามทางธรรม คือการรู้แจ้งไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธสุนทรียศาสตร์ ความงามจึงมิได้ตั้งอยู่ที่วัตถุ แต่ตั้งอยู่ที่การรู้เท่าทันสภาวธรรม 2) องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า อสุกกรรมฐานเป็นเครื่องมือคลายความยึดมั่นในรูปกายอย่างเป็นระบบ การพิจารณาอสุกช่วยให้ผู้ปฏิบัติลดราคะ ยกจิตออกจากความหลงในกามคุณ และคลายการยึดติดในรูปลักษณ์และตัวตน ความงามภายนอกซึ่งเป็นความงามเชิงสมมติจึงถูกแทนที่ด้วยการเห็นตามสภาวธรรม นำไปสู่ความงามเชิงจิตวิญญาณที่ตั้งอยู่บนความปล่อยวางและความสงบของจิต 3) ผลการวิจัยทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ว่า ความงามแท้ในพุทธสุนทรียศาสตร์คือโลกุตตรปัญญา อสุกกรรมฐานนำผู้ปฏิบัติไปสู่การเกิดปัญญาระดับพื้นโลก ซึ่งเป็นความงามขั้นสูงสุดในทางพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นสภาวะที่จิตบริสุทธิ์ ปราศจากกิเลส และไม่ถูกครอบงำด้วยความหลงในรูป ความงามทางโลกซึ่งขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายจึงหมดความหมาย เมื่อเทียบกับความงามของจิตที่เข้าถึงสัจธรรมและความหลุดพ้น 4) งานวิจัยนี้ก่อให้เกิด องค์ความรู้ใหม่เชิงสังเคราะห์ คือการอธิบายว่า พุทธสุนทรียศาสตร์มิได้เกิดจากการเสพความงามของวัตถุ หากเกิดจากปัญญาที่เห็นความไม่งามอย่างรู้เท่าทัน อสุกกรรมฐานทำหน้าที่กลับด้านความหมายของสุนทรียะจากความงามภายนอกไปสู่ความงามในสัจธรรม

ความงามแท้จริงไม่ใช่ผลของการปรุงแต่ง แต่เป็นผลของการรู้แจ้งในความไม่ใช่ตัวตนของสังขาร และนำไปสู่ความงามแห่งความหลุดพ้น คือ นิพพาน ซึ่งถือเป็นสุนทรียศาสตร์ชั้นสูงสุดของพระพุทธศาสนา

สรุปองค์ความรู้สำคัญ อสุภกรรมฐานเผยให้เห็นว่า “ความงามในทางพุทธ” มีได้อยู่ที่รูป ร่าม หรือ ผิพรรณ หากแต่อยู่ที่การมองเห็นสังขารตามความเป็นจริงจนจิตหลุดพ้นจากความหลง องค์ความรู้นี้สะท้อนให้เห็นว่า พุทธสุนทรียศาสตร์เป็นกระบวนการพัฒนาจิตและปัญญา ที่นำไปสู่ความงามระดับโลกุตระอย่างแท้จริง ดังภาพที่ 1

อสุภกรรมฐานและพุทธสุนทรียศาสตร์

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 31). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
 พระนัฐภูมิ สิริจินโท(ศรีจันทร์). (2555). *ศึกษาวิธีการพิจารณาอสุภกัมมฐานเพื่อการแก้ปัญหาการมาระ
 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา:
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพุทธโฆษาจารย์. (2530). *วิสุทธิมรรค (เสถียร โพธิ์นันท, ผู้แปล)*. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). *คู่มือปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน*. สุราษฎร์ธานี: สวณโฆภักพลาารม.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2558). *พุทธสุนทรียศาสตร์: ความงามในกระบวนทัศน์พุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสถียร โพธิ์นันท. (2530). *วิสุทธิมรรค (Visuddhimagga)*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- อนุช อาภาภิรมย์. (2547). *เทคโนโลยีกับสวรรค์*. กรุงเทพฯ: มติชน.

แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของ
นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*
Guideline for Enhancing the Instructional Management to
Develop Career Skills of High School Students in Schools under
the Office of the Basic Education Commission

โสภณา สุตสมบุญ

Sopana Sudsomboon

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย

Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

E-mail: sopana.sud@stou.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 2) เปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำแนกตามขนาดสถานศึกษา และ 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2567 จำนวน 384 คน ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิโดยใช้ขนาดสถานศึกษาเป็นเกณฑ์ และมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .91 และแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์เนื้อหา

*ได้รับบทความ: 14 พฤศจิกายน 2568; แก้ไขบทความ: 25 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 29 ธันวาคม 2568

Received: November 14, 2025; Revised: December 25, 2025; Accepted: December 29, 2025

ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.70) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูง ได้แก่ การเสริมทักษะอาชีพในรายวิชาพื้นฐาน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การศึกษาค้นคว้าอิสระ และการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบโครงงานอาชีพ
2. สถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกันมีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพจากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า สถานศึกษาควรบูรณาการเนื้อหาให้เชื่อมโยงกับอาชีพที่จำเป็น ส่งเสริมการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก สร้างแรงจูงใจแก่ผู้เรียน ส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก สนับสนุนการจัดการตนเองของนักเรียน ใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย จัดเวทีนำเสนอผลงานด้านอาชีพ และส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: แนวทาง; การส่งเสริม; การจัดการเรียนการสอน; การพัฒนาทักษะอาชีพ; มัธยมศึกษา

Abstract

This research aimed to: (1) examine the problems of instructional management for developing career skills among secondary school students; (2) compare instructional management for developing career skills among secondary school students, classified by school size; and (3) explore guidelines for enhancing instructional management to develop career skills among secondary school students. The study employed a survey research design. The sample consisted of 384 teachers from secondary schools under the Office of the Basic Education Commission in the 2024 academic year, selected through stratified random sampling based on school size. In addition, eight key informants participated in in-depth interviews. The research instruments included a questionnaire on instructional management for developing career skills among secondary school students, with a reliability coefficient of 0.91, and a semi-structured interview protocol focusing on guidelines for enhancing instructional management. Data were analyzed using mean, standard deviation, one-way analysis of variance (ANOVA), and content analysis.

The research findings were as follows:

1. The overall instructional management for developing career skills among secondary school students was at a high level ($\bar{X}$ = 3.92, S.D. = 0.70), with high mean scores in integrating career skills into core subjects, organizing student development activities, independent study, and project-based learning related to careers;
2. There were no statistically significant differences in instructional management for developing career skills among secondary schools of different sizes; and
3. The guidelines for enhancing instructional management derived from the interviews indicated that schools should integrate instructional content with essential careers, promote the use of active learning processes, enhance student motivation, foster collaboration with external organizations, support students' self-management, apply diverse assessment and evaluation methods, provide platforms for presenting students' career-related work, and promote participatory learning.

Keywords: Guideline; Enhancing; Career skill development; Instructional management; Secondary Education

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับบทบาทจากการถ่ายทอดความรู้ไปสู่การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้งานมนุษย์ถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีมากเกินไป แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2567 ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของกำลังคน โดยมุ่งเน้นการบูรณาการการเรียนรู้สายสามัญและสายอาชีพ การร่วมมือกับสถานประกอบการ การพัฒนาสมรรถนะตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติและมาตรฐานสากล รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะใหม่อย่างต่อเนื่อง (อักษร, 2024)

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนสามารถปรับตัวและประสบความสำเร็จในตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจดิจิทัลและการปฏิวัติอุตสาหกรรม การเรียนการสอนลักษณะดังกล่าวมุ่งเน้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งองค์ความรู้ ทักษะ

และประสบการณ์จริง เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพในอนาคต อาทิ ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งนี้ การพัฒนาทักษะอาชีพมีเป้าหมายสำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างสมรรถนะวิชาชีพ การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวิชาชีพ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานที่มีการแข่งขันสูง (พรรัตน์ จันทร์คำ, 2566; พงศ์พิชญ์ ต่วนภูษา และคณะ, 2565; เสาวลักษณ์ ศรีดาเกษ และเทพไทย โชติชัย, 2563, หน้า 45-58; โสภนา สุดสมบูรณ์, 2567, หน้า 103-116; กิ่งกาญจน์ เสติ และธำปณี สีเฉลียว, 2566, หน้า 25-40)

กระทรวงศึกษาธิการ (2561) ระบุว่า สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การบูรณาการในรายวิชาพื้นฐาน การจัดรายวิชาอาชีพเพิ่มเติม การจัดโครงการอาชีพ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การจัดฐานการเรียนรู้ และการจัดหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นเพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัยในการทำงาน นอกจากนี้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังชี้ให้เห็นว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน การใช้โครงการจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสริมสร้างทักษะอาชีพควบคู่กับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ล้วนส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะอาชีพ ความรู้ และแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (กิ่งกาญจน์ เสติ และธำปณี สีเฉลียว, 2566, หน้า 25-40; ศรายุทธ เงามดำ และคณะ, 2567, หน้า 40-48; ฉัตรปวีณ์ ธนตันคพันธ์ และคณะ, 2566, หน้า 754-771; สุพิศ มีทรัพย์มัน และจักรกฤษณ์ จันทะคุณ, 2566, หน้า 272-283)

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนงานวิจัยในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา พบว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยยังเผชิญปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะความไม่ทันสมัยของหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ที่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานจริง ข้อยกีดกันด้านทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะในสถานศึกษาขนาดเล็ก ตลอดจนข้อจำกัดด้านสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนการสอนด้านอาชีพและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้นักเรียนมีโอกาสนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการเตรียมความพร้อมสู่อาชีพในอนาคตอย่างจำกัด (ทิฆัมพร ศักย์กฤษณ์ และคณะ, 2564, หน้า 164-177; พรฤทัย มณีวรรณ และสายฝน แสนใจพรม, 2565, หน้า 17-32)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านสภาพปัญหา ความแตกต่างตามบริบทของสถานศึกษา และการสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมที่เหมาะสม เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีที่ประกอบด้วยวิธีเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีการศึกษา 2567 จำนวน 2,363 แห่ง จำนวน 118,882 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีการศึกษา 2567 จำนวน 384 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเทียบกับตารางของเครชีและมอร์แกน จากนั้นสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิโดยใช้ขนาดสถานศึกษาเป็นเกณฑ์แล้วกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนและสุ่มอย่างง่าย ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ (1) ผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่ได้รับรางวัลสถานศึกษาคุณภาพจำนวน 1 คน (2) ผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารมากกว่า 10 ปี จำนวน 2 คน (3) ศึกษานิเทศก์ที่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 10 ปี จำนวน 1 คน (4) ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 10 ปีจากสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกันจำนวน 3 คน และ (5) อาจารย์ในระดับอุดมศึกษาที่สอนเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนจำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 8 คน

2. เครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษาจำนวน 27 ข้อ เป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.67 - 1.00 หาค่าความเที่ยงโดยการทดลองกับครูในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตจังหวัดนนทบุรี จำนวน 30 คน แล้วหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของ Cronbach โดยได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ .91 และแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษาจำนวน 7 ประเด็น โดยผ่านความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยจัดทำแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ (google form) จากนั้นประสานไปยังสถานศึกษาต่างๆ ผ่านเครือข่ายของผู้บริหารและครู จากนั้นตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป สำหรับแบบสัมภาษณ์ได้นัดหมายผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 8 คน ตามวันเวลาที่กำหนดและดำเนินการสัมภาษณ์โดยใช้เวลาคนละ 1 ชั่วโมง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล/สถิติที่ใช้เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 ศึกษาการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม ($n = 302$)

คุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหาร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การเสริมทักษะอาชีพในรายวิชาพื้นฐาน	4.06	0.69	มาก
2. การเสริมสร้างทักษะอาชีพในรายวิชาเพิ่มเติม	3.83	0.81	มาก
3. การเสริมสร้างทักษะอาชีพด้วยการศึกษาค้นคว้าอิสระ	3.99	0.76	มาก
4. การเสริมสร้างทักษะอาชีพโดยการจัดฐานการเรียนรู้	3.79	0.88	มาก
5. การเสริมสร้างทักษะอาชีพผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	4.05	0.78	มาก
6. การเสริมสร้างทักษะอาชีพผ่านการจัดหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น	3.71	0.96	มาก
7. การเสริมสร้างทักษะอาชีพในรูปแบบโครงการอาชีพ	3.97	0.87	มาก
รวมเฉลี่ย	3.92	0.70	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมและรายด้านมี

ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.70) โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ (1) การเสริมทักษะอาชีพในรายวิชาพื้นฐาน ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.69) (2) การเสริมสร้างทักษะอาชีพผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.78) (3) การเสริมสร้างทักษะอาชีพด้วยการศึกษาค้นคว้าอิสระ ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.76) (4) การเสริมสร้างทักษะอาชีพในรูปแบบโครงงานอาชีพ ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = 0.87) (5) การเสริมสร้างทักษะอาชีพในรายวิชาเพิ่มเติม ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.81) (6) การเสริมสร้างทักษะอาชีพโดยการจัดฐานการเรียนรู้และ ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.81) (7) การเสริมสร้างทักษะอาชีพผ่านการจัดหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.96)

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 เปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
การเสริมทักษะอาชีพในรายวิชาพื้นฐาน	ระหว่างกลุ่ม	.189	3	.063	.132	.941
	ภายในกลุ่ม	142.684	298	.479		
	รวม	142.873	301			
การเสริมสร้างทักษะอาชีพในรายวิชาเพิ่มเติม	ระหว่างกลุ่ม	1.365	3	.455	.697	.554
	ภายในกลุ่ม	194.538	298	.653		
	รวม	195.904	301			
การเสริมสร้างทักษะอาชีพด้วยการศึกษาค้นคว้าอิสระ	ระหว่างกลุ่ม	.377	3	.126	.217	.885
	ภายในกลุ่ม	172.479	298	.779		
	รวม	172.856	301			
การเสริมสร้างทักษะอาชีพโดยการจัดฐานการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	.377	3	.126	.217	.885
	ภายในกลุ่ม	172.479	298	.779		
	รวม	172.856	301			

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
การเสริมสร้างทักษะอาชีพผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	ระหว่างกลุ่ม	.562	3	.187	.308	.819
	ภายในกลุ่ม	181.071	298	.608		
	รวม	181.633	301			
การเสริมสร้างทักษะอาชีพผ่านการจัดหลักสูตรวิชาชีพพระยະສັນ	ระหว่างกลุ่ม	5.036	3	1.679	1.852	.138
	ภายในกลุ่ม	270.153	298	.907		
	รวม	275.189	301			
การเสริมสร้างทักษะอาชีพในรูปแบบโครงงานอาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	.506	3	.169	.221	.882
	ภายในกลุ่ม	227.561	298	.764		
	รวม	228.067	301			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.582	3	.194	.390	.760
	ภายในกลุ่ม	148.291	298	.498		
	รวม	148.873	301			

* $p > .05$

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษาในภาพรวม พบว่าค่า $F = .390$ และ ค่า $sig = .760$ แสดงว่าสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกันมีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกันมีการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาไม่แตกต่างกันในทุกๆ ด้าน

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 3 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ	แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ
การเสริมทักษะอาชีพในรายวิชาพื้นฐานถือเป็นแนวทางที่มีศักยภาพสูงเนื่องจากสามารถเชื่อมโยงความรู้เชิงวิชาการเข้ากับโลกแห่งการทำงานจริง โดยไม่ต้องเพิ่มภาระด้านเวลาเรียนมากเกินไป และยังส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพได้อย่างเป็นระบบ	1. ควรบูรณาการเนื้อหาทางวิชาการ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษ กับสถานการณ์ในอาชีพ เช่น การคำนวณต้นทุน การสื่อสารทางธุรกิจ หรือ การเขียนแผนงาน ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างวิชา กับโลกอาชีพ
	2. ควรสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับนักเรียนโดยเฉพาะนักเรียนที่ไม่ได้มีแนวโน้มที่จะต้องศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา
	3. ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนวิชาพื้นฐานเข้ารับการอบรมหรือพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการออกแบบบทเรียนตามบริบทของงานอาชีพ
	4. ควรส่งเสริมให้ครูนำกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก เช่น Project-Based Learning (PBL), Problem-Based Learning มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
	5. ควรส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงระหว่างโลกอาชีพกับโลกวิชาการโดยการสร้างความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญหรือสถานประกอบการเพื่อให้มีแนวทางการเรียนการสอนมีความทันสมัยและตรงกับความต้องการจริงทั้งของผู้เรียนและตลาดแรงงาน

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ	แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ
การเสริมสร้างทักษะอาชีพในรายวิชาเพิ่มเติม ถือเป็นรูปแบบที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการเตรียมเยาวชนให้พร้อมเข้าสู่โลกอาชีพ โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนที่มีความสนใจเฉพาะทาง หรือยังอยู่ระหว่างค้นหาความถนัดของตนเอง	1. ควรจัดรายวิชาเพิ่มเติมที่เน้นทักษะเฉพาะ เช่น การเขียนโปรแกรมเบื้องต้น การถ่ายภาพเชิงพาณิชย์ การจัดดอกไม้ หรือการทำอาหารพื้นถิ่น
	2. ควรปรับเนื้อหาให้ทันสมัย สอดคล้องกับตลาดแรงงานในท้องถิ่นหรือกระแสอาชีพใหม่ ๆ ได้รวดเร็วกว่า
	3. ควรเน้นการออกแบบที่เน้นการลงมือทำจริง เช่น การฝึกทำผลิตภัณฑ์ งานบริการ หรือการนำเสนอผลงาน
	4. ควรสร้างและส่งเสริมความร่วมมือจากสถานประกอบการ องค์กรท้องถิ่น หรือศิษย์เก่าที่เป็นมืออาชีพเพื่อสนับสนุนเนื้อหา หรือเป็นวิทยากรพิเศษ
	5. ควรจัดเตรียมงบประมาณให้เพียงพอเนื่องจากรายวิชาเหล่านี้มักต้องใช้อุปกรณ์ สถานที่ หรือบุคลากรเฉพาะทาง
	6. ควรออกแบบการวัดผลที่ครอบคลุมทั้ง ความรู้ ความสามารถ และเจตคติ เช่น ผลงานจริง พอร์ตโฟลิโอ หรือการนำเสนอผลงานต่อชุมชน
การเสริมสร้างทักษะอาชีพด้วยการศึกษาค้นคว้าอิสระ เป็นแนวทางที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง พร้อมพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะการทำงาน และความรับผิดชอบต่อตนเอง ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งกับการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพในศตวรรษที่ 21	1. ควรส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและทักษะการจัดการตนเอง นักเรียนต้องตั้งเป้าหมาย วางแผน ศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ และนำเสนอผลงานด้วยตนเอง
	2. ควรส่งเสริมให้นักเรียนเลือกหัวข้อที่ตรงกับอาชีพในฝัน และการเรียนรู้เชิงลึกในบริบทจริง
	3. ควรเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา เนื่องจากการค้นคว้าอิสระเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างโจทย์วิจัยของตนเองซึ่งเป็นรากฐานของความเป็นผู้ประกอบการ
	4. ควรพัฒนาบทบาทของครูให้เป็น “โค้ช” ครูต้องสามารถให้คำแนะนำเป็นรายบุคคล ช่วยกระตุ้นและประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคนอย่างใกล้ชิด

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ	แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ
	5. ควรใช้เกณฑ์การวัดผลที่หลากหลาย เช่น การประเมินตามกระบวนการ ผลงานจริง การนำเสนอ และการสะท้อนตนเอง (self-reflection)
	6. ควรจัดกระบวนการ IS เป็นรายเทอม พร้อมระยะเวลาชัดเจน เช่น 1 เทอม เริ่มจากตั้งปัญหา ค้นคว้า ลงมือทำ และนำเสนอ
	7. ควรส่งเสริมให้เผยแพร่ผลงานต่อสาธารณะ เช่น จัดนิทรรศการ IS, ทำคลิปลง YouTube, หรือทำแผนธุรกิจจำลองเพื่อแข่งขันในโรงเรียน
การเสริมสร้างทักษะอาชีพโดยการจัดฐานการเรียนรู้ เป็นกลวิธีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสูง โดยเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริง (active learning) ผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบที่ส่งเสริมทักษะอาชีพในบริบทจริงของงาน	1. ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกเรียนรู้ตามความสนใจ
	2. ควรเน้นการออกแบบฐานการเรียนรู้แต่ละฐานให้สามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็น เช่น ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการใช้เครื่องมือในงานอาชีพจริง
	3. ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
	4. ควรการจัดเตรียมอุปกรณ์ วัสดุ และบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้าน และมีการวางแผนและบริหารทรัพยากรให้ดี
	5. ควรประเมินผลตามความยืดหยุ่นและใช้วิธีการที่หลากหลายรวมถึงประเมินผลทั้งเชิงกระบวนการและชิ้นงาน
	6. ควรจัดการเรียนรู้แบบหมุนเวียนฐาน (Rotation Model)

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ	แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ
การเสริมสร้างทักษะอาชีพผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการส่งเสริมทั้ง “ทักษะอาชีพ” และ “ทักษะชีวิต” ควบคู่กันอย่างกลมกลืน โดยอาศัยพื้นที่การเรียนรู้นอกห้องเรียนเป็นเวทีให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ และพัฒนาตนเองรอบด้าน	1. ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทดลองบทบาทจริงในสังคม
	2. ควรเสริมสร้างสมรรถนะรอบด้านของผู้เรียนไม่ใช่แค่ทักษะอาชีพเฉพาะ แต่ยังรวมถึง soft skills เช่น ความมีวินัย ความคิดสร้างสรรค์ ภาวะผู้นำ การรู้จักตนเอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์
	3. ควรออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเชิงอาชีพ เช่น โครงการเด็กมัธยมทำธุรกิจ, 1 โรงเรียน 1 ผลิตภัณฑ์, มนุษย์สร้างแบรนด์, หรือ แฉะแนวผ่านการลงมือทำอาชีพ
	4. ควรส่งเสริมให้ครูที่รับผิดชอบกิจกรรมมีทักษะหรือได้รับการอบรมด้านการแนะแนวอาชีพ การจัดกิจกรรม หรือการประเมินผลการเรียนรู้เชิงสมรรถนะ
	5. ควรบูรณาการกิจกรรมกับทักษะสมรรถนะอาชีพหลัก และสนับสนุนให้มีการสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)
การเสริมสร้างทักษะอาชีพผ่านการจัดหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น เป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงและตอบโจทย์บริบทของโลกยุคใหม่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และต้องการแรงงานที่มีทักษะเฉพาะทาง พร้อมปรับตัวได้รวดเร็ว	1. ควรเสริมสร้างทักษะเฉพาะทางที่ใช้งานได้ทันทีเนื่องจากทักษะที่เรียนในหลักสูตรระยะสั้นสามารถต่อยอดสู่การประกอบอาชีพอิสระ หรือใช้ในการหารายได้ระหว่างเรียนได้
	2. ควรจัดหลักสูตรร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน วิทยาลัยอาชีวศึกษา หรือภาคธุรกิจในพื้นที่ เพื่อให้เนื้อหาทันสมัยและสอดคล้องกับตลาดแรงงาน
	3. ควรมีระบบบริหารจัดการหลักสูตรที่ชัดเจนและต้องคัดเลือกหลักสูตรให้ตรงกับบริบทโรงเรียน
	4. ควรพัฒนาระบบการประเมินและสะสมหน่วยเรียนรู้
	5. ควรกำหนดหลักสูตรระยะสั้นเป็นส่วนหนึ่งของโครงการเรียนรู้เพื่ออาชีพ

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ	แนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ
การเสริมสร้างทักษะอาชีพในรูปแบบโครงการอาชีพ เป็นแนวทางที่ทรงพลังในการบูรณาการความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของผู้เรียนไว้ในกระบวนการเดียว โดยเน้นการลงมือทำจริง ฝึกคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และพัฒนาแนวคิดสู่ชิ้นงานอาชีพที่จับต้องได้	1. ควรส่งเสริมให้นักเรียนกำหนดหัวข้อโครงการอาชีพจากปัญหา หรือ โอกาส รอบตัว
	2. ควรใช้หลักสูตรแบบ โครงการเป็นฐาน (Project-Based Curriculum) โดย จัดกิจกรรมในคาบวิชาเพิ่มเติม หรือ เชื่อมโยงกับรายวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ (การคิดต้นทุน), ภาษาไทย (การเขียนแผนธุรกิจ), หรือวิทยาศาสตร์ (การแปรรูปอาหาร)
	3. ควรส่งเสริมให้มีการจัดเวทีแสดงผลงานโครงการอาชีพ
	4. ควรส่งเสริมให้มีการสร้างระบบบันทึกความก้าวหน้าและพอร์ตโฟลิโอเพื่อให้นักเรียนเห็นพัฒนาการของตนเอง และสามารถใช้สะสมเป็นหลักฐานการเรียนรู้ (เช่น Portfolio) ได้ในอนาคต

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้นำเสนอประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การเสริมทักษะอาชีพในรายวิชาพื้นฐาน รองลงมาคือ การเสริมสร้างทักษะอาชีพผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการเสริมสร้างทักษะอาชีพด้วยการศึกษาค้นคว้าอิสระ ตามลำดับ ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าแนวโน้มดังกล่าวสะท้อนว่าโรงเรียนใช้พื้นที่การเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วในโครงสร้างหลักสูตร เป็นกลไกหลักในการพัฒนาทักษะอาชีพ เนื่องจากสามารถดำเนินการได้จริงภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลาเรียนและทรัพยากร และช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างสาระวิชากับการใช้ประโยชน์ในชีวิตและโลกอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ส่งเสริมทักษะอาชีพของผู้เรียน (ฤทัย สำเนียงเสนาะ, ปิยงกูร ตันวิเชียร และอรรถพร ธนุเพ็ชร, 2565, หน้า 181-195)

ในทำนองเดียวกัน การเสริมทักษะอาชีพผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเอื้อให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผ่านการลงมือปฏิบัติและการทำงานร่วมกัน จึงช่วยเพิ่มความมั่นใจและความพร้อมต่อ

การประกอบอาชีพ ส่วนการศึกษาค้นคว้าอิสระและการเรียนรู้ผ่านโครงการอาชีพเป็นกระบวนการที่สนับสนุนทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งเป็นฐานสำคัญของทักษะอาชีพในยุคปัจจุบัน (ฉัตรปวีณ์ ธนตันคพันธ์, พิจิตรา ธงพานิช และสฤณี ศรีขาว, 2566, หน้า 754-771; วรวิชัย สุขรวาท และคณะ, 2567, หน้า 51-72) ขณะที่รายวิชาเพิ่มเติมและฐานการเรียนรู้มีบทบาทในการตอบสนองความสนใจเฉพาะของผู้เรียน และสร้างโอกาสในการฝึกทักษะที่หลากหลาย (ปฐาขมัย ทองชุมนุช, 2564, หน้า 108-116; พรรรัตน์ จันทร์คำ, 2566, หน้า 885-896) สำหรับ “หลักสูตรวิชาชีพพระยาสัน” แม้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แต่ยังสะท้อนศักยภาพของแนวทางที่สามารถพัฒนาทักษะเฉพาะด้านได้รวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางนี้อาจมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ อุปกรณ์ ผู้สอนเฉพาะทาง และเครือข่ายสถานประกอบการ จึงทำให้ระดับการดำเนินงานโดยรวมต่ำกว่าด้านอื่นเมื่อเปรียบเทียบกัน

2. ขนาดสถานศึกษาไม่ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกันมีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งภาพรวมและรายด้าน ผลดังกล่าวสะท้อนถึงความเป็นเอกภาพของแนวทางการจัดการเรียนการสอนภายใต้ระบบต้นสังกัดเดียวกัน และอาจบ่งชี้ว่ากลไกการกำกับนโยบายและการบริหารจัดการเชิงระบบทำให้โรงเรียนทุกขนาดมีทิศทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน ผู้วิจัยเห็นว่า แม้โรงเรียนขนาดเล็กอาจมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร แต่หากมีการบริหารจัดการที่ชัดเจนและใช้กลยุทธ์เหมาะสม ก็สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาทักษะอาชีพและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กมลวรรณ สุอารี, รุจิรุ ภูสาระ และภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, 2565, หน้า 75-84)

นอกจากนี้ แนวคิดการบริหารที่มีกรอบปฏิบัติเป็นระบบ เช่น การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษา อาจเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและใกล้เคียงกันในทุกขนาดของโรงเรียน (ไพรัตน์ กลิ่นทับ, วรกฤต เกื่อนช้าง และพระมหาอุดร อุตตโร, 2568, หน้า 177-192) และสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ชี้ว่า “การบริหารวิชาการเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพ” มีบทบาทต่อการสร้างความเท่าเทียม โดยการวางแผนและพัฒนาหลักสูตรให้สัมพันธ์กับบริบทพื้นที่และความต้องการผู้เรียน (อภิญา บุญยเกียรติ และพระมหาอุดร อุตตโร (มากดี), 2567, หน้า 1031-1043)

3. แนวทางการส่งเสริมความร่วมมือบูรณาการ-เชิงรุก-เครือข่าย-ประเมินหลากหลายผลการวิจัยเชิงคุณภาพเสนอแนวทางการส่งเสริม 8 ประการ ได้แก่ (1) บูรณาการเนื้อหาให้เชื่อมโยงกับอาชีพที่จำเป็นและเป็นที่ต้องการ (2) ส่งเสริมการใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (3) สร้างแรงจูงใจแก่ผู้เรียน (4) ส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกหรือสถานประกอบการ (5) สนับสนุนการจัดการตนเองและการเรียนรู้ด้วยตนเอง (6) ใช้วิธีวัดและประเมินผลที่หลากหลาย (7) จัดเวทีนำเสนอผลงานด้านอาชีพ และ (8) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการ

ศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะอาชีพและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

ผู้วิจัยเห็นว่า การบูรณาการเนื้อหาเชื่อมโยงอาชีพ เป็นแกนหลักที่ทำให้ผู้เรียนเห็นความหมายของการเรียนรู้และสามารถนำไปใช้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดฐานสมรรถนะที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง (สสวท., 2565) อีกทั้งการเรียนรู้เชิงรุก การมีส่วนร่วม และการประเมินที่หลากหลายเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิด การลงมือทำ และความมั่นใจของผู้เรียน ขณะที่ความร่วมมือกับสถานประกอบการและเวทีนำเสนอผลงานช่วยเพิ่มประสบการณ์จริงและทำให้ทักษะอาชีพของผู้เรียน จับต้องได้ มากยิ่งขึ้น โดยสรุป แนวทางที่ได้สะท้อนว่าพัฒนาทักษะอาชีพ ควรดำเนินเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งด้านการจัดการเรียนรู้ แรงจูงใจของผู้เรียน และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับภาคสังคมอย่างต่อเนื่อง

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะใน 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทักษะอาชีพผ่านการจัดหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น โดยสร้างแรงจูงใจและความตระหนักให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะอาชีพที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในการประกอบอาชีพหรือการหารายได้ในอนาคต

1.2 สถานศึกษาควรออกแบบหลักสูตรหรือหน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการทักษะอาชีพเข้ากับเนื้อหาวิชาพื้นฐาน เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้เชิงวิชาการกับการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง และการเตรียมความพร้อมสู่การประกอบอาชีพของผู้เรียน

1.3 สถานศึกษาควรจัดทำฐานการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะอาชีพ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และสามารถเลือกเรียนรู้ตามความถนัด ความสนใจ และศักยภาพของตนเอง

1.4 สถานศึกษาควรสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานประกอบการในพื้นที่ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้นอกห้องเรียน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จริงจากภาคสนาม และการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับโลกอาชีพอย่างเป็นรูปธรรม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน ในทุกระดับการศึกษาและทุกสังกัด เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเชิงเปรียบเทียบที่ครอบคลุมและสามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายได้อย่างเหมาะสม

2.2 ควรศึกษาหรือพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงานในบริบทที่หลากหลาย โดยอาจใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงทดลองหรือวิจัยและพัฒนาเพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบดังกล่าว

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพควรดำเนินไปในลักษณะของการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 8 ประการ ได้แก่ (1) การบูรณาการเนื้อหาเชื่อมโยงกับอาชีพที่จำเป็นและเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน (2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง (3) การสร้างแรงจูงใจและความตระหนักรู้ด้านอาชีพแก่ผู้เรียน (4) การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกหรือสถานประกอบการ (5) การส่งเสริมการจัดการตนเองและการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน (6) การใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายและสอดคล้องกับสมรรถนะ (7) การจัดเวทีนำเสนอผลงานด้านอาชีพของนักเรียน และ (8) การส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

องค์ความรู้ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาไม่ใช่เพียงการเพิ่มกิจกรรมหรือรายวิชาด้านอาชีพเท่านั้น แต่เป็นการออกแบบระบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาวิชาการ กระบวนการเรียนรู้ แรงจูงใจของผู้เรียน และเครือข่ายความร่วมมือภายนอกอย่างสอดคล้องและต่อเนื่อง ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดเชิงปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาและผู้กำหนดนโยบายในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะอาชีพของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจะแสดงในภาพที่ 1 จะเห็นว่าการพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในปัจจุบัน ซึ่งสามารถดำเนินการในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การจัดในรายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม การศึกษาค้นคว้าอิสระ การจัดฐานการเรียนรู้ การจัดผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดหลักสูตรระยะสั้น และ การจัดโครงงานอาชีพ โดยไม่แตกต่างกันตามขนาดของสถานศึกษา แนวทางส่งเสริมประกอบด้วย 1) บูรณาการเนื้อหากับอาชีพที่จำเป็น 2) ใช้การเรียนรู้เชิงรุก 3) สร้างแรงจูงใจให้นักเรียน 4) สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก 5) ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง 6) ใช้การประเมินที่หลากหลาย 7) จัดเวทีนำเสนอผลงานอาชีพ และ 8) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ สุอารี, รุจิรุ ภูสาระ และภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. (2565). การบริหารจัดการการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานีเขต 1. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 8(2), 75-84.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). แนวทางการเสริมทักษะและสร้างเสริมประสบการณ์อาชีพให้กับนักเรียน. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ
- กิงกาญจน์ เสดิ และฐานันท์ สีเฉลียว. (2566). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานตามแนวคิดการสอนทักษะปฏิบัติของเด็วส์วิชาการงานอาชีพ เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการปฏิบัติงาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา*, 13(1), 25-40.

- ฉัตรปวีณ์ ธนตันคพันธ์, พิจิตรา ธงพานิช และสฤณี ศรีชาว. (2566). รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทักษะอาชีพเพื่อเสริมสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านฝางแดง (พระเทพวรมุนีอุปถัมภ์). *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(2), 754-771.
- ทิฆัมพร ศักย์กฤษณ์, หยกแก้ว กมลวรเดช และมานี แสงหิรัญ. (2564). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพของผู้เรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก เขต 38 จังหวัดสุโขทัย. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(8), 164-177.
- ปภาชนัย ทองชุมนุ. (2564). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการประกอบอาชีพสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา. *วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ 1*, 6(2), 108-116.
- พงศ์พิชญ์ ต่วนภูษา, สมศักดิ์ บุญปู และพีรวัฒน์ ชัยสุข. (2565). การพัฒนาทักษะของผู้เรียนอาชีวศึกษาเพื่อรองรับการทำงานในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4. *ปัญญาปณิธาน*, 7(2), 1-15.
- พรรรัตน์ จันทร์คำ. (2566). การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 22 จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 5(4), 885-896.
- พรฤทัย มณีวรรณ และสายฝน แสนใจพรหม. (2565). สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการศึกษาด้านงานอาชีพ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่. *วารสารครุศาสตร์ ราชภัฏเชียงใหม่*, 1(2), 17-32.
- ไพรัตน์ กลิ่นทับ, วรกฤต เกื้อนช้าง และพระมหาอุดร อุตตโร. (2568). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพิจิตรตามหลักอิทธิบาท 4. *วารสาร วิจัยวิชาการ*, 8(2), 177-192.
- ฤทัย สำเนียงเสนาะ, ปิยงูร ตันวิเชียร และอรรถพร ธนเพ็ชร. (2565). กิจกรรมเสริมทักษะและการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ สู่ “ต้นแบบโรงเรียนอาชีพ”: ข้อเสนอแนะจากประสบการณ์เชิงพื้นที่โรงเรียนบ้านไทรทอง จังหวัดสระแก้ว. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 12(3), 181-195. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/var/article/view/253240/175436>
- รวาริชญ์ สุขวรเวท, กฤตกมล อภิบาลศรี, ธีรวัชร วรบำรุงกุล และอรุณเกียรติ จันทร์ส่งแสง. (2567). การพัฒนาทักษะอาชีพทุกช่วงวัยโดยใช้โครงงานเป็นฐาน. *วารสารปราชญ์ประชาคม*, 2(2), 51-72.
- ศรายุทธ เกาดำ, ชลธิดา ณ ลำพูน และปรภัทร คงศรี. (2567). การพัฒนาทักษะอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผ่านโครงงานผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 16(1), 40-48.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *แนวทางการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้เรียน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุพิศ มีทรัพย์มัน และ จักรกฤษณ์ จันทะคุณ. (2566). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การงานอาชีพตาม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้และแรงจูงใจสู่การเป็นผู้ประกอบการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 5(2), 272-283.
- เสาวลักษณ์ ศรีตาเกษ และเทพไทย โชติชัย. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริม สร้างอัตลักษณ์เชิงวิชาชีพของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุข ชุมชน. *วารสารวิจัยสุขภาพและการพยาบาล*, 36(1), 45-58.
- โสภณา สุดสมบูรณ์. (2567). การบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา ทักษะอาชีพของนักเรียนในสถาบันการศึกษาปอเนาะ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริม การศึกษาเอกชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม*, 11(3), 103-116. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij/article/view/278929/186662>
- อภิญา บุญยเกียรติ และพระมหาอุดร อุตโตโร (มากดี). (2567). การบริหารวิชาการเพื่อพัฒนาทักษะ อาชีพของนักเรียนในศตวรรษที่ 21. *วารสารมณีเชษฐาราม*, 7(4), 1031-1043.
- อักษร. (2567). *สรุปให้รู้ ตามทันโลกการศึกษา ep.24 นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2567*. เข้าถึงได้จาก <https://www.aksorn.com/ac1-educational-policy2024>

การส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของ
สมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์*
Promoting the Role of Women to Create a Network of Members
of the National Women's Association Council Under Royal
Patronage

รัศรินทร์ ลัดใหม่กุลวัฒน์, ตระกูล จิตวัฒนากอร์ และนพรัตน์ น้อยเจริญ
Rassarin Ladmaikunlawat, Trakul Chitwattanakorn and Nopparat Noyjarean
มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ประเทศไทย
North Bangkok University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: natha.ko@northbkk.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบพหุวิธี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกถึงโครงสร้าง แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 19 คน และสมาชิกสภาสมาคมสตรี* จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบที

ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุสูงกว่า 55 ปี จำนวน 306 คน มีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 279 คน ปฏิบัติงานในฐานะสมาชิกเป็นระยะเวลาตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 302 คน ตำแหน่งสมาชิกสมาคม จำนวน 336 คน 2) ปัจจัยคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหาร ภาพรวมในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.80 ปัจจัยการพัฒนาภาวะผู้นำสตรี ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.79 และปัจจัยการสร้างภาคีเครือข่าย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.70 3) การส่งเสริมบทบาทสตรีมีอิทธิพลรวมต่อการสร้างภาคีเครือข่ายสูงสุด (beta = 0.926) 4) ผู้นำสตรีส่วนใหญ่ยังขาดทักษะด้านการสื่อสารอย่างมีพลังเพื่อสร้างแรงจูงใจ

*ได้รับบทความ: 14 พฤศจิกายน 2568; แก้ไขบทความ: 25 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 29 ธันวาคม 2568

Received: November 14, 2025; Revised: December 25, 2025; Accepted: December 29, 2025

และขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการเครือข่ายสมัยใหม่

คำสำคัญ: การส่งเสริมบทบาทสตรี; ภาควิชาเครือข่าย; สมาคมสตรี

Abstract

The purpose of this research was to study the Promoting the role of women to create a network of members of the National Women's Association Council under Royal Patronage. Integrated research model. The research tools used were semi-structured in-depth interviews and questionnaires. The sample group consisted of 19 key informants and 400 women's association council members. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, mean, standard deviation. and t-test statistics.

The research results found that: Most of the members of the National Council of Women in the sample were over 55 years of age, totaling 306 people. 279 people got a bachelor's degree level, 302 people worked as members for a period of 10 years or more, and 336 people hold association membership positions. 2) Factors of leadership characteristics of executives the overall picture at the highest level was an average of 4.80. Women's Leadership Development Factors, the overall picture was at the highest level with an average of 4.79 and the factor of creating network partners, the overall picture was at the highest level with an average of 4.70. 3) Promoting women's roles was the highest overall influence on network partnership creation ($\beta = 0.926$). 4) Most women leaders lack powerful communication skills to create motivation, lack of knowledge and understanding of modern network management.

Keywords: Promoting Women's roles; Network partners; Women's association

1. บทนำ

โลกแห่งยุคศตวรรษที่ 21 ที่กระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้กลายเป็นกระบวนทัศน์หลักที่ประชาคมโลกยึดถือเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ องค์การสหประชาชาติได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน จำนวน 17 เป้าหมาย เพื่อเป็นกรอบการดำเนินงานร่วมกันของนานาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป้าหมายที่ 5 การบรรลุความเท่าเทียมทางเพศ

และเสริมพลังให้แก่สตรีและเด็กหญิงทุกคน ซึ่งได้ตอกย้ำถึงความเชื่อมั่นในระดับสากลว่าสตรีมิได้เป็นเพียงผู้ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา หากแต่เป็นพลังขับเคลื่อนที่ทรงคุณค่าและขาดไม่ได้ต่อการสร้างสรรค์สังคมที่สงบสุข มั่นคง และมั่นคงอย่างทั่วถึง สตรีนับเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และชุมชนของประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในบทบาทของผู้นำ ผู้ประสานงาน และผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ ซึ่งเป็นองค์กรสตรีระดับชาติที่มีการกิจสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตสตรี เสริมสร้างศักยภาพความเป็นผู้นำ และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาประเทศในทุกมิติ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีในปัจจุบัน ส่งผลให้การดำเนินงานด้านสตรีจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และเครือข่ายชุมชนในระดับพื้นที่ การสร้างภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็งจึงเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานขยายโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร ความรู้ และนวัตกรรม ตลอดจนเสริมพลัง (Empowerment) ให้แก่สตรีและองค์กรสตรีให้สามารถขับเคลื่อนภารกิจได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

การส่งเสริมสตรีในฐานะภาคีเครือข่ายมีบทบาทสำคัญและสามารถเพิ่มพูนศักยภาพของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ในด้านภาวะผู้นำ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันเท่านั้น แต่ยังเอื้อต่อการสร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กร และการพัฒนากิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของสตรีและชุมชนในบริบทที่หลากหลาย ดังนั้น การส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรสตรี พัฒนาศักยภาพของสมาชิกให้สามารถทำงานเชื่อมโยงกับภาคีต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่มีความเสมอภาค เข้มแข็ง และยั่งยืน (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2563)

สำหรับประเทศไทย ในฐานะรัฐสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ได้ให้สัตยาบันต่อพันธกรณีระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคระหว่างเพศมาอย่างต่อเนื่อง อาทิ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบและได้แสดงเจตจำนงทางการเมืองอันแน่วแน่ในการยกระดับบทบาทและสถานภาพของสตรีให้ปรากฏเป็นรูปธรรมผ่านการบัญญัติรับรองไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 ที่ระบุว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลด้วยเหตุแห่งเพศจะกระทำมิได้ เจตนารมณ์ดังกล่าวได้ถูกถ่ายทอดลงสู่ ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะใน ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ปัญหา

ดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กรสตรีและการพัฒนาพื้นที่กล่าวคือ ทำให้การขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสตรีขาดพลังร่วม ไม่สามารถขยายผลหรือสร้างความยั่งยืนได้ในระยะยาว อีกทั้งยังส่งผลให้บทบาทของสตรีในกระบวนการพัฒนาถูกจำกัดอยู่ในระดับกิจกรรมเฉพาะด้านมากกว่าการเป็นหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสังคมในระดับโครงสร้าง ปัญหาดังกล่าวอาจนำไปสู่การสูญเสียโอกาสในการพัฒนาทุนทางสังคม และลดความสามารถในการปรับตัวขององค์กรสตรีต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (Teece, 2020) องค์กรที่ขาดขีดความสามารถเชิงพลวัตและเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง จะไม่สามารถสร้างความได้เปรียบและความยั่งยืนได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี มีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ผู้นำสตรีที่เป็นสมาชิกของสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการอำนวยการ นายกองค์กรสมาชิก และสมาชิกจากองค์กรเครือข่ายทั่วประเทศ ได้แก่ สมาชิกของสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ จำนวน 181 องค์กร จำนวนสมาชิก 18,100 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ จากองค์กรสมาชิกประเภทต่างๆ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยเปิดตารางกำหนดขนาดของ เครจซี และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, p. 608) ได้จำนวน 400 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกตัวอย่างตามความสะดวก (Convenience Sampling) เพื่อสำรวจสภาพการณ์และความต้องการในภาพรวม และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ขนาดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เหมาะสมที่สุด คือ 7-21 ดังนั้นงานวิจัยจึงได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 19 คน

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสอบถามเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะสงฆ์ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน จำนวน 1 ฉบับ มี 5 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 คุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารตอนที่ 2 การพัฒนาภาวะผู้นำสตรี ตอนที่ 3 การส่งเสริมบทบาทผู้นำสตรี ตอนที่ 4 การสร้างภาคีเครือข่ายและตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาบทบาทสตรีในการ

สร้างภาคีเครือข่ายวิธีหาคุณภาพของเครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ 2) ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ด้านความเชื่อมั่น (Reliability) จากประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณลักษณะเหมือนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด คำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา Alpha Coefficient ครอนบาค (Cronbach, 1970) โดยได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.978 ซึ่งถือว่าแบบสอบถามชุดนี้มีคุณภาพในด้าน ความตรงของเนื้อหาในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ 3) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview forms) สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนา ภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย 4) การทดสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยนำ แบบสัมภาษณ์ไปทำการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ข้อคำถามในการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาครบถ้วน ข้อคำถามถูกต้องเหมาะสม ตรงตามโครงสร้าง และภาษาที่ใช้เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูล และปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

3. ด้านการเก็บข้อมูล มีดังนี้ 1) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามด้วย ตนเอง โดยเริ่มส่งแบบสอบถามในเดือน มีนาคม ถึง สิงหาคม พ.ศ. 2568 และได้ขอความร่วมมือในการ ตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง โดยให้ตอบแบบสอบถามผ่านระบบ (Google Form) ซึ่งผู้วิจัยสามารถ เก็บแบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 400 ฉบับ 2) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบ สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) มีขั้นตอนดังนี้ 2.1) ผู้วิจัยทำหนังสือขอความ ร่วมมือในการให้ข้อมูลในงานวิจัย จากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อ ขอเก็บข้อมูล 2.2) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยนัด วัน เวลา ใน การสัมภาษณ์

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ 1) สถิติเชิงบรรยาย ประกอบด้วย การวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติ บรรยาย ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 2) สถิติอ้างอิงใช้ในการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของสมรรถนะ ด้านภาวะผู้นำและการสร้างภาคีเครือข่าย ระหว่างก่อนการทดลอง (Pre-test) และหลังการทดลอง (Post-test) เพื่อประเมินประสิทธิผลของแนวทางฯ โดยใช้สถิติทดสอบที่แบบกลุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระต่อกัน (Paired-Samples t-test)

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อ สร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ (วัตถุประสงค์ 1) มีราย ละเอียดดังนี้

1. ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ จำนวน 19 คน ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำในการส่งเสริมบทบาทสตรีที่มีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ผลการศึกษา การส่งเสริมบทบาทสตรี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีสัดส่วนสตรีมากกว่าบุรุษเล็กน้อย ซึ่งส่งผลให้อายุคาดเฉลี่ยของสตรีสูงขึ้น อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมยังทำให้จำนวนสตรีที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน สตรีหม้าย และสตรีสูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง สตรีไทยยังเผชิญกับปัญหาใหม่ ๆ อันเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความมั่นคง เทคโนโลยีสารสนเทศ และสิ่งแวดล้อม

1.2 ผลการศึกษาสภาพปัญหาในการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคเครือข่ายผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการเข้าถึงบริการสาธารณะที่ไม่ทั่วถึง ความไม่เท่าเทียมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหาร ความรุนแรงในครอบครัว การคุกคามทางเพศ ความไม่มั่นคงในชีวิต และอคติทางสังคมต่อสตรี ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญและบางประเด็นทวีความรุนแรงขึ้น ส่งผลให้งานพัฒนาสตรีและการส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศยังมีความจำเป็นอย่างต่อเนื่อง โดยประเด็นหลักคือการขาดเครือข่ายและการสนับสนุน จึงจำเป็นต้องสร้างกลไกกลางเพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายสตรีทุกระดับ พร้อมความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนในการสนับสนุนทรัพยากร งบประมาณ และโครงการระยะยาว รวมถึงการจัดเวทีสาธารณะเพื่อเปิดพื้นที่ให้สตรีได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบาย

1.3 ผลการศึกษาการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่าย ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะสตรีซึ่งมีอายุยืนยาวกว่าบุรุษ ส่งผลให้สัดส่วนสตรีสูงอายุเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน ครัวเรือนไทยมีขนาดเล็กลงและครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น ทำให้สตรีทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนมากขึ้นและต้องแบกรับภาระดูแลครอบครัวควบคู่กับภาระนอกบ้าน ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและเปิดโอกาสให้สตรีพัฒนาศักยภาพและมีบทบาททางสังคมมากขึ้น ในด้านแรงงาน การเคลื่อนย้ายแรงงานยังเป็นโอกาสสำคัญ ขณะที่ประเทศต้องเตรียมรับมือกับการขาดแคลนแรงงาน ดังนั้น ทุกภาคส่วนควรเร่งส่งเสริมให้สตรีเข้าถึงข้อมูล ความรู้ และทักษะที่จำเป็น เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการศึกษาเชิงปริมาณ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารภาพรวม

คุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหาร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. คุณลักษณะส่วนบุคคล	4.82	0.30	มากที่สุด
2. คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน	4.78	0.36	มากที่สุด
3. คุณลักษณะทางสังคม	4.80	0.38	มากที่สุด
รวม	4.80	0.31	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.80 ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ คุณลักษณะส่วนบุคคล มีค่าเฉลี่ย 4.82 รองลงมาคือ คุณลักษณะทางสังคม มีค่าเฉลี่ย 4.80 และน้อยที่สุด คือ คุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน มีค่าเฉลี่ย 4.78 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีภาพรวม

การพัฒนาภาวะผู้นำสตรี	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านบุคลิกภาพ	4.84	0.33	มากที่สุด
2. ด้านพฤติกรรม	4.79	0.37	มากที่สุด
3. ด้านจิตใจ	4.76	0.42	มากที่สุด
4. ด้านปัญญา	4.78	0.42	มากที่สุด
รวม	4.79	0.34	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.79 ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านบุคลิกภาพ มีค่าเฉลี่ย 4.84 รองลงมา คือ ด้านพฤติกรรม มีค่าเฉลี่ย 4.79 และน้อยที่สุด คือ ด้านจิตใจ มีค่าเฉลี่ย 4.76 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการสร้างภาคีเครือข่ายภาพรวม

การพัฒนาภาวะผู้นำสตรี	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. การรวมตัวเป็นเครือข่าย	4.68	0.451	มากที่สุด
2. การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน	4.77	0.406	มากที่สุด
3. การมีส่วนร่วมของสมาชิก	4.60	0.503	มากที่สุด
4. การสนับสนุนซึ่งกันและกัน	4.72	0.442	มากที่สุด
5. ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร	4.74	0.429	มากที่สุด
รวม	4.70	0.387	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าการสร้างภาคีเครือข่ายภาพรวม มีค่าคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.70 ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด คือ การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีค่าเฉลี่ย 4.77 รองลงมาคือ ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร มีค่าเฉลี่ย 4.74 และน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิก มีค่าเฉลี่ย 4.60 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการสร้างภาคีเครือข่าย

เส้นทางอิทธิพล	ค่าสถิติ	อิทธิพลทางตรง		อิทธิพลทางอ้อม		อิทธิพลรวม	
		b	beta	b	beta	b	beta
คุณลักษณะ ภาวะผู้นำผู้ บริหารการส่ง เสริมบทบาท สตรี	Coeff.	-0.202 ^{NS}	-0.153	1.208	0.916	1.006	0.763
	SE	0.160	-	-	-	-	-
	t	-1.262	-	-	-	-	-
	P	0.207	-	-	-	-	-

เส้นทางอิทธิพล	ค่าสถิติ	อิทธิพลทางตรง		อิทธิพลทางอ้อม		อิทธิพลรวม	
		b	beta	b	beta	b	beta
คุณลักษณะ ภาวะผู้นำผู้ บริหารการ พัฒนาภาวะผู้นำ สตรี	Coeff.	1.041***	0.934	-	-	1.041	0.934
	SE	0.050	-	-	-	-	-
	t	20.687	-	-	-	-	-
	P	0.000	-	-	-	-	-
คุณลักษณะ ภาวะผู้นำผู้ บริหารการสร้าง ภาคีเครือข่าย	Coeff.	-	-	1.116	0.706	1.116	0.706
	SE	-	-	-	-	-	-
	t	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-
การพัฒนาภาวะ ผู้นำสตรีการส่ง เสริมบทบาท สตรี	Coeff.	1.161***	0.981	-	-	1.161	0.981
	SE	0.147	-	-	-	-	-
	t	7.877	-	-	-	-	-
	P	0.000	-	-	-	-	-
การพัฒนาภาวะ ผู้นำสตรีการ สร้างภาคีเครือ ข่าย	Coeff.	-	-	1.288	0.908	1.288	0.908
	SE	-	-	-	-	-	-
	t	-	-	-	-	-	-
	P	-	-	-	-	-	-
การส่งเสริม บทบาทสตรี การสร้างภาคี เครือข่าย	Coeff.	1.110***	0.926	-	-	1.110	0.926
	SE	0.058	-	-	-	-	-
	t	19.168	-	-	-	-	-
	P	0.000	-	-	-	-	-

จากตารางที่ 4 พบว่า เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวมของตัวแปรต่อการสร้างภาคีเครือข่าย พบว่า การส่งเสริมบทบาทสตรีมีอิทธิพลรวมต่อการสร้างภาคีเครือข่ายสูงสุด ($\beta = 0.926$) โดยมีเฉพาะอิทธิพลทางตรง รองลงมาคือ การพัฒนาภาวะผู้นำสตรี ($\beta = 0.908$) โดยมีเฉพาะอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านการส่งเสริมบทบาทสตรี นอกจากนี้ คุณลักษณะภาวะผู้นำผู้บริหารยังคงมีอิทธิพลรวมต่อการสร้างภาคีเครือข่าย ($\beta = 0.706$) โดยมีเฉพาะอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีและการส่งเสริมบทบาทสตรี ส่วนอิทธิพลทางตรงของคุณลักษณะภาวะผู้นำต่อการส่งเสริมบทบาทสตรีไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

5. อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการศึกษา การเมือง ธุรกิจ การแพทย์ วัฒนธรรม และภาคประชาสังคม สตรีได้รับการยอมรับมากขึ้นในฐานะผู้นำที่มีศักยภาพและอิทธิพลเชิงบวกต่อสังคม อย่างไรก็ตาม ความท้าทายยังคงอยู่ที่อคติทางเพศ โครงสร้างสังคม และความล่าช้าในการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรม ซึ่งทำให้ผู้หญิงยังต้องพิสูจน์ตนเองมากกว่าผู้ชาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธรรมาภรณ์ ฉายโชติธัญเจริญ (2560) พบว่า แนวโน้มบทบาทความเป็นผู้นำของสตรีในการพัฒนาสังคมตามหลักการบริหารจัดการเศรษฐกิจของครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพการพัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจการเสริมสร้างทักษะการเจรจาต่อรองและการบริหารธุรกิจของชุมชน และสอดคล้องกับวิลาสินี ศิริสุวรรณ (2559) พบว่า สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบลปากบ่องให้ความสนใจการส่งเสริมบทบาทสตรีในท้องถิ่นให้ก้าวเข้ามาสู่การเป็นผู้นำในด้านต่างๆ มีความต้องการความเสมอภาคทางเพศในสังคม และมีความพร้อมที่จะแสดงศักยภาพของตนเองในสถานการณ์ต่างๆซึ่งกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้เปิดโอกาสให้สตรีทุกคนเข้ามามีบทบาทในการทำงานในพื้นที่ของตนมากขึ้น รวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการร่างระเบียบกฎเกณฑ์ในการทำงานร่วมกัน และเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบลปากบ่องทั้งนี้การส่งเสริมบทบาทสตรีในท้องถิ่นจะช่วยพัฒนาศักยภาพพลังของสตรีให้มีบทบาทที่เข้มแข็งขึ้น

2. ผลการศึกษาอิทธิพลรวมของตัวแปรต่อการสร้างภาคีเครือข่าย พบว่า การส่งเสริมบทบาทสตรีมีอิทธิพลรวมต่อการสร้างภาคีเครือข่ายสูงสุด ($\beta = 0.926$) โดยมีเฉพาะอิทธิพลทางตรง รองลงมาคือ การพัฒนาภาวะผู้นำสตรี ($\beta = 0.908$) โดยมีเฉพาะอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านการส่งเสริมบทบาทสตรี นอกจากนี้ คุณลักษณะภาวะผู้นำผู้บริหารยังคงมีอิทธิพลรวมต่อการสร้างภาคีเครือข่าย ($\beta = 0.706$) โดยมีเฉพาะอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผ่านการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีและการส่งเสริมบทบาทสตรี ส่วนอิทธิพลทางตรงของคุณลักษณะภาวะผู้นำต่อการส่งเสริมบทบาทสตรีไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้อง

กับ ราตรี ทองศรี (2563) พบว่า คุณลักษณะผู้นำที่ดีมีอิทธิพลโดยตรงต่อผู้นำการเปลี่ยนแปลง การมีวิสัยทัศน์ที่ดีการเป็นตัวอย่างที่ดี ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการเป็นตัวอย่างที่ดีมีอิทธิพลโดยตรงต่อการมีวิสัยทัศน์ที่ดีคุณลักษณะผู้นำที่ดีมีอิทธิพลโดยอ้อมต่อการมีวิสัยทัศน์ที่ดี

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐและสภาสมาคมสตรีแห่งชาติฯ ควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมบทบาทสตรีผ่านการสร้างภาคีเครือข่าย โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และองค์กรสตรีในทุกกระดับ เพื่อเพิ่มพลังการขับเคลื่อนการพัฒนาสตรีอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

1.2 ควรมีนโยบายส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ และการขจัดอคติทางสังคมที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของสตรี ผ่านการสร้างความรู้ความตระหนักรู้และการปรับเปลี่ยนทัศนคติในระดับสังคม

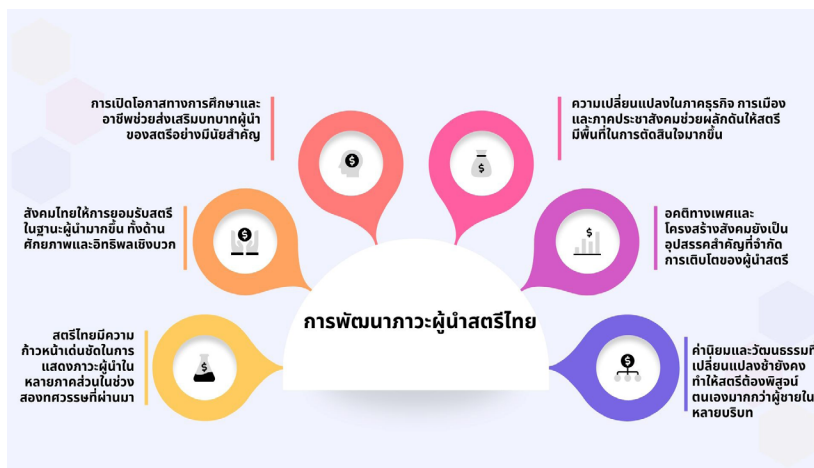
2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ควรจัดอบรมและพัฒนาทักษะด้านภาวะผู้นำ การสื่อสารเชิงเครือข่าย การประสานความร่วมมือ และการบริหารจัดการภาคี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาชิกสภาฯ ในการทำงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ

2.2 ควรส่งเสริมการดำเนินโครงการที่เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกสภาสมาคมสตรีฯ กับภาคีเครือข่าย เช่น โครงการพัฒนาทักษะอาชีพสตรี การส่งเสริมบทบาทสตรีในชุมชน หรือการแก้ไขปัญหาสังคมที่กระทบต่อสตรี เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาเรื่องการส่งเสริมบทบาทสตรีเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายของสมาชิกสภาสมาคมสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ ชี้ให้เห็นถึงพลวัตของการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมและการยกระดับบทบาทสตรีในหลายภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม ในด้านการศึกษา การเมือง ธุรกิจ การแพทย์ วัฒนธรรม และภาคประชาสังคม พบว่าสตรีมีโอกาสมากขึ้นที่แสดงภาวะผู้นำมากขึ้น พร้อมทั้งได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อสังคมไทย อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาเผยให้เห็นว่า แม้ความก้าวหน้าจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง อคติทางเพศ และความล่าช้าในการปรับเปลี่ยนค่านิยมทางวัฒนธรรมยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ ทำให้สตรีต้องใช้ความพยายามในการพิสูจน์ความสามารถมากกว่าผู้ชายในหลายบริบททางสังคม การทำความเข้าใจปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนานโยบายและมาตรการที่ส่งเสริมภาวะผู้นำสตรีไทยให้เติบโตอย่างยั่งยืนในอนาคต

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2563). นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2563-2565.

เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/cNvJl>

ธอรกาญจน์ ฉายโชติชัยเจริญ. (2560). คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสตรีในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยในกลุ่มอาเซียน. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสยาม.

ราตรี ทองศรี. (2563). รูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีในโรงเรียนประถมศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิลาสินี ศิริสุวรรณ. (2559). การส่งเสริมบทบาทสตรีในท้องถิ่นผ่านกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบลปากบ่อง อำเภอบำลือ จังหวัดลำพูน. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580). ราชกิจจานุเบกษา, 135(82 ก), 1-68.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/zvgtA>

Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of psychological testing*. (3rd ed.). New York: Harper & Row.

- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). *Determining sample size for research activities*. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.
- Teece, D. J. (2020). *Dynamic capabilities and strategic management*. Oxford University Press. Strategic Management Review, 1(2), 233-253.

การพัฒนาแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง
เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

The Development of a Model to Enhance Advanced Thinking
Skills to Improve Professional Teaching Capabilities for Students
in the Bachelor of Education Program in Social Studies at
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พันทิวา ทับภูมี, นิรัช เรืองแสน และปานจิตร์ สุขุมาลัย

Phanthiwa Thabphumee, Niraj Ruangsarn and Panjit Sukumal

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: phanthiwa.thab@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ 2) พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ 3) ทดลองใช้รูปแบบ และ 4) ประเมินรูปแบบ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ประกอบด้วย 4 ระยะ ได้แก่ การวิจัยเชิงสำรวจ การวิจัยและพัฒนาเชิงออกแบบ การวิจัยแบบกึ่งทดลอง และการวิจัยเชิงประเมิน กลุ่มตัวอย่างคือนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา จำนวน 147 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบทดสอบการคิดขั้นสูง แบบประเมินการคิดสร้างสรรค์ แบบประเมินความพึงพอใจ และแบบประเมินรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา

*ได้รับบทความ: 30 สิงหาคม 2568; แก้ไขบทความ: 27 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 29 ธันวาคม 2568

Received: August 30, 2025; Revised: December 27, 2025; Accepted: December 29, 2025

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการคิดขั้นสูงและความเป็นครูวิชาชีพยังอยู่ในระดับที่ควรพัฒนา โดยมีค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) อยู่ระหว่าง 0.49-0.57 และด้านที่มีความต้องการสูงสุด คือ การวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.57$)
2. รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก (POS-MR) ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ระบบ วิธีดำเนินการ และการประเมินผล
3. ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่านิสิตมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.51)
4. ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่ารูปแบบมีความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง มีความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.26) โดยด้านความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.26) สรุปได้ว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสามารถใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างการคิดขั้นสูงและความเป็นครูวิชาชีพของนิสิตครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพ; การคิดขั้นสูง; ความเป็นครูวิชาชีพ

Abstract

This research aimed to (1) examine the current conditions, the desirable conditions, and the needs for instructional management; (2) develop a model to enhance higher-order thinking skills for strengthening professional teacher identity; (3) implement the developed model; and (4) evaluate the model. The study employed the Research and Development (R&D) methodology comprising four phases: survey research, design-based development, quasi-experimental research, and evaluation research. The sample consisted of 147 undergraduate students in the Bachelor of Education Program in Social Studies and nine key informants. The research instruments included interviews, questionnaires, a higher-order thinking skills test, a creative thinking assessment form, a satisfaction questionnaire, and a model evaluation form. Qualitative data were analyzed using content analysis, while quantitative data were analyzed using descriptive statistics.

The results revealed that:

1. The current instructional practices for enhancing higher-order thinking skills and professional teacher identity remained at a level requiring further development, with modified Priority Needs Index (PNI_{modified}) values ranging from 0.49 to 0.57. The highest level of need was found in the planning and design of learning activities (PNI_{modified} = 0.57).
2. The developed model for enhancing higher-order thinking skills to strengthen professional teacher identity consisted of five core components (POS-MR): Principle, Objective, System, Method, and Review.
3. The results of the model implementation indicated that students' satisfaction with the learning management based on the model was at a high level ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.51).
4. The expert evaluation results showed that the model demonstrated a high level of structural consistency, appropriateness, validity, usefulness, and overall feasibility ($\bar{X}$ = 4.44, S.D. = 0.26), with feasibility receiving the highest mean score ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.26). In conclusion, the developed model was found to be appropriate and could be effectively applied as a guideline for enhancing higher-order thinking skills and strengthening the professional teacher identity of preservice teachers, in alignment with the educational context of the 21st century.

Keywords: Model to Enhance; Advanced Thinking Skills; Professional Teaching Capabilities

1. บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความผันผวนที่ไม่สามารถคาดเดาได้ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและการตัดสินใจของมนุษย์ (World Economic Forum, 2020) การศึกษาในฐานะกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติให้มีศักยภาพในการแข่งขันและยืนหยัดในเวทีโลก (UNESCO, 2017) ประเทศต่างๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษา เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและอารักขาอัตลักษณ์ของประเทศควบคู่ไปด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562)

สำหรับประเทศไทย ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนการศึกษาแห่งชาติ ได้เน้นการพัฒนาคนไทยให้มีความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนา

ประเทศ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และแรงกดดันภายในประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญของการศึกษายังอยู่ที่การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและความเสมอภาค โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน ซึ่งถือเป็นทักษะสำคัญแห่งศตวรรษที่ 21 (Trilling & Fadel, 2009)

ทักษะการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking Skills: HOTS) เป็นกระบวนการคิดที่ครอบคลุม คิวิวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การแก้ปัญหา การประเมิน และการคิดสร้างสรรค์ เป็นฐานสำคัญของการเรียนรู้เชิงลึกและการประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง (Anderson & Krathwohl, 2001; Conklin, 2012) การพัฒนาทักษะดังกล่าวทำให้ผู้เรียนสามารถคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ซึ่งจะนำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงไม่เพียงส่งผลต่อผลลัพธ์ทางการเรียนของผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานของการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพและความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในชีวิตและการทำงาน (ทิศนา ขัมมณี, 2559) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการผลิตครู ทักษะการคิดขั้นสูงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการพัฒนา ความเป็นครูวิชาชีพ เนื่องจากครูในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องเป็นทั้งผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้แก้ปัญหาในสถานการณ์ซับซ้อน ผู้สะท้อนคิดการปฏิบัติการสอน และผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต การมีทักษะการคิดขั้นสูงจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ความเป็นครู ทั้งในมิติของความเชื่อมั่นในตนเอง ความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ การตัดสินใจเชิงจริยธรรม และการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

จากการสะท้อนผลการปฏิบัติการสอนของนิสิตครูศาสตรบัณฑิตในช่วงปีการศึกษา 2566 โดยการสะท้อนผลการศึกษาเป็นการฝึกให้นิสิตได้แสดงความคิดเห็น และถอดองค์ความรู้ที่ได้จากรายวิชา ปฏิบัติการวิชาชีพของกระบวนการผลิตครู โดยนิสิตบางรายยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และนำไปสู่การขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ที่ไม่มีทักษะในการคิดสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งหากนิสิตขาดทักษะเหล่านี้ที่เป็นทักษะการคิดขั้นสูงนั้นจะทำให้การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา และตลอดจนการสำเร็จการศึกษาไปเป็นครูในอนาคตจะเป็นปัญหาในการจัดการเรียนการสอน การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการบริหารจัดการเวลา รวมทั้งไม่สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครูศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการพัฒนารูปแบบดังกล่าวตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดเชิงระบบที่เชื่อมโยง (1) ปัญหาและความต้องการจำเป็นของนิสิต, (2) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดขั้นสูงและความเป็นครูวิชาชีพ, และ (3) การออกแบบกระบวนการพัฒนารูปแบบ (POS-MR) เพื่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาที่มีความเหมาะสม เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ได้จริงในการผลิตครูที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคม และการเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เจริญก้าวหน้า

ยิ่งขึ้นไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. เพื่อประเมินรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีการดำเนินงานวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Analysis: A) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระยะนี้ดำเนินการโดยการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ เพื่อหาคำประกอบของการคิดขั้นสูงในการพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางในเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 9 รูป/คน ประกอบด้วย (1) อาจารย์ประจำหลักสูตรหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 3 รูป/คน (2) ครูประจำการในโรงเรียน จำนวน 3 คน และ (3) ศึกษานิเทศก์ จำนวน 3 คน

3. ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างศักยภาพ การคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย โดยประชากร คือ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2567 จากวิทยาเขต และวิทยาลัยสงฆ์ รวม 18 แห่ง มีจำนวนนิสิตทั้งสิ้น 229 รูป/คน กลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตชั้นปีที่ 3 หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 147 รูป/คน การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง เลือกโดยใช้เทคนิควิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) โดยแบ่งประชากร ออกเป็น 9 แห่ง

4. เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางในเสริมสร้างศักยภาพ การคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย ผู้วิจัยใช้แบบมีโครงสร้าง (structured interview) และแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบ มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ สำหรับการสร้างเครื่องมือ 1) ศึกษาเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับองค์ประกอบในการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง เพื่อนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพ ปัญหาและแนวทางในเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา สังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) สร้างแบบสัมภาษณ์/แบบสอบถาม 3) นำแบบ สัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้ประธานกรรมการและกรรมการควบคุมคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมของแบบวิเคราะห์เอกสารเชิงทฤษฎี รวมถึงภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ 4) นำแบบ สัมภาษณ์/แบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ภาษาที่ใช้ และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.67-1.00 และได้ตัดข้อคำถามที่ไม่สอดคล้องออก 5) นำแบบสัมภาษณ์/แบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขในรายละเอียดของภาษาตามข้อเสนอแนะไปเก็บข้อมูล

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ (1) ขอนหนังสือ จากสำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มเป้าหมาย 9 รูป/คน ขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ (2) ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือไปยังกลุ่มเป้าหมาย 9 รูป/คน พร้อมแบบสัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในการให้สัมภาษณ์ พร้อม นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำหนดนัดหมาย (3) ดำเนินการ สัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ ตามที่นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยมีการบันทึกเทป จดบันทึกและถ่ายภาพระหว่างการสัมภาษณ์ 2) แบบสอบถาม ผู้วิจัยการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ (1) ขอนหนังสือจากสำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นถึง หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตทั้ง 9 แห่ง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลถึงกลุ่มเป้าหมายเพื่อ

ขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยการเก็บข้อมูลแบบออนไลน์ (2) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำแจกแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Google form กับกลุ่มตัวอย่างคือนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

6. การวิเคราะห์ข้อมูล 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การสังเคราะห์ข้อมูล (Content Synthesis) การตีความ สรุปและนำเสนอด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงบริบท (Context Content Analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบพรรณนาความ 2) ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตารางประกอบความเรียง (2) การวิเคราะห์สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ (PNI Modified) การเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และจัดลำดับความสำคัญ (priority setting) ของความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยใช้สูตร Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified})

ระยะที่ 2 ออกแบบและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระยะนี้ดำเนินการโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Method) 1) ยกร่างรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ 2) ตรวจสอบ/ประเมินร่างรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมคู่มือการใช้รูปแบบ โดยผู้วิจัยได้จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวนทั้งหมด 10 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงพินิจ ความเหมาะสมและเป็นไปได้ของ (ร่าง) รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ (ร่าง) คู่มือการใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วย (1) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 3 รูป/คน (2) ผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสอนสังคมศึกษา จำนวน 4 รูป/คน และ (3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 3 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ คือ (1) ร่างรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2) ร่างคู่มือการใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ และเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้ (3) แบบบันทึกผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นแบบบันทึกข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ ตลอดจนข้อวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อแผนภาพของรูปแบบ องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบรองของรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (1) ขออนุญาตจากสำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 10 ท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) (2) ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้ทรงคุณวุฒิ 10 ท่าน พร้อมแบบสอบถามการพัฒนาวัดปัจจัยการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ พร้อมนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสนทนากลุ่ม (3) จัดประชุมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด (4) ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของการจัดบันทึกผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ก่อนนำข้อมูลไปวิเคราะห์ผล (5) หลังจากจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณไปปรับปรุงรูปแบบ ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อสร้างและพัฒนาคู่มือการใช้ รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสามารถนำไปใช้ในระยะเวลาของการทดลองใช้ได้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในแต่ละองค์ประกอบ แต่ละประเด็นของการ โดยพิจารณาในประเด็นการอภิปราย สำคัญ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมาเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อเป็นการยืนยันการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระยะนี้ดำเนินการโดยใช้วิจัยเชิงทดลอง (Experimental research) มีขั้นตอนดังนี้

1. ดำเนินการใช้ทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (1) ให้นิสิตทำแบบทดสอบก่อนใช้รูปแบบ (2) ดำเนินกิจกรรม (3) ทำแบบทดสอบหลังใช้รูปแบบ (4) ประเมินความพึงพอใจ (5) บันทึกผลการดำเนินกิจกรรม กลุ่มเป้าหมาย คือ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จำนวน 55 รูป/คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยประยุกต์ใช้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) ดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัย (One Group Pretest - Posttest Design) โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้เป็นคนละกลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 1

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย (1) รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมคู่มือการใช้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ได้จากระยะที่ (2) แบบทดสอบก่อนดำเนินกิจกรรม ตามรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (3) แบบบันทึกผลการจัดกิจกรรม ตามรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ค่า Cronbach's alpha เท่ากับ 0.83 (4) แบบทดสอบหลังดำเนินกิจกรรม ตามรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ค่า Cronbach's alpha เท่ากับ 0.88 (5) แบบสอบถามความพึงพอใจของนิสิตชั้นปีที่ 3 หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีต่อการนำรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ค่า Cronbach's alpha เท่ากับ 0.76

3. วิเคราะห์ข้อมูลจากผลการใช้ทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบันทึกผลการดำเนินกิจกรรม ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยการตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปแบบพรรณนาความ

2) ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลการทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (1) วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบคะแนนการทำแบบทดสอบก่อน-หลังดำเนินกิจกรรม ของนิสิตกลุ่มเป้าหมายโดยใช้การทดสอบค่า t แบบไม่อิสระ (t-test dependent) การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอแบบตารางประกอบการพรรณนา (2) วิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีการนำรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. สรุปผลการทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระยะที่ 4 ประเมินรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระยะนี้ดำเนินการโดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 9 รูป/คน ประกอบด้วย ประธานหลักสูตร จำนวน 3 รูป/คน คณาจารย์ประจำหลักสูตร จำนวน 3 รูป/คน และนิสิต จำนวน 3 รูป/คน

1. ตรวจสอบความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ของรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. สรุปและนำเสนอกรอบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมความเป็นไปได้ของรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามแบบมาตรฐานการประเมินของ McMillan & Schumacher (2001) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) และ มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

4. วิเคราะห์ข้อมูลจากผลประเมินรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบันทึกผลประเมินรูปแบบ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยการตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปแบบพรรณนาความ 2) ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยการวิเคราะห์ข้อมูลการผลประเมินรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนความคิดเห็น

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 1) ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ คือ การคิดขั้นสูงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ การวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ช่วยยืนยันว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ของการคิดขั้นสูงสามารถเชื่อมโยงกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านอย่างเป็นระบบ และควรได้รับการออกแบบในรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างกระบวนการคิด กระบวนการสะท้อน และการประเมินตนเองอย่างต่อเนื่อง 2) ผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางในเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสังเคราะห์สาระสำคัญได้ดังนี้ (1) ความจำเป็นและความสำคัญ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเห็นพ้องว่าการพัฒนาแบบการเสริมสร้างการคิดขั้นสูงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของการยกระดับคุณภาพวิชาชีพครู และการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยความหมายสอดคล้องกับบริบทพุทธของมหาวิทยาลัย (2) องค์ประกอบของรูปแบบ ควรประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ ได้แก่ เป้าหมายการเรียนรู้ ทฤษฎีพื้นฐานทางการคิด ขั้นตอนการจัดกิจกรรม วิธีการประเมิน และกลไกสนับสนุนในระบบ ทั้งยังควรพิจารณาบริบททางวัฒนธรรม ความเชื่อ และแนวคิดพุทธจิตต

ปัญญาศึกษาให้สอดคล้องกับนิสิตของมหาวิทยาลัย (3) กระบวนการพัฒนา แนะนำให้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยอิงจากการสังเคราะห์ทฤษฎี การวิเคราะห์ความต้องการ และการตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งมีการทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายก่อนนำไปใช้จริงในวงกว้าง (4) กิจกรรมที่เหมาะสมควรมีลักษณะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีปฏิสัมพันธ์สูง เช่น การอภิปรายเชิงวิพากษ์ การเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จริง และการใช้ PBL หรือการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อกระตุ้นการคิดเชิงลึก และสะท้อนการเรียนรู้ (5) วิธีสะท้อนและประเมินการคิดขั้นสูง ควรใช้วิธีการสะท้อนคิด ผ่านการเขียน การอภิปรายกลุ่มด้วยการจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างกระบวนการคิด และการใช้แฟ้มสะสมงาน ร่วมกับการประเมินตามเกณฑ์คิดขั้นสูง เพื่อให้สะท้อนความสามารถเชิงกระบวนการและเชิงคุณค่า (6) ปัญหา/อุปสรรคและแนวทางแก้ไข พบว่ามีอุปสรรคด้านความเข้าใจของผู้สอน ทักษะการคิดขั้นสูง และทรัพยากรสนับสนุนที่ยังจำกัด แนวทางคือการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับอาจารย์ผู้สอน การสร้างเครือข่ายพี่เลี้ยงทางวิชาชีพ และการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้ โดยมีข้อเสนอแนะควรสร้างคลังสื่อการเรียนรู้และคู่มือการใช้รูปแบบ พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบันอื่น ๆ เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความหลากหลายและประสิทธิภาพสูงขึ้นในอนาคต 3) ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีความต้องการจำเป็นโดยมีค่า $PNI_{modified}$ อยู่ระหว่าง 0.49 - 0.57 รายการความต้องการจำเป็นที่พบว่ามีค่า $PNI_{modified}$ มากกว่า .30 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ผู้วิจัยได้นำผล $PNI_{modified}$ มาเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นดังนี้ (1) ด้านการวางแผนและออกแบบกิจกรรมเสริมสร้างการคิดขั้นสูง และวิชาชีพครู (2) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ (3) ด้านการวัดและประเมินผล (4) ด้านคุณลักษณะของผู้สอน (5) ด้านบริบทสนับสนุนจากหลักสูตรและสถานศึกษา

2. ผลการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการศึกษาในระยะที่ 1 สามารถสร้างองค์ประกอบหลักของการพัฒนารูปแบบ POS-MR ได้แก่ 1) Principle หลักการ/ความเป็นมาของรูปแบบ 2) Objective วัตถุประสงค์ 3) System ระบบงานและกลไกของรูปแบบ 4) Method วิธีดำเนินการของรูปแบบ 5) Review แนวทางการประเมินผลการใช้รูปแบบ และผลการประเมินความสอดคล้องเชิงโครงสร้างของรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังตารางที่ 1 แบบ และผลการประเมินความสอดคล้องเชิงโครงสร้างของรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินความสอดคล้องเชิงโครงสร้างของรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิด
ขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหาร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
1. การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบมีความเหมาะสม ครอบคลุมความต้องการจำเป็นของรูปแบบการเสริมสร้าง ศักยภาพการคิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ	4.08	0.79	มาก	7
2. องค์ประกอบของรูปแบบแต่ละองค์ประกอบ มีความสัมพันธ์สอดคล้องเสริมสร้างซึ่งกันและกัน	4.17	0.72	มาก	5
3. หลักการของรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ มีความเหมาะสมสอดคล้อง กับแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานสามารถใช้เป็นกรอบในการ ออกแบบกิจกรรม	4.33	0.78	มาก	3
4. วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้น สูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ มีความสอดคล้องกับ หลักการ มีความชัดเจน	4.08	0.67	มาก	6
5. หลักการและวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกัน	4.42	0.51	มาก	1
6. กระบวนการจัดการความรู้มีขั้นตอนครบถ้วนเหมาะสมและ สอดคล้องต่อเนื่อง	4.25	0.87	มาก	4
7. ขั้นตอนการจัดการความรู้มีความเหมาะสม สามารถทำให้ โครงการ/กิจกรรมบรรลุผลตามวัตถุประสงค์	4.33	0.78	มาก	3
8. ขั้นตอนการจัดการความรู้มีความสอดคล้องกับการนำไปใช้ ประโยชน์	4.25	0.87	มาก	4
9. ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้มีความเหมาะสมและ สอดคล้องกับหลักการวัตถุประสงค์	4.42	0.67	มาก	2
10. ปัจจัยสนับสนุนมีความเหมาะสมสอดคล้องกับกระบวนการ คิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ	4.00	0.95	มาก	8
รวม	4.23	0.35	มาก	

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินความสอดคล้องเชิงโครงสร้างของรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการสนทนากลุ่ม โดยผู้เชี่ยวชาญ มีความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.35) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าทุกข้อมีความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีความสอดคล้องมากที่สุด คือ หลักการและวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกัน ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.51) รองลงมาคือ ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการวัตถุประสงค์ ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.62) และข้อที่มีความสอดคล้องน้อยที่สุด คือ ปัจจัยสนับสนุนมีความเหมาะสมสอดคล้องกับกระบวนการคิดขั้นสูง เพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.95)

3. ผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 1) ผลการเปรียบเทียบคะแนนการทำแบบทดสอบก่อน-หลังดำเนินกิจกรรม ตามรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลเปรียบเทียบคะแนนก่อน (Pretest) และหลังดำเนินกิจกรรม (Posttest) โดยใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทดสอบ	จำนวนนิสิต	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	sig
ก่อนเรียน (Pre-test)	55	40	16.65	4.01	5.12**	.000
หลังเรียน (Posttest)	55	40	32.24	4.55		

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยการทดสอบการคิดขั้นสูงหลังดำเนินกิจกรรมของนิสิตกลุ่มเป้าหมายตามรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สูงกว่าก่อนเรียนโดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($t=5.12$, $p<.01$)

2) ผลการสอบถามความพึงพอใจของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีต่อการใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สามารถสรุปผลการศึกษาดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลประเมินความพึงพอใจของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีต่อการใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ โดยรวม

คุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหาร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
ด้านที่ 1 ด้านเนื้อหาและกิจกรรม	4.37	0.42	มาก	3
ด้านที่ 2 ด้านกระบวนการดำเนินกิจกรรม	4.42	0.38	มาก	1
ด้านที่ 3 ด้านผลที่ได้รับจากการเรียนรู้	4.29	0.39	มาก	5
ด้านที่ 4 ด้านการนำไปใช้ประโยชน์	4.40	0.31	มาก	2
ด้านที่ 5 ด้านความพึงพอใจโดยรวม	4.35	0.43	มาก	4
รวม	4.36	0.21	มาก	

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจของนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีต่อการใช้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ โดยรวม พบว่า นิสิตมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.21) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านกระบวนการดำเนินกิจกรรม ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.38)

4. ผลประเมินรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ประเมินและยืนยันความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายการประเมิน	ระดับการประเมิน			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ความเหมาะสม	4.33	0.37	มาก	4
2. ความถูกต้อง	4.39	0.29	มาก	3
3. ความเป็นประโยชน์	4.49	0.19	มาก	2
4. ความเป็นไปได้	4.53	0.26	มากที่สุด	1
รวม	4.44	0.26	มาก	

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลการวิเคราะห์ประเมินและยืนยันความเหมาะสม ความถูกต้อง ความเป็นประโยชน์ และความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.26) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.26) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.37)

5. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและผลการวิจัยที่ค้นพบได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. ความต้องการจำเป็น ปัญหาอยู่ที่ ระบบการจัดการเรียนรู้ มากกว่าตัวผู้เรียนผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified} = 0.49-0.57$) โดยลำดับความจำเป็นสูงสุดอยู่ที่ การวางแผนและออกแบบกิจกรรม รองลงมาคือ กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล สะท้อนนัยสำคัญว่า การพัฒนาการคิดขั้นสูงของนิสิตไม่อาจเกิดจากการเพิ่มภาระให้ผู้เรียน คิดมากขึ้น เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเริ่มจากการปรับ โครงสร้างการสอน ตั้งแต่การออกแบบกิจกรรม การจัดประสบการณ์เรียนรู้ ไปจนถึงการประเมินที่ผลักดันให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและต่อเนื่องในมุมมองของผู้เขียน ผลที่พบชี้ว่า “คอขวด” ของการคิดขั้นสูงอยู่ที่ การออกแบบการเรียนรู้และระบบประเมิน เพราะสององค์ประกอบนี้ทำหน้าที่เป็นกลไกกำกับพฤติกรรมการเรียนรู้ หากผู้สอนยังใช้กิจกรรมที่เน้นคำตอบเดียว การประเมินเน้นความจำ หรือไม่ได้วัดเหตุผล/กระบวนการคิด ผู้เรียนย่อมไม่มีแรงขับให้พัฒนา HOTS อย่างแท้จริง

ดังนั้นลำดับความต้องการจำเป็นที่พบจึงสนับสนุนข้อเสนอว่า “การคิดขั้นสูงเป็นผลผลิตของระบบการเรียนรู้” มากกว่า “คุณลักษณะส่วนบุคคล” เพียงด้านเดียวประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัชปาณี ชนะผล (2564) ที่พบว่าความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงในบริบทการบริหารวิชาการระดับโรงเรียนมุ่งไปที่การประเมินผล และการจัดการเรียนรู้ และเสนอแนวทางพัฒนาที่เริ่มจากการปรับระบบประเมินและกิจกรรมการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการคิดขั้นสูง ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับการออกแบบรูปแบบในงานวิจัยนี้ที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมและระบบติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ (อัชปาณี ชนะผล, 2564) สรุปความสอดคล้อง ผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 โดยชี้ชัดว่า จุดพัฒนาเร่งด่วน อยู่กับการออกแบบกิจกรรมและระบบประเมิน ซึ่งเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการสร้างรูปแบบให้ตรงบริบทจริง

2. การพัฒนารูปแบบ POS-MR ทำให้การพัฒนาการคิดขั้นสูง เป็นระบบ และ ตรวจสอบได้ ผลการพัฒนารูปแบบ POS-MR ที่ประกอบด้วย Principle–Objective–System–Method–Review สะท้อนแนวคิดการพัฒนาเชิงระบบที่เชื่อมตั้งแต่ฐานคิดไปสู่การปฏิบัติและการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง จุดแข็งของโครงสร้างดังกล่าวในมุมมองผู้เขียน คือการทำให้ การเสริมสร้างการคิดขั้นสูง ไม่เป็นเพียงกิจกรรมเสริมเฉพาะครั้ง แต่กลายเป็นระบบการเรียนรู้ที่มีทิศทาง มีขั้นตอน และมีตัวชี้วัดติดตามได้ เมื่อพิจารณาเชิงเปรียบเทียบ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ วไลดา อุ่นเรือน (2563) ซึ่งพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาครูที่มืองค์ประกอบหลักของรูปแบบคล้ายกัน (หลักการ วัตถุประสงค์ กิจกรรม การวัดและประเมินผล และผลที่เกิดกับผู้เรียน) และย้ำว่าการเรียนรู้ที่สร้างองค์ความรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมช่วยยกระดับสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครูได้ ผลดังกล่าวสนับสนุนแนวคิดของผู้เขียนว่า การพัฒนาการคิดขั้นสูงจำเป็นต้องอาศัยพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยน ตั้งคำถามโต้แย้งด้วยเหตุผล และสะท้อนการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของ HOTS (วไลดา อุ่นเรือน, 2563) สรุปความสอดคล้อง ผลการพัฒนารูปแบบตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 โดยทำให้แนวคิด HOTS ถูกแปลงเป็นรูปแบบเชิงระบบ ที่สามารถนำไปใช้จริงและประเมินผลได้

3. ผลการใช้รูปแบบ คะแนนหลังเรียนสูงขึ้นและความพึงพอใจสูง สะท้อนทั้ง ผลสัมฤทธิ์ และแรงจูงใจ ผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า คะแนนการคิดขั้นสูงหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมและขั้นตอนของรูปแบบมีพลังในการเปลี่ยน พฤติกรรมการคิด ของผู้เรียน โดยเฉพาะเมื่อรูปแบบเน้นกระบวนการคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบในมุมมองผู้เขียน กลไกสำคัญที่ทำให้ผลหลังเรียนสูงขึ้นคือการจัดกิจกรรมที่สร้าง โจทย์คิด และเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนต้องใช้เหตุผล อธิบาย และตรวจสอบความคิดของตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจของการคิดขั้นสูง นัยนี้สอดคล้องกับงานของเมธี ธรรมวัฒนา (2551) ที่ชี้ว่ากิจกรรมที่ออกแบบอย่างเป็นระบบส่งผลให้พฤติกรรมหลังทดลองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดได้เมื่อกิจกรรมมีโครงสร้างและมีการ

ติดตามผลอย่างชัดเจน (เมธี ธรรมวัฒนา, 2551) อีกด้านหนึ่ง ผลความพึงพอใจของนิสิตต่อการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก และด้านกระบวนการดำเนินกิจกรรมอยู่ในระดับสูงสุด สะท้อนว่ารูปแบบสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่มีความหมายและเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ นัยนี้สอดคล้องกับงานของ อัญชัน เพ็งสุข (2564) ที่พบว่าการใช้สถานการณ์จำลองช่วยเพิ่มความพึงพอใจของผู้เรียนในระดับมากที่สุด ซึ่งสนับสนุนมุมมองของผู้เขียนว่า การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจริงผ่านสถานการณ์/ปัญหา จะเพิ่มทั้งผลสัมฤทธิ์และทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ (อัญชัน เพ็งสุข, 2564) สรุปความสอดคล้อง ผลการทดลองใช้รูปแบบตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3 โดยแสดงผลเชิงประจักษ์ทั้งด้านคะแนน HOTS และความพึงพอใจซึ่งเป็นตัวสะท้อนคุณภาพกระบวนการเรียนรู้

4. ผลการประเมินรูปแบบ ความเป็นไปได้ สูงสุดชี้ศักยภาพการขยายผล แต่ควรเพิ่มความแน่นของเหมาะสมเชิงบริบทผลการประเมินรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านความเป็นไปได้สูงที่สุด สะท้อนว่ารูปแบบสามารถนำไปใช้จริงในบริบทการผลิตครูได้ อย่างไรก็ตาม ด้านความเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดแม้จะระดับมาก ซึ่งในมุมมองผู้เขียน อาจบ่งชี้ว่า รูปแบบยังมีพื้นที่ให้ปรับ “รายละเอียดการออกแบบกิจกรรม/ทรัพยากร/เวลาสอน” ให้สอดคล้องกับรายวิชาและภาระงานจริงของนิสิตและผู้สอนมากขึ้น เพื่อให้การใช้รูปแบบมีความลื่นไหลยิ่งขึ้นในสภาพแวดล้อมจริง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของ วินัส ภักดีนรา (2565, หน้า 3050-3051) ที่เสนอรูปแบบพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู โดยเน้นการสร้างความคิดเชิงวิพากษ์ การเรียนรู้แบบกลุ่ม และการสะท้อนผลการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ช่วยหล่อหลอมอัตลักษณ์ครูและยกระดับการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาครู ผลดังกล่าวสนับสนุนแนวคิดผู้เขียนว่า การคิดขั้นสูงจะยั่งยืนเมื่อผูกกับการสะท้อนคิดและการทำงานร่วมกัน จึงนำไปสู่ภาพ ครูคิดเป็น ครูคิดดี และครูคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตามเป้าหมายของการพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ (วินัส ภักดีนรา, 2565, หน้า 3050-3051) สรุปความสอดคล้อง ผลการประเมินรูปแบบตอบวัตถุประสงค์ข้อ 4 โดยยืนยันความเป็นไปได้และคุณค่าเชิงการนำไปใช้ พร้อมชี้แนวทางปรับรายละเอียดเพื่อเพิ่มความเหมาะสมเชิงบริบท

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

1.1 รูปแบบที่พัฒนาขึ้นควรนำไปใช้จริงในการจัดกิจกรรมพัฒนานิสิตครู ทั้งในรายวิชาวิชาชีพครูและกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น โครงการอบรมหรือค่ายฝึกทักษะ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาความคิดขั้นสูงอย่างเป็นรูปธรรม วิชาการออกแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เป็นต้น

1.2 อาจารย์ผู้สอนหรือผู้ดำเนินกิจกรรมควรได้รับการอบรม เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการคิดขั้นสูง และกระบวนการใช้รูปแบบอย่างถูกต้อง ก่อนนำไปใช้กับนิสิต

1.3 ควรส่งเสริมให้นิสิตได้นำกระบวนการคิดขั้นสูงไปประยุกต์ใช้จริง ในการฝึกสอนหรือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยเฉพาะในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ การแก้ปัญหาในชั้นเรียน และการสะท้อนตนเอง

1.4 ควรนำรูปแบบ POS-MR ไปปรับใช้กับการพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรฝึกปฏิบัติวิชาชีพครู โดยการออกแบบและวางแผนกิจกรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายมากขึ้น เช่น นิสิตครุศาสตรบัณฑิตจากสาขาวิชาอื่น หรือจากมหาวิทยาลัยอื่น เพื่อเพิ่มความทั่วไปของผลการวิจัย

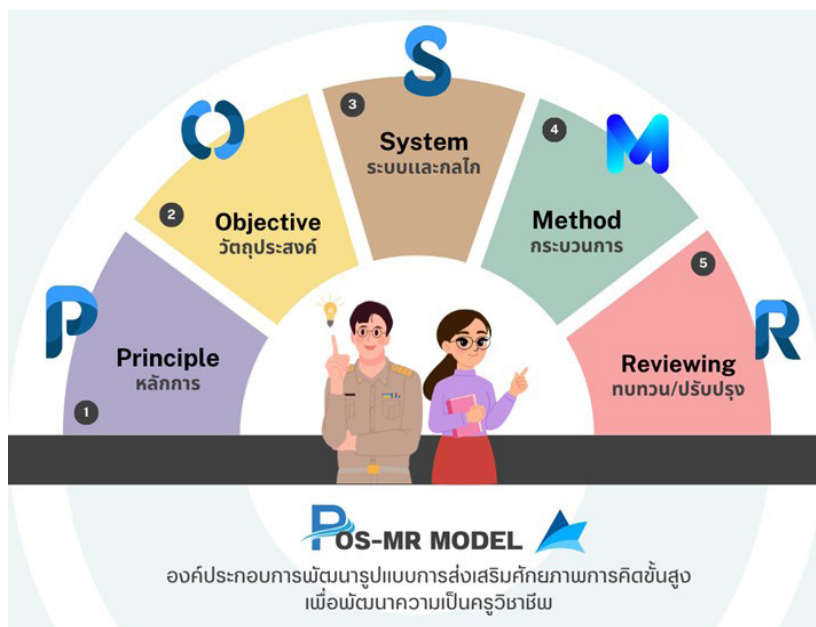
2.2 ควรศึกษาผลของรูปแบบในระยะยาว โดยเฉพาะผลลัพธ์หลังการฝึกสอนหรือออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เพื่อประเมินความต่อเนื่องของการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงในสถานการณ์จริง

2.3 สามารถเปรียบเทียบประสิทธิภาพของรูปแบบนี้กับรูปแบบอื่น ที่มุ่งพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงหรือสมรรถนะวิชาชีพครู เพื่อหาข้อได้เปรียบ จุดเด่น และข้อควรพัฒนา

2.4 ควรพัฒนาสื่อการเรียนรู้และเครื่องมือประกอบรูปแบบอย่างเป็นระบบ เช่น คู่มือการจัดกิจกรรม แบบฝึกทักษะ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนการนำไปใช้ได้อย่างแพร่หลาย

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำให้ได้ทราบถึงปัญหา ความต้องการ และแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีเป้าหมายในการผลิตครูตามมาตรฐานคุรุสภา และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF) จากการศึกษาปัญหาจากการวิจัยพบว่า นิสิตยังขาดการพัฒนาระบวนการคิดขั้นสูงซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ ที่สามารถเชื่อมโยงกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทั้ง 5 ด้าน อย่างเป็นระบบ และควรได้รับการออกแบบในรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เสริมสร้างกระบวนการคิด กระบวนการสะท้อน และการประเมินตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สร้างรูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูงเพื่อพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ สำหรับนิสิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยขึ้นมา หลังจากที่ได้นำไปทดลองใช้ พบว่า รูปแบบที่ได้สร้างขึ้นมานั้นทำให้สามารถเสริมสร้างศักยภาพการคิดขั้นสูง ผ่านกระบวนการกิจกรรมที่ออกแบบผ่าน โมเดล ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ทิตินา แคมมณี. (2559). ศิลปะและศาสตร์แห่งการสอน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เมธี ธรรมวัฒนา. (2551). การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบและวินัยของนักศึกษาช่วง
อุตสาหกรรม. (ปริญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วลิตา อุ่นเรือน. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยการ
ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้ตามสภาพจริงเพื่อส่งเสริมความสามารถในการ
จัดการเรียนรู้ที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลสำหรับนักศึกษาครู. (ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎี
บัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วินัส ภัคตินรา. (2565). รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู”, วารสารสันติ
ศึกษาปริทรรศน์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, 10(7), 3050–3051. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/259371>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579. กรุงเทพฯ:
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี* (พ.ศ. 2561-2580).

กรุงเทพฯ: สภาพัฒน์.

อัชปาณี ชนะผล. (2564). *แนวทางพัฒนาการบริหารวิชาการโรงเรียนกาญจนาอนุเคราะห์ตามแนวคิดทักษะการคิดขั้นสูง*. (สารนิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัญชัน เพ็งสุข. (2564). *การพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาของนักศึกษาวิชาชีพครู โดยใช้สถานการณ์จำลอง*. (รายงานการวิจัย).ทุนสนับสนุนงานวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. New York: Longman.

Conklin, K., & Schmitt, N. (2012). The processing of formulaic language. *Annual Review of Applied Linguistics*, 32, 45-61. <https://doi.org/10.1017/S0267190512000074>

การพัฒนาการเรียนรู้ผ่านบทเรียนบนระบบ E-Learning*

Development of Learning Through Learning on the E-learning System

ธัญพร จันมา

Thanyaporn Chanma

มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ประเทศไทย

North Bangkok University, Thailand

E-mail: Tanyanan.kots@northbkk.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ผ่านบทเรียนบนระบบ E-Learning เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษา โดยอาศัยกระบวนการบริหารจัดการตามวงจรคุณภาพ PDCA (Plan-Do-Check-Act) เป็นกรอบในการพัฒนาและขับเคลื่อนการดำเนินงานทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ

การจัดการเรียนการสอนผ่านระบบ E-Learning เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้โดยไม่จำกัดสถานที่และเวลา และสามารถควบคุมจังหวะการเรียนรู้ของตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

บทความนี้นำเสนอองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาบทเรียน E-Learning ได้แก่ การออกแบบเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและศักยภาพของผู้เรียน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้วงจร PDCA ในการวางแผน ดำเนินการ ติดตามประเมินผล และปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรมทางการศึกษาในยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนา; การเรียนรู้; ระบบ E-Learning

*ได้รับบทความ: 18 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 8 สิงหาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 19 พฤศจิกายน 2568

Received: April 18, 2025; Revised: August 8, 2025; Accepted: November 19, 2025

Abstract

This academic article aims to present concepts and approaches for developing learning through lessons on the E-Learning system in order to enhance the quality of teaching and learning and increase the efficiency of school administration. The PDCA (Plan–Do–Check–Act) cycle is employed as a management framework to support systematic development and continuous improvement in educational management.

E-Learning is a learning approach that supports student-centered learning by expanding access to learning resources without limitations of time and place (anywhere anytime learning) and allowing learners to control their own learning pace (self-paced learning). This approach aligns with 21st-century learning principles and lifelong learning development.

This article discusses key components of E-Learning lesson development, including instructional design that aligns with learners' interests and abilities, the integration of information technology to support learning processes, and the application of the PDCA cycle for planning, implementation, evaluation, and continuous improvement. These elements contribute to strengthening instructional effectiveness and advancing educational institutions toward becoming learning organizations and educational innovators in the digital era.

Keywords: Development; Learning; E-Learning System

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูประบบการศึกษา โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ กระบวนการจัดการเรียนรู้จึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศและสื่อการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้ ทุกที่ทุกเวลา แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน

ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตได้พัฒนาอย่างรวดเร็วและเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ

และการสื่อสารมาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนการสอนและการฝึกอบรมส่งผลให้รูปแบบการถ่ายทอดความรู้เปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้แบบเผชิญหน้าไปสู่การเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัลที่มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (บุปผชาติ พัทธิกรณ์, 2544) การเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรืออีเลิร์นนิง (E-Learning) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างอิสระ ไม่จำกัดสถานที่และเวลา และสามารถควบคุมจังหวะการเรียนรู้ของตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (จินตวิทย์ คล้ายสังข์, 2553)

นอกจากนี้ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้ส่งผลให้สถานศึกษาทั่วโลกต้องปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอน โดยมีโรงเรียนมากกว่า 190 ประเทศต้องปิดการเรียนการสอน และส่งผลกระทบต่อผู้เรียนมากกว่า 1,500 ล้านคน (UNESCO, 2020) เหตุการณ์ดังกล่าวยิ่งตอกย้ำบทบาทสำคัญของระบบ E-Learning ในฐานะเครื่องมือหลักในการจัดการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่นสูงและสามารถตอบสนองต่อภาวะวิกฤตทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในบริบทของประเทศไทย การนำคอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนผ่านบทเรียนอีเลิร์นนิง ซึ่งประยุกต์ใช้ทรัพยากรบนเวปไซด์ไวด์เว็บ (World Wide Web) เป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ทบทวนเนื้อหาย้อนหลัง และแสวงหาความรู้ได้ตามความต้องการของตนเอง อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน แต่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติของผู้เรียนจากเหตุผลและบริบทดังกล่าว

บทความวิชาการนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนผ่านบทเรียนบนระบบ E-Learning ในฐานะเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการยกระดับประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

2. การเรียนผ่านบทเรียนระบบ E-Learning

การเรียนผ่านบทเรียนระบบ E-Learning เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นจากแนวทางการเรียนรู้บนเครือข่าย โดยประยุกต์ใช้คุณสมบัติและทรัพยากรของเวปไซด์ไวด์เว็บ (World Wide Web) ร่วมกับสื่อหลายมิติ (Hypermedia) เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้อย่าง

ยืดหยุ่น ไม่จำกัดสถานที่และเวลา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวมักเรียกว่า การเรียนการสอนผ่านเว็บ (Web-based Instruction: WBI) ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ทั้งบางส่วนหรือครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนการสอน (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร, 2554)

ในบริบทของการจัดการเรียนการสอนร่วมสมัย สื่อการเรียนการสอนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน โดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ช่วยเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ด้วยตนเอง การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบอีเลิร์นนิ่งจึงได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในสถานศึกษาและสถานประกอบการ เพื่อใช้เป็นทั้งสื่อเสริม สื่อสนับสนุน หรือสื่อหลักในการเรียนการสอน

1. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนผ่านระบบ E-Learning นักการศึกษาด้านคอมพิวเตอร์ศึกษาได้จำแนกรูปแบบการจัดการเรียนการสอนผ่านระบบ E-Learning ออกเป็น 4 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) Standalone Course เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ดำเนินการผ่านระบบออนไลน์ทั้งหมด ตั้งแต่การลงทะเบียน การเรียนการสอน การทำกิจกรรม การวัดและประเมินผล จนถึงการรายงานผลการเรียน ผู้เรียนสามารถศึกษาได้โดยไม่จำเป็นต้องเข้าชั้นเรียนจริง รูปแบบนี้มักใช้ในการศึกษาทางไกล และเรียกว่า “ห้องเรียนไร้กำแพง” (No wall classroom หรือ Cyber classroom) 2) Web-supported Course เป็นรูปแบบที่ยังคงมีการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้าในชั้นเรียน แต่ใช้ระบบ E-Learning เป็นเครื่องมือสนับสนุนหรือเสริมการเรียนรู้ เช่น การให้แหล่งข้อมูลเพิ่มเติม การทำกิจกรรมออนไลน์ หรือการสื่อสารนอกเวลาเรียน ซึ่งเหมาะสมกับบริบทสถานศึกษาที่ยังมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน 3) Collaborative Learning เป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือผ่านระบบออนไลน์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนจากหลากหลายพื้นที่สามารถเรียนรู้ ทำกิจกรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงเครือข่ายและลดข้อจำกัดของการเรียนรู้แบบรายบุคคล 4) Web Pedagogical Resources เป็นการใช้ทรัพยากรการเรียนรู้บนเว็บ เช่น เว็บไซต์ ฐานข้อมูลมัลติมีเดีย หรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ทั้งในด้านเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้

2. องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ พิชัย ทองดีเลิศ (2547) ระบุว่า การจัดการเรียนการสอนผ่านบทเรียนออนไลน์โดยทั่วไปประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านการนำเสนอการเรียนการสอนครอบคลุมการออกแบบเว็บเพจและโครงสร้างบทเรียน เช่น หน้าที่เรียน เนื้อหา แบบฝึกหัด กิจกรรมกลุ่ม การทดสอบ และการสรุปผล ซึ่งเป็นแกนหลักของบทเรียนออนไลน์ 2) องค์ประกอบด้านการติดต่อสื่อสารช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนสามารถสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้คำปรึกษาได้ผ่านเครื่องมือดิจิทัล เช่น อีเมล กระดานสนทนา โปรแกรมสนทนา หรือการประชุมออนไลน์ 3) องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการอาศัยระบบบริหารจัดการรายวิชา (Course Management System: CMS หรือ LMS) เพื่อสนับสนุนการลงทะเบียน การจัดเก็บข้อมูลผู้เรียน การ

ประเมินผล และการติดตามผลการเรียนรู้

3. องค์ประกอบสำคัญของระบบ E-Learning ที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ 1) ระบบการบริหารจัดการการศึกษา เพื่อวางแผน กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน 2) เนื้อหารายวิชาที่ออกแบบอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับผู้เรียนและบริบทสังคม 3) ระบบการสื่อสารที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน 4) ระบบการวัดและประเมินผล ที่สะท้อนมาตรฐาน และผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริงองค์ประกอบเหล่านี้ทำงานเชื่อมโยงกันเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและความน่าเชื่อถือของระบบ E-Learning

4. การนำระบบ E-Learning ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) สื่อเสริม ใช้เป็นทางเลือกเพิ่มเติมในการเข้าถึงเนื้อหา 2) สื่อเติม ใช้เสริมการเรียนการสอนหลัก โดยมีบทบาทชัดเจนในกระบวนการเรียนรู้ 3) สื่อหลัก ใช้แทนการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยเฉพาะการศึกษาทางไกล

ทั้งสามระดับสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทผู้เรียน ความพร้อมของสถานศึกษา และวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอน

3. แนวคิดการพัฒนาระบบ

การพัฒนาระบบผ่านบทเรียนบนระบบ E-Learning จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดด้านการออกแบบการเรียนการสอน (Instructional Design) เพื่อให้บทเรียนมีคุณภาพ สอดคล้องกับผู้เรียน และสามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานศึกษา โดยหนึ่งในกรอบที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายคือ รูปแบบ ADDIE ซึ่งครอบคลุมกระบวนการพัฒนาบทเรียนตั้งแต่การวิเคราะห์ไปจนถึงการประเมินผลอย่างเป็นระบบ (Sims, อ้างถึงแนวคิด ADDIE)

1. รูปแบบ ADDIE ในการพัฒนาบทเรียน E-Learning (1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ (Analysis) เป็นขั้นตอนกำหนดฐานของบทเรียน โดยเน้นการวิเคราะห์ 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้เรียนเป้าหมาย ศักยภาพ ความรู้เดิม ความต้องการ และปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้บทเรียนสอดคล้องกับผู้เรียนอย่างแท้จริง 2) ภารกิจ/ผลลัพธ์การเรียนรู้ ระบุพฤติกรรมหรือสมรรถนะที่คาดหวังหลังเรียน พร้อมกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและแนวทางการวัดผล 3) แหล่งข้อมูลและทรัพยากร กำหนดแหล่งเนื้อหา สื่อ เครื่องมือ และแหล่งอ้างอิง เพื่อสนับสนุนความน่าเชื่อถือของบทเรียน 4) การจัดการระบบ เช่น ความปลอดภัย รูปแบบปฏิสัมพันธ์ การจัดเก็บข้อมูล และเงื่อนไขการใช้งาน เพื่อให้บทเรียนดำเนินได้อย่างเป็นระบบ (2) ขั้นตอนการออกแบบ (Design) เป็นการแปลงข้อมูลจากขั้นวิเคราะห์ให้เป็นแบบแผนของบทเรียนครอบคลุม 1) การกำหนดมาตรฐานและรูปแบบการนำเสนอ (เช่น ตัวอักษร ภาพ สี การนำทาง) ให้สม่ำเสมอ 2) การออกแบบโครงสร้างรายวิชา/โมดูล และลำดับการเรียนรู้ให้ต่อเนื่อง 3) การกำหนดองค์ประกอบ

เรียนรู้ในแต่ละหน่วย (เนื้อหา กิจกรรม สื่อ แบบฝึก การประเมิน) ให้สัมพันธ์กัน (3) ขั้นการพัฒนา (Development) เป็นการผลิตบทเรียนตามแบบที่ออกแบบไว้ ได้แก่ 1) พัฒนาเนื้อหาและสื่อดิจิทัลให้พร้อมใช้งานบนระบบ E-Learning 2) พัฒนาระบบจัดการบทเรียน/รายวิชา เช่น ระบบเนื้อหา ระบบแบบทดสอบ ระบบติดตามความก้าวหน้า 3) บูรณาการทุกองค์ประกอบ (เนื้อหา สื่อ กิจกรรม แบบประเมิน และสื่อเสริม) ให้เป็นระบบเดียว และทดสอบความถูกต้องเบื้องต้น (4) ขั้นการนำไปใช้/ทดลองใช้ (Implementation) เป็นการนำบทเรียนไปใช้จริงหรือทดลองใช้โดยเน้นความพร้อม 3 ด้าน 1) ความพร้อมของสถานที่/อุปกรณ์/ระบบเครือข่าย 2) การอบรมผู้ใช้ (ผู้สอน/ผู้เรียน) ให้ใช้บทเรียนได้ถูกต้อง 3) การเก็บข้อมูลการใช้งานและการยอมรับบทเรียน เพื่อนำไปปรับปรุง (5) ขั้นการประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินคุณภาพบทเรียนทั้งระหว่างพัฒนาและหลังนำไปใช้ 1) Formative evaluation ประเมินระหว่างกระบวนการเพื่อปรับแก้เป็นระยะ 2) Summative evaluation ประเมินผลหลังใช้งานเพื่อสรุปคุณภาพ ประสิทธิภาพ และข้อเสนอปรับปรุง

โดยสรุป ADDIE ช่วยทำให้การพัฒนาบทเรียน E-Learning เป็นกระบวนการที่มีตรรกะทางวิชาการตั้งแต่การกำหนดผู้เรียนและผลลัพธ์ ไปจนถึงการผลิต ทดลองใช้ และประเมินผล ทำให้บทเรียนมีความเหมาะสม นำใช้และสามารถยกระดับการจัดการเรียนการสอนได้จริง

2. การเข้าใจดิจิทัล (Digital Literacy) กับการเรียนผ่าน E-Learning การเรียนผ่านระบบ E-Learning จะเกิดผลได้ดีเมื่อผู้เรียนและผู้สอนมี การเข้าใจดิจิทัล (Digital Literacy) ซึ่งโดยรวมหมายถึง ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างถูกต้องและปลอดภัย เพื่อ เข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน จัดการ สื่อสาร และสร้างสารสนเทศ/สื่อดิจิทัล ได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่ละเมิดกฎหมาย แนวคิดนี้มีความสำคัญต่อการเรียนออนไลน์ เพราะเป็นฐานของการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสื่อสารในชั้นเรียนดิจิทัล และการใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เพื่อให้การเรียนผ่าน E-Learning มีคุณภาพ บทความนี้เสนอให้พิจารณา Digital Literacy ใน 3 มิติที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้บนระบบออนไลน์ ได้แก่ 1) ทักษะการคิดและการแก้ปัญหาเป็นความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล คิดสร้างสรรค์ และเลือกใช้เครื่องมือดิจิทัลให้เหมาะสมกับปัญหา/ภารกิจการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการเรียนรู้เชิงลึกและการลงมือปฏิบัติในสภาพแวดล้อมออนไลน์ (Gnanamalar, 2017; Lamb, Annetta, & Vallett, 2015) 2) ความรู้และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง คือความสามารถในการแสวงหาความรู้ใหม่ ทดลองใช้เครื่องมือ/แนวทางใหม่ และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนออนไลน์ที่เนื้อหาและเทคโนโลยีเปลี่ยนเร็ว (Jyoti & Dev, 2015; Lin & Lee, 2017) 3) ทักษะคิดและการแบ่งปันความรู้ สะท้อนความพร้อมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันผ่านเครื่องมือดิจิทัล ซึ่งช่วยสร้างชุมชนการเรียนรู้ และเพิ่มประสิทธิผลของการเรียนแบบออนไลน์ (Paulin & Suneson, 2012; Imran et al., 2018; Lee, 2018)

3. สรุปแนวคิดเชิงบูรณาการ การพัฒนาการเรียนผ่านบทเรียนบนระบบ E-Learning ควรดำเนินการบนฐาน 2 ส่วนที่สัมพันธ์กัน คือ (1) กระบวนการพัฒนาบทเรียนอย่างเป็นระบบตาม ADDIE เพื่อให้บทเรียนมีคุณภาพและใช้ได้จริง และ (2) การเสริม Digital Literacy ของผู้เรียนและผู้สอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสื่อสาร และการเรียนรู้ร่วมกันในสภาพแวดล้อมดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ

4. สรุป

การพัฒนาบทเรียนบนระบบ E-Learning เป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เนื่องจากสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและความต้องการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายวิชาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การนำระบบ E-Learning มาใช้ช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา ลดข้อจำกัดด้านสถานที่และเวลา และสนับสนุนการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

ระบบ E-Learning เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเส้นทางการเรียนรู้ของตนเอง ทั้งในด้านการเลือกเนื้อหา กิจกรรม และจังหวะการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับศักยภาพและความถนัดรายบุคคล ส่งผลให้ผู้เรียนมีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อีกทั้งการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองยังช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริงผ่านระบบ E-Learning ยังช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลึกซึ้งและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ในรูปแบบดังกล่าวจึงไม่เพียงเพิ่มความหลากหลายของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนเท่านั้นแต่ยังช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ และส่งเสริมการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสรุป การใช้ระบบ E-Learning ในการจัดการเรียนการสอนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษา สนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และเตรียมความพร้อมสำหรับการพัฒนาวิชาชีพและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตอย่างยั่งยืน

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้รับจากบทความวิชาการเรื่อง การพัฒนาการเรียนผ่านบทเรียนบนระบบ E-Learning สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยระบบ E-Learning มิใช่เพียงการเปลี่ยนสื่อการสอนจากรูปแบบเดิมไปสู่รูปแบบดิจิทัล แต่เป็นการปรับระบบการเรียนรู้ ทั้งกระบวนการ โดยผู้เขียนสามารถสรุปองค์ความรู้ที่สำคัญได้ดังนี้ 1) การพัฒนาบทเรียน

บนระบบ E-Learning ที่มีคุณภาพจำเป็นต้องดำเนินการบนฐานของ กระบวนการออกแบบการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยกรอบแนวคิด ADDIE ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างหลักที่ช่วยให้การพัฒนาบทเรียนมีความเป็นวิชาการ มีลำดับขั้น และสามารถตรวจสอบคุณภาพได้ ตั้งแต่การวิเคราะห์ผู้เรียนและบริบท การออกแบบบทเรียนให้สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ (Design) การพัฒนาเนื้อหาและสื่อดิจิทัล การนำไปใช้จริง และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวทำให้ E-Learning ไม่ใช่เพียงสื่อการสอน แต่เป็น ระบบการเรียนรู้ที่ออกแบบอย่างมีเป้าหมาย 2) บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเชิงดิจิทัล เป็นแกนสำคัญของการเรียนผ่าน E-Learning ผู้เรียนไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้รับความรู้ แต่เป็นผู้กำหนดจังหวะ เส้นทาง และรูปแบบการเรียนรู้ของตนเอง การจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้ช่วยลดข้อจำกัดด้านสถานที่และเวลา และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามศักยภาพและความถนัดรายบุคคลอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการขยายความหมายของการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นสิ่งสำคัญให้สอดคล้องกับบริบทดิจิทัล 3) การเรียนผ่านระบบ E-Learning จะเกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืนได้ จำเป็นต้องเสริมสร้าง การเข้าใจดิจิทัล (Digital Literacy) ให้กับผู้เรียนและผู้สอน โดยองค์ความรู้ที่ได้จากบทความนี้สะท้อนว่า Digital Literacy ไม่ได้หมายถึงเพียงการใช้เทคโนโลยีได้ แต่ครอบคลุมถึง (1) ทักษะการคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาในสภาพแวดล้อมดิจิทัล (2) ความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และ (3) ทักษะที่เปิดกว้างต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานร่วมกันผ่านสื่อดิจิทัล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การเรียนออนไลน์ไม่หยุดอยู่แค่การเข้าถึงเนื้อหา แต่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึก 4) บทความนี้ได้สังเคราะห์ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่าง E-Learning กับการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกันผ่านระบบออนไลน์ ช่วยพัฒนาทักษะสำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสะท้อนบทบาทของ E-Learning ในฐานะเครื่องมือเตรียมความพร้อมผู้เรียนสู่โลกการทำงานและการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้ที่ได้รับจากบทความนี้สามารถสังเคราะห์เป็นแนวคิดสำคัญว่า การพัฒนาการเรียนผ่านบทเรียนบนระบบ E-Learning ที่มีคุณภาพ ต้องเป็นการบูรณาการระหว่างกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ (ADDIE) การเสริมสร้างการเข้าใจดิจิทัล และการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง เพื่อสร้างระบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น มีคุณค่า และยั่งยืนในยุคดิจิทัล

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จินตวีร์ คล้ายสังข์. (2553). *โครงการวิจัยรูปแบบเว็บไซต์และรูปแบบบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่งในระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.
- บุปผชาติ ทัพพิกรณ์. (2544). *ความรู้เกี่ยวกับสื่อมัลติมีเดียเพื่อการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- พิชัย ทองดีเลิศ. (2547). *การนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันบนเครือข่ายคอมพิวเตอร์สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรีที่มีรูปแบบการเรียนต่างกัน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร. (2554). *การจัดการเรียนการสอนผ่านเว็บ (Web-based Instruction)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร.
- Gnanamalar. (2017). *Performance analysis of conventional pitch angle controllers for DFIG*. International Journal of Pure and Applied Mathematics, 116(12), 1-9.
- Imran, M., Abdul Hamid, S. N., & Aziz, A. (2018). *The influence of TQM on export performance of SMEs: Empirical evidence from manufacturing sector in Pakistan using PLS-SEM*. Management Science Letters, 8(5), 483-496. <https://doi.org/10.5267/j.msl.2018.3.001>

- Jyoti, J., & Dev, M. (2015). The impact of transformational leadership on employee creativity: The role of learning orientation. *Journal of Asia Business Studies*, 9(1), 78-98. <https://doi.org/10.1108/JABS-03-2014-0022>
- Lamb, R., Annetta, L., & Vallett, D. (2015). The interface of creativity, fluency, lateral thinking, and technology while designing serious educational games in a science classroom. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 13(2), 219-242.
- Lee, M. Y., & Lim, W. (2017). *Investigating preservice teachers' written feedback on procedure-based mathematics assessment items*. In B. Kaur, W. K. Ho, T. L. Toh, & B. H. Choy (Eds.), *Proceedings of the 41st Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education* (Vol. 3, pp. 137-144).
- Paulin, D., & Suneson, K. (2012). Knowledge transfer, knowledge sharing and knowledge barriers Three blurry terms in KM. *Electronic Journal of Knowledge Management*, 10(1), 81-91.
- UNESCO. (2020). *Education: From disruption to recovery*. Retrieved from <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>

ลูกนิมิต: การอธิบายปริศนาธรรมผ่านลูกนิมิตวัดโพธิ์ชัยเสมาราม
ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์*
Loknimit: Interpreting Dharma Symbolism through the Boundary
Stones of Wat Phochai Semaram, Nongpan Subdistrict,
Kamalasai District, Kalasin Province

พระครูสุขชัยมงคลกิจ สุคโต (การสำเนียง)
Phrakhru Suchaimongkon Sukato (Kansumneiang)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand
E-mail: suchaimongkon.2502@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายปริศนาธรรมที่ซ่อนอยู่ในลูกนิมิตอุโบสถวัดโพธิ์ชัยเสมาราม ผลการศึกษา พบว่า อุโบสถวัดโพธิ์ชัยเสมารามเป็นสุนทรียศิลป์ที่เกิดจากการหลอมรวมวัสดุ ได้แก่ อิฐ หิน ปูน และทราย จนกลายเป็นงานพุทธศิลป์ที่งดงามวิจิตร มีคุณค่าทางศิลปกรรมและจิตวิญญาณ ก่อให้เกิดพลังศรัทธาและทำหน้าที่เป็น “ปูณณเขต” หรือแดนแห่งบุญ ซึ่งเป็นวิสุคามสีมาอันศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา

ลูกนิมิตของวัดมีลักษณะพิเศษคือ มีรูปทรงกลมคล้ายแก้วมณีหรือมณีรัตนเจดีย์ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 80 เซนติเมตร อันสื่อถึงหลักธรรมและพุทธกิจที่พระพุทธรูปทรงประทับประกอบจนครบ 80 พรรษา สีทองของลูกนิมิตเป็นสัญลักษณ์แห่งสิริมงคล ส่วนลวดลายคลื่นน้ำมหาสมุทรเปรียบเสมือนพระธรรม 84,000 พระธรรมชั้นที่พระองค์ทรงแสดงไว้เพื่อเกื้อกูลสรรพสัตว์

ปริศนาธรรมเหล่านี้ชี้ให้เห็นความหมายลึกซึ้งของการหลุดพ้นจากเครื่องพันธนาการทั้งปวง และมุ่งสู่บรมสุข คือความสุขอันนิรันดร์ในทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: ลูกนิมิต; วัดโพธิ์ชัยเสมาราม; อุโบสถ

Abstract

This academic article aims to interpret the Dharma symbolism embedded in the Loknimit of the Ubosatha at Wat Phochai Semaram. The findings reveal that the Ubosatha of Wat Phochai Semaram represents an aesthetic creation formed through the integration of bricks, stones, cement, and sand into a remarkable piece of Buddhist architecture. Its refined beauty connects with spiritual sentiment, inspires faith, and establishes the site as a Punyakhet-a sacred field of merit recognized as a formal Wisungkhamshima boundary in Thai Buddhism.

The Loknimit itself is distinctively crafted in a spherical form resembling a celestial jewel (Manee Ratana), measuring approximately 80 centimeters in diameter. This symbolizes the eighty years of the Buddha's life and His completion of the Buddha's mission. The golden color of the Loknimit signifies auspiciousness, while the decorative ocean-wave motif metaphorically reflects the 84,000 Dharma teachings expounded by the Buddha.

These symbolic elements collectively convey profound Buddhist principles of liberation-freedom from all bonds and the attainment of supreme and eternal happiness.

Keywords: Loknimit; Wat phochai semaram; Ubosatha

1. บทนำ

ธรรมเนียมการฝังลูกนิมิตมีรากฐานสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ภายหลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนาและมีผู้เลื่อมใสบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมาก พระองค์ได้ทรงส่งพระภิกษุเหล่านั้นออกไปเผยแผ่ธรรมยังสถานที่ต่าง ๆ ส่งผลให้พระภิกษุอยู่ห่างจากพระพุทธรองค์และขาดโอกาสในการฟังพระธรรมโดยตรง อีกทั้งมิใช่พระภิกษุทุกรูปจะบรรลุธรรมขั้นสูงสุด พระพุทธรองค์จึงทรงวางกุศโลบายให้มีการประชุมสงฆ์ เพื่อทบทวนพระธรรมวินัย แก้ไขปัญหา และประกอบสังฆกรรมสำคัญ อาทิ การสวดปาติโมกข์ การบรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน และปวารณากรรม เป็นต้น เพื่อให้การประกอบสังฆกรรมเป็นไปอย่างถูกต้องตามพระวินัย พระพุทธรองค์ทรงกำหนดให้สงฆ์กระทำสังฆกรรมภายในเขตสีมาหรือเขตแดนที่แยกออกจากฆราวาสอย่างชัดเจน ในระยะแรก การกำหนดสีมาอาศัยนิมิตตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ ต้นไม้ ก้อนศิลา หนทาง แม่น้ำ หรือแหล่งน้ำนิ่ง ซึ่งเรียกว่า นิมิต อย่างไรก็ดีตาม นิมิตตามธรรมชาติมักกำหนดขอบเขตได้ไม่แน่นอน จึงเกิดการพัฒนา นิมิตที่มีความถาวรและชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น คู บ่อ สระ และก้อนหิน จนพัฒนามาเป็น ลูกนิมิต ที่มีลักษณะเป็นก้อนหินทรงกลมดังที่ปรากฏในวัดไทยปัจจุบัน

การฝังลูกนิมิตจึงกลายเป็นพิธีกรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา อันเป็นสัญลักษณ์ของการกำหนดเขตวิสุงคามสีมาอันศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้สงฆ์สามารถประกอบสังฆกรรมได้อย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ อีกทั้งยังถือเป็นมหากุศลที่พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าควรมีโอกาสได้ร่วมกระทำอย่างน้อยหนึ่งครั้งในชีวิต แม้ตามหลักพระวินัย การกำหนดสีมาจะเป็นกิจของสงฆ์โดยตรงแต่ในบริบทสังคมไทยอุโบสถมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบสังฆกรรมเท่านั้น หากยังเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ฆราวาสใช้ประกอบพิธีกรรมสำคัญต่างๆ จึงก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านการทำบุญฝังลูกนิมิตการสร้างและบูรณะอุโบสถ รวมถึงศาสนสถานอื่นๆ ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างพระพุทธศาสนา ชุมชน และศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการเรื่อง “ลูกนิมิต: การอธิบายปริศนาธรรมผ่านลูกนิมิตวัดโพธิ์ชัยเสมาราม” จึงมุ่งอธิบายความหมายเชิงลึกของลูกนิมิตในมิติของปริศนาธรรม สัญลักษณ์ ความเชื่อ คติธรรม และคุณค่าทางพุทธศิลป์ เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา หลักพระวินัย และศรัทธาของพุทธศาสนิกชนท้องถิ่น ตลอดจนทำความเข้าใจบทบาทของลูกนิมิตในฐานะสื่อทางธรรมที่ถ่ายทอดสาระทางจิตวิญญาณอย่างลุ่มลึกและทรงคุณค่า

2. ความรู้เกี่ยวกับลูกนิมิตอุโบสถวัดโพธิ์ชัยเสมาราม

ลูกนิมิตอุโบสถวัดโพธิ์ชัยเสมารามมีลักษณะโดดเด่น คือเป็นหินทรงกลมคล้ายแก้วมณีหรือมณีรัตน์ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเท่ากันทุกลูกคือประมาณ 80 เซนติเมตร จำนวนทั้งสิ้น 9 ลูก ลักษณะดังกล่าวมิได้เป็นเพียงรูปแบบทางกายภาพ หากแต่สะท้อน ปริศนาธรรม ที่เชื่อมโยงกับพุทธประวัติและหลักพระธรรมคำสอนอย่างมีนัยสำคัญ จำนวน 80 มีความหมายในเชิงพุทธประวัติ โดยสื่อถึงระยะเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงประกอบพุทธกิจตลอด 80 พรรษา ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน อันเป็นการแสดงถึงความเพียร ความเสียสละ และพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงมีต่อเวไนยสัตว์ทั้งหลาย

นอกจากนี้ ยังปรากฏคติธรรมที่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญในวันตรัสรู้ กล่าวคือ เมื่อพระพุทธองค์ทรงอธิษฐานลอยผาทองคำในแม่น้ำเนรัญชรา หากทรงสามารถตรัสรู้ได้ในวันนั้น ขอให้ผาทองลอยทวนกระแสน้ำ ปรากฏว่าผาทองลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไปถึง 80 ศอกก่อนจะจมลง ณ จุดกระแสน้ำวน เหตุการณ์ดังกล่าวถูกตีความในเชิงธรรมว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งพลังโพธิจิต การฝ่ากระแสกิเลสและการบรรลุพระโพธิญาณ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2567, หน้า 441) ซึ่งคติดังกล่าวถูกนำมาเชื่อมโยงกับการสร้างลูกนิมิตของวัดโพธิ์ชัยเสมารามอย่างสอดคล้องทางความหมาย

ในด้านวัสดุและรูปแบบลูกนิมิตของวัดสร้างขึ้นเป็นหินทรงกลมลงรักและปิดทองทั้งลูกสีทองเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคล ความผ่องใส และพระบารมีตามคติพุทธศาสนา การร่วมปิดทองลูกนิมิตจึงเป็นพิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าจะก่อให้เกิดอานิสงส์ ส่งเสริมปัญญา ความเจริญรุ่งเรือง และความ

สำเร็จในชีวิต ลวดลายที่ปรากฏบนลูกนิมิตเป็นลวดลาย คลื่นน้ำมหาสมุทร ซึ่งมีนัยทางธรรมอย่างลึกซึ้ง โดยเปรียบพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจำนวน 84,000 พระธรรมขันธ์ ดุจมหาสมุทรที่เป็นแหล่งรวมสรรพสัตว์และเป็นบ่อเกิดแห่งชีวิตที่หลากหลาย ลวดลายดังกล่าวจึงสื่อถึงความกว้างใหญ่ไพศาล ลุ่มลึก และคุณค่าของพระธรรมที่เกื้อกูลสรรพสัตว์ (พระครูสุขขัยมงคลกิจ สุขโต, การสัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2567)

กล่าวโดยสรุป ลูกนิมิตของวัดโพธิ์ชัยเสมารามมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นสัญลักษณ์ในการกำหนดเขตวิสุงคามสีมาเท่านั้น หากแต่เป็นสื่อเชิงพุทธศิลป์ที่ถ่ายทอดพุทธประวัติ พระธรรม และพระบารมีตั้งแต่การตรัสรู้จนถึงปรินิพพาน อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นเครื่องเตือนใจให้พุทธศาสนิกชนระลึกถึงการบำเพ็ญเพียร การฝ่ากระแสกิเลส และการมุ่งสู่ความหลุดพ้นตามรอยพระพุทธองค์

3. ความหมายของลูกนิมิต

คำว่า นิมิต มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี-สันสกฤตว่า นิमितต หมายถึง เครื่องหมาย เหตุ ลาง หรือ สิ่งที่บ่งชี้ให้รู้ความหมายบางประการ ในบริบททางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในพระวินัย คำว่า นิมิต ถูกใช้ในความหมายเฉพาะเจาะจงมากขึ้น คือเครื่องหมายสำหรับกำหนดเขต วิสุงคามสีมา อันเป็นเขตแดนศักดิ์สิทธิ์ที่แยกออกจากชุมชนฆราวาส เพื่อให้ประกอบสังฆกรรมของพระสงฆ์ ตามพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้กำหนดนิมิตเพื่อใช้เป็นเครื่องหมายสีมาไว้ 8 ประการ ได้แก่ ภูเขา ศิลา ป่าไม้ ต้นไม้ จอมปลวก หนทาง แม่น้ำ และน้ำนิ่ง ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2558) อย่างไรก็ตาม การใช้นิมิตที่เป็นธรรมชาติดังกล่าวมีข้อจำกัดหลายประการ อาทิ การเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม ความไม่แน่นอนของขอบเขต และความไม่ถาวรในระยะยาว ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการกำหนดเขตสีมา

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดพัฒนาการในการสร้างนิมิตที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเพิ่มความมั่นคงและความชัดเจนของเขตแดนศักดิ์สิทธิ์ เช่น การขุดคู การทำบ่อ สระน้ำ และการใช้ก้อนหินเป็นเครื่องหมาย โดยเฉพาะก้อนหินทรงกลมซึ่งมีความแข็งแรง ทนทาน และมีรูปแบบชัดเจน จึงได้รับความนิยมสูงสุด และเรียกสิ่งนี้ว่า “ลูกนิมิต”

ลูกนิมิตโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นหินทรงกลม ขนาดมาตรฐานใกล้เคียงกับบาตรพระ หรือมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ฟุต โดยจะถูกฝังไว้ใต้ซุ้มใบเสมารอบอุโบสถ ในระดับความลึกมากกว่า 1 เมตร เพื่อทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายกำหนดพัทธสีมาหรือเขตสีมาที่ผูกอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่บริสุทธิ์สำหรับการประกอบสังฆกรรมสำคัญ เช่น การอุปสมบท การสวดปาติโมกข์ และพิธีกรรมทางพระวินัยอื่น ๆ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563) ในบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยการตั้งลูกนิมิตรอบ สิม หรืออุโบสถ เป็นลักษณะเฉพาะที่สะท้อนคติความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยว

กับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน แม้ในบางพื้นที่จะไม่มีใบเสมาประดับอย่างชัดเจน แต่ลูกนิมิตยังคงทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายบอกเขตสีมาอย่างสมบูรณ์ และเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชุมชน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2565)

ดังนั้น เมื่อนำมาพิจารณาในภาพรวม ลูกนิมิตมิได้เป็นเพียงก้อนหินสำหรับกำหนดขอบเขตทางกายภาพของอุโบสถเท่านั้น หากแต่เป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่แสดงถึงการคุ้มครองพระธรรมวินัย การรักษาความบริสุทธิ์ของสังฆกรรม และการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กับศรัทธาของพุทธศาสนิกชน อันสะท้อนบทบาทของลูกนิมิตในฐานะเครื่องหมายแห่งพระศาสนา ที่ดำรงอยู่ทั้งในมิติของกฎหมายพระวินัย วัฒนธรรม และจิตวิญญาณของชุมชน

4. ความสำคัญของลูกนิมิต

ลูกนิมิตมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในเชิงพระวินัยและในเชิงคติความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายที่เชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมวินัยกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชนชาวพุทธอย่างกลมกลืน

1. ความสำคัญในเชิงพระวินัยในสมัยพุทธกาล พระสงฆ์มีความจำเป็นต้องประชุมทำสังฆกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เช่น การสวดปาติโมกข์ การบรรพชาอุปสมบท การปวารณากรรม และสังฆกรรมอื่น ๆ เพื่อทบทวนพระธรรมวินัย แก้ไขปัญหาภายในคณะสงฆ์ และรักษาความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนา พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติให้การประกอบสังฆกรรมต้องกระทำภายใน “เขตสีมา” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แยกออกจากเขตฆราวาสอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนทางพระวินัยและให้สังฆกรรมสมบูรณ์ บริบูรณ์ตามพระธรรมวินัยการกำหนดลูกนิมิตจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องหมายกำกับเขตวิสุคามสีมาอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ขอบเขตพัทธสีมาเป็นที่ชัดเจน มั่นคง และไม่คลาดเคลื่อน อันเอื้อให้พระสงฆ์สามารถประกอบสังฆกรรมได้อย่างถูกต้องตามพระวินัย และทำให้สถานที่นั้นมีสถานะเป็นพุทธาวาสโดยสมบูรณ์

2. ความสำคัญในเชิงคติความเชื่อและวัฒนธรรมชาวพุทธในสังคมไทย โดยเฉพาะในบริบทของชุมชนชาวอีสาน การฝังลูกนิมิตมิได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางพระวินัยเท่านั้น หากยังกลายเป็น “งานบุญใหญ่” ที่มีความสำคัญสูงในทางวัฒนธรรม เนื่องจากวัดหนึ่งสามารถมีอุโบสถได้เพียงหลังเดียว การฝังลูกนิมิตจึงเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวตลอดช่วงอายุของอุโบสถ ส่งผลให้พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าเป็นโอกาสในการสร้างมหากุศลอันยิ่งใหญ่การร่วมปิดทองและฝังลูกนิมิตถูกมองว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการสร้างเขตวิสุคามสีมา ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์ในการประกอบสังฆกรรมตลอดระยะเวลาการใช้งานของอุโบสถ และเป็นกุศโลบายที่มีอานิสงส์ยาวนาน (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, 2563) นอกจากนี้ การประกอบพิธียังต้องดำเนินการตามขั้นตอนทางพระวินัยอย่างเคร่งครัด เช่น การถอนสีมา การกำหนดเขตสีมาใหม่ และการขอพระราชทานวิสุงคามสีมาให้ถูกต้องตามกฎหมายสงฆ์ ซึ่งยิ่งตอกย้ำความศักดิ์สิทธิ์และความหมายเชิงพิธีกรรมของลูกนิมิต ในมิตินี้ ลูกนิมิตจึงทำหน้าที่เป็นทั้งสัญลักษณ์แห่งการเริ่มต้นพื้นที่พุทธาวาสอย่าง

เป็นทางการ และเป็นทุนทางศรัทธาที่หล่อหลอมความสามัคคีของชุมชน ผ่านการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้าน พระสงฆ์ และผู้นำชุมชนในการสืบทอดพระพุทธศาสนา

โดยสรุป ความสำคัญของลูกนิมิตได้จำกัดอยู่เพียงบทบาทในการกำหนดเขตสังฆกรรมตามพระวินัยเท่านั้น หากยังสะท้อนความศรัทธา ความร่วมมือของชุมชน และการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ทำหน้าที่รองรับทั้งพิธีกรรมทางศาสนาและจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชน อันเป็นกลไกสำคัญในการธำรงและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างมั่นคง

5. ประเภทของลูกนิมิต

ลูกนิมิตในพระพุทธศาสนามีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องตามบริบทของพระวินัยและสภาพสังคม โดยสามารถจำแนกประเภทได้เป็น 2 ลักษณะสำคัญ ได้แก่ นิมิตตามธรรมชาติ และนิมิตที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งทั้งสองประเภทล้วนทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายกำหนดเขตวิสุงคามสีมา แต่มีคุณลักษณะและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน

ประการแรก นิมิตตามธรรมชาติ หมายถึง เครื่องหมายเขตสีมาที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา คีฬา ต้นไม้ ป่าไม้ จอมปลวก หนทาง แม่น้ำ และน้ำนิ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้เป็นนิมิตในการกำหนดเขตสีมา ตามหลักพระวินัย ข้อดีของนิมิตประเภทนี้คือสอดคล้องกับธรรมชาติและไม่ต้องอาศัยการก่อสร้างของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม นิมิตตามธรรมชาติมีข้อจำกัดในด้านความมั่นคงและความชัดเจน เนื่องจากอาจเปลี่ยนแปลง เคลื่อนย้าย หรือเสื่อมสภาพตามกาลเวลา ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการกำหนดเขตสีมาในระยะยาว

ประการที่สอง นิมิตที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นผลจากการพัฒนานิมิตตามธรรมชาติให้มีความชัดเจนและคงทนมากยิ่งขึ้น โดยมนุษย์ได้สร้างเครื่องหมายกำหนดเขตสีมาขึ้นเอง เช่น คู บ่อ สระ และก้อนหิน ซึ่งต่อมาได้พัฒนามาเป็น ลูกนิมิต ที่มีลักษณะเป็นก้อนหินทรงกลม ได้รับความนิยมสูงสุด เนื่องจากมีความแข็งแรง เคลื่อนย้ายยาก มีขนาดและรูปแบบที่เป็นมาตรฐาน และสามารถกำหนดตำแหน่งเขตสีมาได้อย่างชัดเจนและถาวร (ญาณพล ภิคุ, 2559)

โดยทั่วไป การกำหนดเขตพัทธสีมาจะใช้ลูกนิมิตจำนวน 9 ลูก ประกอบด้วย ลูกนิมิตเอก 1 ลูก ฝังไว้ภายในอุโบสถซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของเขตสีมา และลูกนิมิตรองนอกอีก 8 ลูก ฝังไว้ตามทิศทั้งแปด เพื่อกำหนดขอบเขตวิสุงคามสีมาอย่างสมบูรณ์ ระบบลูกนิมิตทั้งเก้านี้ไม่เพียงตอบสนองต่อความถูกต้องตามพระวินัยเท่านั้น หากยังสะท้อนความเป็นระเบียบทางสถาปัตยกรรม และคติธรรมที่เชื่อมโยงศูนย์กลางกับทิศทั้งแปด อันเป็นสัญลักษณ์ของความสมดุลและความครบถ้วนในจักรวาลทางพุทธศาสนา กล่าวโดยสรุป ประเภทของลูกนิมิตสะท้อนพัฒนาการจากการอาศัยธรรมชาติสู่การสร้างสัญลักษณ์ทางศาสนาโดยมนุษย์ เพื่อรักษาความบริสุทธิ์แห่งพระวินัย ความมั่นคงของเขตพุทธาวาส และการสืบทอดคติ

ความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบสืบมาจนถึงปัจจุบัน

6. ลักษณะของลูกนิมิต

โดยทั่วไป ลูกนิมิตมีลักษณะเป็นก้อนหินอัคนีที่ถูกสกัดแต่งให้มีรูปทรงกลม มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 30–38 เซนติเมตร หรือประมาณ 1 ฟุต (1 ศอก) ลูกนิมิตจะถูกฝังไว้ใต้ซุ้มเสมา โดยลึกจากระดับผิวดินประมาณ 1 เมตร เพื่อใช้เป็นเครื่องหมายกำหนดเขตพัทธสีมา อันเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับพระภิกษุสงฆ์ในการประกอบสังฆกรรมสำคัญ เช่น การอุปสมบท การสวดปาติโมกข์ และการประชุมสงฆ์ตามพระวินัย

จากหลักฐานทางโบราณคดีและชาติพันธุ์วัฒนธรรม พบว่าลูกนิมิตในอดีตบางพื้นที่ โดยเฉพาะในภูมิภาคอีสาน มีลักษณะเป็นก้อนหินทรงรีคล้ายไข่ สอดคล้องกับวัสดุและรูปแบบการสกัดหินตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อมาเมื่อคตินิยมและเทคนิคการก่อสร้างพัฒนาขึ้น ลูกนิมิตที่พบในปัจจุบันจึงมักเป็นก้อนหินทรงกลม สีดำหรือสีเทา ซึ่งเป็นลักษณะที่มีความแข็งแรงและทนทานมากกว่า

นอกจากนี้ ลูกนิมิตมักถูกปิดทองคำเปลวโดยรอบทั้งลูก อันเป็นการเพิ่มคุณค่าในเชิงสิริมงคลและตอกย้ำสถานะของลูกนิมิตในฐานะวัตถุศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพระพุทธศาสนา การปิดทองยังสะท้อนความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อเขตวิสุงคามสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่บริสุทธิ์สำหรับการดำรงพระธรรมวินัยลักษณะสำคัญของลูกนิมิตจึงมิได้อยู่เพียงรูปทรง ขนาด หรือวัสดุเท่านั้น หากยังรวมถึงตำแหน่งการฝังและหน้าที่ในการกำหนดขอบเขตอุโบสถหรือโบสถ์ให้มีความชัดเจน เพื่อให้พระสงฆ์สามารถใช้พื้นที่ดังกล่าวประกอบสังฆกรรมได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ตามหลักพระวินัย (พจนานุกรมฉบับมติชน, 2565, หน้า 8) อันสะท้อนให้เห็นว่า ลูกนิมิตเป็นทั้งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม พิธีกรรม และสัญลักษณ์เชิงพุทธศาสนาที่หลอมรวมมิติวัตถุและมิติทางจิตวิญญาณเข้าไว้ด้วยกันอย่างแนบแน่น

7. ความสัมพันธ์ของลูกนิมิตกับอุโบสถวัดโพธิ์ชัยเสมาราม

อุโบสถของ วัดโพธิ์ชัยเสมาราม นับเป็นโบราณสถานสำคัญในบริเวณเมืองฟ้าแดดสงยาง โดยมีข้อสันนิษฐานว่าเกี่ยวเนื่องกับวัดโบราณในสมัยขอม หลักฐานสำคัญคือการค้นพบใบเสมาหินขนาดใหญ่ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์เด่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใบเสมาหลายหลักได้รับการแกะสลักภาพพุทธประวัติและชาดกอย่างวิจิตรงดงาม สะท้อนทั้งคติความเชื่อและพัฒนาการทางพุทธศิลป์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เสมาหินภาพพิมพ์าลาป” ซึ่งปรากฏภาพพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าทรงเสด็จกลับจากกรุงกบิลพัสดุ์ โดยมีพระเจ้าสุทโธทนะ พระราหุล และนางยโสธราเข้าเฝ้าแสดงสักการะผ่านการสยายพระเกศา ถวายบูชาพระบาทพระพุทธรองค์ ภาพดังกล่าวสะท้อนความหมายเชิงสัญลักษณ์ของศรัทธา ความกตัญญู

และการบรรลุลหรรณ อันเป็นการหลอมรวมมิติของศิลปะ ความเชื่อ และพระธรรมคำสอนเข้าไว้ด้วยกันอย่างกลมกลืน

ในกระบวนการผูกสีมาและฝังลูกนิมิตของอุโบสถวัดโพธิ์ชัยเสมาราม ปรากฏความสัมพันธ์ในสองมิติสำคัญ ได้แก่ มิติด้านพระวินัยและมิติด้านวัฒนธรรมประเพณี ในด้านพระวินัย การผูกสีมาเป็นการกระทำตามพระพุทธานุญาต เพื่อกำหนดเขตพัทธสีมาอันบริสุทธิ์และถูกต้องสำหรับการประกอบสังฆกรรมของพระสงฆ์ขณะที่ในมิติทางวัฒนธรรมประเพณีงานบุญผูกสีมาฝังลูกนิมิต ทำหน้าที่เป็นกลไกที่เปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างกุศลและอุทิศกุศลพระพุทธานุภาพ

อุโบสถวัดโพธิ์ชัยเสมารามมีการฝังลูกนิมิตจำนวนทั้งสิ้น 9 ลูก โดยฝังรอบอุโบสถทั้งสี่ทิศ ทิศละ 2 ลูก รวมเป็น 8 ลูก และมีลูกเอกอีก 1 ลูกฝังไว้บริเวณกึ่งกลางอุโบสถ เมื่อประกอบพิธีผูกสีมา พระสงฆ์จตุรกรสงฆ์จำนวน 4 รูป จะทำการเดินตรวจลูกนิมิตตามทิศต่างๆ โดยเริ่มจากทิศตะวันออกและเวียนขวาจนครบทั้ง 8 ลูก เรียกว่า สวดทักษิณียาเพื่อเชื่อมโยงแนวณิมิตให้เป็นเขตสีมาเดียวกัน จากนั้นจึงกลับเข้าสู่การประชุมสงฆ์ภายในอุโบสถ สวดประกาศสีมาอีกครั้ง ก่อนดำเนินการตัดลูกนิมิตลงหลุม กลบดิน และก่อฐานฐานโบสถ์มาตั้งครอบเหนือจุดที่ฝังลูกนิมิต

จากกระบวนการดังกล่าว ความสัมพันธ์ระหว่างลูกนิมิต โบสถ์ และอุโบสถของวัดโพธิ์ชัยเสมาราม จึงมิได้เป็นเพียงความสัมพันธ์เชิงกายภาพด้านสถาปัตยกรรม หากแต่ก่อรูปเป็น “ระบบสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา” ที่ทำหน้าที่กำหนดและสื่อสารขอบเขตวิสุทธสีมาอย่างชัดเจน ทำให้ผู้พบเห็นสามารถรับรู้ได้โดยง่ายว่าพื้นที่ใดเป็นเขตสังฆกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของสงฆ์

8. วิเคราะห์ปรีชาธรรมในลูกนิมิตวัดโพธิ์ชัยเสมาราม

ลูกนิมิตของอุโบสถวัดโพธิ์ชัยเสมารามมีลักษณะโดดเด่น คือมีขนาดค่อนข้างใหญ่ โดยมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 80 เซนติเมตร และมีรูปทรงกลมคล้ายแก้วมณีหรือมณีรัตน ในเชิงปรีชาธรรมขนาดของลูกนิมิตดังกล่าวถูกตีความเชื่อมโยงกับพระชนมายุ 80 พรรษาของพระพุทธเจ้า อันเป็นช่วงเวลาที่ยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์จนถึงการเสด็จดับขันธปรินิพพาน สื่อถึงความครบถ้วนบริบูรณ์ของพระพุทธกิจและพระธรรมวินัยในโลกสีทองที่ปิดทับทั่วทั้งลูกนิมิตสะท้อนคติความเชื่อด้านความเป็นสิริมงคล ความรุ่งเรือง และความสูงค่า ในบริบทของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา สีทองยังเปรียบได้กับความผ่องใสแห่งศีล สมาธิ และปัญญา การที่พุทธศาสนิกชนร่วมกันปิดทองลูกนิมิตจึงมีนัยเชิงสัญลักษณ์เสมือนการเคลือบเขตพัทธสีมาด้วยศรัทธาและกุศลกรรมของตนเอง สื่อถึงความตั้งใจร่วมกันในการบำรุงรักษาและธำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและยั่งยืน

ลวดลายผิวลูกนิมิตที่ปรากฏเป็นลักษณะคลื่นโดยรอบ สามารถตีความเชื่อมโยงเชิงปรีชาธรรมกับคลื่นน้ำในมหาสมุทร อันสัมพันธ์กับคติพระธรรม 84,000 พระธรรมขันธ์ มหาสมุทรนี้มีรสเค็มเพียง

รเดียว แต่สามารถรองรับความหลากหลายของสรรพชีวิตอันใด พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าก็มีรูปแบบและวิธีการสั่งสอนที่หลากหลายฉนั้น หากแต่ล้วนมีจุดหมายร่วมคือความดับทุกข์ ลวดลายคลื่นบนลูกนิมิตจึงเปรียบเสมือนการเคลื่อนไหวของสัจธรรมที่แผ่ซ่านและซึมซาบเข้าสู่ชีวิตผู้คนอย่างไม่สิ้นสุด

นอกจากนี้ ปรีชาธรรมของลูกนิมิตยังสามารถเชื่อมโยงกับหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นทางสายกลางที่นำผู้ปฏิบัติออกจากกองทุกข์ ผ่านองค์ประกอบทั้งสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เมื่อนำมาพิจารณาพร้อมกับความหมายเชิงสัญลักษณ์ของลูกนิมิต จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนจากนอกเขตสีมาเข้าสู่ภายในเขตสีมา เปรียบเสมือนการเคลื่อนจากชีวิตที่ยังถูกครอบงำด้วยตัณหาและอวิชชา เข้าสู่พื้นที่แห่งการปฏิบัติธรรมที่มุ่งสู่ความหลุดพ้นอย่างแท้จริง

ในทำนองเดียวกัน แนวคิดเรื่องโลกุตตรธรรม 9 ซึ่งประกอบด้วยมรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1 สะท้อนเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม คือการทำให้จิตหลุดพ้นจากเครื่องร้อยรัดทั้งปวง ปรีชาธรรมที่ซ่อนอยู่ในรูปทรง สีเส้น และลวดลายของลูกนิมิตวัดโพธิ์ชัยเสมาราม จึงมิใช่เพียงความงามเชิงรูปธรรม หากแต่เป็นการเชื้อเชิญให้ผู้ศรัทธาไคร่ครวญถึงเส้นทางแห่งการก้าวพ้นจากโลกียธรรมไปสู่โลกุตตรธรรม อันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

9. สรุป

อุโบสถของวัดโพธิ์ชัยเสมาราม เป็นศาสนสถานสำคัญที่สะท้อนความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาในหลากหลายมิติ ทั้งด้านพระวินัย ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีความโดดเด่นทั้งในฐานะวัดโบราณที่สัมพันธ์กับเมืองฟ้าแดดสงยางในสมัยขอม และในฐานะพื้นที่ประกอบสังฆกรรมของคณะสงฆ์ร่วมสมัย ความสำคัญของอุโบสถจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หากยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่หล่อหลอมศรัทธา วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างต่อเนื่อง

การศึกษาปรีชาธรรมผ่านลูกนิมิตของอุโบสถวัดโพธิ์ชัยเสมาราม ทำให้เห็นลักษณะเฉพาะของลูกนิมิตที่มีขนาดใหญ่ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 80 เซนติเมตร มีรูปทรงกลมคล้ายแก้วมณีหรือมณีรัตนะ ปิดทองทั้งลูก และประดับด้วยลวดลายคลื่นน้ำมหาสมุทร ซึ่งสามารถตีความเชื่อมโยงกับพระชนมายุ 80 พรรษาของพระพุทธเจ้า การบำเพ็ญพุทธกิจอย่างสมบูรณ์ และคติพระธรรม 84,000 พระธรรมชั้นดี ตลอดจนความหมายเชิงสัญลักษณ์ด้านความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง และการมุ่งสู่ความหลุดพ้นจากกองทุกข์เมื่อพิจารณาพร้อมกับหลักอริยมรรคมีองค์ 8 และโลกุตตรธรรม 9 ลูกนิมิตจึงมิใช่เพียงเครื่องหมายกำหนดเขตสีมาเท่านั้น หากแต่เป็นสื่อกลางทางสัญลักษณ์ที่เอื้อให้ผู้ศรัทธาได้ทวนระลึกถึงเส้นทางแห่งการปฏิบัติจากโลกียธรรมสู่โลกุตตรธรรม บทความนี้จึงก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการตีความ

ลูกนิมิตในฐานะปริศนาธรรมที่ซ่อนอยู่ในรูปทรง สี สัน และลวดลายของวัตถุศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดในการศึกษาด้านศิลปะพุทธศาสนา วัฒนธรรมชุมชน และการพัฒนากิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีนัยสำคัญ

10. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาลูกนิมิตอุโบสถวัดโพธิ์ชัยเสมาราม สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญได้ 4 ประการ ดังนี้ 1) ลูกนิมิตในฐานะ สัญลักษณ์ทางธรรม มากกว่าวัตถุทางสถาปัตยกรรม จากเดิมที่ลูกนิมิตมักถูกทำความเข้าใจเพียงในฐานะเครื่องหมายกำหนดพัทธสีมา การวิเคราะห์รูปทรง ขนาด สีทอง และลวดลายคลื่นน้ำมหาสมุทร ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ว่า ลูกนิมิตทำหน้าที่เป็นตัวบทเชิงสัญลักษณ์ที่ถ่ายทอดพุทธธรรม เช่น พระชนมายุ 80 พรรษาของพระพุทธเจ้า คติพระธรรม 84,000 พระธรรมขันธ์ และแนวคิดเรื่องความลุ่มลึกของพระธรรมคำสอนดุษฎีมหาสมุทร 2) ลูกนิมิตในฐานะกลไกเชื่อมโยงพิธีกรรม ศรัทธา และชุมชนพิธีผูกสีมาและฝังลูกนิมิตได้เป็นเพียงการปฏิบัติตามพระวินัย หากยังสะท้อนบทบาทของวัตถุศักดิ์สิทธิ์ในการสร้างพลังร่วมของชุมชน ส่งเสริมศรัทธา ถ่ายทอดความรู้ทางพระพุทธศาสนา และหล่อหลอมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ว่า ลูกนิมิตทำหน้าที่เป็น ศูนย์รวมวิถีพุทธของชุมชน 3) การตีความลูกนิมิตผ่านอริยมรรคมีองค์ 8 และโลกุตตรธรรม 9 กรอบคิดใหม่เชิงพุทธปรัชญา การนำหลักธรรมระดับสูงมาใช้ตีความลูกนิมิต ทำให้เห็นว่าวัตถุทางศาสนาสามารถทำหน้าที่เป็นแผนที่ภายในที่เชื่อมจากรูปธรรมสู่การปฏิบัติธรรมขั้นลึก โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตตามศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อมุ่งสู่โลกุตตรธรรม องค์ความรู้นี้ช่วยขยายขอบเขตการศึกษาพุทธศาสนาจากเชิงตัวบทไปสู่การศึกษาเชิงประสบการณ์และสัญลักษณ์ 4) ลูกนิมิตในฐานะเครื่องสร้างความหมายใหม่ให้พื้นที่ศาสนากะบวนการฝังลูกนิมิตและการผูกสีมาทำให้พื้นที่อุโบสถเปลี่ยนสถานะจากพื้นที่ทั่วไปสู่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผ่านกระบวนการสร้างความหมาย องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่า ลูกนิมิตทำหน้าที่เป็นตัวเปิดมิติทางจิตวิญญาณ ช่วยให้การประกอบสังฆกรรมดำเนินไปอย่างบริสุทธิ์ และเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงธรรมได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สรุปองค์ความรู้ลูกนิมิตมิใช่เพียงเครื่องหมายกำหนดเขตสีมา หากเป็นสัญลักษณ์ทางธรรมที่สื่อพลังศรัทธา ถ่ายทอดพุทธปรัชญาผ่านรูปทรง สี และลวดลาย ทำหน้าที่เชื่อมโยงพิธีกรรมกับชุมชนสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และเปิดช่องทางให้ผู้ศรัทธาเข้าถึงอริยมรรคและโลกุตตรธรรมผ่านสัญลักษณ์ที่จับต้องได้ องค์ความรู้นี้จึงช่วยขยายความเข้าใจลูกนิมิตจากวัตถุทางศาสนาไปสู่มิติทางความหมาย จิตวิญญาณ และวัฒนธรรมร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2546). *ที่มาของประเพณีการฝังลูกนิมิตในสมัยพุทธกาล*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- ญาณพล ภิภุ. (2559). การผูกพัทธสีมา. *สารนครศรีธรรมราช*, 46(7), 14-22.
- พจนานุกรมฉบับมติชน. (2547). *ฉบับที่ระลึกในงานเปิดตัว*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2539). *คำสอนเป็นกลาง ปฏิบัติสายกลาง ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ชุรสภาลาดพร้าว.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *ความหมายของลูกนิมิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2558). *พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. ราชบัณฑิตยสถาน.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2563). *เหตุแห่งบุญ 6 อานิสงส์ในการร่วมทำบุญฝังลูกนิมิต*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2567). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ*. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2565). *ลูกนิมิต*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- PLS-SEM. *Management Science Letters*, 8(5), 483-496.

วิเคราะห์คำสอนเทศน์มหาชาติเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทย ที่เข้มแข็ง*

Analyzing the Teachings of the Maha Chat Sermon to Strengthen Thai Civic Engagement

พระมหาไทยน้อย ญาณเมธี (สาลงสิงห์), พระครูสมุห์ศิลาศักดิ์ สุ่มโธ (บุญทอง),
พระครูปลัดสุริยะ ชวนปญโญ และศุภลสิทธิ์ ลินทมาตย์

Phramaha Thainoi Yanamethi (Salangsing), Phrakhrusamu Silasak Sumato (Buntong),

Phrakhrupalad Suriya Chavanapanyo and Suppasit Rintamat

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus, Thailand

Corresponding Author, mail: nikkybaty2012@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คำสอนที่ปรากฏในเทศน์มหาชาติ ซึ่งเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของไทย และพิจารณาคำสอนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดี ในระบอบประชาธิปไตยของไทยโดยตามเนื้อหาเทศน์มหาชาติ ทั้ง 13 กัณฑ์ และเชื่อมโยงกับหลักการสำคัญของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น สิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ต่อสังคม การมีส่วนร่วม และคุณธรรมจริยธรรม ผลการศึกษาพบว่า คำเทศน์มหาชาติได้สอดแทรกคำสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะของพลเมือง 5 มิติ คือ มิติด้านการเสียสละ มิติด้านการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มิติด้านความอดทนอดกลั้น มิติด้านการยึดมั่นในคุณธรรม และมิติด้านการตระหนักถึงความทุกข์ของผู้อื่น ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้มีความสำคัญต่อการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ บทความนี้จึงเป็นข้อเสนอวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้คำสอนจากเทศน์มหาชาติในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาความเป็นพลเมืองในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน

คำสำคัญ: คำสอนเทศน์มหาชาติ; ความเป็นพลเมืองไทย

*ได้รับบทความ: 21 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 21 ตุลาคม 2568; ตอปรับตีพิมพ์: 11 พฤศจิกายน 2568

Received: May 21, 2025; Revised: October 21, 2025; Accepted: November 11, 2025

Abstract

This academic article aims to analyze the teachings found in the Maha Chat Sermon (the Great Sermon on the Life of Vessantara), a significant work of Buddhist literature in Thailand, and to examine how these teachings can be applied to promote good citizenship within the framework of Thai democracy. The analysis is based on the content of all thirteen chapters of the Maha Chat Sermon and is connected to key principles of democratic citizenship, including rights, duties, social responsibility, civic participation, and moral and ethical values. The findings reveal that the Maha Chat Sermon incorporates teachings that promote five key dimensions of citizenship: (1) self-sacrifice, (2) generosity, (3) patience and forbearance, (4) commitment to moral integrity, and (5) awareness of others' suffering. These qualities are essential for fostering strong, responsible, and ethical citizens who contribute to the development of a stable and high-quality democratic society. This article therefore proposes an analytical framework for applying the teachings of the Maha Chat Sermon to civic education and the development of Thai citizenship in the context of contemporary society.

Keywords: Teachings maha chat sermon; Thai citizenship

1. บทนำ

เทศน์มหาชาติเป็นประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยมีเนื้อหาหลักจาก เวสสันดรชาดก ซึ่งกล่าวถึงการบำเพ็ญทานบารมีอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ ก่อนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การเทศน์มหาชาติไม่เพียงเป็นพิธีกรรมทางศาสนา หากยังทำหน้าที่เป็นกระบวนการถ่ายทอดคำสอนทางพุทธศาสนา ค่านิยมทางศีลธรรม และบรรทัดฐานทางสังคมจากรุ่นสู่รุ่น เนื้อหาในคำเทศน์สะท้อนหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม และการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบแห่งความดีงาม

ในบริบทของสังคมไทยซึ่งปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดและกำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย การพัฒนาประชาธิปไตยมิได้อาศัยเพียงกลไกทางกฎหมายหรือโครงสร้างทางการเมืองเท่านั้น หากต้องอาศัย “พลเมือง” ที่ตระหนักถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคมด้วย คุณลักษณะของพลเมืองที่ดี เช่น ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น การมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง และการยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม จึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาระบอบ

ประชาธิปไตยให้เข้มแข็งและยั่งยืน (สถาบันพระปกเกล้า, 2559) ประเพณีไทยหลายมืบทบาทสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมทางสังคมและศีลธรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง หนึ่งในประเพณีที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งคือการเทศน์มหาชาติ ซึ่งมีหลักฐานว่าปรากฏมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน การเทศน์มหาชาติหรือการเล่าเรื่องเวสสันดรชาดก แบ่งเนื้อหาออกเป็น 13 กัณฑ์ รวม 1,000 พระคาถา มุ่งเน้นการแสดงธรรมเรื่องการบำเพ็ญทานบารมี เนื้อหาครอบคลุมทั้งคุณธรรมพื้นฐาน พฤติกรรมมนุษย์ ตลอดจนบริบททางสังคมและวัฒนธรรม อันสะท้อนค่านิยมด้านความเสียสละ ความเมตตา ความอดทน และการทำหน้าที่เพื่อส่วนรวม (ชัยณรงค์ เทพสิทธิ, 2560) ความเชื่อเกี่ยวกับอาณิสสของการฟังเทศน์มหาชาติยังสะท้อนถึงพลังของพิธีกรรมทางศาสนาในการเสริมสร้างจิตสำนึกและคุณธรรมในสังคมไทย

ในมิติของการสื่อสารทางศาสนา พระนักเทศน์มิได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดเนื้อหาทางหลักธรรมเท่านั้น หากยังเชื่อมโยงข้อธรรมเข้ากับสถานการณ์บ้านเมืองและพฤติกรรมทางสังคมร่วมสมัย เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย คำสอนในเทศน์มหาชาติจึงสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ดี ผ่านหลักการสื่อสารทางพุทธศาสนาที่ประกอบด้วย สันติสนา สมาทปนา สมุตเตชชา และสัมปหังสนา ซึ่งมุ่งให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ ศรัทธา กำลังใจ และความริ้นรมย์ในการประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรม (กรมการศาสนา, 2547) เมื่อพิจารณาเนื้อหาในเทศน์มหาชาติแต่ละกัณฑ์ จะพบว่าสาระสำคัญหลายประการสอดคล้องกับคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นความเสียสละเพื่อส่วนรวม ความเมตตา ความรับผิดชอบต่อสังคม การยึดมั่นในคุณธรรม และความอดทนต่ออุปสรรค แนวคิดเหล่านี้สามารถสกัดออกมาเป็นคุณลักษณะของ “พลเมืองประชาธิปไตย” ที่มีวินัย เคารพสิทธิของผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมอย่างสร้างสรรค์

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่วิเคราะห์คำสอนในเทศน์มหาชาติอย่างเป็นระบบ เพื่อเชื่อมโยงกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด ช่องว่างดังกล่าวนำไปสู่คำถามสำคัญว่า คำสอนที่ปรากฏในเทศน์มหาชาติสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาคุณลักษณะของพลเมืองไทยในสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัยได้อย่างไร

ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คำสอนที่สำคัญในเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ และพิจารณาศักยภาพของคำสอนเหล่านั้นในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยของไทย โดยเชื่อมโยงหลักธรรมทางพุทธศาสนากับแนวคิดและคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนาในการพัฒนาพลเมืองไทยให้มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างยั่งยืน

2. เนื้อหาหลักคำเทศน์มหาชาติกับหลักการความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

หลักคำเทศน์มหาชาติประกอบด้วยเรื่องราวในเวสสันดรชาดกทั้งสิ้น 13 กัณฑ์ แต่ละกัณฑ์มีเนื้อหาและคำสอนที่เน้นในประเด็นที่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาถึงความเชื่อมโยงกับหลักการความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย สามารถวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบตามเนื้อหาประเด็น ดังนี้

1. หลักคำสอนเทศน์มหาชาติ กล่าวคือ หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่องของ พระเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นเรื่องราวตอนสุดท้ายใน ชาดก 550 เรื่อง ว่าด้วยการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โดยเทศน์มหาชาตินิยมแบ่งออกเป็น 13 กัณฑ์ ซึ่งแต่ละกัณฑ์แฝงไว้ด้วยหลักธรรมที่หล่อหลอมให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา รวมถึงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย ดังนี้ 1) กัณฑ์ทศพร กล่าวถึง พระนางผุสดีอุยฐานจะให้เกิดเป็นมารดาของพระโพธิสัตว์ แสดงถึงเป้าหมายชีวิตที่ยิ่งใหญ่เพื่อเป้าหมายสูงและวิสัยทัศน์ และพลเมืองมีอุดมการณ์ กล่าวถึงเป้าหมายเพื่อส่วนรวม ในการเริ่มต้นด้วยจิตมุ่งหมายยิ่งใหญ่สอนให้พลเมืองรู้จักตั้งวิสัยทัศน์ที่มองเกินตัวตน เห็นว่าส่วนรวมสำคัญกว่าเฉพาะตน 2) กัณฑ์หิมพานต์ กล่าวถึง บรรยายธรรมชาติสัตว์ป่า บริบทป่าเขา บรรยายกาศเกิดความสุขสมดุสิตธรรมชาติในความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเคารพเป็นบทเรียนให้พลเมืองมีจิตสำนึกรักษาโลกไม่ใช่ทรัพยากรเกินจำเป็น 3) กัณฑ์ทานกัณฑ์ กล่าวถึง พระเวสสันดรทรงแจกจ่ายทรัพย์สินให้แก่ผู้พรากอย่างไม่แค้นด้านทานเพื่อการเสียสละและการให้เพื่อความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ขอยกตัวอย่าง การให้โดยไม่คำนึงถึงผลตอบแทนทำให้ผู้ฟังเห็นภาพชัดของพลเมืองที่พร้อมให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน 4) กัณฑ์วนประเวศน์ กล่าวถึง พระเวสสันดรถูกเนรเทศออกจากราชอาณาจักร ต้องใช้ชีวิตในป่า เพื่อการยั้งหยัดในสถานการณ์ยากความอดทนในการเคารพกติกาแม้ถูกเนรเทศ พระองค์ยังยึดมั่นในหลักคติตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพลเมืองที่ดีต้องอดทนแม้ในเงื่อนไขไม่เอื้ออำนวย 5) กัณฑ์ชูชก กล่าวถึง ชูชกทำตัวเป็นตัวกลางที่นำบุตรของพระเวสสันดรไปตามคำสั่ง ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและความเป็นธรรมตามเหตุการณ์นี้แสดงชัดตรงข้ามของคุณธรรมของชูชกเลือกโลกผลประโยชน์ส่วนตนทำให้เราเห็นว่าพลเมืองที่ดีต้องยั้งหยัดในความซื่อสัตย์ 6) กัณฑ์จุลพนกล่าวถึง ชีวิตในป่าของพระเวสสันดร ครอบครัว ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ชีวิตในป่าการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายเพื่อความพอเพียงที่มีความเรียบง่ายเป็นคำสอนเชิงคุณธรรมที่เชื่อมโยงกับแนวคิดพลเมืองพอเพียงซึ่งสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืน 7) กัณฑ์มหาพน กล่าวถึง พระอินทร์ทดสอบพระเวสสันดร การทดสอบคุณธรรมยึดมั่นในคุณธรรมเพื่อการทดสอบแสดงให้เห็นว่าคุณธรรมต้องผ่านการพิสูจน์เพื่อความพลเมืองที่ดีต้องไม่หวั่นไหวต่อแรงจูงใจหรืออำนาจ 8) กัณฑ์กุมาร กล่าวถึง พระเวสสันดรทรงให้กุมาร (บุตร) แต่ชูชกการเสียสละสูงสุดการเสียสละที่ถึงขั้นละบุตรเป็นบทเรียนสุดขีดพลเมืองที่ดีควรพร้อมเสียสละมากหรือน้อยตามสมควร การให้แม้เป็นบุตรตนเองเป็นบทเรียนสูงสุดพลเมืองที่ดีอาจต้องเสียสละสิ่งสำคัญเพื่อประโยชน์สาธารณะ 9) กัณฑ์มัทรี กล่าวถึง พระนางมัทรีพบวาลูกหายแต่ไม่โกรธพระเวสสันดรความเมตตา

และการให้อภัยความเข้าใจการที่พระนางไมโกธแต่ทรงเข้าใจเป็นภาพของการเคารพจิตใจผู้อื่นและพลเมืองดีควรมีเมตตาต่อข้อผิดและความแตกต่าง 10) กัณฑ์สักกบรรพ กล่าวถึง พระอินทร์ช่วยให้ลูกกลับคืนแก่พระเวสสันดร ความยุติธรรมและความศรัทธาในบทบาทอำนาจที่โปร่งใสพระอินทร์ทำหน้าที่รักษาความยุติธรรม ความไม่โกรธเป็นภาพของการให้อภัย สอนให้พลเมืองรู้จักความเข้าใจในข้อผิดพลาดและความต่าง 11) กัณฑ์มหาราช กล่าวถึง พระเจ้าสฤษดิ์เสด็จมารับพระเวสสันดรคืนความดีให้สังคมเพื่อสร้างความปรองดองการคืนอำนาจและการยอมรับกลับสู่สังคมเป็นสัญลักษณ์ของการปรองดองพลเมืองดีต้องส่งเสริมความสมานฉันท์ 13) กัณฑ์ณกษัตริย์ กล่าวถึง พระเวสสันดรถูกสถาปนาเป็นกษัตริย์ และประชาชนเสด็จต้อนรับเพื่อการยอมรับผู้นำคุณธรรมและความจงรักภักดีต่อระบบที่ดีการยอมรับพระองค์ในฐานะผู้นำแสดงให้เห็นว่าสังคมยอมรับอำนาจเมื่อมีคุณธรรมและพลเมืองดีควรเลือกผู้นำที่มีศีลธรรม 13) กัณฑ์นครกัณฑ์ กล่าวถึง พระเวสสันดรฟื้นฟูบ้านเมืองหลังกลับคืนราชสมบัติ การมีส่วนร่วม, การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนช่วงการฟื้นฟูเมืองสอนให้รู้ว่าพลเมืองดีต้องร่วมแรงร่วมใจพัฒนาสังคม ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นเรื่องของรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียว (พระมหาอุทัย อุตตมเตโช, 2557)

2. หลักการความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ ในระบอบประชาธิปไตย ความเป็นพลเมือง (Citizenship) มิได้จำกัดอยู่เพียงสถานะทางกฎหมายหรือสิทธิในการถือสัญชาติ แต่ยังครอบคลุมถึงความตระหนักรู้ในสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ พลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องมีทั้งจิตสำนึกประชาธิปไตย (Democratic Consciousness) และพฤติกรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้หลักนิติธรรม ดังนี้ ข้อที่ 1) การตระหนักในสิทธิและเสรีภาพของตนและผู้อื่น คือ ระบอบประชาธิปไตยยึดหลักว่าทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการเลือกตั้ง การแสดงออกทางความคิดเห็น หรือการนับถือศาสนา อย่างไรก็ตาม พลเมืองควรใช้สิทธิเหล่านี้อย่างมีวิจารณญาณและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น (ธงชัย วินิจจะกุล, 2548) ข้อที่ 2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหัวใจสำคัญของประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็น การเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติ การตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย หรือการรวมตัวเพื่อแสดงออกเชิงสันติ ล้วนเป็นกลไกที่ช่วยให้ประชาชนมีบทบาทในการกำหนดอนาคตของตนเองและประเทศชาติ (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2562) ข้อที่ 3) การเคารพกฎหมายและหลักนิติธรรม คือ พลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยต้องยึดมั่นในหลักนิติธรรม (Rule of Law) กล่าวคือ ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน และกฎหมายต้องมีความชอบธรรม ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ (Rawls, 1999) ข้อที่ 4) การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง คือ การยอมรับและอยู่ร่วมกับความหลากหลายเป็นพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตย พลเมืองควรเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างโดยไม่ใช้ความรุนแรงหรือการบีบบังคับ และสนับสนุนการเสวนาเชิงเหตุผล (Habermas, 1996) ข้อที่ 5) จิตสำนึกสาธารณะและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม คือ พลเมืองประชาธิปไตยต้องไม่ยึดถือเพียงประโยชน์

ส่วนตน แต่ควรมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เช่น การเสียภาษี การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ การช่วยเหลือชุมชน และการไม่เพิกเฉยต่อความไม่เป็นธรรมในสังคม (Marshall, 1950)

ฉะนั้น หากเปรียบเทียบหลักคำเทศน์มหาชาติและหลักการความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยย่อมสะท้อนให้เห็นหลักคำสอนตามที่ปรากฏหรือจะเป็น ข้อที่ว่าด้วย การให้ทานบารมีและการเสียสละเพื่อส่วนรวมเรื่องราวหลักของคำเทศน์มหาชาตินั้น ที่แสดงให้เห็นถึงการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรตามที่ปรากฏคำเทศน์มหาชาติ หรือวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มีเป้าหมายหลักในการถ่ายทอด หลักธรรมเพื่อการบำเพ็ญบารมี โดยเน้นเรื่อง ทาน ความอดทน เมตตา ศีลธรรม และความเสียสละ ส่วนในอีกด้านหนึ่ง หลักการของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เน้นการสร้างพลเมืองที่มี สิทธิ เสรีภาพ ความรับผิดชอบ ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วม ในระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด หากจะเปรียบเทียบตามหลักคำสอนศาสนาและตามหลักรัฐศาสตร์แล้วทั้งสองแนวคิดนี้ย่อมมีความแตกต่างแต่ก็มีจุดร่วมในการพัฒนาจิตสำนึกของคนให้เป็น “พลเมืองของรัฐที่ดีหรือสมาชิกที่ดีของสังคม” ได้อย่างน่าสนใจ สำหรับจุดร่วมของทั้งสองหลักการเมื่อเปรียบเทียบ ซึ่งแสดงให้เห็นตาม ข้อที่ 1 ความจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมตามหลักคำสอนในเทศน์มหาชาติพระเวสสันดรสละทุกอย่างเพื่อผู้อื่น และคำสอนนี้สามารถเป็นแบบอย่างให้พลเมืองต้องมีจิตสาธารณะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ข้อที่ 2 ความรับผิดชอบต่อหลักคำสอนในเทศน์มหาชาติพระเวสสันดรไม่ละหน้าที่แม้ถูกขับไล่ และคำสอนนี้สามารถเป็นแบบอย่างให้พลเมืองต้องมีความรับผิดชอบต่อสิทธิ หน้าที่ และกฎหมาย ข้อที่ 3 ความอดทนและไม่ใช้ความรุนแรง ตามหลักคำสอนในเทศน์มหาชาติพระเวสสันดรและนางมัทรีอดทนแม้ถูกพรากรลูก แต่ทางหลักการประชาธิปไตยจะต้องส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันได้ ข้อที่ 4 หลักศีลธรรมและจริยธรรม หลักคำสอนในเทศน์มหาชาติดำรงตนในศีลแม้ในยามลำบาก เป็นแบบอย่างให้กับพลเมืองควรยึดหลักจริยธรรมในการใช้สิทธิและเสรีภาพให้สอดคล้องตามหลักคำสอนในเทศน์มหาชาติ และ หลักการของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีเป้าหมายร่วมกันเพื่อการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีจิตใจเพื่อส่วนรวม และรู้หน้าที่ของตนในสังคม หากสามารถหลอมรวมทั้ง คุณธรรมทางศาสนา และ สิทธิหน้าที่ทางประชาธิปไตย ไว้ในตัวบุคคล จะช่วยสร้างพลเมืองที่เข้มแข็งทั้งในด้านศีลธรรมและจิตสำนึกทางการเมืองอย่างยั่งยืน (ธงชัย วินิจจะกุล, 2548)

สรุปได้ว่า คำสอนเทศน์มหาชาติถือเป็นการการปลูกฝังคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามที่ปรากฏรูปแบบคำเทศน์มหาชาติ และเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวของพระเวสสันดรในเวสสันดรชาดก ทั้ง 13 กัณฑ์ โดยแต่ละกัณฑ์มีสาระสำคัญที่สะท้อนคุณธรรมและหลักคิดทางศีลธรรมซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับ หลักความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย หรือจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับทานบารมีและการเสียสละเพื่อส่วนรวมถือเป็นหลักธรรมที่พระเวสสันดรยอมเสียสละสิ่งของ ทรัยสิน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเชื่อมโยงกับความเป็นพลเมืองซึ่งสะท้อนถึงจิตสำนึกสาธารณะ และความเสียสละเพื่อสังคม ถือเป็น

คุณสมบัติพื้นฐานของพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย ที่ต้องรู้จักแบ่งปันและร่วมมือกันพัฒนาสังคม โดยไม่ยึดถือผลประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง และการส่งเสริมให้พลเมืองมีความอดทน อดกลั้นต่อความเห็นต่างและความขัดแย้งในสังคมประชาธิปไตย อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของการอยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายอย่างสันติของพลเมืองภายใต้กรอบประชาธิปไตยจะต้องมีคุณธรรม เคารพสิทธิผู้อื่น รู้จักใช้เสรีภาพอย่างรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักนิติธรรม จึงจะทำให้ระบอบประชาธิปไตยดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน เพื่อกระตุ้นให้พลเมืองมี Empathy ความเข้าใจผู้อื่นที่เห็นปัญหาและความเหลื่อมล้ำในสังคม พร้อมลงมือช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไข และพื้นฐานของการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยที่เท่าเทียม เกิดการเรียนรู้เรื่องสิทธิ หน้าที่ และกระบวนการประชาธิปไตย จะทำให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคมได้อย่างมีวิจารณญาณ การเคารพกฎหมาย กฎระเบียบ และกระบวนการประชาธิปไตย เป็นพื้นฐานของระบอบที่ยึดถือหลักนิติธรรม (Rule of Law) พลเมืองที่ดีจึงควรเคารพและร่วมสร้างกติกาที่เป็นธรรมสามารถใช้เป็นแนวทางสำคัญในการปลูกฝังพลเมืองที่มีคุณภาพ และร่วมสร้างสังคมประชาธิปไตยที่มั่นคงและยั่งยืน

3. วิเคราะห์คำสอนเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง

ความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง หมายถึง พลเมืองที่มีความรู้ ทักษะ และคุณธรรม พร้อมมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมอย่างต่อเนื่อง ทั้งในมิติการเคารพสิทธิของผู้อื่น การปฏิบัติหน้าที่ การยึดมั่นในคุณธรรม และการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ในกิจการสาธารณะ ในบริบทนี้ “เทศน์มหาชาติ” ซึ่งเป็นวรรณกรรมคำสอนเชิงศีลธรรมและสังคม สามารถทำหน้าที่เป็นฐานคุณค่าทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมแนวคิดพลเมืองได้ โดยสกัดเป็นกรอบคำสอนสำคัญดังนี้

1. ทานบารมี ฐานจิตสำนึกสาธารณะและการเสียสละเพื่อส่วนรวมแก่นหลักของเทศน์มหาชาติ เน้นทานบารมีอันสะท้อนค่านิยมการให้และการเสียสละเพื่อผู้อื่น ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับจิตสำนึกสาธารณะ ในฐานะรากฐานของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย กล่าวคือ การยึดประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตน สามารถพัฒนาเป็นพฤติกรรมพลเมือง เช่น การอาสาสมัคร การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน หรือการแสดงความเห็นเชิงสร้างสรรค์ต่อประเด็นสาธารณะ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2553) ในเชิงวิเคราะห์ ผู้วิจัยเห็นว่า ทานบารมีทำหน้าที่ฝึกกรอบคิดพลเมืองให้มองสังคมเป็นพื้นที่ที่ร่วมรับผิดชอบ มากกว่าพื้นที่แข่งขันเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน

2. ขันติและสันติวิธี ทักษะอยู่ร่วมกับความแตกต่างในระบอบประชาธิปไตยเหตุการณ์ที่พระเวสสันดรและพระนางมัทรีอดทนต่อความยากลำบากและไม่ตอบโต้ด้วยโทสะ สะท้อนคุณธรรม “ขันติ” และการแก้ปัญหาแบบสันติ ซึ่งเชื่อมโยงกับทักษะของพลเมืองประชาธิปไตยที่ต้องอยู่ร่วมกับความเห็นต่างโดยไม่ใช้ความรุนแรง ผู้วิจัยตีความว่า “ขันติ” ในเทศน์มหาชาติสามารถแปลงเป็นทักษะพลเมืองร่วม

สมัย เช่น การเคารพกติกาส่วนรวม การยอมรับผลของกระบวนการประชาธิปไตย และการจัดการความขัดแย้งด้วยเหตุผล (Diamond, 1999) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ชันติทำให้พลเมือง “ไม่ถูกลากไปด้วยอารมณ์การเมือง” แต่ยืนอยู่กับหลักการและความสงบทางสังคมได้

3. เมตตา จริยธรรมพลเมืองและความเข้าใจปัญหาสาธารณะ คำสอนเรื่องเมตตาในเทศน์มหาชาติสะท้อนการมองผู้อื่นด้วยความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ ซึ่งมีคุณค่าเชิงพลเมืองในสองระดับ ได้แก่ (1) ระดับปัจเจก คือการเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่น และ (2) ระดับสังคม คือการตระหนักรู้ปัญหาสาธารณะและความทุกข์ของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ผู้วิจัยเห็นว่า เมตตาในที่นี้เป็นฐานของ “จริยธรรมพลเมือง” ที่ทำให้การมีส่วนร่วมทางสังคมไม่ตกเป็นการแบ่งขั้วหรือทำร้ายกัน แต่เป็นการร่วมกันแก้ปัญหาอย่างมีมนุษยธรรม โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรม (Diamond, 1999)

4. ความยุติธรรมและความกล้ายืนหยัดต่อความถูกต้องเนื้อหาบางตอน เช่น กัณฑ์สักกบรรพ ที่สะท้อนบทบาทของอำนาจที่ชอบธรรมและความยุติธรรม สามารถตีความเป็นบทเรียนว่าพลเมืองไม่ควรเพิกเฉยต่อความไม่เป็นธรรม แต่ควรกล้ายืนหยัดต่อหลักการ ตรวจสอบ และทวงถามความรับผิดชอบจากผู้มีอำนาจอย่างเหมาะสม ผู้วิจัยมองว่า มิติ “ความกล้าเชิงคุณธรรม” นี้เป็นฐานสำคัญของพลเมืองที่เข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตย เช่น การต่อต้านคอร์รัปชันหรือการปกป้องความถูกต้องในทางสาธารณะ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2549)

5. ความปรองดองและการเคารพกติกาส่วนรวมตอนที่สะท้อนการคืนสู่สังคม การยอมรับ และการปรองดอง (กัณฑ์มหาพรต) สามารถเชื่อมโยงกับการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่มีวุฒิภาวะ กล่าวคือ สังคมไม่อยู่ได้ด้วย “ความดีส่วนบุคคล” เพียงอย่างเดียว แต่ต้องดำรงอยู่ด้วยกติกาที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อคิดนี้ช่วยพัฒนา “พลเมืองที่รู้หน้าที่” และเข้าใจความสมดุลระหว่างอำนาจส่วนบุคคลกับโครงสร้างทางสังคม โดยไม่ใช้อำนาจ/ความดีส่วนตัวทับหลักการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

6. การมีส่วนร่วมเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน กัณฑ์นครกัณฑ์สะท้อนการฟื้นฟูบ้านเมืองและการร่วมกันสร้างความมั่นคงของสังคม ผู้วิจัยสังเคราะห์ว่า แนวคิดนี้สัมพันธ์โดยตรงกับพลเมืองที่เข้มแข็งในปัจจุบัน ซึ่งต้องไม่ฝากความหวังไว้ที่รัฐฝ่ายเดียว แต่มีส่วนร่วมผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิต การคิดวิเคราะห์ข้อมูล การตัดสินใจด้วยเหตุผล และการมีส่วนร่วมเชิงสาธารณะอย่างมีวุฒิภาวะ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2549)

สรุปการวิเคราะห์ โดยภาพรวม คำสอนในเทศน์มหาชาติสามารถสกัดเป็นกรอบการเสริมสร้างพลเมืองที่เข้มแข็งได้อย่างเป็นระบบ ได้แก่ (1) จิตสำนึกสาธารณะจากทานบารมี (2) ทักษะอยู่ร่วมกับความแตกต่างด้วยขันติและสันติวิธี (3) จริยธรรมพลเมืองจากเมตตา (4) ความกล้ายืนหยัดต่อความถูกต้องและความยุติธรรม (5) การเคารพกติกาและความปรองดอง และ (6) การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

4. แนวทางการประยุกต์ใช้คำสอนเทศน์มหาชาติเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

คำสอนจากเทศน์มหาชาติสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาพลเมืองไทยในสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัยได้น้อย 5 แนวทาง ดังนี้ 1) บูรณาการในระบบการศึกษา ควรบูรณาการเนื้อหาเทศน์มหาชาติในการเรียนรู้ด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม และสังคมศึกษา โดยใช้วิธี “อ่าน คิดวิเคราะห์ อภิปราย” เพื่อให้ผู้เรียนเชื่อมโยงคุณธรรมกับบทบาทพลเมือง เช่น การเสียสละ ความรับผิดชอบ การเคารพสิทธิ และการอยู่ร่วมกับความแตกต่าง (ธงชัย วินิจจะกูล, 2543) 2) ส่งเสริมผ่านกิจกรรมศาสนาและวัฒนธรรม การจัดงานเทศน์มหาชาติในชุมชนควรเน้นการขยายความคำสอนให้เชื่อมกับประเด็นร่วมสมัย เช่น ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมอย่างสันติ และการใช้สิทธิอย่างมีจริยธรรม เพื่อให้กิจกรรมศาสนาเป็นพื้นที่เรียนรู้พลเมืองไปพร้อมกัน (ธงชัย วินิจจะกูล, 2543) 3) ใช้สื่อและการสื่อสารสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ ควรเผยแพร่สาระเทศน์มหาชาติผ่านสื่อร่วมสมัย เช่น สื่อสังคมออนไลน์ สารคดีสั้น หรืออินโฟกราฟิก โดยสรุป “คุณธรรมพฤติกรรมพลเมืองตัวอย่างในชีวิตจริง” เพื่อให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่และเกิดการเรียนรู้ได้จริง (ธงชัย วินิจจะกูล, 2543) 4) การเป็นแบบอย่างของผู้นำและบุคคลสาธารณะผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และบุคคลสาธารณะควรแสดงแบบอย่างพฤติกรรมพลเมืองที่สอดคล้องกับคำสอน เช่น ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความอดทน และการเคารพกติกาส่วนรวม เพื่อเสริมพลังการเรียนรู้จากแบบอย่าง (role model) 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนควรใช้คำสอนเรื่องการเสียสละและการเห็นทุกข์ของผู้อื่นเป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ เช่น งานอาสา การดูแลชุมชน การเฝ้าระวังปัญหาสังคม และการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล เพื่อสร้างวัฒนธรรมพลเมืองที่เข้มแข็ง

สรุปการประยุกต์ใช้ แนวทางดังกล่าวสะท้อนว่า เทศน์มหาชาติสามารถทำหน้าที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาพลเมืองได้ทั้งในมิติความรู้ (รู้สิทธิหน้าที่) มิติดักษะ (การอยู่ร่วมกับความแตกต่าง) และมิติคุณธรรม (จิตสำนึกสาธารณะ) อย่างเป็นรูปธรรม

5. สรุปเนื้อหา

เทศน์มหาชาติเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง และมีศักยภาพในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีภายใต้ระบอบประชาธิปไตย เมื่อพิจารณานี้อาคำสอนในทั้ง 13 กัณฑ์ พบว่าเทศน์มหาชาติเน้นคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ การเสียสละ ความอดทนอดกลั้น ความเพียรพยายาม และปัญญา ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับหลักการความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น จิตสำนึกสาธารณะ ความรับผิดชอบต่อสังคม การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ในกิจการสาธารณะ

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า เทศน์มหาชาติมิได้เป็นเพียงเรื่องเล่าทางศาสนา หากยังทำหน้าที่เป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่หล่อหลอมค่านิยมและจริยธรรมของคนในสังคมไทย และสามารถตีความเพื่อสนับสนุนการพัฒนาพลเมืองประชาธิปไตยได้ในหลายมิติ ทั้งความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งปรากฏผ่านเหตุการณ์และสาระสำคัญในกัณฑ์ต่าง ๆ เช่น การตั้งเป้าหมายเพื่อส่วนรวมและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (กัณฑ์ทศพร-กัณฑ์หิมพานต์) และการเน้นการให้ทานเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น (กัณฑ์ทานกัณฑ์)

ดังนั้น เทศน์มหาชาติจึงอาจมองได้ว่าเป็น “กลไกทางวัฒนธรรม” ที่ช่วยเสริมสร้างพลเมืองประชาธิปไตย โดยเฉพาะการปลูกฝังการคิดเชิงเหตุผลและการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (คารวธรรม) การอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี (สามัคคีธรรม) และการใช้ปัญญาในการจัดการปัญหา (ปัญญาธรรม) ซึ่งล้วนเป็นฐานสำคัญของวัฒนธรรมประชาธิปไตยและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่มีความหลากหลาย

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการสังเคราะห์เชิงวิเคราะห์ ผู้วิจัยเสนอองค์ความรู้ว่า เทศน์มหาชาติสามารถตีความเป็น “กรอบพัฒนาพลเมืองที่เข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตย” ได้ ไม่ใช่เพียงในฐานะพิธีกรรมหรือวรรณกรรมศาสนาเท่านั้น แต่ในฐานะทุนทางคุณค่า ที่พัฒนาคนให้มีทั้ง “คุณธรรม” และ “จิตสำนึกประชาธิปไตย” โดยสรุปเป็น 3 มิติสำคัญ ดังนี้ 1) มิติคุณธรรมพลเมือง เทศน์มหาชาติหล่อหลอมคุณธรรมแกนกลางของพลเมือง เช่น ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมทำให้เกิด “จิตสำนึกสาธารณะ” ที่ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นฐานของการอยู่ร่วมกัน 2) มิติทักษะพลเมืองในสังคมหลากหลาย เนื้อหาในเทศน์มหาชาติสะท้อนการอดทนอดกลั้น การไม่ใช้ความรุนแรง และการยอมรับความแตกต่าง ซึ่งผู้วิจัยสังเคราะห์ว่าเป็นฐานของทักษะพลเมืองร่วมสมัย ได้แก่ การอยู่ร่วมกับความเห็นต่างอย่างสันติ การเคารพกติกาส่วนรวม และการมีวุฒิภาวะทางสังคมและการเมือง 3) มิติปัญญาพลเมืองและการมีส่วนร่วมเชิงเหตุผล เทศน์มหาชาติส่งเสริมการใช้ปัญญาในการพิจารณาเหตุผล เห็นผลกระทบต่อนักอื่น และเลือกการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ผู้วิจัยจึงเสนอว่าแก่นนี้สามารถต่อยอดเป็นการพัฒนา “พลเมืองที่ตื่นรู้” ซึ่งมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองอย่างสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อสังคม สรุปองค์ความรู้เชิงสังเคราะห์ ผู้วิจัยจึงเสนอภาพรวมว่า “เทศน์มหาชาติ” ทำหน้าที่เป็นต้นแบบเชิงคุณค่า ที่บูรณาการ คุณธรรม ทักษะอยู่ร่วมกัน ปัญญาเชิงเหตุผล เข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นโครงสร้างหลักของการเสริมสร้าง “พลเมืองที่เข้มแข็ง” ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2547). *เทศน์มหาชาติ*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- ชัยณรงค์ เทพสิทธิ. (2560). การวิเคราะห์หลักธรรมในพระเวสสันดรชาดก: ความเชื่อมโยงกับค่านิยมไทย. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 5(2), 45-59.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2549). *ประวัติศาสตร์การเมืองไทย พ.ศ. 2475-2500*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2543). *ความเป็นไทยในความหมายเชิงประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- _____. (2548). *ประชาธิปไตยแบบไทยๆ กับอำนาจนิยมแฝงเร้น*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2562). *ประชาธิปไตยที่มีดমন*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหาอุทัย อุดตมเตโช. (2557). *เทศน์มหาชาติ: หลักธรรมสำคัญและแนวทางการนำไปใช้ในชีวิต*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). *ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย ใน เอกสาร ประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554 เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2553). *เทศน์มหาชาติ: ความหมายและการตีความใหม่*. กรุงเทพฯ: มติชน.

Diamond, L. (1999). *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. MIT Press.

Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and Social Class*. Cambridge University Press.

Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice (Revised Edition)*. Harvard University Press.

UNESCO. (2020). *Education: From disruption to recovery*. Retrieved from <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>

วิเคราะห์อัปปมาทธรรมในฐานะพลวัตของการดำเนินชีวิต
ตามแนวพุทธปรัชญา*

An Analysis of Appamāda–Dhamma as a Dynamic Principle
of Life in Buddhist Philosophy

ภาณุวัฒน์ สิงห์คำป๋อง และ สุวิน ทองป๋น

Panuvat Singkumpong and Suwin Thongpan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: s.panuvat@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ อัปปมาทธรรม (ความไม่ประมาท) ในฐานะพลวัตของการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธปรัชญา โดยใช้การศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธรศาสนาและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง พร้อมการอธิบายเชิงเหตุผลเพื่อสนับสนุนข้อค้นพบเชิงปรัชญา

ผลการวิเคราะห์พบว่า อัปปมาทธรรมเป็นหลักการสำคัญที่ทำหน้าที่ทั้งเป็นกรอบกำกับชีวิตและพลังขับเคลื่อนการพัฒนา โดยมุ่งนำมนุษย์ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตและการเกื้อกูลตนเองและผู้อื่นอย่างยั่งยืน อัปปมาทธรรมส่งเสริมการใช้ปัญญาพิจารณาอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) และการควบคุมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทำให้การดำเนินชีวิตมีทิศทางมีคุณค่าและเกิดสุขภาวะทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม

นอกจากนี้ อัปปมาทธรรมมิได้จำกัดอยู่เพียงความไม่ประมาทเชิงรับในลักษณะการสำรวมระวังเท่านั้น หากยังปรากฏในมิติของความไม่ประมาทเชิงบวกที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาตนเอง การพัฒนาสังคม และการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก อัปปมาทธรรมจึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมและยกระดับคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับหลักพุทธปรัชญาอย่างเป็นองค์รวม

คำสำคัญ: อัปปมาทธรรม; พลวัต; การดำเนินชีวิต; พุทธปรัชญา

*ได้รับบทความ: 3 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 12 สิงหาคม 2568; ตอปรับตีพิมพ์: 3 ธันวาคม 2568

Received: May 3, 2025; Revised: August 12, 2025; Accepted: December 3, 2025

Abstract

This academic article aims to analyze Appamāda-Dhamma (heedfulness) as a dynamic principle of life within the framework of Buddhist philosophy. The study employs analytical and synthetic methods based on Buddhist canonical sources and relevant academic literature, together with philosophical reasoning to support the analytical findings.

The findings reveal that Appamāda-Dhamma functions both as a guiding principle of life regulation and as a driving force for human development, leading individuals toward the ultimate goal of life and the ideal of sustainable altruistic benefit. It promotes wise reflection (*yoniso-manasikāra*) and ethical self-regulation, enabling individuals to live with direction, value, and holistic well-being encompassing physical, mental, and social dimensions.

Furthermore, Appamāda-Dhamma extends beyond a passive form of heedfulness expressed through restraint (*samvara*), encompassing a proactive dimension that fosters self-development, social development, and both internal and external learning processes. Appamāda, therefore, constitutes a vital mechanism for regulating and enhancing the quality of life in accordance with the holistic principles of Buddhist philosophy.

Keywords: Appamāda-Dhamma; Dynamics; Way of life; Buddhist philosophy

1. บทนำ

ปัญหาทางสังคมเป็นภาพสะท้อนรูปแบบการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะในสังคมร่วมสมัยที่เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรม ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้มนุษย์จำนวนไม่น้อยขาดหลักยึดในการดำเนินชีวิต ขาดการควบคุมตนเอง และละเลยหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับพฤติกรรม ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมในหลากหลายรูปแบบ เช่น การละเมิดชีวิตและทรัพย์สิน การทุจริตคอร์รัปชัน อาชญากรรม การเสพติดสิ่งเสพติด และพฤติกรรมที่ขาดสติยั้งคิด ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อทั้งปัจเจกบุคคลและโครงสร้างสังคมโดยรวม

นอกจากนี้ สังคมปัจจุบันยังเผชิญกับภัยคุกคามจากทั้งธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์เอง โดยเฉพาะภัยที่มีรากฐานมาจากความโลภ ความประมาท และการขาดความรับผิดชอบต่อผลของการกระทำ อันสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการดำเนินชีวิตที่ปราศจากสติและการพิจารณาอย่างรอบคอบหลาย

กรณีความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นมิได้มีสาเหตุจากปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นผลโดยตรงจากการดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ขาดการควบคุมตนเอง และขาดการนำหลักธรรมคำสอนมาเป็นแนวทางกำกับชีวิต

พุทธปรัชญาให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตตามหลักอแปปมาทธรรม หรือความไม่ประมาท ซึ่งถือเป็นหลักธรรมแก่นสำคัญที่ยึดโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ เช่น สติและสัมปชัญญะ อแปปมาทธรรมทำหน้าที่เป็นทั้งกรอบกำกับและกลไกควบคุมการดำเนินชีวิต ให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัย มีทิศทาง และนำไปสู่ความสุขทั้งในระดับปัจเจกและสังคม แม้อแปปมาทธรรมจะเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า คนในสังคมจำนวนไม่น้อยยังขาดความเข้าใจเชิงลึก และไม่สามารถประยุกต์ใช้หลักความไม่ประมาทให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัยได้อย่างเป็นรูปธรรม

พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นโทษของความประมาทไว้อย่างชัดเจน โดยตรัสว่าบุคคลผู้ทุศีล มีศีลปฏิบัติในโลกนี้ ย่อมถึงความเสื่อมโทรมทรยศเป็นอันมาก ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ (ที.ปา. (ไทย) 11/316/304) คำสอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความประมาทมิได้ส่งผลเฉพาะต่อมิติทางศีลธรรมเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และความมั่นคงของสังคมในภาพรวม ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าอแปปมาทธรรมมีบทบาทเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในการสร้างพลวัตของการดำเนินชีวิตที่อิงตามแนวพุทธปรัชญา

ดังนั้นบทความวิชาการนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ อแปปมาทธรรมในฐานะพลวัตของการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธปรัชญา โดยนำเสนอสาระสำคัญออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกนำเสนอแนวคิดและสาระสำคัญของอแปปมาทธรรมตามหลักพุทธปรัชญา และส่วนที่สองนำเสนอการวิเคราะห์บทบาทของอแปปมาทธรรมในฐานะพลังขับเคลื่อนการดำเนินชีวิต เพื่อชี้ให้เห็นแนวทางการประยุกต์ใช้ความไม่ประมาทให้สอดคล้องกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและคุณค่าในกรอบของพุทธปรัชญา

2. สาระสำคัญของอแปปมาทธรรมตามหลักพุทธปรัชญา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายความหมายของคำว่า อแปปมาทะ ว่าหมายถึง ความไม่ประมาท ความเป็นอยู่โดยไม่ขาดสติ ความไม่เผอเรอ ไม่เลินเล่อ ไม่ปล่อยปละละเลย การระมัดระวังไม่ให้ก่อเหตุแห่งความผิดพลาดเสียหาย และไม่ละเลยโอกาสในการกระทำความดีงามและความเจริญ อันเป็นสภาวะของจิตที่มีสติและความรอบคอบในการดำเนินชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551, หน้า 534)

ในทำนองเดียวกัน พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) อธิบายว่า อแปปมาทธรรม คือ ความไม่ประมาท ความระวังตัว ไม่เผอเรอสติ ไม่มัวเมา ไม่ขาดความยั้งคิด เป็นการระครองจิตให้รู้สึกตัวและระลึกได้อยู่เสมอ เพื่อไม่ให้จิตหลงไหลไปตามอารมณ์ที่เป็นอกุศล (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551,

หน้า 1323) ในเชิงภาษาบาลี คำว่า อปปมาทธรรม (อปปมาทมม) เป็นคำสมาสระหว่าง “อ” (ไม่) “ปมาท” (ประมาท) และ “มม” (ธรรม หลักความจริง) จึงมีความหมายรวมว่า “ธรรมคือความไม่ประมาท” หรือหลักความจริงว่าด้วยการดำรงชีวิตอย่างมีสติ ไม่ปล่อยปละละเลย และสำรวมระวังกาย วาจา ใจ เพื่อไม่ให้ประกอบอกุศลกรรม พร้อมทั้งส่งเสริมการกระทำกุศลธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนถึงการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าและทิศทางตามแนวพุทธปรัชญา

ในอปปมาทวรรค พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมไว้อย่างชัดเจนว่า “ความไม่ประมาทเป็นทางแห่งอมตะ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย คนผู้ไม่ประมาทย่อมเชื่อว่าไม่ตาย คนผู้ประมาทย่อมเหมือนคนตายแล้ว” (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/21/31) ข้อความนี้สะท้อนนัยสำคัญของอปปมาทธรรมในสองระดับ ได้แก่ ระดับเชิงปฏิบัติซึ่งหมายถึงการมีสติไม่เผอเรอ และระดับเชิงปรมาตมซึ่งชี้ให้เห็นว่า ความไม่ประมาทเป็นอุบายสำคัญในการมุ่งสู่ “อมตธรรม” หรือพระนิพพาน อันเป็นสภาวะที่พ้นจากวงจรการเกิด แก่ เจ็บ และตาย ตามทฤษฎีของพุทธปรัชญา

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังทรงย้ำว่า ความไม่ประมาทเป็นหนทางของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ไปสู่ความเป็นบุคคลผู้ประเสริฐ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บัณฑิตทราบความต่างกันระหว่างความไม่ประมาทกับความประมาทแล้ว ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ย่อมบันเทิงใจในความไม่ประมาท และยินดีในทางปฏิบัติของพระอริยะทั้งหลาย” (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/22/31)

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าอปปมาทธรรมมิได้เป็นเพียงศีลธรรมเชิงป้องกัน หากแต่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนามนุษย์จากระดับมนุษย์ธรรมดาไปสู่ความเป็นพระอริยบุคคล 4 ชั้น ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์

ในเชิงการประยุกต์ ท่าน ว.วชิรเมธี ได้อธิบายความไม่ประมาทผ่านการระลึกถึงความตายมิใช่เพื่อสร้างความหวาดกลัว แต่เพื่อส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างรู้คุณค่าในปัจจุบัน โดยชี้ว่าความไม่ประมาทประกอบด้วยการไม่ประมาทในชีวิต ภัย สุขภาพ เวลา และธรรมะ (ชีวจิต, 2566) แนวคิดดังกล่าวช่วยให้เห็นว่าอปปมาทธรรมมีทั้งมิติเชิงจริยธรรมและมิติเชิงพัฒนาศักยภาพชีวิต

กล่าวโดยสรุป อปปมาทธรรมในพุทธปรัชญาเป็นหลักธรรมแก่นที่ครอบคลุมทั้งการมีสติ การสำรวมระวัง การพัฒนากุศลธรรม และการยับยั้งอกุศลธรรม อันเป็นพลัฏฐะในทั้งการก้าวข้ามและขับเคลื่อนการดำเนินชีวิตให้มีความรับผิดชอบ และมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ พระนิพพาน ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงเน้นย้ำอปปมาทธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดพระชนมชีพ และทรงฝากหลักความไม่ประมาทไว้เป็น ปัจฉิมโอวาท แก่พุทธบริษัททั้งหลาย เพื่อให้เป็นมรดกธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาอย่างแท้จริง

3. วิเคราะห์อุปมาพหุธรรมในฐานะพลวัตของการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธปรัชญา

การศึกษานี้ใช้วิธีวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกับการอธิบายขยายความเชิงเหตุผลและอ้างอิงหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้อวิเคราะห์ พบว่า อุปมาพหุธรรม (ความไม่ประมาท) มิได้เป็นเพียงคุณธรรมเชิง “ระวัง” หากแต่ทำหน้าที่เป็น พลวัต ที่ขับเคลื่อนชีวิตให้มีทิศทาง กำกับพฤติกรรม และยกระดับคุณภาพชีวิตตามพุทธปรัชญาได้ทั้ง เชิงโลกุตตรธรรม และ เชิงโลกียธรรม ดังต่อไปนี้

1. อุปมาพหุธรรมในเชิงโลกุตตรธรรม (1) ความไม่ประมาทกับเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ พระพุทธเจ้าตรัสถึงผลของความไม่ประมาทว่าเป็นการ “อยู่ใกล้นิพพาน” อย่างแน่แท้ ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุยินดีในความไม่ประมาท หรือมีปกติเห็นภัยในความประมาท เป็นผู้ไม่เสื่อม ชื่อว่าอยู่ใกล้นิพพาน แน่แท้” (ขุ.ข. (ไทย) 25/32/34) ข้อความนี้ชี้ว่า อุปมาพหุธรรมเป็นพลวัตเชิงมรรค กล่าวคือ ทำให้ชีวิต “ไม่เสื่อมจากเป้าหมาย” หมายถึงไม่เสื่อมจากการปฏิบัติสมณะ-วิปัสสนา ไม่เสื่อมจากมรรค-ผลที่บรรลุแล้ว และยังเป็นเหตุเกื้อกูลต่อการบรรลุมรรคผลที่ยังไม่บรรลุ จึงสะท้อนว่า ความไม่ประมาทเป็นแรงผลักดันให้ชีวิตคงทิศทางสู่ความหลุดพ้น (2) ความไม่ประมาทกับการแสวงหาเหตุผลเชิงสังฆธรรมความไม่ประมาททำหน้าที่เป็นพลังเตือนตนให้หันกลับมาพิจารณาชีวิตอย่างจริงจัง โดยเฉพาะ มรณัสสติ ซึ่งเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดธรรมสังเวชและการรู้เท่าทันสังขาร ดังพุทธพจน์ว่า เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ จักเจริญมรณัสสติอย่างแรงกล้า เพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย (อง.สตตก. (ไทย) 23/73/385) นับสำคัญคือ ความไม่ประมาทผลัก ให้เกิดการใช้เหตุผลบนฐานสังฆธรรม ผ่าน ปรโต โฆชะ และ โยนิโสมนสิการ ทำให้เข้าใจชีวิตตามไตรลักษณ์ คลายความยึดมั่นถือมั่น และเปลี่ยนจากการดำเนินชีวิตแบบตามอารมณ์ตามกระแส ไปสู่การดำเนินชีวิตแบบ ตามความจริง (3) พลวัตการดำเนินชีวิตสู่ความบริสุทธิ์ เมื่ออุปมาพหุธรรมทำหน้าที่กำกับชีวิตในระดับลึกลงจะปรากฏเป็นความบริสุทธิ์ ทั้งเชิงพฤติกรรมและเชิงจิตใจ โดยสามารถอธิบายเป็น 4 ระดับของศีลที่เกื้อกูลต่อการชำระชีวิต ดังนี้ 1) ปาฏิโมกขสังวรศีล สรรวมตามพระปาฏิโมกข์ เว้นข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต เคร่งครัดในสิกขาบท เป็นฐานของความบริสุทธิ์ทางกาย วาจา ใจ และเป็นแนวทางสู่ความหลุดพ้น 2) อินทริยสังวรศีล สรรวมอินทริย์ 6 ไม่ให้กิเลสครอบงำเมื่อรับรู้อารมณ์ ทำให้ไม่หลงใหลมัวเมา รู้เท่าทันทันทีที่มีผัสสะ จึงช่วยให้มีวินัยภายในและมารยาททางสังคมอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบ 3) อาชีวะปาริสุทธิศีล เลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน ไม่เอารัดเอาเปรียบ และงดเว้นมิถิฆาณิชา อาชีพที่เบียดเบียนหรือทำลายมนุษย์ สัตว์ และสังคม เพื่อให้วิถีทำมาหากิน สอดคล้องกับคุณธรรม 4) ปัจจยสันนิสิตศีล พิจารณาปัจจัย 4 ตามประโยชน์ ไม่บริโภคด้วยตัณหา และสำรวมการใช้สิ่งอำนวยความสะดวก/เทคโนโลยี มิให้ตกเป็นทาสของความฟุ้งเฟ้อหรือเสพติดความสะดวกทั้ง 4 ระดับนี้สะท้อนว่าอุปมาพหุธรรมเป็น “พลวัตควบคุม” ที่ทำให้ชีวิตค่อย ๆ สะอาดขึ้นจากพฤติกรรม สู่การรับรู้อารมณ์ สู่การประกอบอาชีพ และสู่การบริโภคใช้สอยจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่เอื้อต่อการภาวนา 5) พลวัตการปฏิบัติธรรม อุปมาพหุธรรมยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดความ

เพียรและสติในการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องในทุกอิริยาบถ โดยสาระเชิงปฏิบัติสามารถสรุปเป็น การเจริญสติปัฏฐาน 4 คือ มีสติรู้เท่าทันกาย เวทนา จิต และธรรม ทำให้ควบคุมอกุศลจิตได้ง่ายขึ้น จิตตั้งมั่น และเกิดการรู้เท่าทันสภาวะธรรมได้ชัดเจน จึงกล่าวได้ว่า ความไม่ประมาทเป็น “พลังหนุน” ให้การภาวนาไม่ขาดตอน และยกระดับจากความรู้เชิงทฤษฎีไปสู่ความรู้เชิงประจักษ์

2. อัปมาทธรรมในเชิงโลกียธรรม (1) ความไม่ประมาทกับอุดมคติของชีวิตทางโลก พุทธปรัชญา ยอมรับอุดมคติทางโลกในหลายระดับ และชี้ว่า “ความไม่ประมาท” เป็นปัจจัยนำไปสู่อุดมคติเหล่านั้น ดังพุทธพจน์ว่า บุคคลเมื่อปรารถนาอายุ ความไม่มีโรค วรรณะ สวรรค์ ความเกิดในตระกูลสูง และความยินดีอย่างโอฬารต่อ ๆ ไป พึงทำความไม่ประมาท (ส.ส. (ไทย) 15/128/151) นัยสำคัญคือ ความไม่ประมาททำให้เกิดการสำรวมและการดูแลสุขภาพ ลดปัจจัยเสี่ยงต่อชีวิต อีกทั้งผลักดันให้สร้างชีวิตครอบครัวและฐานะอย่างสุจริต ส่งผลต่อความมั่นคงและคุณภาพชีวิตโดยรวม (2) ความไม่ประมาทกับการสร้างประโยชน์เกื้อกูล ในอัปมาทสูตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความไม่ประมาทที่บุคคลเจริญแล้ว ยึดถือประโยชน์ได้ทั้งสอง คือประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์ภายหน้า (อง.ปญจก. (ไทย) 21/53/523-524) ข้อความนี้สะท้อนว่าอัปมาทธรรมเป็นพลวัตเชิงสร้างสรรค์ที่ผลักดันให้คนทำความดี พัฒนาตนเอง และก่อประโยชน์แก่สังคมอย่างต่อเนื่องจึงไม่ใช่ความไม่ประมาทเชิงรับเท่านั้น แต่เป็นพลังเชิงรุกที่ทำให้ชีวิตงอกงาม (3) ความไม่ประมาทกับการควบคุมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมพุทธปรัชญามองว่าอัปมาทธรรมประกอบด้วยสติ-สัมปชัญญะ ทำหน้าที่เป็นกลไกกำกับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับจริยธรรมและช่วยให้เผชิญสถานการณ์ชีวิตอย่างมีเหตุผล (สิริกร สิงห์พ, 2565, หน้า 171-183) จึงทำให้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นไปโดยไม่เบียดเบียน ลดความเดือดร้อน และเกิดความไว้วางใจในระดับสังคม (4) ความไม่ประมาทกับสวัสดิภาพในชีวิต ผู้ไม่ประมาทย่อม คุ้มครองตน ด้วยฐานความปลอดภัยระดับสูง ลดความผิดพลาดและความเสี่ยง โดยการมีสติทำให้เกิดสมาธิ สมาธิทำให้เกิดปัญญา และปัญญาในชีวิตประจำวันปรากฏเป็นสัมปชัญญะ (พระสุภกิจ สุปัญโญ, 2564, หน้า 99-107) อีกทั้งการตั้งสติบนความไม่ประมาทในชีวิต เวลา วัย โรค งาน การศึกษา และการปฏิบัติธรรม ย่อมเป็นเกราะคุ้มกันทั้งกายและใจ (วรพินธ์ กุศลสมบูรณ์, 2564, หน้า 68-80) (5) ความไม่ประมาทในฐานะ “ราก” ของกุศลธรรมทั้งปวง พระพุทธเจ้าตรัสเปรียบเทียบว่า กุศลธรรมทั้งหลาย “รวมลงในความไม่ประมาท” ดังรอยเท้าสัตว์ทั้งหลายรวมลงในรอยเท้าช้าง (อง.ทสก. (ไทย) 24/15/28) นัยนี้แสดงว่า อัปมาทธรรมเป็น “มูลฐาน” ของการนำธรรมไปใช้จริงในชีวิต เป็นแรงผลักดันให้เพิ่มพูนกุศล ลดอกุศล และทำให้ธรรมทั้งหลาย “ทำงานได้จริง” ในทางปฏิบัติ (6) ความไม่ประมาทในฐานะเครื่องมือควบคุมการดำเนินชีวิต พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) อธิบายว่าความไม่ประมาทคือความตื่นตัวคอยระวัง เพื่อตั้งจิตให้อยู่กับสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ไม่ปล่อยให้ไหลไปสู่สิ่งเป็นโทษ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2540, หน้า 10) จึงเป็นกลไก “คุมสภาพชีวิต” ทั้งระดับใจและระดับพฤติกรรม (7) ความไม่ประมาทในฐานะพลังขับเคลื่อนวิถีชีวิต ความไม่ประมาทมีทั้งมิติ “ป้องกัน” และ “พัฒนา” กล่าว

คือ ป้องกันความเสื่อมและภัยคุกคาม ขณะเดียวกันผลักดันให้ชีวิตไม่ทิ้งโอกาสในการสร้างสรรค์และความเจริญ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2540, หน้า 11) จึงเป็นพลังงานสำคัญของชีวิตที่ทำให้ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และเผชิญปัญหาอย่างมีสติ (8) วิธีการเสริมสร้างคุณค่าของชีวิต สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เสนอวิธีดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) เห็นคุณค่าของเวลาและใช้เวลาให้คุ้มค่า (2) ไม่มัวเมาและควบคุมตนไม่ให้ล้าในทางเสื่อม (3) เร่งสร้างสรรค์ความดีงามและประโยชน์สุขด้วยความขะมักเขม้นและรอบคอบ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2565, หน้า 127) ซึ่งทำให้ “คุณค่า” ของชีวิตเพิ่มพูนทั้งต่อตนเองและสังคม (9) ความไม่ประมาทกับการสร้างสรรค์ชีวิต องค์ธรรมของความไม่ประมาทสัมพันธ์กับกุศลจิตทั้งหมด กล่าวคือไม่ลี้มให้ทาน ไม่ลี้มรักษาศีล และไม่ลี้มภavana (พระมหาประนอม ธมฺมาลงกาโร, 2561, หน้า 3-12) จึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือรังสรรค์ชีวิตผ่านไตรสิกขา ปิดช่องทางทุจริต ทำให้เห็นคุณค่าของชีวิต และใช้ชีวิตอย่างเกิดประโยชน์ โดยอาศัยการหมั่นสำรวจตนเองเพื่อรู้ข้อบกพร่องและยกระดับตนอย่างต่อเนื่อง

สรุปภาพรวมของการวิเคราะห์ โดยสรุปอปปมาทธรรมเป็น “พลวัต” ของชีวิต เพราะทำหน้าที่พร้อมกัน 3 ประการ ได้แก่ 1) เป็นพลังขับเคลื่อน ให้ชีวิตไม่หยุดนิ่งและพัฒนาไปสู่เป้าหมายทั้งทางโลกและทางธรรม 2) เป็นกลไกกำกับ พฤติกรรม จิตใจ การบริโภค การประกอบอาชีพ และการปฏิบัติธรรม ให้สอดคล้องกับคุณธรรม 3) เป็นฐานของผลลัพธ์ ทั้งสวัสดิภาพในปัจจุบัน (ชีวิตปลอดภัย เกื้อกูลสร้างสรรค์) และความก้าวหน้าสู่โลกุตระธรรม (ความบริสุทธิ์และความหลุดพ้น) จึงกล่าวได้ว่า อปปมาทธรรมมิใช่เพียงหลัก “ไม่เผลอ” แต่เป็นหลัก “ทำให้ชีวิตงอกงาม” และเป็นแกนกลางของการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาอย่างเป็นระบบ

4. สรุป

การวิเคราะห์อปปมาทธรรมในฐานะพลวัตของการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธปรัชญา พบว่า อปปมาทธรรม (ความไม่ประมาท) ทำหน้าที่เป็น กลไกกำกับและแรงขับเคลื่อนชีวิต ควบคู่กัน ทั้งในมิติโลกียธรรม และ โลกุตระธรรม กล่าวคือ 1) ในเชิงโลกียธรรม ความไม่ประมาทช่วยกำกับชีวิตให้มีอุดมคติและสวัสดิภาพ เป็นหลักการดำเนินชีวิตที่ลดความผิดพลาดและความเสี่ยง ส่งเสริมการสร้างประโยชน์เกื้อกูล และทำหน้าที่เป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมจนเกิดสัมพันธภาพที่เหมาะสมกับสังคม ผู้ไม่ประมาทจึงมีแนวโน้มดำรงตนตามบทบาทและสถานภาพได้เหมาะสม ตัดสินใจอย่างรอบคอบ และสามารถพัฒนาศักยภาพชีวิตให้เข้มแข็งขึ้นอย่างต่อเนื่อง 2) ในเชิงโลกุตระธรรม ความไม่ประมาทเป็นพลังผลักดันให้แสวงหาเหตุผลเชิงสัจธรรมและพิจารณาชีวิตอย่างลึกซึ้ง จนนำไปสู่การเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง คลายความยึดมั่นถือมั่น และยกระดับสู่ความบริสุทธิ์ ผ่านการสำรวมอินทรีย์ การรักษาศีล และการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ความไม่ประมาทเป็นแรงเสริมสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตสู่เป้าหมายสูงสุด

ตามแนวพุทธปรัชญา เมื่อพิจารณาในเชิงปรัชญา อปัมาทธรรมสามารถอธิบายได้เป็นกรอบบูรณาการ 4 มิติ คือ 1) จริยศาสตร์ เป็นกระบวนการควบคุมพฤติกรรมให้ถูกต้องเหมาะสม 2) ญาณวิทยา เป็นแรงผลักดันให้แสวงหาเหตุผลและความจริงของชีวิตอย่างมีหลักคิด 3) สุนทรียศาสตร์ นำไปสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม สงบ และมีคุณค่า 4) อภิปรัชญา เกื้อกูลการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธปรัชญา นอกจากนี้ อปัมาทธรรมมิได้มีเพียงลักษณะเชิงรับในรูปของการสำรวมระวังเท่านั้น หากยังมีลักษณะเชิงรุกที่เป็นพลังบวก เพื่อการพัฒนาและสร้างสรรค์ชีวิต โดยอาศัยการเห็นโทษภัยของความประมาทเป็นเหตุให้เร่งพัฒนาตนเองทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งในด้านกายภาพ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ผ่านการเรียนรู้จากภายนอก (ปรโตโฆสะ) และจากภายใน (โยนิโสมนสิการ) จึงกล่าวได้ว่า อปัมาทธรรมเป็นรากฐานของการควบคุมชีวิตและการพัฒนาชีวิตไปพร้อมกัน ทำให้ชีวิตมีคุณภาพและสุขภาวะที่ดีอย่างรอบด้าน

5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิเคราะห์อปัมาทธรรมในฐานะพลวัตของการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธปรัชญา คือแนวคิด พลวัตความไม่ประมาทเชิงทวิภาวะ ซึ่งอธิบายว่า ความไม่ประมาทดำรงอยู่ในรูปของวิถีการขับเคลื่อนที่เกื้อกูลกันสองทิศทาง ดังนี้ 1) วิถีความไม่ประมาทจากภายในสู่ภายนอก เริ่มจากการตื่นรู้ทางจิต (สติ-สัมปชัญญะ) และการใคร่ครวญอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) แล้วจึงแปรเป็นพฤติกรรมภายนอกที่เป็นกุศล ได้แก่ การสำรวมอินทรีย์ การควบคุมตน การรักษาศีล การทำหน้าที่อย่างสุจริต และการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย วิถีนี้นับว่าจิตที่ไม่ประมาทเป็นต้นทางของพฤติกรรมที่ไม่ประมาท 2) วิถีความไม่ประมาทจากภายนอกสู่ภายใน เป็นการใช้กลไกภายนอก เช่น กฎเกณฑ์ทางสังคม วัฒนธรรม ศีลธรรม บทบาทหน้าที่ และสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ (ปรโตโฆสะ) มาช่วยกำกับพฤติกรรมให้เป็นระเบียบและปลอดภัย ก่อนย้อนกลับไปหล่อหลอมจิตใจให้เกิดความตื่นตัว ไม่หลงระเหิร และตั้งมั่นในคุณธรรม วิถีนี้นับว่า ระบบ/สังคมที่ดี สามารถเป็นเงื่อนไขให้ จิตไม่ประมาท งอกงามได้ กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้ดังกล่าวเสนอว่า อปัมาทธรรมไม่ใช่หลักคุณธรรมเชิงเดี่ยว แต่เป็นระบบพลวัตที่ทำงานแบบสองทาง (ภายใน ภายนอก และ ภายนอกภายใน) เพื่อคุ้มครองชีวิตจากความเสื่อมและขับเคลื่อนชีวิตสู่ความเจริญ ทั้งในมิติคุณภาพชีวิตทางโลกและความก้าวหน้าทางธรรม จึงสามารถนำไปใช้เป็นกรอบอธิบายและออกแบบการพัฒนาชีวิต การศึกษา และการพัฒนาคุณธรรมในสังคมร่วมสมัยได้ ดังแผนภาพที่นำเสนอต่อไป

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ชีวจิต. (2566). ความประมาท 5 ประการ ที่ชาวพุทธควรหลีกเลี่ยง. เข้าถึงได้จาก <https://cheewajit.com/mind/46651.html>.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2540). ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระมหาประนอม ธมมาลงกาโร. (2561). อัปมาทธรรม. วารสารโพธิยาลัย, 4(43), 3-12.
- พระสุภกิจ สุปญโญ. (2564). การประยุกต์ใช้สติสัมปชัญญะสำหรับการใช้ชีวิตประจำวัน. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 4(2), 99-107.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรพินธ์ กุศลสมบูรณ์. (2564). อัปมาทธรรม: ธรรมะป้องกันโรคโควิด-19. วารสารพุทธนวัตกรรมปริทรรศน์, 2(2), 68-80.

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2565). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 24 ฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- สิริกร สิงห์. (2565). อิทธิพลคำสอนเรื่องอปมาทธรรมที่มีต่อการเผชิญโรคโควิด-19. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 5(4), 171-183.

พระวินัยกับการอนุรักษ์ป่าไม้*

สรวิชญ์ วงษ์สะอาด, ภัฏฐนาถ ศรีเลิศ และทิพย์ภวิษณ์ ไสชาติ

Sorawit Wongsa-ard, Nattanart Srilert and Thipphavit Saichart

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: s.dhammakosa @hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดเรื่อง พระวินัยกับการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยชี้ให้เห็นว่าธรรมชาติประกอบด้วยองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตที่มีความสัมพันธ์และเกื้อกูลกันทั้งในมิติทางกายภาพ เช่น ดิน น้ำ อากาศ และแสงแดด รวมถึงมิติทางเคมี เช่น แร่ธาตุและสารอาหาร ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของระบบนิเวศ ตามแนวพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญต่อป่าไม้ในฐานะเป็นที่อยู่อาศัยและเป็นส่วยป่าของภิกษุสงฆ์ ได้แก่ ป่าไม้ แม่น้ำลำธาร ถ้ำ ซอกเขา และเรือนว่าง การศึกษาพบว่า หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏในพระวินัยสามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) หลักอนุญาต และ (2) หลักข้อห้าม โดยเฉพาะหลัก นิสสัย 4 ที่กำหนดกรอบการดำรงชีวิตของภิกษุเพื่อป้องกันมิให้ก่อความเสียหายต่อป่าไม้และสิ่งแวดล้อม เช่น การห้ามบ้วนน้ำลายหรือขับถ่ายลงในแหล่งน้ำ การทำลายพื้นดิน และการพรากภูตคาม นอกจากนี้ พระวินัยยังสนับสนุนการพัฒนาตนและสังคมผ่านหลักธรรมสำคัญ ได้แก่ หลักภวนา 4 และหลักสัปปายะ ซึ่งช่วยหล่อหลอมจิตสำนึกด้านจริยธรรมสิ่งแวดล้อมบทความนี้ชี้ให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจริยธรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศทั้งบนบก ในน้ำ และในอากาศ เพื่อความสมบูรณ์และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว

คำสำคัญ: พระวินัย; การอนุรักษ์ป่าไม้; วินัยสงฆ์; จริยธรรมสิ่งแวดล้อม; คำสอนทางพุทธศาสนา

* ได้รับบทความ: 12 มิถุนายน 2568; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 8 ธันวาคม 2568

Received: June 12, 2025; Revised: December 4, 2025; Accepted: December 8, 2025

Abstract

This academic article aims to examine the concept of Vinaya and forest conservation, highlighting that nature consists of interrelated biotic and abiotic components. These include physical elements such as soil, water, air, and sunlight, as well as chemical elements such as minerals and nutrients, all of which form the foundation of ecological systems. In Buddhist thought, the Buddha emphasized the importance of forests as suitable environments (sappāya) for monastic life, including forests, rivers, streams, caves, mountain gorges, and secluded dwellings.

The study reveals that principles concerning environmental conservation embedded in the Vinaya can be categorized into two forms: (1) permissions and (2) prohibitions. In particular, the principle of the Four Nissayas prescribes monastic conduct to prevent environmental degradation, such as prohibitions against spitting or excreting into natural water sources, damaging the ground, or destroying living vegetation (bhūṭāgāma). Moreover, the Vinaya promotes personal and social development through key teachings, including the Four Bhāvanās and the principle of Sappāya, which cultivate ecological awareness and ethical responsibility toward natural resources.

This article underscores the role of monks as ethical leaders in conserving and restoring ecosystems on land, in water, and in the air—thereby contributing to the long-term sustainability of the natural environment.

Keywords: Vinaya; Forest conservation; Monastic discipline; Environmental ethics; Buddhist teachings

1. บทนำ

มนุษย์มีความเชื่อดั้งเดิมว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งต้องเคารพและดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล (ธนู แก้วโอภาส, 2549, หน้า 13) วิถีชีวิตของมนุษย์จึงไม่อาจแยกขาดจากระบบนิเวศได้ ทั้งในมิติทางตรงและทางอ้อม อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจส่งผลให้ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม, 2530, หน้า 10) และก่อให้เกิดความไม่สมดุลของระบบนิเวศ (อุ่แก้ว ประกอบไวยทกิจ ปีเวอร์, 2531, หน้า 208) ป่าไม้ แม่น้ำ และลำธารจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในฐานะแหล่งต้นน้ำ แหล่งที่อยู่อาศัยของสรรพสัตว์ แหล่งพักผ่อนของมนุษย์ และเป็นองค์ประกอบหลักของระบบนิเวศที่เชื่อมโยงสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตเข้าด้วยกันเป็นวงจรธรรมชาติ

ในบริบทสังคมร่วมสมัย ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้เร่งให้มนุษย์เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ความต้องการทางวัตถุที่ไม่รู้จักพอ ซึ่งมีรากฐานจาก “ตัณหา” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551, หน้า 101) ส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย การบุกรุกทำลายป่าไม้ และการเสื่อมโทรมของระบบนิเวศในหลายพื้นที่ของโลก การขยายตัวของประชากรและความต้องการที่ดินเพื่อการเกษตรยังเป็นปัจจัยเร่งให้เกิดการทำลายป่า ซึ่งนำไปสู่ภัยธรรมชาติที่ย้อนกลับมาส่งผลกระทบต่อมนุษย์เอง

จากมุมมองเชิงระบบ ระบบนิเวศประกอบด้วยองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยกันอย่างแยกไม่ออก (นิตยา เลหาจินดา, 2546, หน้า 292) พระพุทธศาสนามองว่าสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และหากมนุษย์ขาดหลักธรรม ย่อมไม่อาจดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง เพราะมนุษย์และสรรพสัตว์ต่างดำรงอยู่ในระบบนิเวศเดียวกัน (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตฺโต), 2538, หน้า 20)

พระพุทธเจ้าทรงมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับธรรมชาติ โดยทรงแสวงหาโมกขธรรมและบำเพ็ญสมณธรรมในป่า ป่าไม้ แม่น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติจึงมีบทบาทสำคัญทั้งในมิตินิเวศและมิติการฝึกจิตในพระพุทธศาสนา พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ) (2535, หน้า 18) ชี้ให้เห็นว่า ภูมิคุ้มกันสำคัญในคุณค่าของป่าและถือการอนุรักษ์ป่าเป็นวัตร นอกจากนี้ พระวินัยยังบัญญัติให้ภิกษุยินดีในเสนาสนะอันสงัด (ที.ม. (ไทย) 10/90/120) เพื่อเกื้อกูลต่อการบำเพ็ญสมณธรรมและไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการนี้จึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์บทบาทของ พระวินัยในฐานะกลไกทางจริยธรรมในการอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อชี้ให้เห็นว่าพระวินัยได้ทำหน้าที่เพียงควบคุมความประพฤติของภิกษุเท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนระบบคิดเชิงนิเวศและจริยธรรมสิ่งแวดล้อมที่สามารถประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยได้อย่างมีนัยสำคัญ

2. แนวคิดที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ในพระไตรปิฎก

พระพระวินัยเป็นหลักคำสอนสำคัญที่มีบทบาทในการคุ้มครองรักษาป่าไม้และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องในทุกยุคสมัย โดยมีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาจลนสมาธิ ซึ่งอธิบายความเป็นเหตุปัจจัยและการพึ่งพาอาศัยกันของสรรพสิ่งแนวคิดด้านการอนุรักษ์จึงปรากฏทั้งในมิติพฤติกรรม วิถีชีวิต และกฎระเบียบที่ควบคุมความประพฤติของภิกษุ เพื่อให้หมู่คณะอยู่ร่วมกันอย่างสงบ และรักษาสภาพแวดล้อมให้คงอยู่ทั้งในมิติทางกายภาพ จิตใจ และปัญญา อันนำไปสู่ความสมดุลของระบบนิเวศและสันติสุขของสังคม (พระครูพัชรกิตติโสภณ (วิเชียร กิตฺติคุโณ), 2560, หน้า 39-43)

แนวความคิดการอนุรักษ์ป่าไม้ในพระวินัยปิฎกสามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) การอนุรักษ์โดยตรง และ (2) การอนุรักษ์โดยอ้อม

1. การอนุรักษ์ป่าไม้โดยตรงในพระวินัยปิฎก การอนุรักษ์โดยตรงปรากฏในรูปของการบัญญัติสิกขาบทเพื่อรักษาความสมบูรณ์ของป่าไม้และพืชพรรณ ไม่ให้ภิกษุทำลาย แม้วาง หรือเผาป่า รวมถึงการควบคุมไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่สรรพสัตว์และประชาชนในท้องถิ่น พระวินัยจึงทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรม พร้อมบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน แสดงให้เห็นถึงความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาสำคัญปรากฏในปาราชิกกัณฑ์ สิกขาบทที่ 2 เรื่องพระธนัญญุมภการบุตร ซึ่งสร้างกุฎีโดยเผาไฟจนก่อความเสียหายแก่สัตว์ และตัดไม้หลวงโดยมิได้รับอนุญาต พระพุทธเจ้าจึงทรงตำหนิและบัญญัติสิกขาบทห้ามถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้ โดยตรัสว่า “ภิกษุใดถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้ ผู้นั้นเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้” (วิ.มหา. (ไทย) 1/89/78) สิกขาบทดังกล่าวสะท้อนชัดว่าพระพุทธองค์ทรงห้ามการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมิชอบ และถือเป็นแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้โดยตรงที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก

2. การอนุรักษ์ป่าไม้โดยอ้อมในพระวินัยปิฎก การอนุรักษ์โดยอ้อมปรากฏผ่านสิกขาบทที่มุ่งป้องกันการทำลายสิ่งมีชีวิตในดินและโครงสร้างธรรมชาติ เช่น ปฐวิชนสิกขาบท ว่าด้วยการขุดดิน ซึ่งระบุว่า “ภิกษุใดขุด หรือใช้ให้ขุดซึ่งดิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.มหา. (ไทย) 2/85/274) การบัญญัติดังกล่าวสะท้อนการตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กและต้นกล้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ พระพุทธบัญญัติจึงทำหน้าที่เป็นกลไกปรับพฤติกรรมเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมทางอ้อม

นอกจากนี้ แนวคิดการยินดีในเสนาสนะอันสอดคล้องตามโอวาทปาติโมกข์ และพระสูตรต่างๆ เช่น อานาปานัสสตีสูตร และวนโรปสูตร ยังแสดงให้เห็นว่าป่าไม้เป็นทั้งพื้นที่แห่งการปฏิบัติธรรมและพื้นที่สร้างบุญกุศลผ่านการปลูกต้นไม้และบำรุงสาธารณประโยชน์ ซึ่งล้วนเป็นแนวทางการอนุรักษ์เชิงพุทธที่เกื้อกูลต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

3. การอนุรักษ์ป่าไม้ที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศในพระไตรปิฎก

การแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ในพระไตรปิฎกมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับมุมมองเชิงระบบนิเวศที่เห็นว่าป่าไม้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของความสมดุลระหว่างมนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อม พระวินัยจึงมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นกฎควบคุมความประพฤติของภิกษุเท่านั้น หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นกรอบจริยธรรมสิ่งแวดล้อม ที่ช่วยคุ้มครองป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่อย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งในมิติทางจิตใจ สังคม และระบบนิเวศโดยรวม แนวคิดดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้เป็น 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ต้นไม้ในฐานะสิ่งมีชีวิตและหลักการไม่เบียดเบียน ความเชื่อว่าต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถรับรู้และตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้ ปรากฏทั้งในองค์ความรู้ทางพุทธศาสนา เช่น พฤติกรรมของต้นไม้ยวบ

ที่หุบใบเมื่อถูกสัมผัส และในคติความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน (พร รัตนสุวรรณ, 2536, หน้า 7-11) มุมมองดังกล่าวสอดคล้องกับหลักอหิงสาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการไม่เบียดเบียนชีวิตไม่ว่ารูปแบบใดในมิติของพระวินัย การตัดหรือโค่นต้นไม้โดยปราศจากเหตุจำเป็นถือเป็นการทำลายชีวิต และสำหรับภิกษุถือเป็นการล่วงละเมิดพระวินัยถึงขั้นอาบัติปาจิตตีย์ (วิ.มหา. (ไทย) 2/90/278) นอกจากนี้ พระวินัยยังสะท้อนคติความเชื่อของชุมชนที่มองว่าต้นไม้มีชีวะพระผู้มีพระภาคจึงทรงดักเตือนภิกษุที่โค่นต้นไม้เพื่อสร้างเสนาสนะว่า การกระทำเช่นนั้นย่อมก่อให้เกิดศรัทธาแก่ชุมชน (วิ.มหา. (ไทย) 2/89/278) แสดงให้เห็นว่าพระวินัยมิได้ควบคุมพฤติกรรมเพียงในเชิงศีลธรรมส่วนบุคคลเท่านั้น หากแต่คำนึงถึงผลกระทบทางสังคมและระบบนิเวศร่วมด้วย

2. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้ประมาณตามหลักพระวินัยพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2537, หน้า 791-792) ชี้ให้เห็นว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติต้องมีปัญญากำกับ หากใช้เกินความจำเป็นย่อมนำไปสู่วิกฤตสิ่งแวดล้อม ในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของบรรพชิตถูกกำหนดผ่านหลัก “นิสสัย 4” ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ ได้แก่ อาหารจากบิณฑบาต ผ้าบังสุกุล เสนาสนะอย่างเรียบง่าย และยารักษาโรคอย่างหายากง่าย (วิ.ม. (ไทย) 4/73/101; 4/128/197) หลักนิสสัย 4 สะท้อนแนวความคิดดำรงชีวิตโดยใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็น ไม่สะสม ไม่ฟุ้งเฟ้อ อันเป็นรากฐานสำคัญของจริยธรรมสิ่งแวดล้อมในพระวินัย ตัวอย่างเช่น ปฐมเสนาสนสิกขาบทที่กำหนดว่าภิกษุซึ่งนำเสนาสนะที่ทำจากไม้ เช่น เติง ตัง ฟูก หรือเก้าอี้ไปวางกลางแจ้ง แล้วมิได้เก็บรักษาหรือมอบหมายให้ผู้อื่นดูแล ต้องอาบัติปาจิตตีย์ (วิ.มหา. (ไทย) 2/109/292) สิกขาบทนี้มีนัยสำคัญในการควบคุมการใช้ทรัพยากรไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลดการสูญเสีย และลดความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มเติมโดยไม่จำเป็น

3. การเคารพประเพณีและความเชื่อในฐานะกลไกคุ้มครองป่าในบริบทสังคมไทย ความเชื่อเรื่องภูตผีเทวดา โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับ “รุกขเทวดา” หรือ “เจ้าป่า” ทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยยับยั้งการตัดไม้ทำลายป่า เพราะก่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อผลกระทบหรือโทษจากสิ่งเหนือธรรมชาติ (วิ.มหา. (ไทย) 2/89/277) พระสงฆ์ในหลายพื้นที่ได้นำทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ เช่น การผูกผ้าจีวรไว้ที่ต้นไม้ใหญ่ เพื่อกำหนดให้เป็น “เขตหวงห้าม” ทางศีลธรรม เรื่องเล่ากรณีภิกษุชาวเมืองอาทวิที่ตัดต้นไม้จนฟันถูกแขนของบุตรเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ในต้นไม้ เป็นตัวอย่างที่สะท้อนว่าพระพุทธองค์ทรงใช้ตำนานและคติความเชื่อเป็นสื่อในการสั่งสอน เพื่อยับยั้งการทำลายป่าและปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องการไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ในเชิงสังคม วัฒนธรรม

4. การไม่ฝ่าฝืนกฎธรรมชาติและจริยธรรมสิ่งแวดล้อม หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มองว่าสรรพสิ่งดำเนินไปตามเหตุปัจจัยและความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ต้นไม้จึงเป็นผู้ให้คุณแก่นมนุษย์ทั้งทางตรง เช่น ไม้และผลผลิตจากป่าและทางอ้อม เช่น การปรับสมดุลลมฟ้าอากาศและสิ่งแวดล้อมของโลก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557, หน้า 67) การทำลายป่าไม้เพื่อสนองความอยากหรือความ

เห็นแก่ตัวของมนุษย์จึงเป็นการฝ่าฝืนทั้งกฎธรรมชาติและจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ชี้ว่า มนุษย์ควรดำเนินชีวิตด้วย “ปัญญาในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ” มิใช่ใช้ธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขต ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเป็นความสัมพันธ์แบบเกื้อกูล หากมนุษย์ดูแลธรรมชาติ ธรรมชาติก็ย่อมตอบแทนด้วยความร่มเย็นสมบูรณ์ แต่เมื่อมนุษย์ล่วงเกินธรรมชาติจนเกินขอบเขตความเสียหายจากสิ่งแวดล้อมย่อมย้อนกลับมาส่งผลกระทบต่อมนุษย์เอง

4. คำสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

คำสอนในพระไตรปิฎกจำนวนมากมิได้กล่าวถึงป่าไม้ในฐานะทรัพยากรธรรมชาติเพียงอย่างเดียว หากแต่ได้วาง ฐานคิดเชิงจริยธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการไม่เบียดเบียน ความมักน้อยสันโดษ และการใช้ป่าเป็นสัปปายะเกื้อกูลต่อการบำเพ็ญสมณธรรม ซึ่งเมื่อพิจารณาเชิงระบบนิเวศแล้ว ย่อมสะท้อนท่าทีของพระพุทธศาสนาที่สนับสนุนการคุ้มครองป่าไม้และความสมดุลของธรรมชาติอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. คำสอนเรื่องความไม่เบียดเบียนและไม่ทำลาย โอวาทปาติโมกข์ในพระสูตรตันตปิฎก ที่ฉนิกาย (ที.ม. (ไทย) 10/90/50-51) สรุปแก่นคำสอนของพระพุทธศาสนาไว้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) หลักการ 3 คือ ไม่ทำบาปทั้งปวง ทำกุศลให้ถึงพร้อม และทำจิตให้บริสุทธิ์ (2) อุดมการณ์ 4 คือ ความอดทนอดกลั้น การมุ่งพระนิพพาน การไม่ทำผู้อื่นให้ลำบาก และการไม่เบียดเบียนในการขอและการใช้ปัจจัย (3) วิธีการ 6 คือ ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย รักษาปาติโมกข์ รู้ประมาณในปัจจุบัน 4 อยู่ในเสนาสนะอันสงบ และประกอบความเพียรในอธิจิต ในอรรถกถาธรรมบทอธิบายเพิ่มเติมว่า ผู้ที่เบียดเบียนสัตว์อื่น “ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต” และ “ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ” โดยการไม่ทำร้ายเองและไม่ใช้ให้ผู้อื่นทำร้าย เรียกว่า “อนุปฆาโต” (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 42/333) เมื่อขยาย “หลักไม่เบียดเบียน” สู่มิติสิ่งแวดล้อม จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการไม่ฆ่าสัตว์ หากครอบคลุมถึงการไม่ทำลายองค์ประกอบของระบบนิเวศที่เกื้อกูลต่อสรรพชีวิต เช่น ต้นไม้ แหล่งน้ำ และพื้นที่ป่า แม้ข้อความมิได้ระบุคำว่า “ป่าไม้” โดยตรง แต่ “จิตตาธรรมแห่งความไม่เบียดเบียน” ย่อมมีนัยรองรับการคุ้มครองป่าอย่างชัดเจนในเชิงหลักการ

2. คำสอนเรื่องธุดงค์วัตรและการอยู่ป่า ธุดงค์เป็นข้อวัตรเพื่อขัดเกลาจิตใจและส่งเสริมความมักน้อยสันโดษ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546, หน้า 93-94) ในธุดงค์ 13 ข้อ มีอย่างน้อย 2 ข้อที่สัมพันธ์กับป่าโดยตรง ได้แก่ อารัญญิกังคะ (ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร) และ รุกขมูลิกังคะ (ถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตร) (พระพุทธโฆสเถระ, 2551, หน้า 87) ข้อวัตรดังกล่าวมีนัยเชิงอนุรักษ์ในระดับวิถีชีวิต กล่าวคือ ทำให้ภิกษุดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเรียบง่าย ลดการสร้างเสนาสนะฟุ่มเฟือย และใช้ทรัพยากรจากป่าอย่างรู้คุณค่า อีกทั้งยังมีการอบความระมัดระวังไม่อยู่ใกล้ต้นไม้บางประเภทที่เกี่ยวกับเขตแดนความเชื่อหรือประโยชน์เฉพาะของชุมชน เพื่อไม่ก่อความขัดแย้งและไม่รบกวนธรรมชาติโดยไม่จำเป็นยิ่งไปกว่านั้น โคลิสาณิสสูตร (ม.ม. (ไทย) 13/173/195-200) ได้ระบุคุณธรรมของภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร เช่น ความ

เคารพในสงฆ์ ความรู้จักประมาณในการบริโภค ความเพียร สติ สมาธิ และปัญญา ทำให้เห็นว่าการอยู่ป่าตามแนวพุทธธรรมมิใช่เพียง “เปลี่ยนสถานที่อยู่” แต่เป็นกระบวนการยกระดับคุณภาพจิต ซึ่งสัมพันธ์กับท่าทีการเคารพธรรมชาติและการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล

3. คำสอนผ่านอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับป่าและต้นไม้ พระไตรปิฎกและอรรถกถาใช้อุปมาจากป่าและต้นไม้เพื่อสื่อธรรมอยู่เสมอ เช่น การเปรียบผู้ที่ปล่อยใจให้กิเลสครอบงำว่าเหมือนต้นไม้ที่มีกำลังไม่แข็งแรงถูกลมรบกวนได้ง่าย ตรงกันข้าม ผู้สำรวมอินทรีย์และมีความเพียรเปรียบเหมือนภูเขาหินที่ลมรบกวนไม่ได้ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/(7)-(8)/26) อีกตอนหนึ่ง พระองค์ทรงเปรียบเทียบกลิ่นดอกไม้ กลิ่นจันทน์ กลิ่นกฤษณาว่าหอมเพียงชั่วคราว แต่กลิ่นของศีลเป็นกลิ่นสูงสุด หอมฟุ้งในหมู่เทวดาและมนุษย์ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/54-55/43-44) อุปมานี้ทำให้เห็นการวางลำดับคุณค่าธรรมชาตินี้เป็นสิ่งงดงาม แต่คุณธรรมเป็นสิ่งที่ควรยิ่งกว่า และการใช้ธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าเป็นผลพวงของการมีศีล

นอกจากนี้ ในชาดกหลายเรื่อง ป่าถูกใช้เป็นฉากและสื่อในการสอนธรรม เช่น รุกขฉัมมชาดกที่เปรียบต้นไม้โตได้เร็วว่าง่ายต่อการหักโค่น ขณะที่หมู่ไม้ที่เติบโตเป็นกลุ่ม มีความมั่นคงกว่า (ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) 27/74/31) ซึ่งสามารถตีความเชิงร่วมสมัยได้ว่า การดูแลป่าต้องอาศัยพลังของความร่วมมือระดับชุมชนจึงจะเกิดความมั่นคงและยั่งยืน

4. ป่ากับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเสนาสนะอันศักดิ์โดยเฉพาะป่าไม้ ภูเขา และเรือนว่าง มักถูกยกเป็นเงื่อนไขสำคัญของการฝึกจิตและการตื่นรู้ ในวนปัตถสูตร พระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุที่เข้าไปอยู่ในป่าทึบ สติที่ยังไม่ปรากฏย่อมปรากฏ จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นย่อมตั้งมั่น อาสวะที่ยังไม่สิ้นไปย่อมสิ้นไป และบรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะ (ม.ม. (ไทย) 12/190-194/204-206) แสดงให้เห็นว่า “ป่า” มิใช่เพียงสถานที่พักอาศัย แต่เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตอย่างมีนัยสำคัญยิ่งไปกว่านั้น ในจุฬสาโรปมสูตร พระองค์ใช้อุปมาต้นไม้ใหญ่ที่มีแก่นไม้ กระพี้ เปลือก กิ่ง ใบเพื่อชี้ให้เห็นการเข้าถึง แก่นแห่งพระศาสนา (ม.ม. (ไทย) 12/311/346-348) และในพระสูตรอื่นยังเปรียบเทียบการตัดรากถอนโคนต้นไม้วางใจแต่ที่ว่างกับการถอนตัณหาและอวิชชาให้สิ้นไป (ส.นิ. (ไทย) 16/55/109) อุปมาเหล่านี้สะท้อนว่าป่าและต้นไม้เป็นทั้งสื่อการสอนธรรมและฐานประสบการณ์ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเรียนรู้เหตุปัจจัยและการดับทุกข์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สรุปคำสอนเกี่ยวกับป่าในพระไตรปิฎกจึงมิได้มองป่าเพียงในเชิงภูมิประเทศหรือทรัพยากรหากยกระดับป่าให้เป็นทั้งพื้นที่ทางจิตวิญญาณ และ ครู ที่สอนเรื่องความไม่เบียดเบียน ความถ้อยสัตย์ และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล อันเป็นรากฐานของการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างในมิติพระวินัยและจริยธรรมสิ่งแวดล้อมตามแนวพระพุทธศาสนา

5. บทสรุป

จากการศึกษาพระวินัยกับการอนุรักษ์ป่าไม้ พบว่า พระผู้มีพระภาคทรงให้ความสำคัญต่อป่าไม้ และต้นไม้ในฐานะทั้งบริบทแห่งการปฏิบัติธรรมและสื่ออุปมาอุปไมยในการแสดงธรรมอย่างกว้างขวางไม่ว่าจะผ่านคำสอนเรื่องความไม่เบียดเบียน การไม่ทำลาย การสมทานจรดงค์วัตรที่เน้นการอยู่ป่าและอยู่โคนไม้ ตลอดจนคำสอนในชาดกและพระสูตรที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างป่ากับการบรรลุธรรมทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า ป่าไม้มีสถานะสำคัญทั้งในมิติของการดำรงชีวิต การฝึกจิต และการพัฒนาจิตวิญญาณในพระพุทธศาสนา ในขณะเดียวกัน พระวินัยทำหน้าที่เป็นกรอบจริยธรรมและกฎระเบียบที่ช่วยคุ้มครองป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติทั้งในเชิงตรงและเชิงอ้อม ผ่านการกำหนดข้อปฏิบัติและข้อห้ามเพื่อจำกัดพฤติกรรมของภิกษุไม่ให้ใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น ไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิต และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ อันสะท้อนแนวคิดการอนุรักษ์ที่ผสมผสานมิติศีลธรรม สังคม และธรรมชาติเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม

ดังนั้น บุคคลและชุมชนในฐานะพุทธศาสนิกชนจึงควรน้อมนำหลักพระวินัยและคำสอนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้มาปรับใช้ในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้ประมาณ และร่วมกันอนุรักษ์ผืนป่าให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ แม้สาเหตุของความเสื่อมโทรมของป่าไม้จะมีหลายประการ แต่ปัจจัยสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามคือ “ความเห็นแก่ตัว” และต้นเหตุที่ฝังอยู่ในจิตใจมนุษย์ ซึ่งเป็นรากเหง้าของการเบียดเบียนธรรมชาติ และสวนทางกับจิตวิญญาณแห่งพระวินัยและคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยตรง

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการสังเคราะห์สาระทั้งหมด บทความนี้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ว่าพระวินัยเป็นฐานคิดด้านนิเวศจริยธรรมที่บูรณาการการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเข้ากับการพัฒนาจิตวิญญาณ โดยมองป่าไม้เป็นทั้งระบบนิเวศและพื้นที่ทางธรรมที่ต้องได้รับการอนุรักษ์ผ่านพฤติกรรม วินัย และเจตคติแห่งความไม่เบียดเบียน องค์ความรู้นี้สะท้อนให้เห็นว่า การอนุรักษ์ป่าไม้ในพระพุทธศาสนา มิได้เป็นเพียงประเด็นด้านชีววิทยาหรือทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการขัดเกลาจิตใจมนุษย์ให้เกิดการใช้ชีวิตอย่างรู้คุณค่า รู้ประมาณ และอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล นำไปสู่ความยั่งยืนทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และจิตวิญญาณ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- ธนู แก้วโอภาส. (2549). *ศาสนาโลก*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- นิตยา เลหาะจินดา. (2546). *นิเวศวิทยาพื้นฐานสิ่งแวดล้อมศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พร รัตนสุวรรณ. (2536). *พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วิญญาน.
- พระครูพัชรกิตติโสภณ (วิเชียร กิตติคุณ). (2560). *ศึกษาวิเคราะห์คำสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ในพระวินัยปิฎก*. (สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ). (2535). *พระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่า*. นิตยสารเสขิยธรรม, 2(9), 18.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2537). *คนไทยกับป่า*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: อักษรสยามการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพุทธโฆสเถระ (รจนา). (2551). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจอาสภมมหาเถระ)*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2538). *ธรรมะกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

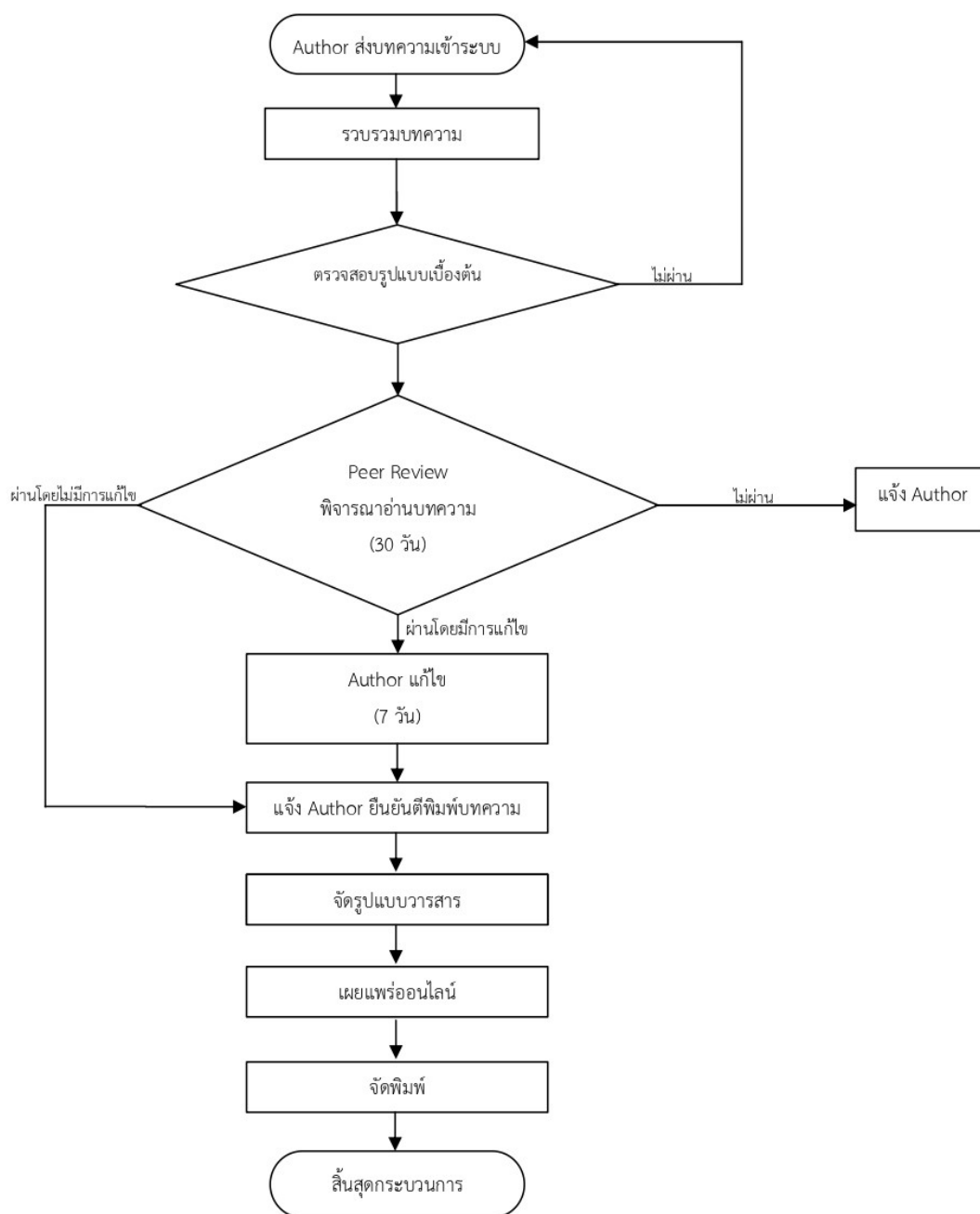
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. (2535). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. (2546). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม. (2530). *ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอสโซ่สแตนดาร์ด.
- อู่แก้ว ประกอบไวยทยกิจ ปีเวอร์. (2531). *มนุษย์-ระบบนิเวศน์และสภาพนิเวศน์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารสถาบันวิจัยพัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

30 หมู่ 1 ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

โทรศัพท์ 082-855-8962

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม ต้องส่งผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij/index> และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิตไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษ ด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. ด้านบน ขนาด 4.5 ซม. และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 12 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind Peer Review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัย/วิชาการต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และให้มีเพียง 2 ส่วนเท่านั้น คือ

- 1) **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 2) **ผลการวิจัยพบว่า** ควรประกอบด้วย ผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- 3) **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 3 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาและจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่าจะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยาย ในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์ นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้อง กับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรค ต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.1.7 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุง่องค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้ จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลัก เกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความ ไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์ การอ้างอิงที่ออกแบบมา เพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและ การปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวมหรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการปฏิบัติ

3.3 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย

3.3.1 ชื่อเรื่องของหนังสือ (Title) ให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3.2 ชื่อผู้เขียนหนังสือ (Author) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด

3.3.3 ชื่อผู้วิจารณ์ (Name of Reviews) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบันหรือหน่วยงานของผู้วิจารณ์สังกัด

3.3.4 เนื้อหาการวิจารณ์ (Reviews Content) ในการเขียนเกี่ยวกับหนังสือวิจารณ์ เนื้อเรื่องจะเป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและรายละเอียดในการวิจารณ์ โดยนำเสนอเรื่องราวจุดเด่น จุดบกพร่องของเรื่อง โดยทำการวิจารณ์หรือวิพากษ์อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผลตามหลักวิชาการ

3.3.5 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ รวมถึงให้ข้อคิดหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่าน

3.3.6 องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge Assets) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ หลักการ วิธีการ ในลักษณะความเรียง แผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนั้น

3.3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA 7th edition

รูปแบบ	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาไทย)	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาอังกฤษ)
ผู้แต่ง 1 คน	<u>หน้าข้อความ:</u> ชื่อ/นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/หน้า/ (ถ้ามี)) <u>หลังข้อความ:</u> (ชื่อ/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า/ (ถ้ามี))	<u>หน้าข้อความ:</u> นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/p./เลข หน้า(ถ้ามี)) <u>หลังข้อความ:</u> (นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/p./เลข หน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	<u>การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:</u> อนุสรณ์ นางทะราช (2567, หน้า 215-230) Vichitphan (2024, pp. 117-134) <u>การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:</u> (อนุสรณ์ นางทะราช, 2567, หน้า 215-230) (Vichitphan, 2024, pp. 117-134)	
ผู้แต่ง 2 คน	<u>หน้าข้อความ:</u> ชื่อ/นามสกุล ¹ /และชื่อ/นามสกุล ² /(ปีที่พิมพ์,/หน้า (ถ้ามี)) <u>หลังข้อความ:</u> (ชื่อ/นามสกุล ¹ /และชื่อ/นามสกุล ² /ปีที่พิมพ์,/หน้า (ถ้ามี))	<u>หน้าข้อความ:</u> นามสกุล ¹ /และนามสกุล ² /(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) <u>หลังข้อความ:</u> (นามสกุล ¹ /และนามสกุล ² /ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) **อ้างอิงหน้าเดียวใช้ p. อ้างอิงหลายหน้าเดียวใช้ pp.
ตัวอย่าง	<u>การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ:</u> เทอดศักดิ์ ไปจันทิก และนิลุบล ไพเราะ (2567) Chaweevong & Duangwilai (2024) <u>การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ:</u> (เทอดศักดิ์ ไปจันทิก และนิลุบล ไพเราะ, 2567) (Chaweevong & Duangwilai, 2024)	

รูปแบบ	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาไทย)	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาอังกฤษ)
ผู้แต่ง 3 คน	หน้าข้อความ: ชื่อ/นามสกุล ¹ /ชื่อ/นามสกุล ² / และชื่อ/นามสกุล ³ /(ปีที่พิมพ์/ หน้า (ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ/นามสกุล ¹ /ชื่อ/นามสกุล ² / และชื่อ/นามสกุล ³ ,ปีที่พิมพ์/ หน้า (ถ้ามี))	หน้าข้อความ: นามสกุล ¹ /นามสกุล ² /และ นามสกุล ³ /(ปีที่พิมพ์,/p./ เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (นามสกุล ¹ /นามสกุล ² /และ นามสกุล ³ ,ปีที่พิมพ์,/p./ เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ: ปลืษา แหลมครบุรี, กฤษณก ดวงชาทม และชยาภานต์ เรืองสุวรรณ (2567) Wongkhiao, Ngamprakhon & Chaisuk (2024) การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ: (ปลืษา แหลมครบุรี, กฤษณก ดวงชาทม และชยาภานต์ เรืองสุวรรณ, 2567) (Wongkhiao, Ngamprakhon & Chaisuk, 2024)	
ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป	หน้าข้อความ: ชื่อ/นามสกุล ¹ /และคณะ/ (ปีที่พิมพ์,/เลขหน้า (ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ/นามสกุล ¹ /และคณะ/ ปีที่พิมพ์,/เลขหน้า (ถ้ามี))	หน้าข้อความ: นามสกุล ¹ /et.al./(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (นามสกุล ¹ /et.al.,ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ: ขวัญใจ แก้วแสง และคณะ (2567) Thummakun et al. (2024) การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ: (ขวัญใจ แก้วแสง และคณะ, 2567) (Thummakun et al., 2024)	
ผู้แต่ง เป็นกลุ่มบุคคล หรือนิติบุคคล	หน้าข้อความ: ชื่อหน่วยงานหรือสำนักงาน/ (ปีที่พิมพ์,/หน้า/(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อหน่วยงานหรือสำนักงาน/ ปีที่พิมพ์,/หน้า/(ถ้ามี))	หน้าข้อความ: ชื่อหน่วยงานหรือสำนักงาน/ (ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อหน่วยงานหรือสำนักงาน/ ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2563) The Ministry of Education (2010) การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ: (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) (The Ministry of Education, 2010)	

รูปแบบ	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาไทย)	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาอังกฤษ)
ผู้แต่งที่มี ฐานันดรศักดิ์ หรือ บรรดาศักดิ์	หน้าข้อความ: ชื่อ,/ฐานันดรศักดิ์/(ปีที่พิมพ์, /หน้า (ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ,/ฐานันดรศักดิ์/ปีที่พิมพ์, /หน้า (ถ้ามี))	หน้าข้อความ: ชื่อ,/ฐานันดรศักดิ์/(ปีที่พิมพ์, /p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ,/ฐานันดรศักดิ์/ปีที่พิมพ์, /p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ: นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ, กรมหมื่น (2519) การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ: (นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ, กรมหมื่น, 2519)	
ผู้แต่งที่เป็น พระภิกษุทั่วไป	หน้าข้อความ: พระ พระมหา/(ปีที่พิมพ์,/เลข หน้า (ถ้ามี)) หลังข้อความ: (พระ พระมหา,/ปีที่พิมพ์,/เลข หน้า (ถ้ามี))	หน้าข้อความ: พระ พระมหา/(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (พระ พระมหา,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ: พระขรรค์ชัย สุวโทโม (2562) Phra Boonruang Thitadhammo (2004) การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ: (พระขรรค์ชัย สุวโทโม, 2562) (Phra Boonruang Thitadhammo, 2004)	
พระภิกษุที่มี สมณศักดิ์	หน้าข้อความ: ชื่อสมณศักดิ์/(ปีที่พิมพ์,/หน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อสมณศักดิ์,/ปีที่พิมพ์,/หน้า(ถ้ามี))	หน้าข้อความ: ชื่อสมณศักดิ์/(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อสมณศักดิ์,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))
ตัวอย่าง	การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ: พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2550) Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) (2007) การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ: (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2550) (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2007)	
เอกสาร ทูตียภูมิ (อ้างอิงใน)	หน้าข้อความ: ชื่อ นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/อ้างอิงใน/ชื่อ นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (ชื่อ นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/อ้างอิงใน/ชื่อ นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า(ถ้ามี))	หน้าข้อความ: นามสกุล/(ปีที่พิมพ์,/as cited in/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี)) หลังข้อความ: (นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/as cited in/นามสกุล,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า(ถ้ามี))

รูปแบบ	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาไทย)	การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา (ภาษาอังกฤษ)
ตัวอย่าง	การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ: วิโรจน์ สารัตนะ (2556, อ้างถึงใน อิสริยา กลิ่นสุนทร, 2564) Krejcie & Morgan (1970, as cited in Pengsawat, 2010) การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ: (วิโรจน์ สารัตนะ, 2556, อ้างถึงใน อิสริยา กลิ่นสุนทร, 2564) (Krejcie & Morgan, 1970, as cited in Pengsawat, 2010)	
รากกัจจา นุเบกษา	หน้าข้อความ: ชื่อพระราชบัญญัติ/(ปีที่พิมพ์) หลังข้อความ: (ชื่อพระราชบัญญัติ,/ปีที่พิมพ์)	หน้าข้อความ: ชื่อพระราชบัญญัติ/(ปีที่พิมพ์) หลังข้อความ: (ชื่อพระราชบัญญัติ,/ปีที่พิมพ์)
ตัวอย่าง	การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ: พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (2504) การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ: (พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504, 2504)	
การอ้างอิง ข้อมูลจากการ สัมภาษณ์	หน้าข้อความ: ชื่อ/นามสกุล/(สัมภาษณ์,/วัน/ เดือน/ปีที่สัมภาษณ์) หลังข้อความ: (ชื่อ/นามสกุล,/สัมภาษณ์,/วัน/ เดือน/ปีที่สัมภาษณ์)	หน้าข้อความ: นามสกุล/ชื่อ/(Interview,/วัน/ เดือน/วัน,ปีที่สัมภาษณ์) หลังข้อความ: (นามสกุล/ชื่อ,/Interview,/วัน/ เดือน/วัน,ปีที่สัมภาษณ์)
ตัวอย่าง	การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ: พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต (สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557) Meekhodkong, P. (Interview, 2023) การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ: (พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2557) (Meekhodkong, P., Interview, August, 15, 2023)	
พระไตรปิฎก และอรรถกถา	ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บ คำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อ ในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี หรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อ ในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย	
ตัวอย่าง	การเขียนอ้างอิงหน้าข้อความ: อง.ทก. (ไทย) 20/395/106, วิ.ม. (ไทย) 5/14/19 การเขียนอ้างอิงหลังข้อความ: (อง.ทก. (ไทย) 20/395/106), (วิ.ม. (ไทย) 5/14/19)	
หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 1 ครั้ง ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อ/นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านามของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อ/นามสกุลของผู้แต่งคนแรกตามด้วย “และคณะ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ		

รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิง (References)

การอ้างอิงท้ายเล่ม (References)
1. หนังสือ
ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนัก /////////พิมพ์.
ผู้แต่ง 1 คน เลขฐานา ทองรุ่งโรจน์. (2547). <i>พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย ปรชญา</i> . กรุงเทพฯ: โบแดง. Yamane, T. (1967). <i>Statistics: an introductory analysis</i> . New York: Harper and Row.
ผู้แต่ง 2 คน ณัฐพันธ์ เจริญนันทน์ และไพบุลย์ เกียรติโกมล. (2547). <i>ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ: Management /////////Information Sys-tems</i> . กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น. Schiffman, L. G. & Kanuk, L. L. (1994). <i>Consumer Behavior</i> . (5th ed.). New Jer-sey: /////////Prentic-Hall.
ผู้แต่ง 3 คน ถวิล บุรีกุล, สติธร ธนานิธิโชติ และรัชวดี แสงมเหหมัด. (2562). <i>รายงานการประเมินสถานการณ์ /////////ความเป็นประชาธิปไตยของประเทศไทย พ.ศ. 2562</i> . กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา /////////สถาบันพระปกเกล้า. Mowen, John C. & Michael, M. (1998). <i>Consumer Behavior</i> . (5th ed.). New Jersey: /////////Prentice-Hall.
ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป เอกฉัตร วิทยอภิบาลกุล, ฐานนท์ มณีนิล, ชลธิชา สุรัตน์สัญญา, คณศ รัตนวิไล, วานิช ทองเกตุ, สิริ /////////พัฒน์ รันดาเว และพล บุชชะ. (2561). <i>การศึกษาวเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการเรียน /////////ของนักศึกษาปีที่ 1 หลักสูตรนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา</i> . สงขลา: มหาวิทยาลัย /////////ราชภัฏสงขลา. Lane, K. R., Crofton, C. & Hall, G. J. (1983). <i>Assessing needs for school district allocation /////////of federal funds</i> . San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

2. เป็นกลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2564). รายงานสถานการณ์สังคมและความ
/////////มั่นคงของมนุษย์ระดับประเทศ ประจำปี 2564. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและ
/////////ความมั่นคงของมนุษย์.

Pollution Control Department. (2005). *Guidelines and Preliminary Requirements for*
/////////Waste Reduction and Utilization. Bangkok: Ministry of Natural Resources and
/////////Environment.

3. ผู้แต่งที่มีฐานันดรศักดิ์ หรือบรรดาศักดิ์

ชื่อ./ ฐานันดรศักดิ์./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี) ใส่พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./ สถานที่พิมพ์:/
/////////สำนักพิมพ์.

อนุমানราชชน, พระยา. (2515). *วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.

4. ผู้แต่งที่เป็นพระภิกษุทั่วไป

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

พระมหาเผื่อน กิตติโสภณ. (2560). *โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของครอบครัวเข้มแข็งในสังคมไทย*.
/////////พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

5. พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ). (2535). *หน้าที่ของคนบับสมบุรณ์ (คนดีและคุณสมบัติพิเศษ*
/////////ของนักบริหาร). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

6. ผู้แต่งที่เป็นบรรณาธิการ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ In หรือ ใน/ ตามด้วยชื่อบรรณาธิการของหนังสือ (บ.ก. หรือ Eds.) /
/////////ชื่อหนังสือ/(pp./เลขหน้าของบทความ)./ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

Lane, K. R., Crofton, C., & Hall, G. J. (1983). Assessing needs for school district allocation
/////////of federal funds. In B. R. Witkin (Eds.), *Assessing needs in ed-ucation and social*
/////////program (pp. 216-217). San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.

หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

7. หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือภาษาต้นฉบับ/[ชื่อหนังสือภาษาไทย]/(ชื่อผู้แปล, Trans.)/ (พิมพ์ครั้งที่(ถ้ามี))./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

เครตัน, เจมส์. แอล. (2556). *Involving Citizens in Community Decision Making: A Guidebook* [การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน] (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล). ขอนแก่น: ศิริภักดิ์ ออฟเซ็ท.

8. วารสารแบบเล่ม

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่(ฉบับที่)./หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบทความ.

พระชนนัท ฐานุตโตโร และบุญชนะ ทาโยธิ. (2559). การบริหารงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน์*, 16(1), 1-13.

Francescotti, R. (2007). Animal mind and animal ethics: an introduction. *The Journal of ethics*, 11(3), 239-252.

9. วารสารออนไลน์ (กรณีมีเลข DOI)

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่(ฉบับที่)./หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบทความ./ <https://doi: xxxxxxxx>

Rossi, R., & Nairn, A. (2022). New developments in gambling marketing: The rise of social media ads and its effect on youth. *Current Addiction Reports*, 9(4), 385-391. <https://doi.org/10.1007/s40429-022-00391-7>

10. วารสารออนไลน์ (กรณีไม่มีเลข DOI)

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่(ฉบับที่)./หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบทความ./ <https://www.xxxxxxxx>

บูรณจิตร แก้วศรีมล. (2565). การให้บริการสาธารณะภายใต้แนวคิดรัฐบาลดิจิทัล. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 41(5), 84-97. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/humsujournal/article/view/256202/175573>

หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

11. รายงานการประชุมที่มี Proceeding

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ ใน/ ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก. หรือ Ed. หรือ Eds.). / (ชื่อการประชุม/ ชื่อหัวข้อ
 ///// การจัดการประชุม/ ครั้งที่จัด (ถ้ามี). / วันเดือนปีที่จัด/ (หน้าแรก-หน้าสุดท้าย). / สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

วชิระ เสระทอง และเพ็ญณี แนนรท. (2562). การพัฒนาประชาธิปไตยสำหรับเยาวชนในโรงเรียนระดับ
 ///// มัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน สุข
 ///// วัฒนากร วงศ์ธนวุธ (บ.ก.), การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารจัดการสาธารณะยุค
 ///// ดิจิทัล ครั้งที่ 5, 1-2 พฤศจิกายน 2562 (หน้า 593-601). ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครอง
 ///// ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

12. รายงานการวิจัย

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่อง./ (รายงานการวิจัย). / สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์..

///// สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2550). การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยว
 ///// เที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงาน
 ///// คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

13. วิทยานิพนธ์/ปริญญานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/การค้นคว้าอิสระ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์./ (วิทยานิพนธ์ปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิตหรือวิทยานิพนธ์ดุษฎี
 ///// บัณฑิต). / สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์หรือชื่อมหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษา.

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทรเมือง. (2553). การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะ
 ///// รตนโกสินทร์. (ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
 พระครูสุตธัตถ์โนภาส (ชูศักดิ์ จันทมโม). (2561). รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิต
 ///// ศึกษาตามมาตรฐานอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ดุษฎีนิพนธ์
 ///// พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
 ฉวีวรรณ อินชุกุล. (2559). ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงาน
 ///// เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต).
 ///// กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Cao, Z. (2017). *Research on Migrant Workers' Ability to Integrate into Cities from the
 ///// Perspective of Urban Capital Accumulation*. (Doctoral Dissertation). China:
 ///// Shanxi Normal University.

หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

14. ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อพระราชบัญญัติหรือกฎหมาย./ (วัน/เดือน/ปี)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่ม/ตอนที่/หน้า.

พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (21
//////ธันวาคม 2544). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 118 ตอนพิเศษ 127 ง หน้า 13-17.

15. หนังสือพิมพ์หรือหนังสือพิมพ์ออนไลน์

ชื่อผู้แต่ง./ (วัน/เดือน/ปี)./ชื่อคอลัมน์./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.

ธีรภัทร์ ภาสกรวงษ์. (3 พฤศจิกายน 2545). โรงเรียนวัด “ของดีที่มีอยู่”. ไทยรัฐ, 1.

16. แผ่นพับ จุลสาร และสูจิบัตร

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./ [แผ่นพับหรือจุลสารหรือสูจิบัตร]./สถานที่พิมพ์./สำนักพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. (2567). หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
//////สาขาวิชาปรัชญา [แผ่นพับ]. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

17. เว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./เข้าถึงได้จาก หรือ Retrieved from/http://www.xxxxxxx

เข้าถึงได้จาก สำหรับเอกสารภาษาไทย และคำว่า Retrieved from สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ

สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. (2563). ความเหลื่อมล้ำในตลาดแรงงานไทย: ภาพจากข้อมูล

//////Labor Force Survey และประกันสังคม. เข้าถึงได้จาก [https://www.pier.or.th/
abridged/2020/03/](https://www.pier.or.th/abridged/2020/03/)

China Connection Education Service. (2023). *Chongqing city vocational college*.

//////Retrieved from <http://www.teachenglishinchina.com/index.aspx?id=1287/>

18. วิกีพีเดีย

วิกิพีเดีย./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./วันที่สืบค้นวัน/เดือน/ปี./จาก/http://www.xxxxxxx

วิกิพีเดีย. (2567). กรรมาฐาน. วันที่สืบค้น 12 ธันวาคม 2567, จาก [https://th.wikipedia.org/wiki/
%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%90%E0%B8%B2%E0%B8%99](https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%90%E0%B8%B2%E0%B8%99)

//////%E0%B8%99

หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

19. พระไตรปิฎกและอรรถกถา

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อเรื่อง./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

20. สัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ให้ทำการอ้างอิงในเนื้อหาโดยไม่ต้องลงรายการในเอกสารอ้างอิง

หมายเหตุ: เครื่องหมาย / คือ เว้นวรรคโดยการเคาะ 7 ครั้ง

4. การอ้างอิงตาราง

รูปแบบการอ้างอิงตารางในเนื้อหา โดยระบุค่า “ตารางที่” ให้จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ ดังนี้

ตัวอย่าง

ตารางที่ 1 ผลความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความต้องการจำเป็นของการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ข้อคำถาม	I	D	PNI _{Modified}	ลำดับ
1. ด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษาและโครงสร้างการบริหารจัดการ	4.37	3.35	0.30	2
2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม	4.32	3.34	0.29	3
3. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน	4.30	3.48	0.24	4
4. ด้านการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา	4.34	3.32	0.31	1
รวม	4.34	3.37	0.29	

5. วิธีเรียงอ้างอิง การเรียงอ้างอิงใช้หลักการเดียวกับการเรียงคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรือ Dictionary ที่เป็นสากล โดยคำที่มีสะกดจัดเรียงไว้ก่อนคำที่มีรูปสระตามลำดับตั้งแต่ กก - กส ดังนี้

ก ข ค ด ข ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น

บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ฤ ฤ ล ฤ ฤ ว ศ ษ ส ห ฬ อ ฮ

ส่วนคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะตัวเดียวกัน เรียงลำดับตามรูปสระ ดังนี้

อะ อัว อัวะ อา อำ อี อี้ อู อุ เอะ เอ เอา

เอน เอย เียะ เอื้อ เอื้อะ แอ แอะ โอ โอะ ไอ โอ

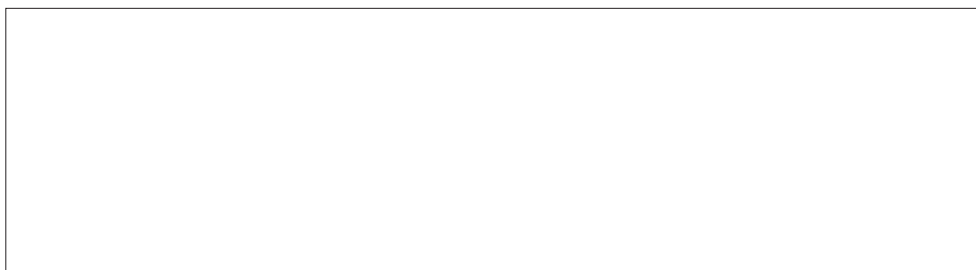
6. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายตารางให้พิมพ์เหนือตารางชิดกันซ้าย ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่บรรทัดเดียวกันรูปแบบตัวอย่าง:

ตารางที่1//ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน

xx	xx	xx
xxxx	xxxx	xxxx
xxxx	xxxx	xxxx
xxxx	xxxx	xxxx

สำหรับคำบรรยายภาพ กราฟ แผนภูมิ แผนภูมิภาพ บันทึกเป็นสกุล .JEG ให้พิมพ์ใต้ภาพชิดซ้ายกระดาษ ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่บรรทัดเดียวกันรูปแบบตัวอย่าง:

ภาพที่1/องค์ความรู้ที่ได้รับ

การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม” สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เลขที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij> E-mail: phimoldhamma.prij@gmail.com

เบอร์โทรศัพท์ 1) ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี 089-711-1190

2) น.ส.มารีสา ไสวงาม 082-855-8962

กำหนดการออกวารสาร

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน

ฉบับที่ 2 มิถุนายน-สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารสถาบันวิจัยพหุวัฒนธรรมเพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้พิมพ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้พิมพ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนพร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

เอกสารอ้างอิง

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2567). *การเขียนอ้างอิงแบบ APA 7th*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2565). *การเขียนบรรณานุกรม รูปแบบ APA 7th*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ห้องสมุด มสธ. (2567). *ตัวอย่างการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงตามแบบ APA 7th edition*. เข้าถึงได้จาก <https://library.stou.ac.th/wp-content/files/pdf/american-psychological-association-7.pdf>

